

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази један пут у месецу. Претплате је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учители са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплате шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, 31. Јануара 1899. године.

БОГ ДЕЧЈИ ПРИЈАТЕЉ. *)

— Патер Север Рауе. —

I.

Спаситељ својим понашањем придаје важност деčјем васпитању.

Наш Спаситељ је веома волео малу децу. Та љубав његова даде се ишчитати из више места у св. јеванђељу, но будући да сва та места и догађаји, који се у њима описују, немају једнаке вредности за нашу сврху, то ћемо се уставити само код два призора: код препирке ученика о старешинству, (види Матеј 18. 1—4; Марко 9, 32—49), и код Спаситељевог благосиљања деце (Матеј 19, 13—15; Марко 10, 13—16; Лука 18, 15—17). Оба ова случаја изазвали су сами апостоли настраним схватањем васпитачког позива свога а и Христу Спаситељу се и једнога и другог пута пружила згодна прилика, да их упуте у основне елементе овога задатка њихова. Илажући науку божанског пријатеља деčјег, следоваћемо за током мисли његових.

Објасниће се у овим речима, да је право имао св. Златоусти рекав: „родитељи, ви сте апостоли деце своје, кућа ваша, то је црква ваша“, и да ове речи упућене родитељима као природним васпитачима, тичу се свих осталих васпитача омладине. Даље ће се видети, да Христос Спаситељ, који под именом малих увек подразумева праву децу, и оне међу старијима назива децом божјом, правим следбеницима својим, које краси деца урођена скромност и безазленост.

По држању Спаситељевоу а и по нагласку, којим је ударао на сваку реч своју изушћену приликом оба догађаја, у мах пада

*) Види: „Christus als Lehrer und Erzieher.“ Eine pädagogisch-didaktische Studie über das heilige Evangelium. Von P. Severus Raue.

у очи да је тиме необичну важност хтео подићи речима и саветима својима.

Први догађај је завршетак јавнога рада његова у Галилеји, у крају, где је провео већи део приватнога и јавнога живота свога. До какве се само величанствене речитости уздиже он том приликом, будући дотле увек једноставан у говору. Његове су речи и до тада чиниле дубок утисак на све слушаоце, а особито на прстодушнији свет, и ово је првина у животу његовом, да се при једној обичној поуци ради већег упечатка послужи овим спољним средством, да је по примеру старих пророка театралан био. Седнувши на земљу као да се спрема за какво важно дело привикну једнога дечачића, постави га до себе међу апостоле и загрли га да би им у живој слици показао ко је најпрви у царству небеском и какав изгледа најбољи васпитач.

Други се случај десио мало времена по том у Переји. Матере донесоше нејаку дечицу да их Спаситељ благослови, а апостоли сметнувши с ума како он воли децу и како о њима суди, одбијали су их грдећи и претећи. Они су држали да Спаситељ има преча посла, а не да се забавља са децом. Благоспаситељ наш негодовао је на овај њихов поступак, па их је и укорео овим благим речма: „пустите те мале к мени и не браните им, јер је таквих царство небеско“, и то само таквих, као што се види из раније изговорених речи његових: „ако не будете као деца, нећете ући у царство небеско“ (Матеј 18, 3), а те исте речи поновио је и овом приликом. Бити као дете, не значи не видети царства небеског, него шта више, који је као дете, томе су широм отворена врата рајска. Ученици су држали, да је божанском учитељу испод достојанства, да се бави око деце. Тога ради он с нова истиче важност и потребу дечје смирености. Баш се душа његова понзјвећма подударала са душом дечјом као што ћемо касње видети.

Детинство је важно доба, те с тога и захтева божански учитељ и васпитач, да му се деца за малена приводе. Тиме је он нама наложио да упознајемо младеж са вером његовом, освештао наставу у вери и науку хришћанску обележио као најпретежнији предмет, особито кад имамо пред собом децу.

II.

Љубав коју је божански васпитач указао деци и њезин васпитни значај.

Љубав Спаситељева спровођу деце види се у свој величини по том, што он самога себе обећава у награду ономе, који прими

једног од „малих“ у име његово, и у једном и у другом поменутом случају. Оба ова случаја осветљава с те стране један трећи случај, који се десио у храму Соломунову некако пред распеће његово, и овом приликом искаче на видик васпитни значај његове љубави као прикладног средства, којим се изазива у деце љубав.

Дете по својој скромности и смирености је најсавршенија слика и прилика Христа сина божјег. Због те моралне једнакости детиње са Христом с једне стране, а с друге зато што је дете пером и крштењем везано за њега и носи име његово, и не држи он друго, него да су он и деца једно, те ко децу прима у име његово, тај прима њега и оца његова, јер су он и отац једно исто (Марко 9, 37). Христос тако силно милује децу, да он сву љубав и милост своју преноси на онога, који њих пригрљава на топле груди своје. Он држи да такога довољно не награђује, ако му као оно кћи Фараонова рекне: „узми ово дете, а ја ћу ти платити“ (2 Мојсиј. 2, 9). У оном часу, у ком примимо дете у име његово, Спаситељ даје нам у дар самога себе. Сем себе самога сваку другу награду за ту услугу држи маленом и ништавом. Да би очигледно изразио љубав своју према деци он их је у сва три пута, о сва три састанка с њима још грлио, мећао руке на њих и благосиљао. Као што он а с њиме и небески отац његов сматрају да ко прими дете тај њи прима, тако исто држе они да се све оно што се деци учини и њима самима још у већој мери учини. Зато и каже Спаситељ, да су анђели малих сведоци пред престолом божјим за све оно што им се учини. Једном ће судија и давалац награде рећи: „заиста вам кажем, што учинисте једноме од ове моје најмање браће, мени учинисте, а кад не учинисте једноме од ове моје мале браће, ни мени не учинисте.“ (Матеј 25, 40, 45.)

Изједначавање интереса мале деце са својима, што се види из првога догађаја, када се ученици препирали о првенство, стоји у складу са строгошћу захтева његова при другом случају. Да би се и с те стране уочила веза између оба случаја, треба имати на уму, да примати децу у име Христово толико значи, колико васпитавати их у његовој науци, приводити их к њему васпитањем, или да се изразимо речима Спаситељевим не кратити деци, да следују за Христом већ по природном нагону своме. Јер као што љубави према ближњем у опште, то још више васпитању служи за основ јединство изједначење, једноликост ближњег односно питомца са Богом, а смјер је и овоме и оној очување и усавршавање ове једна-

кости и једноликости односно спајање са Богом. Да је сврха васпитању срећа, то нам каже сам разум. А да савршена срећа и на небу и на земљи може бити само у вези са Христом, да је само Христос смер васпитању, то нам он сам каже оном приликом, када је децу благосиљао: Еле други догађај је допуна првome.

(Наставиће се.)

Сомбор.

Милутин Гавриловић, свештеник.

УЧИТЕЉСКА САВИЈЕСТ.

Пише: Јелица Беловић-Бернадзиковска.

„Dans toute créature humaine, il y a un lieu sacré, qui est comme le sanctuaire de l'âme...”

Дуран.

У сваком срцу људском има свето мјесто — санктуариј — светилиште душе — каже велики педагог. То је свето мјесто у срцу људском, у срцу добра учитеља савијест његова. Из савјести своје црпа он сву ону силну и снажну науку за свој мучни али заносни васпитачки рад, црпа и сву ону науку које нема у теоријама педагошким. Из савјести своје вади добар учитељ дневнице хиљаду мудрих упута и савјета, које иначе нигдје наћи не би могао, савјест је његова најбољи његов савјетник, вођа његов, судија његов, каратељ његов, најслађа његова награда и најоштрији пријекор.

У школи се сакупило којекакове дјечице. Једна су лијена, умиљата и симпатична као голубићи или анђелићи, а друга су опет немила, непријатна, неугодна, одвратна. А све ипак треба да једнако пригрли добро учитељско срце! Сва су она дошла к њему, да траже љубав, сви имају једнака права на доброту његову. И она лијена и она јадна, прљава, немила. Нико оваку дјечицу не воли, па често ни сама рођена мати, ни иста очиња груд. Само учитељ не ће одбацити ни ово запуштено, непријазно, дивље сироче, његова му то *савјест не да*, ако би га можда и којекакове предрасуде и обзир од тога детета одвраћали. Савјест му његова говори умиљатим и њежним гласом: „Де учитељу, пригрли јадника малог, ти му можеш бити и отац и мајка и све на свијету, ти му можеш бити добар геније, ти човјека можеш из њега начинити! А нема заиста лепше мисије од ове, добри учитељу, узорни учитељу, пригрли ово сироче!“ Овакоме гласу нико не може да одоли, то су небеске ријечи, оне пађу пута до средишта срца, и о чем те

нико на свијету не може да увјери, да предобије, глас савјести може, он је чудотворан, божанствен!

Други пут опет изненада баче какова неприлика у свети покој школе. Најлепше своје опомене види учитељ како су потониле у злим дјечјим нагонима, тамо гдје је он сијао љубав родила је мржња и завист, тамо гдје је његовао слогу и пријазност, родила је злоба и освета, тамо гдје је садио правдољубље и поштење, никла је лаж и при образ. Боли га то и клонуо је духом и чини му се као да му је сав рад безуспешан, јер је ово неколико његових ученика кренуло странпутицом. Боли га то јако, јако. Никог нема кому да се притужи и пред најбољим колегом не мари да о том говори, да му не би онај рекао или бар од њега помислио: „Не разумијеш посла свог, пријатељу мој!“ Озловољен је у души, при му је сав свијет и школа му није мила, не зна гдје би утјехе и нове снаге тражио.

Свијет му се у тартар претворио,

А сви људи паклени духови.

Владика црногорски.

Ој ти добра учитељска душо! Не клони духом, ама како не би било утјехе за те?! Де завири у властиту груд, де питај савијест своју, она ће те најбоље окријепити, у ње има за те утјешних ријечи, у ње има свете ватре за угасиули занос твој! Зар ти она благо не говори: „Не губи душе, не губи наде, ако је једно од твојих малиша заблудило, ено их стотину чилих и здравих, честитих и душом лијених! И оно ће се једно опет повратити стаду своме под окриље твоје, кад увиди јадно, да му је код тебе најбоље. Ја знам за тугу твоју, добри учитељу, али ја ти враћам мир, који си и те како заслужио, ја чиста савијест твоја!“

Тако је то на овоме свијету,

Црвак се рађа и у бујном цвијету....

Matezewski.

Индивидуално васпитање у школи никад не би показивало тако сјајне успјехе, да га не руководи дивна савијест учитељска. Као савјетница индивидуалнога напретка сваког појединог дјетета у школи долази савијест учитељска често у такове прилике, гдје мора да чисте естетске своје мотиве жртвује вишим културним циљевима. Савијест, ако је чиста и мирна, подаје читавом васпитању онај божански апостолат, који може чудеса да ствара....

Чим ступиш у школу, гдје се савјесно не ради, одмах те

задахне нека хладна атмосфера, не знаш је често ни дефиновати, само неугодно осјећаш, да је она ту, да лепрша изнад ових невиних главица, да се прихваћа свих предмета школских, да онесвјећује појаву учитељеву.

А како је сасвијем другојачије, гдје је савјестан учитељ! Благо таковој школи, благо таковој дјеци! Њих води невидљива рука добрих анђелића, а да она то и не слуте, у поузданом су и топлом заклоништу, а појава учитељева идејалан је за њих лик кроз читав живот.... Учитељева је заслуга као она о којој говори пољачки пјесник Mickiewitz, да је попут барута. Разаспеш ли га на широко, па га онда хоћеш да упалиш, проузроковаће тек сићушан мален бљесак без силе и без голема праска и без икаквих посљедица. Ако ли га дубоко под земљу закопаш, па га сад истом упалиш, распрскаће земљу уз силан прасак. Исто тако заслуга учитељева дубоко сахрањена у срца дјечја показује још много касније сјајне посљедице.

Савјестан учитељ наћи ће утјеху у чистој својој савијести не само у приликама, које се тичу повјерено му младежи, већ и у оним црним данима, који стижу сваког човјека, паче њменито срце још теже, јер је оно осјетљивије. Познато је, да се дешава на око незнатних догађаја, на које као да нико и не свраћа пажњу, али који не само да претходе бурама у животу, већ су осим тога још у тијесној узрочној свези с тим бурама, које касније кад на двор провале свак види. Савјесна учитеља ти тобож незнатни догађаји одмах дирну у живац и узнемире душу његову, али савјест га његова снажно брани од свих бура и душмана, она тузи не да, да се на дуго усели у душу његову. Мирна је савјест драгоцен јастучић, на ком се почива слађано крај свих неприлика и неугодности, које попут грабежљивих звијери ударају о срце људско. Лијено каже пјесник:

У свијету има једна моћ,
Сва природа ју слуша,
Њу појмит, њој до сврхе доћ',
Тек људска може душа!

Х. Б.

Па да нема ове заиста чудотворне моћи чисте савјести, која награђује више и боље него ишта друго на свијету, зар би учитељ могао да остане сталан на попришту своме крај толиких неприлика, сплетака, запрека, завидника и злобника, које око њега своје врзино

коло воде?! Зар би могао у том „fin de siècle“ материјализма очувати свој чисти неокаљани, свети идејализам, који га чини првим вођом и најбољим пријатељем многог му народа и драге домовине!

Благо учитељу, који мирне душе на крају сваке школске године може да каже са француским педагогом: *j'ai donné à chacun de ces petits le meilleur de moi-même; je lui ai non pas seulement enseigné tel art ou telle science, mais la grande science et le grand art, la science et l'art de vivre en homme....* (Beauregard).*)

ШКОЛСКИ ИСПИТИ КАО ПЕДАГОШКО СРЕСТВО.

У новије време све се већма шири и превлађује мишљење, да полугодишње односно главне и завршне годишње парадне испите ваља напустити, па у место тога завршивати школску годину прикладном свечаношћу. Обично се том приликом износи, како основна народна школа није стручни средњи или виши завод, из којег ученик мора изнети извесну количину знања, ради потребне квалификације, да извесну дужност у друштвеном животу отирављати може; већ је основна народна школа у главном расадник добрих и здравих прави, те се од ње захтевати мора и може, да добро семе које се посеје у срца младежи док седи у школској скамији, донесе ваљана и обилна плода у животу, што и јесте *права сврха* основне народне школе, то и јесте прави и истински *успех* њезин.

Не противимо се тврдњи, да је школа *васпиталиште*, али не противећи се додајемо, да је школа *васпиталиште у првом реду*, а да она осим васпитавања — схваћајући израз овај у ужем смислу — поверене јој младежи, има она и других не мало важних дужности.

И ако је школа у првом реду *васпиталиште*, али је она уједно и *учионица*. Она је завод, први и најпростији завод, најприступачнији *маси народној*, те је према томе она дужна обратити пажњу и на умне способности својих ученика те им давати извесну количину знања, која ће им у неколико послужити, да се могу у свету кретати и у данашњим околностима опстати а не пропасти. Истина да народна основна школа није у стању — а није јој то ни сврха — да пружа ученицима својима неко обимом широко системско знање, већ се она мора паштити, да ученици изађу из ње с јасним и чистим појмовима, логички правилним мишљењем, свесни религијозних истина, увежбани у читању, писању и рачунању, оријентовани о месту пребивања и ми околини му, обogaћени основ-

*) Ја сам дао свакоме од ових малених најбоље из себе самога, ја сам их учио не само ову или ону вештину или знаност, већ сам их учио велику знаност, велику ону вештину, а та је: живјети као човек!

ним знањем о природи и упознати с домовином својом. Све то неопходно је нужно сваком човеку у обичном животу.

Да се све то постигне потребно је учитељу веома *много труда* и особите *вештине*.

Малишани који полазе школу — по наредби својих родитеља и старијих — не знају за озбиљну сврху ради које је они полазе. За огромну већину похађање школе је тешка па често и несиосна дужност. Да би у тим — према школи нерасположеним — срцима разбудили љубав према школи и потстакли неразвијене умове на интересовање према настави, која се у школи предаје, мора прибегавати школа, односно учитељ, разним средствима. А како учење већини не пада ни лако ни слатко, средства та помоћу којих се мисли постићи жељени успех у настави, морају бити веома zgodna и пажљиво одабрана.

Учитељ се мора трудити, да живим и не одвећ растегнутим предавањем ствари, потстакне у ученика *интересовање* за дотични предмет. Осим тога наставни материјал мора заоденути у занимљиво рухо, да га тако учини допадљивим за ученике, те тиме да пробуди у ученика *пријемљивост* за дотични предмет. Цео ток наставе му мора бити тачно смишљен, опредељен и вештачки изведен, тек ће се тиме моћи успети толико, да се ученици сачувају од расејаности односно побуде и одрже у пажљивости.

На овај начин учитељ може бити сигуран, да ће му ученици бар на дотичном часу наставу живо пратити и предавани материјал бар на кратко време усвојити. Али ће то све брзо ишчезнути им из малених и за несташлуке заинтересованих им глава. Сва дакле наведена средства потребују још једно главно средство, на коме би чврсто почивати могла. То главно средство јесу *јавни, наградни испити*.

Испите дакле учитељ и родитељи имају сматрати за *средство*, и то за најсигурније средство, помоћу којег ће прави успех школе, у животу остварени успех — који је за школу тако рећи апстрактан — темељно осигуран бити. За ученике испит ће бити видљива, формална цаљ ради које похађају школу и ради које се и муче у школи. У овоме се баш и састоји сва важност јавнога испита, као педагошког средства.

Као што рекосмо ученик у испиту види сврху ради које учи. Према томе амбицијозни и даровити ученик ће прионуту, да предавану наставу што боље за душевну својину своју присвоји, да би се тако што боље на испиту показао, те према томе испити буде *надтицање* код ученика*). Па не само да ће се тиме амбицијозни и даровити ученици побудити на што интензивнију делатност, већ и средњи ће се паштити, да не изгубе добар глас свој, па и

*) Противу надтицања не можемо ништа имати, ако учитељ при томе настојао буде, да се тежица за постигнућем што бољег успеха не преобрати у тежицу за гласити славољубљем, испитицањем себе а омаловажавањем других.

они лени и слаби, страхујући, да се јавно не осрамоте, прегнуће да бар колико-толико посведоче, да нису забављајући у школу ишли и време лудо пропуштали.

Пребацује се, да су испити једини узрок, што учитељи заборављају на истинитост старе изреке: „Non scholae, sed vitae discimus“, — те страхујући да не добију при испиту и сами лошу оцену, спремају ученике само за испит и сву бригу усредсреде и снагу своју утреше на то, да што „сјајнији и бољи успех“ покажу, губећи из вида праву сврху школе, — спремање ученика за живот.

У овом пребацавању има доста истине, али оно ипак не може имати толико снаге, да побије важност и целисходност јавног испита, као педагошког средства. Пребацавање ово доказује само то, да се сврха испита може *изопачити* и послужити за *злоупотребу*, али отуда још не следи, да се због злоупотребљавања ваљане установе мора и сама установа уништити, која би иначе вазда благодатно могла дејствовати.

Спречимо злоупотребу, а не искорењујмо испите.

Сваки учитељ који спрема ученике само за испит, те тиме изиграва праву сврху школе, *несавестан је чиновник* и као такав одговоран и грешан је и пред Богом и пред људима због несавесног вршења своје дужности. Од своје стране пак држимо, да је мало људи у учитељском стадежу који ће хотимично газити своју заклетву, и излагати себе мучењу савести своје. Но ако нам само позивање на савесност учитељеву, даје слабе гаранције, за тачно вршење поверене му службе, евентуално за постигнуће жељена успеха од школе, ми имамо надлежне школске власти, управитеље, школске одборе, надзорнике. Сви ови скупа вршећи дужности своје у одређеном делокругу, могу нам дати доста јемства, да ће њиховом надзору поверена школа моћи постићи онај прави успех у животу, а не само онај формални пред испитним поверењем.

Но најмоћнији фактор, да се спречи злоупотребљавање с испитима био би, да се испити и пред школском влашћу званично и *искључиво* сматрају за *педагошко-школско средство*, а не уједно и за *јединствено* и *најмеродавније* мерило учитељеве способности и *оцењивања његова рада*. Одбацимо ово потоње, па оцењујмо учитеља не по *испиту* већ по *оном духу који му у школи влада* и по знању деце му у течају целе школске године, а што све морају и могу запазити *стручни људи*, који ваља да су преставници школских власти. Чешћи надзор — који за савесна учитеља није никакав теретни крст — с објективним оцењивањем, много би допринео у овом погледу. Тада учитељ не би имао разлога, да спрема ученике само „за испит“, јер не би страховао какву ће на испиту оцену добити, већ би их спремао за живот, свим жаром љубави којом је одан светом позиву свом, предузимајући с повереним му ученицима, наставно градиво из свију предмета постепено и с потребном пажњом. Тим начином би се постигло, да би све оно што ученици знају,

ШКОЛСКИ ЛИСТ

ГОДИНА ТРИДЕСЕТПРВА.

УРЕДИО И ИЗДАО:

НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ

УПРАВИТЕЉ УЧИТЕЉСКИХ ШКОЛА СОМБОРСКИХ И ПР. ЗАМ. ГЛ. ШК. РЕФЕРЕНТА.

СОМБОР.

ШТАМПАРИЈА Ф. БИТЕРМАНА И СИНА У СОМБОРУ.

1889.

САДРЖАЈ.

	Стр.
Бог деци пријатељ од Патера С. Рауе у преводу М. Гавриловића	1, 17, 36 49, 65, 97, 113, 130
Учитељска савијест од Јелице Беловић-Бернадзиковске	4
Школски испити као педагошко средство од Ст. С. Илкића	7
Говор о св. Сави од Д. Ђурића	10
† Герман Опачић од Ст. С. Илкића	12
О школским излетима од Ст. С. Илкића	21
Говор г. Андре Ђорђевића	24
Прелаз Срба сантовчана из римске у православу веру од Ст. С. Илкића	28
Посланица Н. Св. Патријарха у православље обраћеним Сантовљанима	33
О наградама и казнама од уредника	38, 57, 67
Пркос од Јелице Беловић-Бернадзиковске	40
О душевним болестима превод Ст. С. Илкића	42, 60, 89
† Др. Емануел Ханак од А. Варањанина	44
Наредба в Школ. Савета од 25. априла 1895. г. бр. ад Ш. С. 72/93. ек. 1895.	51
У чему учитељ може народ унапредити а у чему уназадити од Вл. Војновића	69
Испити у српској мушкој и женској учитељској школи сомборској на свршетку 1898/99. школске године од уредника	72
Говор о прослави педесетогодишњице Знаја Јована Јонановића од М. Калића	80, 102, 131
Жена и виша наобразба од Ј. Беловић-Бернадзиковске	86, 107
Педесетогодишњица Јована Димовића од В.	88
Пред почетак школске године од Ст. С. Илкића	100
Посвећење бачког епископа од Ст. С. Илкића	108
Повторна школа и настава јој од П. Терзина	114, 133, 147, 166 179
Извештај о српској учитељској школи на крајкој у школој год. 1898/99. од Н. Шумоње	118
Задаћа српског народног учитеља од Душана Катића учит. кандидата	130
Више народне школе у северним државама у Европи превод од М. Бандића	139, 154
Донис	140
Реч две о писменим вежбама од Вл. Војновића	145
Како треба да ради млада учитељица, ако жели бити сретна као таква од М. Вукашиновићеве	151
Што госпођице радо читају од Ј. Беловић-Бернадзиковске	152, 172
Донис од М. Бугарског	156
† Антоније Штајнбах од Б. Свирчевића	158
Прослава двадесетогодишњице српске више девојачке школе у Панчеву	161

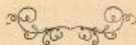
О монолошкој и дијалошкој методи у основној школи од Д. Ђурића . . .	164
Педагошки универзитетски семинар у Јени од В. Ђурђева	169
Педагогија на прагу новог века од В. Ђурђева	177
О потреби и важности дејџих позоришта од Јована Удицког	182
Некролози	1, 3, 30, 46, 62, 91, 109, 128, 143, 174

Осим тога скоро у сваком броју под насловима: Школске вести, Разно, Нове књиге и листови, изашло је много корисних бележака, а такође и неколико објава.

Сарадници у 1899. години:

Аркидије Варађанин управитељ више дев. школе у Новом Саду. — *Богдан Ж. Ђурђева* сл. фил. и пед. у Јени. — *Богдан Свирчевић* учитељ у Суботици. — *Владимир Војновић* сл. в. пед. у Будимпешти. — *Душан Ђурић* учитељ у Липови. — *Душан Катич* уч. кандидат. — *Јелица Беловић-Бернадзиковска* управитељица држ. в. дев. школе у Бањој Луци. — *Јован Удицки* учитељ у Шиклошу. — *Милева Вукашиновић* учитељица у Петрињи. — *Милош Југарски* учитељ у Вел. Бечкерекy. — *Милош Вандић* учитељ у Вел. Кикинди. — *Милутин Гагриловић* парох у Сомбору. — *Мита Калић* професор учитељске школе у Сомбору. — *Никола Шумона* управитељ учитељске школе у Пакрацу. — *Павле Терзин* учитељ у Ади. —

Главни сарадник: **Стефан С. Илић** учитељ у Сомбору.

била заиста разумно стечена умна тековина њихова, а не гомила папагајски научених фраза, од којих ће толико исто имати користи у животу, колико и поменута животиња има од свога говора.

Да завршимо. Испити су врло важно педагошко средство, те их с тога не треба запуштати и укидати, већ треба настојати, да се они у своје време и с потребном свечаношћу одржавају.

Ст. С. Илић.

ГОВОР О Св. САВИ.

Поштовани зборе! Има ли Србина који не ужива душевну радост славе, светитеља Саве? Има ли овде кога од вас који је дошао тужним срцем да види наш дивни црквени обред: литију и освећење водице, да чује дивну песму: „Ускликнимо с љубави светитељу Сави“?

Уверен сам да нема. А и ако га има, зар му се није срце испунило божанственом, тајном, моћном снагом која душу човечију узноси и крепи, а та је: тврда и непоколебива вера у свето православање, кад је видео своје духовне пастире и учитеље како свечано учествују у прослави школског патрона, првог српског архиепископа и учитеља светог Саве. И сврши се божанствена литургија у светом храму божјем, а после свете литургије ево дођосмо у храм просвете миле нам младежи српског народа, појући тропар светоме Сави: „Православија наставниче“.

Само Србин српску славу слави, само Србин има крсно име. И над славом има славе, али Србину је најсветија вера: православање. — Код разних народа различита су схваћања о својој вери и народности. Кад бацимо детимичан поглед на прошлост српскога народа, видећемо да се душевни развитак српскога народа, у виду клице појавио за доба Стевана Немање великог жупана Расције. Српска земља а с њом и српски народ беше тада раздељен, те како не беше једне главе која би једном влашћу, једном мишљу загревала свој народ, дешавале се несугласице међу самом Немањиним браћом, а те несугласице и трзавице беху јак отпор сједињењу свих жупанија у једну целину.

Мудри и богобојажљиви Стеван Немања је слогом и истрајношћу угушио неслогу своје браће и свој народ ослободио од распада, сајединио га, и од раскомаданих жупанија постаде једна целина прва српска краљевина под Стеваном Немањом.

„Слогом расту мале ствари, а неслога све поквари“.

Но прави усређитељ српскога народа, стуб православања, цркве и школе у српском народу беше св. Сава, који се звао Растко прије калуђерства. Св. Сава је у српском народу Христову науку оживотворио, он је први подигао школе, па и сам је учио српску младеж говорићи: „Придите чада послушајте мене, страху Господњу научу вас.“ У његову срцу беше још у младости дубоко усађена нелицемерна,

но искрена побожност и оданост вери православној и ми видимо, као што нам историја вели, да се Растко већ у 17. години удаљује из красивих краљевских очевих дворова, повлачи се у тихо пристаниште мира, св. Атонску гору, замењује своје краљевско одело — бројаницама. Отац га зове и моли да се врати брижној мајци, али се Растко сретним налази у манастиру Ватопеду, јер је дочекао дан да се закалуђерити могао, те се више не враћа, но служи пред олтаром и моли се Богу да му Бог даде снаге и здравља да учини добра своме милом народу. И чинио је, јер је дубоко проникнуо у будућност српскога народа, као да је видео већ онда како непријатељи српскога народа и светог православља нападају као вуци и растурују га као овце.

Св. Сава је свом снагом прегасио око свога стада да у њ улије тврду веру, да га озари божанском науком Христа Спаситеља, да га учини челичним како би и саму смрт претрпео за њу. Аманет српскога просветитеља Саве до данас је српски народ верно испуњавао подижући цркве и школе те расаднице здраве науке. Па и ово место где смо се искупили, јесте један део расаднице српске књиге коју је српски народ подигао и до данас сачувао као зеницу ока свога. Српском народу је школа оно, што родитељима дете. Што је родитељ својој деци на дому то је учитељ у школи свој повереној му младежи, који се стара и настоји и који се једино томе чину посветио да васпитава и учи, да усади у младеначке груди побожност, веру и љубав, да им отвори умне очи и снабде са првим темељним знањем, и да их задене красним врлинама које човека човеком чине. Родитељи шаљу свесрдно своју децу у школу јер знају да је данас владарка „наука“ а без науке, без икаква знања, никуд није човек пристао, нити се јавном људском друштву може посветити.

Јест, родитељи шаљу децу у школу и тиме држе да су своју дужност савесно испунили, Ја велим да нису, и да су многи родитељи учинили велики неопростиви грех који децу шаљу у школу, а код куће они баш ни труна воље не показују да својим добрим владањем и богоугодним животом предначе деци, да се деца угледају на њих, па да буду кад одрасту добри и честити, чланови људског друштва. Родитељски карактер утиче силно на децу, те по томе какви су родитељи, онака и деца.

Најважнија и најмоћнија чињеница доброг васпитања јесте мати. Она најбоље познаје нарав и душу свога детета од онога милог тренутка кад га први пут узима на руке, а особито онда, кад дете прве материнске речи изговори.

С тога ми је намера, а то ево и учиних, да ставим на срце и душу овај наук свима српским матерама: нека опламењују и васпитавају срце свога чеда док је младо, нека им прва реч буде Бог, и нека усађују страх божји, јер је страх божји и богопознање почетак мудрости, нека усађују у срце своје деце, љупкост, благост,

доброту, поштење, а нека својим пристојним понашањем, лепим моралним поукама, богоугодним делима показују пример својој деци, да се могу на њих угледати. Осим тога припомоћи ће им у том спасоносном делању и света мати црква својим светим установама и лепим обичајима, па српска школа својим основним религиозно-моралним васпитањем. Клоните се туђих обичаја, не стидите се својих! Та ти обичаји су Србина и сачували до данас кроз сва муко-трпна времена. Божићна слама, сечење или домљење колача, слава крсног имена, свечарство јесу живи примери религиозно-моралног чувства. Само својим лепим обичајима, чистом вером и оданошћу светој матери цркви одужићемо се светој сени Светитеља Саве, и само тако ћемо у правом смислу прославити овај дан у који је он свету душу испустио, само тако ћемо се умилостивити његова света благослова, па да нас види Бог.

Осак, 1899.

Душан Ђурић, учитељ.

ЊЕГОВО ВИСОКОПРЕОСВЕЩЕНСТВО ГОСПОДИН

ГЕРМАН ОПАЧИЋ

ЕПИСКОП НОВОСАДСКО-БАЧКИ, СОМБОРСКИ, СЕГЕДИНСКИ И ЈЕГАРСКИ ИТА.

Лицем на св. Богојављење о. г. у шест сахати у вече преселио се у вечност после дугог и тешког боловања у престолном граду Аустријског царства Бечу епископ бачки *Герман Опачић*.

Блаженоупокојени епископ Герман однесен је био месеца септембра прошле године, чим су се на њему појавили јасни знаци умоболности, у Беч и смештен је био у тамошњем једном заводу за лечење живчаних болести. Но тешкој бољетици му не би лека и Господ се смилова те га избави телесних мука и пресели у обиљежје вечне радости.

Епископ Герман (Милап) рођен је у Слабињи б. војеној Крајини 8. августа 1857. По свршеним гимназијским, правничким и богословским наукама био је као световњак катихета у карловачкој великој гимназији. Године 1888. ступио је у монашки чин у манастиру Кувеждину. Служио је неко време и као професор на богословији карловачкој, за тим као бележник архидијецезалне управе, а године 1893. Свети Синод га изабра за епископа бачког, на који високи степен свештества посвећен би на Ђурђев-дан 1894. год. а 15. маја исте године интронизиран у своје достојанство.

Његова Светост Патријарх Преузвишени Господин *Георгије*, чим је извештен био о смрти високог покојника, брзојавио је наредио и умолити православног српског и грчког свештеника у Бечу,

да мртво тело епископа Германа, по чину обуку и прописано правило колико је могуће над њим одрже, што су ови и учинили. За тим је тело покојниково послано у Нови Сад, куда је приспело 9. јануара у вече и пренесено је било одмах у саборну цркву. Погреб је био 10. јануара у недељу. После свршене божанствене литургије било је опело, на коме је началствовало Њ. Високопреосвештенство епископ будимски Господин *Лукијан* с два архимандрита, једним протосингелом, два протопресвитера, два сингела и тридесет других свештеника. Опроштајни говор држао је парох сентомашки пречасни г. јереј *Ђура Страјић* члан епархијске консисторије.

На погребу су биле заступљене све власти и задруге, просветни заводи и мног народ.

По свршеном опелу, спровод је ђурчијском улицом ишао на алмашко гробље, где је покојник у Петропавловском храму — зајужбини епископа Платона — у засебној гробници матери земљи предан.

Милост Божја, нека да блаженоупокојеном епископу *Герману* опроштење грехова, царство небесно, и међу нама вечну успомену. Вјечнаја памјат!

И.

НЕКРОЛОГ.

† **Архимандрит Георгије Магарашевић** умировљени потпредседник АЕ. и М. консисторије Дабро-Босанске, витез реда гвоздене круне III. степена, преминуо је у Господу 31. децембра 1898. године у Славонском Броду. Живео је 74 године, а у свештеничком чину послужио је 50 година. Сахрањен је у Броду уз велико саучешће.

Бог да га прости! Вјечна му памјат!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Анкета. 19. јануара т. г. одржана је у патријарашкој резиденцији у Ср. Карловцима анкета за састављање вероучених књига за основне школе. Председао је преосвештени епископ будимски Господин *Лукијан*. Присутни су били: ректор богословије протопресвитер Јован Вучковић, професори богословије: протосингел др. Георгије Летић, сингел санд. theol. Иларијон Зеремски, јереј Милутин Јакшић, јереј Јован Живковић; даље Никола Ђ. Вукашевић зам. гл. шк. реф., Мита Нешковић жуп. шк. надзорник, Аркадије Варањанин управитељ в. д. шк. новосадске, Ђорђе Милић учитељ у Новом Саду и перовођа протођакон Данило Пантелић. Саветовало се о неким важним питањима, која до данас нису у седницама исте анкете расправљана и учињено је потребно расположење гледе састављања неких књига.

Стање државног учитељског мировинског фонда. По извештају министра просвете и црквених послова за годину 1897. главница држ. учитељског мировинског фонда износи своту од 13 милијона форината а. вр. (иста свота је у току 1898. године умножена са 660,000 фор. а. вр.). Из прихода главнице уживало је мировину или потпору 7458 особа, а издржавана су

четири сиротишта у којима је био свега 191 питомац. Од 28,840 учитеља, чланови су мировинског фонда 20,168. — Као што се из горепоменутог извештаја види, стање фонда је у тако добром стању, да би се приликом прве ревизије закона о мировини могло озбиљно мислити о смањивању година службовања са четрдесет на тридесет.

Полугодишњи испити одржани су на сомборским вероисповедним основним школама у другој половини месеца јануара по ст. календару. У свима разредима је успех у опште добар. — Исто тако је у другој половини месеца јануара завршен први течај и у нижој девојачкој школи овдашњој као и у учитељским школама. Питомицама и питомцима ових завода објављене су оцене или читањем или издавањем извештаја.

Школско надзорништво. Наредбом В. Хрп. Слав. Далм. земаљске владе у Загребу од 24. децембра 1898. г. бр. 19,424. за жупанијске школске надзорнике ће се од сада постављати само они, који су успешно положили испите за више народне (пучке) школе.

Ручни рад у школама у Србији. У Србији до сада има седамнаест школских радионица у основним и три у грађанским школама. У свима овим школама делају наставници, који су свршили курсе из ручног рада. — Свима наставницима који предају ручни рад у разредима других наставника одредиће се хонорар и издавање га министарство просвете. — Уз новоустановљању мушку учитељску школу у Јагодини постоји у школском дворишту нарочита зграда, која служи за радионицу и која се данашњим даном сматра за најподеснију од свих бачких радионица у Србији. У згради има пет одељена. Прво служи за гимнастичку салу зими, а дети се у њему гаји свидена буба. Друго, треће и четврто су радионице за картонажу, столарство и пчеларство. Ученици I. разреда изучаваће картонажу, ученици II. и III. разреда (док се отворе) изучаваће столарство, а ученици IV. разреда изучаваће пчеларство. Наставу држи: Јован Ђ. Јовановић учитељ.

Број школа у Енглеској. Енглеска с Велсом заједно има 16,912 јавних народних школа које похађају 4,771,897 деце. Укупни број деце, која школу не похађају износи 580,131.

Р А З Н О.

Седамстогодишњица. 13. фебруара о. г. навршује се пуних седам стотина година од како је умро Стефан Немања — монах Симеон Мироточиви.

Узвишено и племенито дело. Из поузданог извора дознајемо, да је Њ. Светост Патријарх Георгије Бранковић намеран о своме трошку сазидати здање за богословски семинар у Ср. Карловцима. Здање ово саградиће се или код дољње карловачке цркве светих апостола Петра и Павла на пространим дворишту и у том случају поменута црква постаће семинарском црквом. Ако се не би могло то произвести, онда ће се семинар зидати у близости гимназијскога здања и то одмах преко потока на просторијама које су већ за ту цел настављене. Здање новог семинарског здања стаће 100,000 фор. и снабдевано ће бити са свима потребама, које су нужне за интернат и алуниат богословске младежи. Темељ овој задужбини својој положиће Његова Светост Патријарх у име Божје 13. марта 1900. године као на свој 70-годишњи дан рођена. Управо око тога времена из камата великог Текелијиног фонда од једног милијона, у смислу завештања Текелијиног моћи ће се годишње на издржавање семинара 20,000 фор. трошити, а том приходу придодаће се установљене већ стипендије за богослове из целе Митрополије Карловачке, те тако

ће се моћи из тих прихода по 80 богослова у поменутом семинару бесплатно надржавати.

Такође из врло поузданог извора познајемо, да ће се за кратко време установити у Ср. Карловцима и интернат за сиромашне гимназисте који се добро уче. У том интернату имаће младићи они стан и стајаће под надзором једног духовника, а храну ће добијати у благодарјенију.

Добročинство Његове Светости. Велики и осведочени пријатељ српске школе Његова Светост Патријарх Георгије обрекао је, да ће из сопствених средстава сваке године додавати потребну суму, да се постигне минимална плата, те тиме одржи вероисповедни карактер основних школа у манастиру Бођану, Кисачу и Глојану.

Избор митрополита. Сирћу православног романског митрополита Мирона Романа остала је Романска митрополија у Угарској удова. Црквено-народни сабор романски изабрао је, а Њег. Величанство краљ је потврдио за митрополита досадањег арадског епископа Њег. Преосвештенство г. *Јована Меџана*.

Одликовање. Књижевника српског и бившег референта школског за епархију бачку и будимску г. Стевана В. Поповаћа одликовало је Његово Величанство, именовавши га краљевским саветником. Честитамо!

Прослава Св. Саве у Сомбору. Дан првог просветитеља српског, светог Саве прослављен је код нас у Сомбору свечано у храму Божјем и у школи. Пре свето литургије било је мало освећење воде у великој дворани женске учитељске школе а после саборно одслужене свете литургије у свето-Ђурђевском храму, пошао је крстни ход (литија) у зграду где су смештене основне народне мушке и женске школе и виша девојачка школа. Овде је освећена вода, а после тога држао је дану сходан говор учитељ више девојачке школе овдашње г. Светислав Берић. За тим се крстни ход вратио у храм Божји. — Приправничка омладина на овдашњим учитељским школама спрема се, да беседом увелича овај дан, али због смрти блаженоупокојеног дијецезалног епископа Германа, поменута беседа је одложена за 21. фебруар т. ј. за месне покладе.

Дарови школама. Његово Преосвештенство господин Мирон Николић епископ пакрачки и свагдашњи претилатник нашег листа изволео је и за ову 1899. годину послати претилату за српске школе у Сухомлаки, Капелни и у Линову. На овом племенитом дару уредништво изјављује преосвештеном добротору најтоплију своју благодарност. — Из закладе покојног архимандрита Стевана Михаловића за 1899. годину примају на дар „Шк. Лист“ следеће школе: комунална школа у Плашком, и вероисповедне српске школе у Костајници и Дубици у горњо-карловачкој епархији, и у Велењу, Ланчугу и Бати у будимској епархији.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Зора лист за забаву, поуку и књижевност, уређује Јован Дучић. Излази у Мостару (Херцеговина) почетком свакога месеца у обиму од 4—5 табака. Цена је 4 фор. на годину (9 динара); за ђаке 3 фор. (7 динара).

Караџић лист за српски народни живот, обичаје и предање, издаје и уређује Тих. Р. Ђорђевић проф. учитељске школе. Излази у Алексинцу (Србија) једанпут месечно уз цену од 5 динара на годину.

Учитељски Glas list za pouku i interese učiteljstva. Izlazi na 15. svakoga mjeseca u Splitu. Zaprada na godinu 4 krunе. Vlasnik i urednik Ivan Bulić, blagajnik Fran Bradić. Гесло је листу: „Slogom i prosvjetom naprijed!“

Летопис Матице Српске уређује Милан Савић. Књига 197. 1899. Свеска прва. — Цена 70 новч.

Књиге за народ издаје „Матица Српска“ из задужбине П. Коњевића: Св. 80. *Писма о начеларству*. За народ написао Иван Маширевић. I. Св. 81. *О Востану*. I. О поврхартству и вариву. За народ написао Милан Јовановић учитељ.

Св. 82. *О користи и чувању шума*. По разним изворима за народ издао Јован И. Симоновић.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

С овим бројем ступа „Школски Лист“ у тридесетпрву годину свога живота.

Молимо пријатеље школе и учитељства, да се одазову с претплатом, а поштоване сараднике наше, да нас и у овој години својим уминим производима потпомогну.

За свету дужност сматраћемо, да и на даље помоћу листа нашег ширимо здраве назове о васпитању а у духу науке Христове, да се боримо за добро и напредак српске вероисповедне школе православне, да заступимо праведне интересе православног српског учитељства.

Цена је листу на целу годину 1 фор. 50 новч. а ђацима 75 новч. Скупљачима с целом претплатом дајемо на пет примерака један на дар, а скупљачима с половном претплатом на десет примерака, дајемо један на дар.

Ко не жели листа држати нека га врати натраг.

У Сомбору, 31. јануара 1899. године.

Уредништво и администрација „Школског Листа“.

 Лист наш излази овако доцне, што је у штампарији много посла а само је један Србин слагач.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА и СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, 28. Фебруара 1899. године.

БОГ ДЕЧЈИ ПРИЈАТЕЉ.

— Патер Север Раје. —

II.

Љубав, коју је божански васпитач указао деци, и њезин васпитни значај.
(Наставак.)

Сад је на реду да у допуну ономе, што смо до сад докучили, летимичан поглед бацимо на трећи случај, којом приликом се Христос Спаситељ опет показао пријатељем дечјим. Од напред поменутих два догађаја један се збио у Галилеји, а други у Переји а овај трећи по промислу божјем у Јудеји, опет у једној од главнијих покрајина и овај није толико поучан колико сјајан. Сјајем премаша он прва два догађаја. Тада не беху очевидци само апостоли као о првом призору, нити неколицина између њих као о другом, него сав народ што се слегао из свих крајева Палестине на празник Пасхе. А позорница овоме догађају није била обична кућа као оно пре, него храм у Јерусалиму.

Као што је Спаситељ на почетку свога живота изабрао невинну децу, да буду јавни сведоци његове Спаситељске улоге и божанства његова — а то су била она деца, која су, да би се он дететом спасао, платила својом главом, — тако је исто и на измаку земаљскога живота својега опет изабрао децу, да му буду јавни и свечани сведоци његова месијанства и божанства. Као што су дечица у Витлејему, месту његова рођења, писком својом славила и величала божанско величанство његово, тако су исто деца у Јерусалиму, месту његове смрти, узвикивала и клицала: „Осана сину Давидову“.

На клицања дечја првосвештеници успаметеше гневом и докикнуше му: „чујеш ли шта ови веле?“ А Христу Спаситељу

мило то беше па им рече: „јесте, чујем. Зар нисте нигда читали: у устима мале деце и која сисају чиниш себи хвалу насупрот непријатељима својим, да би учинио да замукне непријатељ и немирник“ (исалам 8, 2). А тиме им је рећи хтео: ето безазлена деца у мени упознају месију и славе ме славом достојном а ви, којима би то пре свих других у дужности било, гоните ме као крвни непријатељи. Деца су моја снага, моја победа над вама, непријатељи моји.

Док се у овим речима Спаситељевим, у храму исказаним, поново огледа с једне стране љубав његова према деци у свој сили својој, дотле с друге стране поступак ове деце у Јерусалиму служи као згодна допуна свему ономе, чему нас је Христос Спаситељ хтео поучити с приликом два прва случаја. Љубав децја према божанском пријатељу очитована већ први пут а још боље при благосиљању деце — јер су деца волела друштво Христово, („не браните их“ значи, да су деца сама желела Христу приступити), — истом је синудла пуним сјајем у храму Соломунову. Ни на самом светом месту, у дому божјем не моглоше деца срцу одолети, да га с најодушевљенијим усклицима не предусретну.

Када би потражили разлог стању, за што је божански пријатељ децји на тако очигледан начин хтео да нам послужи за пример, како треба децу волети а и у којим чинима љубав своју према њима показивати, нашли би га у томе што се без узајамне љубави између детета и онога, ко се бави око њега, око његова васпитања и упућивања, не да ни замислити да се може на њ вршити трајан и благотворан утецај, а овај је много лакше вршити, док су деца мала, него после кад одрасту. На једну страну је потребно да се васпитаач одрече себе, да се жртвује и сав се преда детету, а на другу да срце детиње осећа неодоливу силу која га вуче к њему, и да се у својој љубави преда своме васпитачу. Тога ради и осуђује Спаситељ Фарисеје, што поткопавају темеље истините љубави децје према родитељима. Само на земљишту јединства душевног, само кад су срца обе стране стопљена у један осећај васпитање може успевати.

На самоме себи показао је Спаситељ да деца онога, ко их у истину воли и покаже то на прикладан начин, награђују својом љубављу. По речима једнога старог филозофа: „ако си рад да будеш љубљен, љуби ти најпре друге,“ што су и св. оци прихватили мора се непоковарено и чистом природношћу испуњено срце децје

тим пре одазвати љубављу љубави другогa. Да би били у милости код деце, ваља да им најпре ми покажемо своју љубав, јер дете по свом недозрелом разуму не може познати љубав свога васпитача, ма ње одиста било.

Љубав Спаситељева према омладини огледа се и у чудесима његовим међу којима су највећа ускршење из мртвих њих тројице, и то друга му Лазара, једнога младића из Најина, кога је он „матери његовој дао“ (Лука 7, 15), и дванаестогодишње кћери Јаиروه (Лука 8, 41). — У ономе царском званичнику из Капернаума (Јован 4, 46), којем је сина избавио из чељусти поуздане смрти, и у оцу онога дечка, што је имао духа нема (Марко 9, 17), истакао је он узоре најнежније очинске љубави, а у жени Хананејци, која му се молила да јој кћер исцели коју је ђаво здраво мучио (Матеј 15, 22), опет узор најнежније материнске милоште. У свима овим случајевима засведочио је он своју љубав и према омладини, а и према родитељима, који су по примеру његову децу своју љубили. — Родитељској љубави и каква она треба да је и према деци која греше, посвећује он најкрасније и најдирљивије параболе своје (види Лука 15, 12, и 11, 11—13).

III.

Мисли Спаситељеве о смирености, која је детету урођена, као правом разлогу да се оно воли.

Што је Спаситељ децу удостојавао толико љубави, не треба приписивати никако њихову нејаку добу, него скромности и смирености, која им је од природе дата.

Што се види прво отуд, што он децу проглашује за равну себи баш по овој душевној особини њиховој, а друго то излази и из природе ове смирености. А што се још види и из призора са богатим младићем, који је следовао одмах иза благосиљања деце, а најзад и из самих речи божанскога пријатеља дечјег.

За децу, о којој је реч овде и која су била мушка деца, те у вези и заједници са Христом, није се било бојати као за апостоле, будући да су још мала била, да ће у њих избити зле наклоности, те да ће се покидати веза њихова са Христом. Деца ова следујући природном нагону своме не затајаше своје право одређење и на њима се потврдила истинитост Тертулијанових речи: „да је човечја душа по себи хришћанска.“ Од кудз допаде толика срећа овим малишима, е се удостојише Христове љубави, и сувише његова

загрљаја. Јамачно да се то не имађаше приписивати ни њиховој невиности, услед које су они с њом спојени од часа обрезанја, а ни телесној чистоти, по којој се без сумње достојни били да се приближе „божјем јагњету,“ него ле њиховој смирености и скромности, тој црти душе њихове, ради које их је он грлио и милости своје удостојавао.

Дете својом скромношћу је најсавршенија слика и прилика Христова. Јасно је дакле да човек само тако може бити мио оцу небеском и чедом се његовим назвати, ако је и сам слика и прилика Христа, његова јединороднога сина. „Бог је узвишен: „узвишујеш ли се ти, он се удаљава од тебе, унижаваш ли се ти, он ти се приближава“, вели блажени Августин. Христос Спаситељ је дошао на земљу „поништив се и обукав се у тело човечје, да послужи другима, као што и сам каже, а“ то ће рећи, да покаже најсвршенију смиреност и скромност, дакле ко другима служи или друкчије речено, ко у себи има скромности и смирености, тај је велики пред оцем небеским и у царству небеском зарад сличности своје са Христом; а ко је узео на себе да буде свима слуга, другим речима, ко у себи има највише ове дечје смирености и скромности, тај је и најпрви у царству небеском ради своје велике наликости на Христа (Марко 9, 35; Лука 9, 48).

Будући једнога моралнога лика са Христом дете је вредно његове љубави, те му је већ у напред дато да се може с њиме спојити, а то ће рећи да може наследити царство небеско. Да би и а posteriori били на чисто, за што је довољно бити само дете или као дете, па да се има приступа у царство небеско мора се најпре узети на око природа ове дечје скромности и смирености.

Дете још не зна за користи, које у друштву пружа рођење, staleж или богатство. Оно не полаже ништа на ове ствари, не презире никог у оних у којих није ових блага, не завиди ономе коме су она дага. Њему ни на ум не пада, да може имати нека већа права од других, оно још не зна шта је то такмачити се с другим о првенство, у срдашцу његову душевни мир царује. Сиromaх и презрени пред њиме су као и сваки други човек. У друштву се не обраћа на њега особита пажња, више га гледе као на неку споредну ствар, по њега не пече то омаловажавање држећи да тако и треба да буде. Једном речи имало дете ма колико и ма каквих одличних особина на себи, не даје на ове ништа, не надима се охолшћу што их има, а то је сасвим по реду и по правди, јер све

ове одлике не потичу од њега самога, него за све што има, другима ваља да захвали. Учине ли му родитељи какву радост, далеко је од њега и помисао, да дозна, да је достојно те љубави а још мање да има каква права на то. Дете ма како било спољашње богато, тек духом остаје сиромашно.

А само сиромашних духом је царство небеско (Матеј 5, 3, Лука 6, 20). Та Христос је послан да само овим сиромасима јави јеванђеље (Лука 4, 18). Човек сам собом није ништа, нити шта може, нити шта има. „Шта ли имаш, што неси примио? А ако си примио, што се хвалиш, као да неси примио?“ (1. Коринћанима 4, 7). Дакле ако ко не прими царство небеско, блавест као дете, као сиромашан духом, а то ће рећи скроман и смирен собом, као дете што је, тај неће видети царства небеског, у срцу његову ће семе јеванђељске науке учмат, да од плода ни помена нема. Ову исту мисао је Христос Спаситељ још о првом догађају у овим речима изразио: „ако се не повратите“ од ваше властољубивости, и не будете као деца, нећете ући у царство небеско. (Матеј 18, 3.)

(Наставиће се.)

Сомбор.

Милутин Гавриловић, свештеник.

О ШКОЛСКИМ ИЗЛЕТИМА.

Позната је истина, да је очигледност најважнији фактор у настави народне школе и да се без ње не може с успехом делати. Из разлога дакле, да би нам настава што обилатија и боља плода донела, те тако васпитаницима од праве користи била, морамо се наштити, да нам настава у свему што очигледнија буде, како у најмлађим тако исто и у старијим разредима народних нам школа. То велеважно начело очигледности врло је тешко применути у пракси у затвореним школским одајама, јер и поред најбоље воље и умења не ћемо у стању бити све и сва очигледно преставити. Како би нам се дакле настава у уским границама кретала, када би само и једино скучени били, да ју одржимо међу четири школска зида; колико и колико би појмова ученицима било полујасно или сасвим нејасно; колико би муке имао учитељ док би им расветлио један појам многим тумачењем и дугим описивањем, па на крају крајева ипак би се уверио, да га ученици не свађају и да су му речи у ветар изговорене, а снага и вештина у лудо утрошени? Да би се дакле тој невољи доскочило, те да би тако и учитељу и ученицима

посао олакшан а успех потпуно осигуран био, постоји једно средство, помоћу којег се најбоље може и у пракси применити начело очигледности, а то средство није ништа друго већ — *излети*.

Данашњим даном нема ни једног педагога који би излетима важности одрицао, или их за дангубу сматрао; они су данас тако потребни, да се без њих школа ни замислити не може.

Школски излети могу се држати у сва три годишња доба осим у зиму. Оно истина могло би се и зими с ученицима држати кратка шетња, али једно због времена а друго због тога што, зими цела природа тако рећи спава, слабо се пружа ученицима могућност да шта много опажају, те тиме знање и искуство богате.

Пролеће је лепо годишње доба. У ово се доба могу правити школски излети на по дана и то свагда по подне када је најтоплије. Овом се приликом ученици могу упозоравати, да виде како се сама природа из свога сна буди. Да виде пољске радње људске, да опажају птице које нам се враћају из топлијих предела и да се упознају са стањем усева у ово доба године.

Лети се могу правити много чешћи и много дужи излети, обично од једног целог дана. Ученици могу да виде плодове земаљске у најлепшем савршенству, да виде тешке летње радње, како људи жању и вршу, те да се тако науче уважавати тај рад и ценити га. У овом добу године природа је сва пробужена, те могу посматрати све што им око може сагледати само ако је учитељ вешт руководитељ.

Јесен је такође за излете врло угодно доба. У јесен се може најбоље осведочити свако о великој плодовитости природе, а исто тако од користи може бити свакоме, да се упозна са пословима које у јесен ваља обављати.*)

У опште сва поменута годишња доба погодна су за приређивање излета, које по времену, које по самом стању у природи и раду људском у то доба.

Излети се не морају држати само у ван школским часовима и одморним данима, већ им се може посветити ма који дан одређени за наставу; јер време које се утроши на излете не ће се утрошити једино и само на игру, већ и на озбиљан рад, од којег ће ученици свакако користити имати. За излете ваља бирати обично оно време, у које се предузимају онаки предмети, који се с малим неким

*) *Зими* се могу одржати једна или две шетње, да се деца упозоре на то, како ангажују за одмаране природи.

изменама могу целисходно предузети и ван школске дворане. На сваки излет старији ученици ваља да понесу собом бележнице своје, те све оно што сами опазе и на што им учитељ особито пажњу сврати, да у њих забележе, како би им исте бележнице у своје време добро послужити могле.

Учитељ ће свакако при излетима избегавати, да не досађује много ученицима својим умовањем, него ће главну пажњу обратити да ученици сами опажају, те ће им на њихова питања давати јасна и тачна, али вазда кратка и језгровита одговора. Разуме се да ће и он на све пазити шта се око њега дешава и налази, те у случају, ако би му ученицима што важније измакло из вида, он ће их сам упозорити и дати им сходно објасњење.

Не можемо овде тачно и у ситницама упустити се да набрајамо све и сва о чему се при излетима може с ученицима говорити и у чему им се може давати поука, јер то све зависи од оних прилика и околности, у којима се они тада налазе, али за то не само што можемо у главном назначити како да се употреби време које се излетима посвети, а да се у њему предузму и школски предмети, јер се свакако и излети морају обављати по неком извесном плану, а не тек онако случајно.

Приликом излета, даје се особита прилика да се ученици упознају са дивотама и красотата Божје природе, да уче познати особине и производе њезине, те према томе да се упознају са величином и мудрошћу Онога, који је све то тако лепо створио, и да одржање тога мудре и неизмењиве природне законе поставио. Том приликом може се ученицима напоменути љубав Божја према свима створењима а на посе према најсвршенијем и најразумнијем створењу — човеку, кога је Бог учинио царем земље и ставио му на разумно расположење и употребу сва блага овога света; те према томе потстрекнути их на љубав и поштовање према Богу, и на тачно вршење његових заповеди.

У слободном пољу, имамо врло добру прилику, да ученике упознамо из рачуна с мерама за дужину. Ту им се очигледно може показати дека-екто- и километар.

Из природописа, можемо их упознати са животињама и с другим природним производима.

За земљописну наставу имају велику корист излети, јер се ученицима очигледно може показати земљиште околине, упознати их са странама света итд.

О важности излета са хигијенског гледишта не треба ни да говоримо, јер знамо и сами како на свакога добро и пријатно утиче бављење у слободној природи и на чистом ваздуху; како је и дух лакши и тело свежије у човека, те је овај подобнији за сваки и физички рад. У овим излетима умни и изоштравају се дечја чула, а игром у пољу пружа им се прилика за телесна вежбања.

На послетку резултати излета најбоље се онет виде после у школи, где се ученицима даје увек прилика, да говоре о свему оном, што су приликом излета видели. Ученици старијих разреда могу састављати кратке описе својих излета, те ће им тако они послужити и као добро средство за вежбу у логичком изражавању мисли и у вежбању стила.

Из свега до сада реченога јасно се види важност школских излета. Видимо да школски излети имају користи и са *моралне* и са *практичне* и са *хигијенске* и на послетку са *забавне* стране. Према томе дакле, ваљало би им код нас веће пажње обратити него што се то иначе чини; јер једностранни начин настављања само и једино у школским собама, ни из далека нам не може показати оне успехе, које нам показује наизменично настављање у школским собама при чешћим излетима. Ведимо чешћим, јер није потребно, држати излете три или четири пута у години, већ и неколико пута у *седмници*, тек тада ће бити излети од праве користи, која се од њих с правом очекивати може, и о којој су се многи већ и до сада оведочили.

Ст. С. Илић.

Г О В О Р

г. Андре Ћорђевића министра просвете у краљевини Србији, приликом отварања Мушке Учитељске школе у Јагодини.*)

„Господо наставници!

Драги ученици!

Ви сте из говора г. управитеља чули, да је ова нова школа установљена мојом иницијативом.

Господин управитељ представио је постанак ове школе онако, како је то њему било познато; али он није могао у ову ствар бити довољно посвећен, те је с тога односно мене изнео ствар друкчије но што је. Ја ћу вам казати онако, како је у ствари.

*) Отварање је ово било 13. децембра прошле године. Г. Министар је говорио после говора управитеља исте школе г. *Сретен М. Аџић*. Говор овај доносимо нарочито с тога, да се види какве напоре о важности учитељске службе имају *крунисане* главе. Ур.

Захвалност за оснивање овога новoga просветног расадника нашег не припада мени и мојој иницијативи већ највећем заштитнику просвете у драгој нам Србији, Његовом Величанству Краљу Александру I! (Бурно „живео!“)

Још првих дана, када ме је Његово Величанство Краљ изволео позвати за свога министра просвете, а када сам Му ја изнео своје погледе о реформи основне и средњешколске наставе у нашој земљи, Његово Величанство Краљ изволео ми је скренути нарочиту пажњу на спремање и образовање новoga кадра наставника основних школа, и том приликом ово ми је испричао:

„Бавећи се у иностранству у једној вароши, изиђем једног дана у шетњу у околину. Ту, у оближњем селу, видех једнога старца, седа, погурена; било му преко осамдесет година. За руку је водио једнога дечка, брао разно биље, и показивао му га. Ко је год од сељана мимо старца пролазио, сваки га је са највећим поштовањем поздрављао.

Ја сам се заинтересовао за тога старца. Упитах мимопролазнике за њега.

— *То је отац овога села*, рекоше ми.

То још више пробуди моје љубопитство. Зажелех изближе упознати старца. Приђем му ближе и отпочнем с њим разговор. Упитах га за дечка, кога је собом водио.

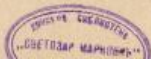
— „То је мој праунук, рече ми старац. Спремам га да буде учитељ, што му је и отац, а што му је био и дед, мој покојни син, који је погинуо 1870. године, храбро бранећи своју Отаџбину. Нека буде учитељ, као што сам и ја у своје време био.“

Старчев ме одговор још више задоби, и ја га упитах не би ли хтео да ми исприча што из свога живота. Он је пристао на то, и отпоче:

— „Има шездесет година како сам у овоме селу. Кад сам, као млад учитељ, први пут овамо дошао, како је ово место било много друкчије но што је сада! Село је било сасвим запуштено и опало, и материјално и морално: у цркву готово нико није ишао, децу је слабо који давао у школу; народ је био осиромашно и презадужен код зеленаша; усева је град врло често упропашћавао, те су људи готово умирали од глади.

„Кад сам то видео, одмах прегнем на посао око поправљања.

„Пре свега научим своје ученике лепом црквеном певању, те народ поче радије долазити у цркву и за кратко време црква је

бивала редовно пуна света. Одмах после овога очистим малено школско добро, које је било запуштено и занарложено. На пролеће засадим на њему, са својим ученицима, разноврсно благородно воће. И дуж сеоских путова садио сам воће. Сељани су с чуђењем гледали шта радим и питали су ме:

— „Шта ћеш с тим?“

— „Хоћу да вас сачувам од града“, одговарао сам им.

„Они су се чудили моме одговору, али се после уверише да сам истину говорио. Време је пролазило. Ја сам са својим ученицима неговао и калемно засађено воће. Воће стиже на род. Ја сав род продам и добивени новац однесем у општину:

— „Ево, рекох; ово је новац од продатог воћа са воћака, засађених на школскоме добру и крај путова. Ја га дајем општини на чување, али под погодбом: да се тим новцем створи фонд, из кога ће се помагати оним нашим сељанима, чије усеве убије град; нека им се помогне да могу набавити бар пропало семе!“

„До године сам урадио тако исто с новцем, који добих за продато воће. На мене се угледаше и неки сељани, те и они продадоше нешто од својих производа и уложише у тај фонд. И шта би? Овај је фонд из године у годину растао, и за неколико година толико је био нарастао, да се из њега могла у знатној мери накнађивати штета онима, чије би усеве град оштетио или упропастио. Још је из тога фонда сељанима давана позајмица са врло малим интересом, те се на тај начин они ослободише својих зеленашких поверилаца. Тако сам спасао своје село од града и зеленаша.

„У своме воћњаку подигао сам коиванлук, па новцем, који сам добивао за мед и восак, основах фонд за помагање сирочади и убогих стараца и старица.

„Подизао сам беле дудове и са својим ученицима хранио свилену бубу и производио свилу. Добивеним отуда новцем засновао сам фонд за болесне и невољне.

„Сељане сам саветовао, да у родним годинама одвајају по нешто од хране, и да то у општинскоме кошу заједнички чувају за гладне године. Они су ме послушали и на тај начин спасоше се глади у неродним годинама. У родним годинама продавали су стару храну из општинског коша, и добивеним новцем основан је фонд за набавку савршенијих алата и машина за пољопривреду, којима су се сви заједнички служили и помагали у раду.

„У почетку ми је све ово ишло прилично тешко, али су ми

касније много помагали моји ученици, кад одрастоше и постаоше грађани.

„Тако се ово село препороди. Народне имовно стање поче се поправљати; људи се почеше ослобођавати дугова, у које раније беху запали, и за кратко време у селу више није било човека, који би био дужан. Децу су сви слали у школу уредно и радо. Село је процветало у сваком погледу, и морално и материјално. Место некадашње сиротиње завлада благостање, место душевне задивљалости дође знање и поштење.

„Ја сам се радовао и уживао у плодовима трудова својих.“

Ово ми се старчево причање веома допало, те зажедох видети школу у томе селу. Кад сам тамо дошао, нашао сам угледну зграду, а школу чисту и уређену. У школи наиђох на књигу, у којој је била исписана цела историја и те школе и тога села. Све што се важније било догодило у месту и околини, било је у тој књизи записано. Ако је било дана срећних и веселих, било је у њој забележено; ако је било непријатних и жалосних дана услед суше, града, поплаве, зараза, пожара, и то је било забележено; ако је који из тога места био отишао у неко друго место, па се тамо ма чиме одликовао, и то је у тој књизи било забележено. У школи су били изложени сви месни производи. На једном су месту биле прегледно изложене све корисне биљке из те околине, на другоме, одмах до ових, биле су све отворене биљке; на једној су страни биле намештене, лепо испуњене, све корисне птице, којих има у томе месту и околини, на другој страни све штетне...“

Кад ми је то испричао Његово Величанство Краљ, рече ми:

— *„Ето, такве учитеље желео бих имати у Србији. Такве ми учитеље створите, госпoдине министри, који ће радом својим и саветима заслужити име оца ових места, у којима буду!“*

Ја сам се примио тога великога задатка. У тој цели и основана је ова нова Учитељска Школа.

Из овога што вам испричах, видели сте, чијом је иницијатавом отворена ова школа; видели сте, да сам ја ту био прост извршилац воље Господарева.

Госпoдо и драги ученици!

Задатак је ово нове школе, као што је и госпoдин управитељ изнео у своме говору: да спреми нашем народу *што боље учитеље*. То нам је од преке потребе. Из приче Његовога Величанства Краља ви сте видели, да *може будућност цеој једној места зависити од учитеља*, да учитељ може оживети и препорудити место у коме је,

створити у њему благостање. *Такве учитеље треба ова школа да сирема. Такви учитељи, желим, ви да будете!*

На издржавање и образовање ваше, драги ученици, неће се ништа жалити; али ће се с правом од вас захтевати: да будете, кад довршите своје школовање, прави народни просветитељи; да увек имате пред очима велики задатак Србинов; да увек имате на уму, да заветна мисао Србинова није још остварена, и да ви, као народни учитељи, ваља свим силама да радите, да се српска заветна мисао оствари, имајући увек на уму све оне борбе и муке, које је поднео Милош Велики, док је ослободио овај комад српске земље, на којем ми сада живимо слободни. То од вас тражи ваша мајка Србија и њена будућност, то од вас тражи цео српски народ.

А да ћете ви постати заиста ваљани народни учитељи, у то не сумњам; јер имате и г. управитеља и г. г. наставнике, који су свесни својега позива и чија је сирема већ осведочена, као и њихова љубав према школи и омладини. Моја је савест и у том погледу потпуно мирна. Ја сам уверен, да сам њиховим избором савесно извршио Господареву вољу. Ваше је сада да се трудите и да слушате њихове савете.

Господо и госпође!

Изјављујем, да је овај нови просветни храм отворен. Пожелимо му сваки напредак!

А сада, пред овим светлим скупом, изјавимо још један пут нашу најдубљу захвалност оснивачу ове нове школе и највишем заштитнику свих просветних завода у отаџбини, *Његовоме Величанству Краљу Александру I!*

ПРЕЛАЗ СРБА САНТОВЧАНА ИЗ РИМСКЕ ВЕРЕ У ПРАВОСЛАВНУ.

Прошло је јуне две и по године од онога доба када су Срби сантовчани наумили да напусте римску цркву, те да се врате у свету веру православну, у веру стару, у веру својих праотаца. И ето вајзад жеља им се испунила.

У недељу сиропустну, двадесет и осмог фебруара, свечано је обављен прелаз њихов у свето православље, на славу Божју, на корист свете цркве православне, на радост њихову и радост сваког православног хришћанина.

Ствар око прелаза сантовчана у православље, поверила је високопречасна епархијска консисторија бачка високопречасном господину сомборском протопресвитеру Љубомиру Купусаревићу и бележнику епархијске управе патријаршеском синђелу преч. госп. Георгију Видицком. Они су у споразуму са старешинама из Сантова и одредили, да се присаједињење то одржи у недељу 28. фебруара.

У очи тога дана по поверењу господина протопресвитера, писац ових врста пошао је у Сантово са свештеним утварима, да за сутрашњу свечаност све у свој ред доведе. Тим начином на вељу радост своју удостојио се он први с православним крстом ступити међу сантовчане.

Двадесет осмога фебруара рано у јутру, — кренуло се свештенство и многобројан народ из Сомбора у Сантово. Било је неколико стотина кола, која су носила одушевљене и раздрагане Србе у госте новој браћи.

Свештенство је стигло пред село после осам часова, где је дочекано било од многих коњаника. Улицама, куда су пролазили, били су сви гости бурно поздрављани, а на неколико места подигнуте су биле и тријумфалне капије. Тако одушевљено дочекивано на сваком кораку, доспе свештенство најзад у средину села до куће Јакова Продановог, у чијем се великом дворишту (бостану) обавила ова ретка и величанствена свечаност.

На одређеном месту у пространом дворишту подигнута је била сеница, под којом је намештен био сто за служење свете литургије, и под којом су сиремљене биле, све остале за богослужење потребне ствари. Испред сенице био је једецима ограђен четвороугаони простор за оне који ће прелазити; појци су стајали иза сенице, а гости на осталом простору у дворишту.

Око девет часова обукло се свештенство и дошло под сеницу, где је најпре одслужено мало освећење воде, а за тим се започела пребожанствена Литургија, на којој је начелствовао протопресвитер Љубомир Купусаревић, а с њим су служила још и следећа господа свештеници: Ђура Страјић из Сентомаша, синђел Георгије Видицки и јеромонах Михаил Миловановић из Нова Сада, Милан Боберић из Куле, Милисав Поповић и Бранислав Поштић из Ст. Станара, Стефан Михаљчић из Кишфалуде, Милутин Гавриловић и Жарко Ј. Поповић из Сомбора и ђакон Георгије Павковић из Сомбора.

На литургији је појао врло лепо мушки приправнички хор треће године под короветоством Б.шка Букурова приправника.

О причасном ступио је на узвишено место г. протопресвитер Љубомир Купусаревић и држећи у десници часни крст Христов, изговорио лепу и дирљиву беседу. Истакао је све благодати које добијају, ови што прелазе, прелазом у православље а уједно им је предочио и дужности које их од сада као православне чекају.

Осим тога напоменуо је г. прота, да се из старих записа види, да су сантовчани још 1736. године православне вере били, и

да је кнез села сантова Јакшић с осталим одборницима, долазио у Сомбор и учествовао у бирању посланика на наш Црквено-Народни Сабор.

Иза овога говора наступио је сам чин саједињења. Сав народ који прелази пао је нижице на колена а два јеромонаха у панакамилавкама држала су са узвишена места отворено свето евангелије, над народом. Призор овај бејаше веома дирљив. После тога господин прота је читао на глас реч по реч православни символ вере, а народ је читао за њим, и по томе је почело причешћивање и миропомазане оних који нису били пре тога миропомазаних.

При савшетку свете Литургије прилагали су побожни хришћани своје прилоге на зидање православног храма у Сантову. Том приликом је пало 2090 фор. 95. новч. Господин Алекса Пауновић и син му Радивиј из Вуковара постадоше први ктитори, је дароваше скупа 1000 фор. Господин Арса Пајевић из Новог Сада 200 фор. Господар Стеван Грађански из Рац-Милетића 100 фор. Ђура Миливојевић Ћимпар и Коста Георгијевић из Сомбора по 50 фор. Ана уд. Теодоровић из Сомбора 30 фор. и многи други.

Време је било веома лепо и топло јер је сунце сијало жестоко.

Народа бејаше врло много. Ко је могао добити места стајао је у дворишту на земљи, а ко није, тај се пењао на пластове, и на кровове од кућа и других зграда и на дрвеће.

После подне је било народно весеље и то све у најбољем и најлепшем реду.

Свештенство је отишло после три часа по подне, испраћено коњаницима, а и други гости су се такође још то вече кућама својима разишли.

Овом приликом можемо јавити, да ће се у Сомбору основати одбор за купљење прилога за грађење православне цркве у Сантову, те и ми од своје стране препоручујемо српском учитељству и умољавамо га, да се заузме сваки у својој средини, те да скупља прилоге на ту свету сврху, да нам ново добивена браћа што пре до светог храма дођу у коме ће појати по православном начину у славу Тријединога Бога. Дај Боже што пре!

Ст. С. И.

Н Е К Р О Л О Г.

† **Десанка Поповићева** учитељица у Михаљевци после дужег и тешког боловања преминула је у Ср. Карловци у 22. години млађаног живота овог дана 13. фебруара т. г. у вече. Сахрањена је на доњем гробљу карловачком; покојница је свршила учитељску школу у Сомбору године 1894.

† **Јелисавета Зорчић рођ. Витас** супруга протопресвитера накрачког врпчасног господина Атанасија Зорчића, преселила се у вечност у Пакрацу после дужег боловања 14. фебруара у 33. години живота свога. Покојница је била оспособљена учитељица и потпредседница Задруге Српкиња Пакрачанки. Сахрањена је 15. фебруара уз велико саучешће.

† Јереј Љубомир Борота парох у врховљанима, син впречасног проте Јована Бороте, члана в. Школског Савета, преселио се у вечност дана 27. фебруара т. г. у 27. година млађањег живота свог.
Бог да их прости! Вјечна им памјат!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Избор учитеља. У Великој-Кирици изабран је за учитеља г. Милан Моцић досадањи учитељ Српско-Крстурски. Честитамо!

Постављење. Испитана учитељица гђа Зорка Лазићева из Сомбора постављена је за привр. учитељицу у Феддварцу.

Одликовање. Госпођица Даница Константиновића примерна и ревносна учитељица у Иланчи, за свој отличан успех у школи и примерно понашање награђена је од вис. кр. уг. Министарства богочасти и јавне наставе са 50 круна, коју је своту отликовању средњи начелник г. Кајмар у присуству учитељског тела и отличне публике уручио. Честитамо са жељом да још дуго и много вољно потраје у светом учитељском делу.

Упражњено референтско место. Досадањи привр. заменик епархиског школског референта вршачке и тамишварске дијецезе г. Вељко Петровић, захваљујући је на томе звању, те је услед тога на исто место расписан стечај.

Учитељске плате у Русији. Министарство просвете предложило је Цару овакав план за плате учитеља основних школа. Учитељи који имају додатке у земљишту да примају од 300—500 рубаља плате; учитељи у малим варошима по 400—600 рубаља. У већим варошима имају учитељи веће плате. После 35 година достиже се највиша плата. Мировина је половина последње плате, а потпуна се пензија добија после 45 година учитељске службе. Пр. Гл.

Путничке школе. Један богати петрограђанин намерава да сагради више путничких школа. Свака би школа за себе имала по четвора кола. Једна би кола била за учитеље, друга за књижевну, трећа за болницу, четврта за наставна средства. Кола може вући железница а и коњи. Од учитеља се тражи академско образовање, а имаће добру награду. Ове школе почеће свој посао у Архангелској губернији. Пр. Гл.

Буџет министарства просвете у Италији за годину 1898—99. износи суму од 44, 996, 997 лира.

Школска нервоза и њено лечење. Септембра месеца 1897. године луцернска кантонска конференција обрађивала је наведену тему. Лекари су препоручили за то ово: 1. Настава у основној школи треба, да се ограничи на читање, писање, рачунање, цртање, очигледну наставу и певање. У нижим разредима треба да превлађују цртање, очигледна настава и телесно вежбање. 2. Не треба задавати домаће задатке. 3. На памет се могу учити само песме у вишим разредима. 4. Школска настава треба свака пола сата да се прекида на 10 минута. 5. Испите треба укинути. 6. Лети пре подне треба увек радити очигледну наставу. 7. Иза сваких 6—8 седмица рада ваља бар да има једна седмица одмора. 8. Пре навршене 7. године живота не треба примати децу у школу.

Упражњена учитељска места. На више учитељских односно учитељских места у епархији вршачкој расписан је стечај. Плата је свугде по 400 фор. а. вр. Молбенице ваља слати Епархијском Школском Одбору вршачком до св. благовести.

У Нађфали тражи се учитељ на четвороразредну мешовиту школу. Плата је 300 фор. за огрев 40. фор. за повторну школу 40 фор. у име перовођства и рачуноводства 20 фор. Три дана земље на коју учитељ терете споси, један врт и слободан стан с вртом. Рек до св. благовести. Звање се наступа 1. септембра т. г.

Р А З Н О.

Приправничка беседа. Овогодишња Светосавска беседа учитељских приправника и приправница, из познатог разлога, није се могла одржати на дан св. Саве, већ у недељу 21. фебруара т. ј. на месне покладе. Као све досадање, тако исто и овогодишња беседа послужила је на част приређивача. Распоред се састојао из 12 тачака. Прво је место заузео „Проход“ (о св. Сави) од приправника Михајла П. Апокића. Између осталих тачака с особитом хвалом истичемо Мокрањчеву: П. Руковет „Из моје домовине“ и VIII. Руковет „Песме са Косова“, које су на опште захтевање публике биле поновљене. На мање заслужује пажње и признање свирање на гласовиру приправница II. године: г. Зорке Шајковићеве и Викторије Којићеве, као што је сване хвале вредно свирање на виолини и даровитог приправника I. године Петра Коњићеве уз пратњу гђе Јованке Дамјановићеве припр. II. године. Декламовању Миливоја Лесковца уз пратњу на гласовиру гђе К. Барусковићеве, и самопеву Малеша Пејина уз пратњу гђе Љубице Благојевићеве, као и мешовитом збору при „Омладинском колу“ и „Осимову“ Зајчева „Јунаци“ — које су обе песме певане под коровођством вредног приправника IV. године Милана Каћанског — немамо ништа замерити. Сваку хвалу заслужује вредни наставник приправника г. Драгутин Блажек, који се неуморно трудио, да морални успех беседе што сјајнији буде.

Чист приход износи преко 600 фор. а. вр., која ће се свота међу сиромашним ученицима и ученицама поделити. II.

Дарови школама и учитељима. Господин Ђорђе Раља управитељ србских нар. школа, у Сентомашу скупио је као дар велеуважених чланова месног Школског Одбора у Сентомашу предилату на десет србских школа у Старој Србији и Македонији. Благодарни родољубивим члановима местног Школског Одбора у личној Србобрани на овом дару, јављамо, да се Школски Лист за 1899. годину као њихов дар шаље србским основним школама у Скопљу, Призрену, Пећи, Приштини, у Манастиру Грачаници, у Кратову, Тетову, Куманову, у Скадру на Бојани и Богословији Призренској; а осим тога још и школама у Новом Пазару и у Пријепољу.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Српски Гласник недељни лист за просвету и друге народне потребе, власник и одговоран уредник му је Јован Ј. Кнежевић. Изази у Пакрацу недељно једанпут уз годишњу цену од 3 фор. а. вр.

Педагошки Зборник за родитеље и учитеље уређује и издаје *Јован З. Медурић* учитељ. Година I. Свеска I. Цена је овој свесци 1 фор. а. вр. и добија се код уредника (Turia, Bácska).

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школки Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школног Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, 31. Марта 1899. године.

ПОСЛАНИЦА

Његове Светости Патријарха у православље обраћеним Сантовљанима.

ГЕОРГИЈЕ ПРВИ

по божјој милости и вољи народа, православни Архијепископ Карловачки, Митрополит и Патријарх српски, Његова ц. и ап. кр. Величанства Франца Јосифа првога прави тајни саветник, кр. угар. великашког дома члан, преизредних ордена: ц. кр. гвоздене круне првога степена кавалер, кр. српскога св. Саве првога степена, као и књажевства црногорскога Данилова реда првога степена великокреник итд. шаље Архиепископски и Патријарашки благослов и очинску љубав својој богољубивој деци и новој духовној настави у Сантову.

Љубазна децо моја!

Кад сте се, прошле, радосне и светле недеље враћали у свету веру, својих праотаца, исповедали, божанске истине православне вере и науке, примали благослов свете православне цркве и причешћивали се најсветијим телом и крвљу Христовом из освећеног путира њезина, допирали су радосни таласи духовнога Јордана вашег и откуцаји блажених срдаца ваших и до мога Патријаршкога престола, те спајали се са очинском радошћу и са блаженим осећајима моје Архиепископске душе. Моја мисао, мој дух, мој благослов, лебдео је над вама и вашим светим делом, а моја се Архиепископска радост узносила Престолу Божјем и разливала у топлој молитви: „Да вам Господ да силу по богатству славе своје, да се утврдите Духом Његовим.“ (Еф. III. 16). „И ја чувши веру вашу, не престајем захваљивати се за вас и спомињати вас у својим молитвама.“ (Еф. I. 15—16).

Љубазна децо моја! „Сваки који ниште прима, и који тражи налази, и који куца отвара му се“ (Лук. XI. 10). Ви сте закуцали,

и пред вама „отворише се велика и богата врата“ (I Кор. XVI. 9) св. православне цркве Христове. Тражили сте божанске и вечне истине њезине, и оне су засјале пред духовним очима вашим, као што сија сунце небеско. „Благо очима, које виде, што ви видите“ (Лук. XI. 23)! Искали сте вечну утеху животу своме, спасење души својој и деце своје; искали сте вечно благо, дробни бисер и драго камење, у којем блиста Христова невеста, света православна црква и — примили сте га. „Благословен Бог и Отац Господа Исуса Христа, Отац милости и Бог сваке утехе“ (II. Кор. I. 3.), Који вас је удостојио, да све то примите у слави свете православне цркве Јединородна Сина Његова!

„Сами сте себе окушали, сами сте себе огледали“ (II. Кор. XIII. 5.) и испитали, и ваша вам је душа казала, да она припада светој православној вери и да спасења може наћи само у светој православној цркви. Ви сте послушали исповест и глас своје душе. По слободној вољи, по захтеву савести, по жељи душе, по потреби уверења и вере своје — ви сте данас мила деца свете православне Христове цркве, св. Савом, по милости Божјој, у српском народу основане. „Тога ради преклањам колена своја пред Оцем Господа нашег Исуса Христа“ (Еф. III. 14.). А света црква православна, на чија сте врата вером закуцали, отворила вам их је широм и примила вас је, пуна љубави и радости. Отворила вам је она и ризнице свога духовнога блага, да budete диоцији неиспринигог богатства благодати, које Господ кроз њу даје верној деци својој, кад год их затраже и достојнима се покажу. Ништа света православна црква не крије од деце своје, ништа им не ускраћује, све им даје, што је и како је од самога Господа остављено и наређено, а по Његовој вечној вољи од свех Апостола и светих Отаца црквених установљено.

Моја Архиепископска брига биће — као што је и данас већ — љубазна децо моја, да у светој православној цркви, коју сте за своје спасење, у будној свести „и бистрим очима срца нашег“ (Еф. I. 18) изабрали, не budete никад и ни пред ким насторчад, него равно и увек искрено љубљена рођена деца њезина, међу децом и осталом. „Бог ми је сведок, да вас љубим љубављу Исуса Христа“ (Филип. I. 8.). А ни за час не сумњајте, да вас у братска наручја дочекаше и да ће вас увек љубављу својом загревати и остала деца моје љубљене пастве, јер у вама гледе крв од крви своје, грождје од лозе српске. Добро сте им дошли и боље ћете их наћи.

„Господ је раширио милост Своју и правду своју“ (Пс. 35. 11) над вама, а света православна црква вам шири недра своја и отвара срце своје, да вас испуни љубављу својом и приведе спасењу вашем. „Радујте се свагда у Господу, и опет велим: радујте се. Господ је близу. Не брините се ни зашто, него у свему молитвом и мољењем, са захваљивањем да се јављају Богу искања ваша. И мир Божји, који превазилази сваки ум, да сачува срца ваша и мисли ваше у Господу Исусу. А даље, браћо моја, што је год истинито, што је год поштено, што је год праведно, што је год пречисто, што је год прељубазно, што је год славно, и још ако има која добродетел, и ако има која похвала, то мислите“ (Филип. IV. 4—8.). у томе се „укорењујте и утемељујте“ (Еф. III. 17) и „чувајте се се, да не паднете“ (I. Кор. X. 12).

„Пазите, стојте у вери, мушки се држите, утврђујте се, све да вам бива у љубави“ (I. Кор. XVI. 13—14). „Да вера ваша не буде у модрости људској него у сили Божјој“ (I. Кор. II. 5.). „Надањем веселите се, у невољи трпите, у молитви будите једнако“ (Рим. XII. 12). „Добро чинити да вам се не досади, јер ћете у своје време пожњети ако се не уморите“ (Гал. VI. 9.) „Молим вас пак“ „дечице моја“ (Гал. IV. 19.), „именом Господа нашег Исуса Христа, да сви једно говорите, и да не буду међу вама распре, него да будете утврђени у једном разуму и у једној мисли“ (I. Кор. I. 10). Да будете утврђени у светој вери праотаца ваших, у небеским благодатима, које ће вам изобилно даривати Свети Дух у православној цркви Господа Исуса Христа, милошћу Оца небескога; а достојни да будете љубави, којом вас је примила света православна српска црква и којом су вас деца њезина, а ваша данас и по вери као и до сад по крви народној, рођена браћа предусрели и обасули.

„Који оре треба у надању да оре, и који врше, у надању да ће добити од онога што врше“ (I. Кор. IX. 10.) Нада нека не оставља никада ни вас, љубазна децо моја и мила нова паство моја. Свака праведна нада у љубави, пред Богом се кроз веру испуњава у плодовима добрих дела.

„Ако ли вас дух води“ (Гал. V. 18.), ако ли вам „вера кроз љубав“ радила буде (Гал. V. 6.), ако „ваше дело вере и труд љубави“ (Сол. I. 3.) не малакше, него се буде „укоренило и утемељило“ (Еф. III. 17), увек ће вас грејати и небески зраци Божје милости и топлота љубави свете православне цркве, у тој цркви

љубав њезине деце, ваше браће, њезиних пастира и архипастира, ваших старешина и учитеља.

Моја архипастирска љубав и Патријаршка брига за вас побринуће се, да Господа прославите што пре у својој богомоли и светоме храму, а деци вашој да се отворе врата и ваше школе, да свога свештеника и учитеља добијете.

Вршећи своје дужности у новој вери и цркви, увек нека су вам, љубазна децо моја, на уму и на срцу и дужности држављанске. Негујте у души својој стару поданичку неограничену верност према нашем заједничком љубљеном и узвишеном Владару, премилостивом Краљу *Францу Јосифу Првом*, а у срцима вашим нека увек највећим пламом гори љубав за милу домовину, славну Краљевину Угарску. Спремни да сте жртвовати, кад год и што год устреба слава Превисњег Престола и процват миле домовине.

Чврсти у вери, стални у нади, истрајни у љубави непоколебиви у верности љубљеноме Краљу и Превисњем Престолу, неисцрпни у оданости милој домовини, светли и дични у свима добродетељима и врлинама свете вере и цркве православне, „једне мисли“ (Рим. XII.) и сложнога духа са осталом децом љубљене моје пастве и милога народа српскога, пуни одушевљења, задовољства и блаженства у светој православној српској цркви Христовој, будите увек, љубазна децо моја!

И благословено нека је ново „ваше дело вере и труд љубави ваше,“ а *Благодать Господа нашего Иѣса Хрїста и любви Бога Оца, и причастїе святаго Духа, еѣди со всѣми вами Аминь!*

Дано у *Ср. Карловцима* године 1899. од Рођења Христова, а Патријараштва Нашега десете.

Горе поменути смирени Патријарх
ГЕОРГИЈЕ с. р.

БОГ ДЕЧЈИ ПРИЈАТЕЉ.

— *Патер Север Раје.* —

Мисли Спаситељеве о смирености, која је детету урођена, као правом разлогу да се оно воли.

(Наставак.)

Да је одиста Бог указивао деци толику милост ли ради њихове понизности, те да и свима старијима, који буду били као деца, не гине љубав његова, то се види из трећег призора који се надовезује одмах иза благосиљања деце. Ту се спомиње некаки

богат младић, којег је срце повукло к Исусу, па му је притрчао, клекнуо пред њим на колена и упитао га: „Учитељу благи“ (Марко 10, 17.) и кад Христос разабра да овај још од детињства чини све што је он назначио за потребно, да се може ући у царство небеско, погледа га и веома му омиле (Марко 10, 21.). И као што је мало пре тога рекао да не бране деци долазити к њему, тако и овом приликом позва младића овога да све остави и пође за њим. И по његову суду о богатству том приликом изреченом, да оно води у погибљао, види се да му је веома жао било што младић не хте на позив за њим поћи. Овај догађај би апостолима на велико њихово дивљење потврда назорима Спаситељевим које је већ пре тога приликом оба призора с децом очитовао: „да ко не прими царство небеско као дете“, другим речима ко не буде скроман, ко много не полаже на земаљско богатство, (Марко 10, 14.) „тај не ће ући у њега.“

Да је Спаситељ под речју „као дете“ мислио душу њихову, те према томе и све велике, који су као деца, види се из самих његових речи. Први пут је споменуо за саблазан, која се учини „пред једним од малих, који у мене верују“ (Матеј 18, 6.), о другом случају није рекао „*њихово* је царство небеско“, него по сложном гласу тројице јеванђелиста, он је нагласио: „*такових*“ је оно, а то ће рећи свих оних, који су као и деца, који имају исте душевне особине као деца. Још се то даде извести из погодбе, на којој као на основи стоји тежиште оба прва призора, из онога, што сам Христос тражи и жели од ученика. Јер ако је царство небеско само такве деце, и ако апостоли као и сви старији, *морају* бити деца, то отуда излази, да они и *могу* бити као деца: и то не могу бити по добу нити по спољашњости, а ни са физичко-духовне стране, него с моралне, као што вели св. Климентије и Амвросије а и св. апостол Павле нас чини пажљивим овим речима: „не будите умом као деца, него злобом“ (1. Коринћанима 14, 20.).

Кад дакле Христос Спаситељ од свакога онога, који би рад био ући у царство небеско, тражи, да је као дете, и то истиче као главну погодбу, онда нам се само каже, да ли тада можемо бити чеда божја, ако и сами будемо као деца, да смо само тада деца божја, ако смо по осећајима и по срцу своје деца.

(Наставиће се.)

О НАГРАДАМА И КАЗНАМА.

Заповест сама по себи без очевидних последица послушности или непослушности, није кадра свагда управљати вољом и делима ни самих одраслих људи, а камо ли малене и неразумне дечице, с тога се како у домаћем, тако и у школском васпитању употребљују похвале и награде, зарад сачувања од већих зала, и зарад поправке дечје. Награде јесу последице добрих дела дечјих, и удешене зарад утврђивања дечјег у добру и напредовања у добру. Казне јесу последице немилих дела дечјих и удешене с том намером, да се кривци казне и на добар пут поврате.

Грађански закон, награђивањем људи одраслих, смера на то, да се уз отликовање награде и заслуге, труд наплати дотичног грађанина; а казнењем преступника, да се задоста учини правди и правичи те да се преступник оштети.

Васпитатељска награда и казна сасвим је друге природе. Васпитатељска награда не сме се сматрати као награда за учињено дело; нити се сме употребити као одмаштење за учињену кривицу, него се обоје сматрати имају једино као средство за васпитање. Награде и казне васпитатељске могу бити или природи сходне или произвољне, вештачке. Природи сходне награде јесу оне, које су тако удешене, да изгледају као природне последице учињеног доброг дела. Н. пр. Кад учитељ прилежној деци лену приповетку приповеда, кад чисту и уредну децу поведе собом у шетњу, или их представи у отменијем друштву као такову. Кад побожном детету даде да чита апостол или да се у цркви облачи; кад ономе, који увек истину говори, указује своје поверење, *то су природи сходне награде.*

Природи сходне казне јесу немиле последице, које неваљала дела сама за собом повлаче, или се бар тако чини, као да су то немиле последице неваљалих дела. Н. пр. Кад лажљивцу укратимо поверење; кад небрежљивом задамо да баш онда мора радити, пренебрегнути задатак, кад се брижљиви ученици са учитељем проходају и играју; кад безобразног застидимо.

То су све природи сходне награде и казне, и поред ових би произвољне награде и казне биле излишне. Али има много случајева при васпитању, у којима се не могу пронаћи и употребити природи сходне награде и казне; у таким случајевима могу бити од користи само произвољне или вештачке награде и казне. Но учитељ мора пазити, да при награђивању и кажњењу поступа праведно без пристрастности, да цени више добру вољу и труд, него

успех; он има пазити при делењу награда и казни, на децу нарав, узраст, на домаће васпитање и све околности, у којима се деца налазе. При том ваља при делењу награде и казне, да поступа постепено и да пази на оне последице, које повлаче за собом награде и казне, настојавајући да се награђено дете не погорди од остале деце, а кажњено да не постане јогунасто и тврдога срца.

Правила при награђивању.

Награде у нар. школи само у толико имају важности, у колико оне подстичу награђено дете, да се у добру одржи, и напредује и у колико се тим средством друга деца побуђују на добро. Све тан учитељ мора врло смотрен бити у награђивању, а ради управљања у овом послу, треба да пази на ова правила:

1. Само права заслуга, неуморна прилежност и постојанство у добру, треба да се похваљује и награђује, а не природни дарови и способности, или друге које спољне околности. По томе дакле и слабије развијена деца својим трудом могу похвалу и награду заслужити; а особито сиромашну децу, кад се труде и добро владају, треба похвалити и наградити, а не децу имућнијих родитеља и ону, која имају више помоћи и срестава за учење.

2. У награђивању препоручује се учитељу штедљивост. У место дакле да сваки час дели награде, боље је, да им изјављује своје задовољство умиљатим погледом. Кад дете опази, да је учитељ с њим задовољан, онда се у души његовој појављује пријатно чувство и жеља, да све оно чини, што је учитељу мило. За децу невину и непокварену, најмилија је награде учитељево задовољство. Напротив код деце занемарене и напуштене, чим какво добро учине и мало само напредују, нужне су осетљиве награде, да би им то, што је добро и лепо у нарав прешло.

3. Кад дете за дуже времена постојано напредује у добру, може се отликовати похвалом, али само онда, ако је смерно и ако није склоњено на сујету и охолост. Похвала треба да је сасвим кратка, и уз њу се може који пут изјавити жеља, да похваљено дете још боље напредује и друговима за пример послужи.

4. Отликовање похвалним листом, почасним местом, и почасном службом помагача и надзорника, као и облачење и читање апостола у цркви и даривање лених књига и иконице, јесу највеће награде, које се тек онда дају, кад је дете дуже времена постојано, у добру напредовало и у њему се учврстило. Ове награде треба у колико је више могуће, да су налик на природне последице добрих

дела. — Уредном и тачном детету поверити ваља дужност надзорника, прилежном и напредном у науци дужност помагача, а побожном читање апостола и антифона, облачење у стихаре и помагање у олтару. У опште тако ваља поступати при награђивању, да сва деца дођу до тог уверења, да у школи, као и у животу, добра дела повлаче за собом задовољство старијих, похвалу и награду од њих.

5. При награђивању учитељ треба да буде праведан и да доступна постепено, а никад да не употребљује једну исту награду много пута код једног истог детета. Више треба ценити добру вољу и труд, него добар успех, и ваља пазити на посљедице, које награде и казне за собом повлаче. Ако награђено дете после награде напредује у добру, а при том остане смирно ваља га похвалити, а ако награђено дете почне попуштати у добру, или се поквари, или почне презирати осталу децу, одмах му ваља награду одузети и понизити га, да би се поправило. Обично неправедна и пристрасна награда квари награђеног, а у срцу друге деце побуђује завист и злобу према награђеном, а често и мржњу према самом учитељу. При награђивању не сме се учитељ поводити за својом личношћу и наклоношћу према деци или детињим родитељима.

6. Награде не смеју шкодити здрављу и владању дечијем т. ј. не ваља награђивати децу посланицама и многим јелима, којима би се могло здравље њихово повредити; не ваља их награђивати новцем, или допуштењем да изостану од цркве и школе, јер би то служило на штету деци.

7. Награде не треба напред обећавати, него их ваља изненадно давати. Но ако је што унапред обећано, то неизоставно ваља испунити.

8. По гдекоји пут може учитељ свој деци — када то за службу — похвалу изјавити, или на свршетку седмичног дана у награду за послушност може им какву лепу приповетку приповедити, или невину забаву и игру допустити. Тим се деца побуђују, да напредују у добру, а и сами они слабији потстрекавају се на већи рад.

(Свршиће се.)

П Р К О С.

(Цртица из дечије природе.)

Пркос или својеглаовост није ништа друго, већ подржавање властитога мијења те властите воље и онда, када се обојему најмјеродавнији протуразлози успоставише.

Ох пркос, тај толи неугодни, а ипак толи чести пркос у животу и најбезазленије дјечице!

Нема опет наравнијега до својеглавости и пркоса у незрела дјетета! За што? Дијете по слабом својем искуству те неразвијеном си разуму, није у стању да увиди и расуди све оне противразлоге, које зрелог човјека силомнице нукају, да одустане од накана својих. Управо за то треба да дјецу за рана приучавамо, да се покоравају вољи узгојитеља, т. ј. да слушају. Чим се у погледу тога и најмање попусти — ето ти на — пркоса у главици чеда, а с временом буде и опасне те одурне тврдоглавости.

Самостална воља и самостално расуђивање, само по себи за право није ништа зло. — Боже сачувај, — то је ствар врло добра; дапаче то је последња сврха узгоја, да човјека успособимо на независност у вољи и идејама, на сопственост у чинима његовима. Свако ће за то клице овога циља већ у малишу штовати знајући, да онај у кога нема своје вољице никада ништа урадити не ће. Свако ће за то већ и у дјетету од срца штовати и поткријепљивати оно непрестано истраживање узрока, оно свеудиљно опирање прам свему, што се противи ограниченем дјетињем увјерењу, те оно тврдокорно устрајање на умишљеној здравој вољи. Никада не смијемо против дјечјему пркосу војевати властитим пркосом, јер би то значило: уље у ватру лијевати. Већ шта? мирни разум, одлучно достојанство побједити ће увијек, дочим је слабост и попустљивост увијек побјеђеност. Као што у свим приликама ваља да тражимо коријен и зачетак злу, тако и ту. Болесна дјеца постају лако пркосљива, јер је са болешћу на уско свезана већа размаженост, те већа раздражљивост болесника, а то су узроци својеглавости, ко што и душевна слабост и неразвијеност дјеце. Често пута су и узгојитељи сами криви немилосну пркосу дјеце своје. Како то? Или кад су превише попустљиви или кад су превише деспотични, а једно је и друго погубно. Једини је устук обојему безувјетна послушност. Но само у толико безувјетна, у колико је обесни узгојеник упознао властитим умом разлог овому или оному, у колико се тврдоглава самовоља његова подаје опоменама и увиђавности. Доброта и љубав и овдје су важни помагачи, ако им вјерно уз бок стоји озбиљна сталност у поступању и примјеру узгојитељеву.

Ала је смијешно оно натмурено дјевојче, онај мргодасти дјечак тамо у куту, који си утвара, да ће пркосом или мрљањем постићи силовиту жељу своју, о ала је смијешан!

Нека, нека га!

Само нека стоји, наше игнорирање већ ће га пренути из црних мисли; оно ће га паче самога довести умирена и задовољна у наручај паметне мајнице!

Је л' те да хоће! Дакако! Та зар нијесам одмах тако рекла! И срдачан мајчини пољубац кадар је избрисати и задњу сузицу пркосницу са ока доброга дјетета, кадар је истиснути и посљедну мисао својевољници из главице разведритог сина и веселе кћерчице!

Кажу педагози, да се око треће године појављује прва периода пркоса у дјетету, па ако овај пут узгојитељ мудрим поступањем на пут јој стане, да ју је онда протјерао за цео вијек, дочим би противним пачином унесређио гојенче своје за сав живот, учинио из њега неугоднога тврдоглавицу, несноснога човјека и себи и свима с којима ће опћити. . . .

Благо дјеци, која имају паметна учитеља, који их умије мудро водити и кроз Скилу пркоса њихова и кроз Харибду тврдых им глава, који знаде, да љубав и доброта наспрам дјеце умију чудеса да творе! О почитању, које је узгојитељ дужан дати дјечјој слободи и слободном мишљењу лијепо вели и славни педагог Dupan — loup: „J' ai signalé les graves dangers de la contrainte intellectuelle: les dangers de la contrainte morale sont plus redoutables encore, j' en ai eu des conséquences désastreuses. Quelle faut c' est de ne pouvoir rien souffrir des enfants!“

Јелица Беловић-Бернадзиковска.

О ДУШЕВНИМ БОЛЕСТИМА.*)

Учитељ ваља да познаје душевни живот и услове му. Али поред тога што треба да му је познат нормални ток душевног живота човечијег, не може се одрицати, да му је сасвим непотребно, да зна и болесне појаве душевног живота. Из тога разлога покушаћемо у нижем, укратко изложити врсте и неке особине душевних болести.

Под душевним болестима разумеју се неправилни појави у области мишљења, осјећавања и тежње, који краће или дуже времена трају.

У ужем смислу душевне болести су таква поремећена душевна стања, при којима је слобода воље и слобода расуђења у пасивности.

*) В. Z. Vargha Mihály: Házi nevelés II.

Душевно болестан човек се по некада телесно сасвим добро осећа и не тужи се ни на какву вољу; али ову болест најјасније изражава укочен и збуњен поглед. У осталом није искључена могућност, да услед душевне болести и телесни организам ороне.

Душевне болести су у много случајева теже од телесних, и обично се теже лече.

Душевне болести се манифестују на разне начине. При неким су болесници немирни, раздражени, па чак и бесни, те услед тога наклоњени да врше насиља и врло често у таквим случајевима воле бегати. Други су напротив питоми, блесави, јако осетљиви, тако рећи права деца.

Симптоми душевних болести појављују се или у области разума, или чуствовања или воље те се према томе и деле.

Узроци душевних болести. — Односно узрока душевних болести научници још нису потпуно на чисто. Неки тврде да су узроци душевних болести *испачичке природе*, а други доказују да су *физиолошке*. По овима је неправилан душевни рад посљедица какве органске болести тела.

По свој прилици биће, да се узрок душевних болести налази у свези душе с телом, а особито у болесном стању мозга и живчаног система.

Ако се функционирање живчаног система ма из којег узрока поремети, од тога мора и душевни живот уштрба трпети, јер кад извесни телесни орган престаје радити и душа у том погледу долази у пасивно стање, јер она без оруђа не може целисходно деловати.

Неки доказују да блесавост наступа услед неправилног строја главе, и да се услед неких болести које на мозак утичу, ремете и слабе интелектуалне способности човечје. Такав исти утицај има и јака навала крви према мозгу.

По доказима других, за узрок лудила често се сматрати може приметна несаразмерност међу две половине главе; неки опет спомињу неправилан облик главе, на послетку пак многи истичу пресе мозга.

Но поред свега тога има знаменитих лечника, који не ће ништа да знају о томе. По њиховом тврђењу ни губитак неког дела мозга не може проузроковати душевну болест, и да има случајева лудила без икакве повреде мозга. За доказ тога набрајају многе случајеве, у којима су при испитивању мозга лудака и глу-

пака нашли, да им је мозак имао најлепши и најразвијенији облик. Они тврде, да је већ доказано, да омекшање, отврдњавање, или кржљављење мозга, насекоме па и саме кугле у мозгу нису штетно утицале на душевне способности дотичних личности.

Клицу душевних болести у највише случајева доноси дете собом на овај свет, и то онајпре ако се зачеће догађа у пијаном или болесном стању родитеља.

Поред наследне наклоности утиче јако на развитаك душевних болести рђаво васпитање, слаб телесни састав, темпераменат, пол и друштвено стање. Потпомажу развитаку душевних болести: малокрвност, неснавање, полна необузданост, пијанство, неуредан живот, а по неким болести цигерице, коже, па и болести косе.

Исто тако много доприноси у овом погледу и мањкање појединих племенитих чула као н. пр. код глухонемих, код којих се у недостатку слуха, не може утицати на душу, као што се ни ова не може да манифестује.

Код оних који су иначе здрава телесна састава и здрава живчана система, душевне болести могу произвести: претерана машта, присиљавање у душевном раду, јаке раздражице, страсти као што су: страх, срџба, трајна туга, суревњивост, увређена сујета, несрећна љубав, сањарије, фанатизам, разочарање, неморалан живот, мучење савести итд.

Факт је, да баш у оном добу живота, у којем су страсти у највећем јеку и у којем има највише туге и бриге, — да у том добу има највише душевних болести.

(Наставиће се.)

† ДР. ЕМАНУЕЛ ХАНАК.

Од 15. (27.) фебруара о. г. убројао се међу покојнике и управитељ бечког „Педагогијума“: *Др. Емануел Ханак*. Човек још у пуној снази, не беше навршио ни 58. годину живота свога, а морао је већ да напусти школу, коју је пуних 25 година неговао и дизао свим жаром своје племените душе и помогао, њу и учитељство народно, да се дигне и да процвета.

У врту свога духовног рада однеговао је покојни Др. Е. Ханак три снажна дрвета, која ће му пронети лепу успомену и на потоће векове и нараштаје; а то су: бечки „Педагогиум“, који је под ударцима рим. кат. свештенства почео 1881. године да вене!

па га је овај велики покојник повратио у живот и дао му толико снаге, да је данас тај завод постао дика и понос бечке муниципије.

Друго је дело, мушка учитељска школа у Бечком-Новом-Месту, која је под његовом првом управом добила полета, а трећа је установа приватне девојачке гимназије у Бечу, коју је овај велики покојник помоћу пријатеља подигао и уз „Педагогијум“ придружио, те сад и та једина женска велика гимназија у Аустријској половини наше државе даје женске матуранте вишим школама.

Осим тога био је овај велики покојник још професором на бечкој, такозваној, академској гимназији, на реалној гимназији бечкој у Леополдовом предграђу, на Демергеловом бечком девојачком институту, и на женској учитељској школи у Бечу, која је такође процветала под његовим руководством.

Поред тако свестраног рада стекао је покојник опсежна практична искуства на свима гранама наставе, што је у стручним листовима давао, износио другима на углед; а најјача му је страна била филологија, логика и историја старог века. Дело из ове последње струке изишло је и у књизи, којом је стекао угледно место у школској литератури баш с тога, што је у њој истакао културне моменте, као главне црте и што је умео да прикаже ствар врло јасним и одмереним писмом.

Др. Емануел Ханак родио се 30. маја 1841. г. у Тешну, где је с одликом довршио и вел. гимназију. 1859. г. прешао је био већ на бечко свеучилиште, где је изучавао немачку литературу, филологију и историју. Године 1863. постао већ суплент на помешној бечкој академској гимназији и онда је пролазио кроз све оне школе, које смо мало час напоменули, које као редовни учитељ и управитељ, које као помоћни учитељ, док 1881. г. није дошао на бечки „Педагогијум“ за управитеља.

Др. Емануел Ханак знао је какве га тешкоће чекају на тој пости, али љубав и гвоздена дурашност, која га је красила, савладала је све тешкоће и он је овај завод одржао на истој висини, на којој га је оставио његов славни предшаственик *Др. Фридрих Дитес*. На тој пости, у тој њиви, затекла га је и смрт, која је задала тежак удар „Педагогијуму“ и свом бечком учитељству, које је у покојнику имало не само изврсна учитеља и добра саветника, него и великог заштитника и бранитеља; а изгубило је у њему великог пријатеља и наше и хрватско учитељство, које је бивало тамо врло

лепо предуспетано и упућивано на стазу бољитка и стручног напретка истом љубављу, којом је и своје бечко учитељство обасипао.

С тога је заслужно, да му и српско учитељство при вечној растанку довикне: Слава и хвала ти велики покојниче!

А. В.

НЕКРОЛОГ.

† **Лазар Зундановић** учитељ у великом Будмиру преседио се у вечност 23. марта т. г. у 64. години живота свог. Оплакује га супруга с децом од којих је Светислав учитељ у Болману.

Лака му брза земља!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

В. с. Школски Савет држао је своје седнице 13. марта т. г. и том приликом изабрао је за привременог епархијског школског референта за тежишварску и вршачку дијецезу досадањег професора мушке учитељске школе у Пакрацу г. *Ђорђа Поповића*.

Учитељско друштво земунског нотара држаће дана 6. (18.) маја 1899. учитељски састанак у 8 сати пре подне у просторијама ниже пучке школе у Сурчину. Расправни ред је овај: 1. Предавање „Обична чесница“. Предаје на позив председников ма који друштвени члан. 2. Председников поздрав. 3. Критика. 4. Оверовање записника последње главне скупштине. 5. Одборов извештај о раду од 13. листопада 1898. до данас. 6. Извештај благајников и ревизионалног одбора о стању благајне. 7. Предавање из вођарства. Предаје г. Д. Гламочија рав. учитељ из Добановаца. 8. Извештај делегатов о скупштини „Saveza“. 9. Евантуални предлози. Умољавају се гг. чланови, да у што већем броју дођи и новац за задругу болесних учитеља донети изводе.

Учитељски збор оомборског протопресвитерата одржаће се 21. априла т. ј. на светлу среду ове године у Ст. Сincu.

Избори учитеља. У Сентомашу је изабран за учитеља наш сарадник г. А. Р. Павловић учитељ кереки, а у Фелдварцу је изабран г. Петар Томић привр. учитељ сентомашки. Честитамо.

Основне школе у Русији. По најновијим статистичким подацима у Русији има 78,724 основне школе са 3.801,133 ученика и ученица. Школе издржава: Свети Синод, министарство просвете, министарство двора, унутрашњих дела, финансија, војно, завод „Царице Марије“ и др. Свети Синод издржава највише школа, које се деле на привено-парохијске школе и на школе грамотности (писмености) које тамошњем народу у културном погледу врло добру услугу чине.

Пр. Гл.

Помоћ учитељима у Француској. Министарство просвете сваке године за време великог школског одмора шаље по десет учитеља у иностранство, Немачку или Енглеску, да изуче језике тих земаља и проуче њихово школско уређење. Сваки учитељ том приликом добија по 200 франака припомоћи.

Издаци на војску и на школе. У Аустрији се издаје на војску годишње 258 милијуна, а на школе 25 милијуна; у Немачкој на војску 135 милијуна, а на школе 60 милијуна; у Италији на војску 346, а на школе 16 милијуна; у Шпанији на војску 140, а на школе 6 милијуна. — Ето у каквој сразмери стоји војска и просвета и у оном просвећеном деветнаестом веку!

Р А З Н О.

Свети Синод отворен је лицем на Благовести о. г. Краљевски поверник је преузвишени барон Федор Николић од Рудне. Синодским седницама присуствовали су сви преосвештени епископи осим вршачког. За епископа бачког изабран је архимандрит манастира Крушедола високопречасни господин *Митрофан Швајб*.

Личне вести. Парох сомборски преч. г. *Милутин Гавриловић* и главни сарадник нашег листа г. *Стефан С. Илић* испослати су на благотелјничко деловање међу новообращене православне у Сантову. Раду њихову желимо успеха.

Узроци хроничних дечјих болести. Schmid-Monnard проучавао је узроке хроничних дечјих болести у средњим и вишим школама. Држао је свега 8300 ошита и то 5100 на мушким а 3200 на женским. Из тога је констатовао, да женска деца са 5—10% више боловају хроничним болестима него мушка. У нижим разредима средњих школа је са 5—10% мање болесних него у вишим разредима, — особито женским. Код ученика средњих школа у добу од 12—13 година опада број болесних, док међутим у вишим школама — па и у онима у којима нема предавања по подне — непрестано, али полако бива већи; ово повећавање много је веће (75%) у оним школама, где се после подне држи предавање. Према томе факт је, да је више болесних међу онима који из школе излазе, него међу онима који ступају у њу. Од главобоље пати 14% мушких, 30% женских; крв тече на нос у 6% мушких, а у 9% женских; од неспавања пати 2% мушких, 3% женских; при ступању у школу има 12% малокрвних, а у току једне године подигне се овај број на 24%; код мушких пак при поласку у школу малокрвних је 4% — а на крају године већ 24%. — Мушки ученици боље подносе приватне часове од женских, које су баш с тога више болесне, што их више муче свирањем и ручним радом. Чим женска деца оставе школу, одмах им се поправи здравствено стање, јер се више занимају домаћим пословима. У вишим женским заводима су већ много боље околности, јер се у овима нарочита пажња обраћа шпорту. — У средњим разредима виших школа носе ивачаре 28% и овај се број не мења до свршетка школовања. У средњим школама носе их само 5%, али у вишим девојачким школама већ 13%. — Ученици нижих разреда имају доста времена за спавање, али ученици виших разреда услед многога учења и спремања

других задатака, од 24 часа једва ако 4—5 часова спавају. На крају овога предавања, које је Schmid-Monnard у Москви држао, вели он: „Не мислимо, да претераним учењем образујемо учене и корисне људе. Њима само умножавамо број нервозних и младих стараца.“

Ј. Е.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Рад и именик Матице Српске године 1898. с два додатка.

Књиге за народ издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњевића:

Св. 83. *О Срећи*. Шта је срећа и како се до ње долази? За народ написао Југ Станикић свештеник. I.

Св. 84. *О Срећи*. Шта је срећа и како се до ње долази? За народ написао Југ Станикић свештеник. II. — Цена је свакој свесци 10 новч.

НА ЗНАЊЕ.

Уредништво овога листа, замолило је српски учитељски збор у Великом Бечкереку, да пресуди, који од послата и у прошлој 1898. години штампана чланка заслужује од уредништва овога расписану награду.

Исти учитељски збор у седници својој од 2. марта т. г. бр. 21. донео је закључак, да је чланак: „Како би се поправило учитељско стање“ — „прост допис који нема педагошке вредности“; а чланак: „Негујмо идеје нужни су нам идеали“ — „изузимајући неке омање погрешке пре би заслужио награду, али главна мисао није јасно изведена и г. писац се од ње често јако удаљује.“ — Према томе је исти збор једногласно решио: „да ни један од поменутих два чланка није достојан награде.“

Уредништво ово изјављује од своје стране, да је награда условно расписана и да би је издало само у том случају, ако би ју писац којег чланка изрично заслужио, по како то овом приликом није случај, то се и расписана награда не ће издавати.

Запечаћена шифрована писма, у којима се налазе имена писаца поменутих чланака уништена су.

У Сомбору, 28. марта 1899. године.

Уредништво „Школског Листа“.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на цео годину 1 е. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Донеси и предплата плаћу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, 30. Априла 1899. године.

БОГ ДЕЧЈИ ПРИЈАТЕЉ.

— Патер Север Раје. —

(Наставак.)

Мисли Спаситељеве о дечјој смирености, као својству неопходно потребном васпитачу.

Из напред казаног се види, да се човек само тада удостојава да се назове чедом божјим, ако је као дете, сем тога још и то, колику вредност и достојанство имају душевне особине, које човека дететом красе, те у коликој је цени и уважању и само дете. По том се још види, колику љубав, пажњу и бригу дугује деци по примеру Спаситељеву његов заменик особито што овај свет и пачао непрестано устају, да слабо дете отргну из загрљаја Спаситељева, и лише га царства небескога.

Божански Спаситељ наглашавајући с једну страну, да и васпитач ваља да је као дете те да је онако исто смирен и скроман, указује с другу и на обим те дужности осветливши то приликом спора апостола о првенству неколиким зракама божанске мудрости, те знамо које је похвално, а које грешно тежење к првенству у царству небеском.

Обуку ли се апостоли у истину у душу детињску, добијају тиме подобност, да се свим срцем посвете деци, јединој њиховој бризи и позиву. Нико не може дати од онога, што нема; нико не може друге учвршћавати и одржавати у оним осећајима, којима није сам прожет, а још мање уливати их другима. Васпитач мора бити проникнут духом свога питомца, с њиме у том једно бити. Будући да је питамац по себи нешто ниже, то се васпитач мора спустити нижем од себе, мора се унижити. Разуме се, да Спаситељ мисли само привидно понижење, које се баш са те привидности довољно не узима у обзир.

Ваља нам имати на уму, што је већ на једном месту речено, да је Христос Спаситељ једном и другом приликом своје речи упутио само апостолима и да се оне тицале васпитачког позива њихова. Повод првом приказу беше распра апостола око тога који ће од њих заузети већи положај као апостол у царству месијину, које настаје у цркви. Да је њихова властољубивост на друго ишла, он би је могао и знао другим средствима сузбити. А узевши дете преда се хтео им је показати да се њихов спор противи суштини њихове васпитачке дужности. Други приказ је изазван делом, којим се апостоли опет огрешили о васпитачки позив свој. Доказало се и једном и другом приликом, да они и не слуте, а се као главна погодба тражи од свакога, ко је рад ући у царство небеско, да је као дете, и да васпитање мора тежити као јединој сврси својој, да човека задахне духом детињим и да га у том и очува. Еле не само да они не би могли увести у царство небеско своје питомце, јер без поменуте главне погодбе не би ни сами достајали царства тога, те онда не би ни другима могли показати пут, који у њ води, него би их још наводили на путове, који се не слажу са сврхом правог васпитања. Њихове мисли и жеље поклапају се са мислима и жељама Фарисеја и книжника, за које је Спаситељ рекао, да ни сами нису ушли у царство небеско, а ни другима не даду ући у њега.

Нема сумње, да онај добро жели, који жели да у царству небеском буде што ближе Христу, ближе него сви остади, те тога ради ни апостоли нису зазор имали, да о том ставе питање на њега самога. Они нису питали, ко је од њих старији и већи, о чем се водио спор међу њима, него су питали у опште. Осетили су и сами апостоли, да је жеља њихова у онаком облику како је при распри изражена, за осуду, у колико није потицала из љубави према Христу, него из себичности, самољубља и охолости, те су за то постиђени оћутнули, када их је Христос упитао, око чега се препиру.

Вама је, рекао им је, намењено, да будете учитељи и васпитачи човештва, а ви се препирете, који ће међу вама бити већи у царству небеском. Но заиста вам кажем, ако не отурите такве грешне мисли и жеље, не ћете видети царства небескога ни овога ни онога света (Матеј 18, 3.). Одмах за тим је наспоменуо, како се долази до вишега положаја у царству небеском рекавши: који се понизи као ово дете, који тежи да сваку себизвалу жељу, самољубље, властољубље, охолост и таштину што већма у себи угуши,

гај тежи к правом првом месту у царству небеском (Матеј 18, 4.). У том смислу је одговорио и на негодовање десет апостола на браћу Зеведејеву, који су хтели бити први у царству небеском (Матеј 20, 20—28.), а и при тајној вечери, којом је приликом још једном споменуо препирање о првенству и тада, да би показао пример најдубље понизности, опрао је свима ноге.

(Наставиће се.)

Сомбор.

Милутин Гавриловић, свештеник.

НАРЕДБА*)

срп. прав. народног Школског Савета од 25. априла 1895. г. бр. ad III. С. 72.93. ex 1895., којом се установљују: Правила о полагању испита за оспособљење учитељског звања у срп. нар. основним школама у српској учитељској школи сомборској.

§. 1. За испите оспособљења могу се пријавити:

а) сви они, који су најмање с довољним успехом свршили учитељску школу и за то се време по пропису владали;

б) они ученици, који се приватно теоретски и практично за учитељски позив спремали. Редовни ученици обично могу при оном заводу полагати, где су последњи разред учитељске школе свршили.

§. 2. Испит за оспособљење могу полагати само они редовни ученици, који на то добију дозволу од професорског збора из конференције држане у ту сврху по свршетку годишњег испита четвртог разреда, за школску годину 1894/5. по свршетку годишњег испита трећег разреда.

Професорски збор има право саветовати, да одступе они ученици о чијој довољној спреми сумња.

§. 3. Приватно или у другим учитељским заводима спремљени ученици могу се само по дозволи Шк. Савета пустити испиту за оспособљење под овим условима:

а) ако су мушки навршили 19 година живота (женске 18 година), или ако им је Шк. Савет подарио дозволу у оскудици поменутих година;

б) ако су мушки свршили четири разреда средње или грађанске школе, а женске четири грађанске или више девојачке школе;

в) ако су се најмање годину дана вежбали учењем у народној школи;

г) ако су се морално владали, телесно здрави и способни у вршењу учитељске дужности.

*) „Наредба“ ова већ је једном одштампана у овом листу године 1895., али по укљаваној потреби она се по ново саопштава.

§. 4. На испит за оспособљење не могу припуштени бити :

- а) који су на оваковом испиту двапут одбачени били ;
- б) који су у кривичним стварима судским путем осуђени ;
- в) који су из ма којег завода због моралног преступа одстрањени били ;

г) који од такове болести или недостатка пате, да нису због тога способни за отиравање учитељског звања.

§. 5. Они кандидати који задовољавају захтевима §. 3. пре него што би били припуштени испиту за оспособљење, дужни су из појединих разреда положити приватни испит у роковима одређеним према њиховој старости, а који обично не смеју бити мањи од четврт године.

§. 6. Приватни ученици ради дозволе полагања разредних испита дужни су своје у смислу §. 3. снабдеване молбенице поднети управитељу учитељске школе, који исте ради решења уз миљење професорског збора шаље Шк. Савету.

Шк. Савет на основу миљења проф. збора одређује време, кад ће приватни ученик испитлагати.

§. 7. Разредни испити обдржавају се под председништвом управитеља, а пред оним професорима, који у дотичним разредима предају и распростиру се на све оне предмете, који су прописани у наставном плану срп. учитељске школе сомборске. О исходу разредног испита издаје се редовна сведочба са наводом броја и датума дозволе Шк. Савета.

На испит за следећи разред припушта се ученик само у том случају, ако је претходни разредни испит најмање са довољним успехом положио.

Ако ученик при полагању разредног испита највише из два предмета недовољну оцену добије, дужан је пре него што би био припуштен полагању испита из следећег вишег разреда, накнадни испит из дотичних предмета положити. Но ако из више од два предмета недовољну оцену добије, тада се тек после године дана поновном целокупном разредном испиту подврћи може.

Пристојба за полагање разредног испита је 20 фор. (40 круна), а за деломично понављање по предмету 5 фор. (10 круна). Ова пристојба се међу свима испитивачима сразмерно према броју предмета подели тако, да управитељ осим испитног дела (по предмету) још један део добије.

§. 8. Испитна комисија за испит оспособљења састоји се из

изасланика Шк. Савета и чланова проф. збора под председништвом изасланика.

§. 9. Испит за оспособљење је теоретичан и практичан. Теоретичан испит је делом писмен, а делом усмен и простира се на градиво прописано у §. 10. и §. 17.

Практичан испит састоји се из писмене радње и практичног рада.

На испиту за оспособљење нико ни из каквог разлога не може бити опростен од полагања којег предмета.

§. 10. На писменом испиту ови се радови израђују:

1. Расправа из српског језика у кругу педагогије са сврхом том, да се из ње види с једне стране потпуно граматично знање српског језика, правилно мишљење и писмено правилно изражавање мисли кандидата, а с друге стране знање из педагогије и педагошких помоћних наука. На израду 4 часа.

2. Израда задате теме на мађарском језику уз припомоћ речника. На израду 4 часа.

3. Превађање са немачког језика на српски уз припомоћ речника. На израду 4 часа.

4. Решење двеју геометријских задаћа из којих се има видети знање и сигурност у рачунању. На израду 4 часа.

5. Правилно решење по једног мањег питања из круга природних наука и gospodarства (код женских кућарства). На израду 4 часа.

6. Цртање једног геометријског или простог тела по изгледу слободном руком са шатирањем. На израду 4 часа.

7. Један образац краснописа. На израду 1 час.

§. 11. Ради одређења писмених радња и задатака испитних професори предају управитељу под 1., 2., 3. по три расправе и превода осам из геометрије и шеснајест до двадесет из природних наука и gospodarства (кућарства).

Управитељ до 1. маја све задатке осим задатака из мађарског језика достави Шк. Савету, који за српску радњу изабере једну расправу, за превађање са немачког на српски такођер једну, за геометрију четири, за природне науке и gospodarство 8—10, од којих из геометрије, природних наука и gospodarства ученици слободно бирају задатке. Шк. Савет по потреби може задаће да преиначи односно да нове захтева.

Изабране задаће Шк. Савет у засебној куверти запечатити,

до 10. маја управитељу их достави и одреди — по предлогу проф. збора — време испита писменог и усменог.

Одређење задатака из мађарског језика спада у делокруг кр. државног надзорника. (Према наредби В. кр. угарског министарства од 27. марта 1894. год. бр. 13248.)

Одређење задатака из краснописа и цртања спада у делокруг управитеља и проф. збора.

§. 12. Писмени испити имају се у другој половини месеца маја држати и то 3—4 дана; који један за другим долазе тако, да се по један задатак сврши за једно до или после подне.

Сваку поједину куверту са задатком отвара управитељ непосредно пред сам почетак писменог испита у присуству професора, којима је надзор поверен и кандидата, те изабрани задатак прочита.

При истоку времена сваки кандидат дужан је предати израђени задатак са оригиналним концентом, све и ако би недовршен био.

При писменим испитима кандидати смеју при себи имати само приборе за писање односно цртање, а за мађарско и немачко превађање још и речник; при раду не смеју један с другим у додир долазити. Ко ову наредбу преступи, обуставља се од даљег рада. На ово се имају кандидати пре испита строго опоменути.

О писменим испитима надзиратељи професори воде записник у који се уведе време испита, задатак, попис имена кандидата, време кад је који кандидат предао радњу и остале потребне примедбе, а такођер и имена надзорних професора по реду замене.

Овај записник по свршетку свију писмених радња заврши и потпише управитељ, те прикључи осталим списима о испитима.

§. 13. Писмене радње прегледају испитни професори (српског професор српског језика и професор педагогије, а мађарску професор мађарског језика и кр. државни надзорник), погрешке означе и на сваку радњу кратку и оправдану пресуду са одговарајућом оценом напишу.

После прегледа задаћа управитељ сазове проф. збор, да се узајамно извести о исходу радња. На овој конференцији дотични професори учине пријаву о исходу писмених радња, но не донашају решење у погледу припуштања на усмени испит. Решење ово задржава се за целокупну испитну комисију.

§. 14. Усмени испити обдржавају се месеца јуна у данима, које одреди Шк. Савет, а на предлог проф. збора, као и ред самих

испита. Овим испитима предходи и конференција целокупне испитне комисије, која

а) већином гласова одређује коначан исход писмених испита и изриче, који се кандидати припуштају усменом испиту;

б) одређује, код којег је кандидата потребно опширније испитивање из појединих предмета на усменом испиту.

Ако се председник испитне комисије не може да сложи у погледу оцене таквог предмета из којег се не полаже усмени испит, може захтевати, да дотични кандидат из упитног предмета испит усмени полаже.

Бележнике усмених испита именује председник комисије.

§. 15. Онај кандидат, који је све писмене задатке најмање на довољно израдио, припушта се усменом испиту. Који је највише из три писмене радње добио оцену недовољно, припушта се усменом испиту али тако, да се из дотичних предмета строго испита на усменом. Кандидат, који је из преко три радње добио недовољну оцену, не припушта се усменом испиту.

§. 16. Сви кандидати укупно полажу испит из појединих предмета по одређеном реду предмета тако, да на један дан долази 8—9 часова на испитивање.

§. 17. Усмени испит обично се састоји из оних предмета, који нису били предметом писмених испита, а ти су:

1. Веронаука; 2. наука о васпитању; 3. методика; 4. српски језик и књижевност; 5. црквено-славенски језик; 6. мађарски језик; 7. отачаствена и светска повест; 8. земаљски устав; 9. земљопис; 10. рачун; 11. практичан и теоретичан испит из црквеног појања и правила, певања и свирке; 12. у учитељској школи практичан испит из гимнастике и учења исте у основној школи; 13. у учитељској школи практичан ручни рад. За обим испита меродаван је наставни план. Кандидат ваља да на испиту да доказа и то из педагогије о своме знању важнијих психолошких правила и о примени истих; да зна поједине делове и правила из дидактике и методике; устројство основне нар. школе, помоћна средства наставе и употребу истих.

Из осталих предмета најглавније основе дотичних наука и свезу, која између ових постоји; имају се ситнице избегавати а велика пажња на учитељски позив обраћати.

§. 18. Усмени испити за оспособљење су јавни.

Питање ставља председник и то из листе на којој су при-

бележена питања, која обухваћају цео круг предмета; но председник има право и друга питања ставити. Задата питања професор испитује. У записник, који се води приликом усмених испита, бележник уводи питања и одговоре.

§. 19. Предмет за практичан рад на два дана пре предавања ставља председник комисије кандидату до знања. — Кандидат је дужан нацрт предавања писмено израдити и предати председнику пре почетка предавања.

Кандидат из прописаног градива обучава једно одељење ученика вежбаонице пред комисијом и наставничким особљем вежбаонице тако, да ово обучавање не траје мање од 10 минута а више од 15 минута.

При оцени овога предавања ваља пазити, да ли кандидат зна своје теоретско знање практично применити, разумно и с љубављу понашати се према ученицима, појмове према развоју ученика обратити и у пажњи га држати.

Ако околности захтевају практичан рад може се одржати и пре усменог испита.

§. 20. По свршетку свију испита испитна комисија држи конференцију, у којој са већином гласова за све поједине кандидате на основу вођеног записника решава:

а) оцену из свију предмета;

б) општу оцену.

Оцене су: одлично, врло добро, добро, довољно, и недовољно.

Општу оцену опредељује количник из броја свију оцена појединих предмета и броја предмета.

Исход испита објављује председник у присуству испитне комисије.

Кандидат, који на испиту за оспособљење из три или више предмета недовољну оцену добије, може тек после године дана испит из свих предмета поновити.

Онај кандидат, који на испиту за оспособљење из једног или два предмета недовољну оцену добије, може поправни испит из тих предмета месца децембра исте године полагати. Не положи ли том приликом из једног предмета, тада може испит из дотичног предмета тек на свршетку школске године још једном поновити; но не положи ли ни из једног од два предмета, тада може само још једном при свршетку школске године целокупни испит за оспособљење по ново полагати.

Они, који у течају испита из оправданих разлога од даљег полагања одступе, не оцењују се и узима се, као да у опште нису испит ни полагали. Но они, који овако трипут одступе, не припуштају се више испиту за оспособљење.

§. 21. Оцене установљене у §. 20. увађају се у главни школски записник испита за оспособљење. Школски записник потписују сви чланови испитне комисије, а ставља се у два примерка, од којих се један шаље Шк. Савету, а други остави у архиви завода.

§. 22. Дипломе оних, који се оспособљавају за учитеље ери. нар. основних школа, изављају се на основу главног школског записника, снабдевају се печатом завода и потписују их председник испитне комисије и управитељ учитељске школе.

Дипломе су без билега.

У дипломи се има навести, да ли је кандидат редовно или приватно свршио учитељску школу. Оним кандидатима, који нису навршили законом прописане године (мушки 19. женске 18.) издају се дипломе тек пошто наврше прописану старост.

§. 23. Испитна пристојба за оне, који приватно полажу испит за оспособљење износи 20 фор. (40 круна). Потторавње целокупног испита за оспособљење 10 фор. (20 круна); деломично потторавње испита за оспособљење по предмету 5 фор. (10 круна). Диплома 1 фор. (2 круна).

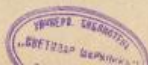
Све ове пристојбе имају се напред положити.

О НАГРАДАМА И КАЗНАМА.

(Наставак.)

Правила при кажњењу.

Казне су напредна средства, која се врло разборито и опрезно употребљавати имају, ради исправљања децјег и то само онда, кад се не може успети ни којим другим начином. Као што ваљан лекар само у нужди употребљује лекове, ради лечења болесниковог, тако и ваљан васпитатељ само онда употребљује казни, када су нужне зарад децјег поправљања, те се оне према томе имају употребити ретко, савесно умерено и праведно. У нар. школи употребљују се казни за то, да се кривац сети на заповест, коју је преступио, да увиди погрешку и да на њу омрзне, па да се усаветује и поправи, а друга деца, да узму тај случај за пример, па да се чувају од зла и да им се наравно чувство ослажи. Кад учитељ децу кара и казни мора бити врло на опрезу, и у том праведно и савесно поступати, јер за то своје дело дужан је одгова-

рати пред Богом и својом савешћу, пред школским законом, пред деčјим родитељима а у неку руку и пред самом децом. С тога је нужно, да учитељ при кажњенју, пред очима има правила:

1. Отклањање погрешака и омиљење врлина, то је најглавнији васпитни посао сваког учитеља, па за то нека учитељ најпре покушава, сваком детету врлине омити, а погрешке деčје нека исправља очинским саветом и опоменом и тако нека даде прилике, да се деца поправе.

За погрешке, што их деца нехотице или по слабости учине, не треба их казнити, него само за оне, што их из велике лакомислености и небрежливости учине, а још више за оне, што проистичу из пакости, из злобе и упорности. Истина, да слаба и тупоглава деца учитељу највише посла задају, али се зато он не сме на њих срдити, него се има највише око њих трудити и са највећом трпеливошћу настојавати да их унапреди.

2. Пре него што учитељ приступи кажњенју, нека покуша саветом, опоменом и карањем кривца исправити и тако му прилику дати, да се и без каштиге поправи, само за грубе погрешке којима се здравље чије повреди или другоме велика штета нанесе, нужно је да се одма после учињеног неваљалог дела сходне казне употребе.

3. Учитељ треба да има пред очима, да карање и казне не смеју бити одмаштење за учињено дело, него само лек од зла и средство за поправљење. С тога нека сваки учитељ пре казњења брижљиво расуди, којим би се средством дотично дете према својој нарави, узрасту, полу и васпитању најцелисходније могли исправити и на добар пут извести.

Пре казњења нека учитељ добро расуди, је ли дете у тај мах први пут погрешило, и какво је оно од нарави, нека се постара да дозна, каква се средства употребљују при домаћем васпитању тога детета, зарад исправљања његова, колика је и каква је учињена кривица? Какви су узроци што су дете на зло навели, у каквим је околностима, чијим је упривом и где је дете погрешило? И према свему овом треба изнаћи сходну казну, која ће на морално поправљање деčје служити а нити да ће му здрављу шкодити, нити ће га морално упропастити.

4. Кад дете зло какво учини, па га постигне природна последица тога дела, којом се његово зло дело само казни нпр. кад несташко разбије главу или нос, кад га цето уједе, кад падне одкуд па се удари, или кад од зелена воћа добије грозницу, у таквим случајевима не треба га казнити, него га ваља озбиљно сетити, како је због кривице страдао и побудити га на покајање и поправљење.

5. Кад већ морамо дете казнити, онда тако ваља удесити ствар, да одређена казна буде што већма налик на природну последицу учињеног преступа нпр. лажљивом детету ускратити ваља поверење; лењог, небрижљивог ученика задржати ваља у школи, да научи оно што пренебрегне, оног, који у време одмора није

исписао домаћу задаћу, заповедити ваља, да у оно време, кад се сва остала деца играју, у школу дође и дванут или трипут напише лепо пренебрегнуту задаћу; онога који се свађа и задиркива, од друге деце одлучити ваља и посадити га обашка као самца у једну скамију. Само ако би неповољне последице зла дела могле шкодити, телесном или душевном здрављу децјем, не ваља их никако употребити.

6. При кажњењу нити сме учитељ бити у јарости и узрујаности, нити сме бити равнодушан према учињеној кривици. него се има тако владати, да се из његова владања и кажњено дете, и остала деца уверити могу, да учитељ од свег срца жели да се кажњено дете поправи.

7. Пре него што учитељ преступника казни, треба он сам да наведе преступника, да он сам увиди погрешку и да призна, да је скривио, и да је казну заслужио, а особито дете треба из учитељевог говора и владања да увиди, да му је учитељ прави пријатељ и да га он само из нужде и само ради поправљања казни.

Добар и савестан учитељ с таквим расположењем казни, да се не би морао уплашити, ако би га при кажњењу школски управитељ или родитељи затекли. При кажњењу нека се учитељ чува непристојности и мрзности, и нипошто да не употребљује грубе речи, којима се деца кваре и на јогуство наводе нпр. а! а! сад сам те ухватио, одавно сам ја тебе тражио, магарче један итд. Исто тако има се учитељ чувати од сваког ругања и исмејавања и спомињања мана и недостатака, који се у детињој породици налазе као нпр. таки ти је и отац итд.

8. После казни треба са дететом лепо поступати, да се охрабри и добије вољу за поправање. Не треба се дакле на њега срдити, нити га презирати. нити му ваља пребацивати казну, али га не ваља ни мазити ни сажаљевати.

9. Казне не треба одуговлачити, него их ваља одма извршити, после учињене кривице, ако је нужно истраживање, то оставити ваља на свршетку часа и одма за тим казну извршити.

10. За казну не сме се употребити ништа, што би здрављу децјем шкодити могло.

11. Учитељ треба да казни врло ретко и само онда, кад не може никаква друга средства за поправљање изнаћи.

Докле се год може с малом казном поправљање постићи, не треба предузети строжију казну. У опште се учитељу препоручује, да пре кажњења сам себе испита, није ли крив сам детињем преступу. Ко није уредан ни тачан, не сме се љутити ако опази, да му ученици нису уредни и тачни, ко се не приправља за обучавање, и кад одвише много задаје, тај се не може чудити, што му ученици не напредују, па ако их с тога казни, то је онда двострука неправда.

(Свршиће се.)

О ДУШЕВНИМ БОЛЕСТИМА.*)

(Наставак.)

Врсте душевних болести.

Душевне болести је врло тешко уочити, јер се оне лагано и постепено развијају, тако, да болест дуже времена може постојати, без да ју околина болесникова примети.

Знаци душевних болести јесу: тајанствена забринутост, гужно расположење, разна привиђења и маштаније, које болесник у машти својој ствара.

Почнимо с незнатнијим душевним болкама:

Површност — недостатак удубљивања. Непотпуно знање, које не продире у суштину ствари, не истражује узроке, већ се задовољава привидношћу. Мана површнога човека је у томе, што мало мисли.

Расејаност наступа, када у један мах летимично посматрамо више предмета; али ни један пажљиво не посматрамо. Према томе у место да је пажња усредсређена, она се развлачи час на једну час на другу страну.

Докле може да дотера расејаност, о томе би могли веома много важних примера навести. Тако нпр. о чувеном уметнику Бетовену, пише један савременик ово: „Једнога дана ручао сам у једној гостионици. Наскоро дође Бетовен, који се такође у истој гостионици хранио. Пошто остави шешир и огртач, седе за један усамљени сто, и рукама се ухвативши за чело удуби се у мисли тако, да и на поновљена питања послужитељева никаква одговора није давао.... Од прилике после по сахата, нагло устане, извади новчаник и дозове послужитеља. — „Шта? Зар да платите? па нисте ли ручали!...“ „Шта? па зар ја нисам ручао?“ проговори Бетовен зачуђено и изађе....

Тупоглавост или што се обично каже рђаве памети. Тупоглав тешко схваћа што чује или чита, и ако схвати брзо заборави.

Велики философ Кант за последње две године живота свога није био у стању познати ни најбоље своје пријатеље, па и само своје име је заборавио.

Уображавање је обмана маште, када мале ствари увеличава, и за факт држи све оно, што је само уображење.

Занешеност (фантазирање) наступа, када разум не може да обузда машту, и када се ова не руководи њиме, него је сама себи остављена. Виши степен занешености назива се *сансалаштвом*, *лудовањем*.

Простота је ограниченост разума. Прост врло мало може да схвати и има веома мало јасних појмова.

Глушавост — *бенаштина* је природна слабост разума, слаба манифестација душевна живота. Глушав једва схвати и најпростије

*) Види: Z. Varga Mihály: A házi nevelés. II.

дневне догађаје. Узроци глупавости могу бити: неуредан развитак мозга, ране повреде мозга, неуредан живот родитеља, занемарена нега, грубо поступање.

Будалаштина је недостатак моћи расуђивања, услед чега будала неправилно расуђује, говори и непаметно ради. У будала нема истрајне пажљивости. Будале за увек остају душевна сиротиња, која је потпуно уверена, да је ван граница њихова ограничена душевна видокруга, крај душевног света.

Узроци будалаштине могу бити: занемарено васпитање, прекомерна употреба алкохолних пића; изнуреност тела претераним послом, претерана живчана слабост из болести, претерано блудничење; отупљење разума услед усиљеног рада.

Блесавост — *тупавост* у многоме је слична будалаштини. Блесавост је слабост мишљења и недостатак схватања; немоћ разумног живота. Блесавост је нижи степен душевног живота. Блесав гледа поједине предмете а без да их распознаје. Ова се болест ретко да излечити, и деца је обично наслеђују од родитеља. Било је примера, да су потпуно здрава деца, подуже затворена у влажне и смрдљиве подруме, целог живота блесави остала. За еклатантне примере блесавости могу нам послужити Кретени, који се налазе у уским и влажним долинама Швајцарских, Тиролских, Каринтијских и Штајерских свежника. Прави Кретен је животињског изгледа, ниска раста, дебelih образа, нечист, прождрљив, похотљив, глупав, суморан, у себе повучен, тврдица, пакостан, неблагодаран, осветљив и свачему се чуди. Ова се душевна сиротиња може помоћу телесног и умног рада, али понајвише брижљивим васпитањем постепено из животињства на степен човечанског достојанства подићи.

Помереност ума — *шениност* је болесно стање моћи познавања, при коме необуздана машта потисне разум и при коме поједине душевне моћи одступају од правилног деловања. Помереност ума је обично последица болесног душевног расположеја; али може да наступи и услед изненадне тешке повреде живаца.

Сулудо — *какигност* наступа, када душа стално измењује своје представе и чувства, што се обично манифестује у смешним радњама.

Помама — *лудило* се манифестује у разним делима, која немају никакве везе. Наступа услед поремећености мозга. Луда је неспособан за сређивање мисли; код њега је све збуњено, недостаје свезе, престава гони једна другу; машта бега с једнога предмета на други; у разговору болесникову нема свезе ни досљедности; он живи у сфери сањарија, — будан сања.

Данашњим даном број помамних се јако множи. Из разних слојева друштва граби помама себи жртве. Узрок помаме је опште незадовољство, брига и невоља, као пород пауперизма.

Лудило — *лудост* је највиши степен поремећености појмова

и пресуда, када болесник не познаје своју личност, већ се држи за другог него што у самој ствари јесте. Узрок је лудилу претерано умно усиљавање или јаке страсти као: тежња за имањем, гордост, итд. Овакве привикавајмо да се туђој вољи потчињавају.

Беснило се манифестује у насиљу. При беснилу слобода воље уступа нагону рушења. При овој ужасној болести наступају по некада светли тренутци (*lucidum intervallum*), при којима болесник долази до свести. Пред наступ лице се у болесника натушти, очи му се успале, јачина мишића му се повећава; дивље посматра око себе, ларма, урличе, и у прах руши све што му до руку дође. У ову болест падају чешће особе јаког телесног састава, колеричног темперамента; мушкарци више него женскиње. Овим болесницима не треба давати снажне хране; слободу им ваља ограничити и укло- нити све што би их могло раздражити.

(Свршиће се.)

Н Е К Р О Л О Г.

† **Протојереј Манојло Грбић** катихета и професор срцске женске учитељске школе у Горњем Карловцу преселио се у вечност на велики петак, 16. априла т. г. у 55. години вредног живота свог. Покојник је био члан и референт епархијског Школског Одбора горњо-карловачког, члан жупанијског Школског Одбора, члан епархијске Коосисторије горњо-карловачке, члан књижевног одсеља „Матице Српске“, потпредседник „Чиновничке задруге“ итд. Осим тога што је био савестан наставник и вредан народни радник; радио је он и на српској књизи; од њега нам остаде знаменито дело „Карловачко Владичанство“ у три књиге написано. Сахрањен је уз велико саучешће лицем на први дан Ускреса по подне.

† **Богдан Рајковић** учитељ у Арач-Врањеу преселио се у вечност у 24. години млађаног живота, после кратког али тешког боловања 25. априла т. г. Сахрањен је 27. априла. Оплакују га родитељи и браћа с осталом родбином. Био је вредан учитељ и радио је и на књижевном пољу.

† **Добривој Дридарски** учитељ у Карлову преминуо је након дуге и тешке болести у велико-кикиндској болници у 22. години млађаног живота свог. Покојник је као врло добар кандидат прошле 1898. године за учитеља оспособљен.

† **Владимир Влајић** учитељ у Мокрину напрасно је преминуо у 25. години живота свога. — 26. априла о. г. нађен је мртав код села Беодре у банату. Говоре да је у последње време малаксао душевно, те да је по свој прилици у тој малаксалости сам себи живот одузео.

† **Меланија Илић рођ. Мирић** помајка нашег главног сарадника Ст. С. Илића преселила се у вечност након предугог и

тешког боловања 27. априла т. г. у 42. години живота. Покојница је била врло добра душа и племенита срца, о чему сведочи право материнско поступање са својом пасторчади, коју је пазила и неговала као децу рођену. Сахрањена је уз велико саучешће 29. априла т. г. Оплакује је супруг с троје деце и осталом родбином. Бог да их прости! Мир праху њихову!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Учитељски збор сомборског протопресвитерата одржан је 21. априла т. г. у Старом-Сивцу. Збор је био добро посећен; присуствовао је и епархијски референт бл. г. Александар Јорговић. Између осталог закључено је да се други овогодишњи збор не одржи, да би се тиме за до годину сви предмети што свестраније и што исцрпније могли размислити.

Универзитет Краља Александра I. Сходно закључку народне скупштине министар просвете у краљевини Србији поверио је припрему, око преобраћања Велике Школе у универзитет нарочитој једној комисији, која је састављена између правих чланова Српске Краљевске Академије и редовних професора Велике Школе. Иста је комисија под председништвом академика Стојана Вошковића, већ почела радити на спремању нацрта закона о подизању Велике Школе на универзитет. Тако ћемо можда још ове године добити први универзитет у Српству који ће носити име Краља Александра I.

Угледна предавања. Министар просвете у Краљевини Србији наредно је, да се приређују по могућству редовно сваке недеље угледна предавања под надзором школског надзорника, а према местним прилимама и околностима на местним, или на средним или на окружним учитељским већима. Личност која ће предавати и лекцију одређује школски надзорник. На крају школске године при оцењивању учитељева успеха, узимаће се озбиљно у обзир и његово учешће у угледним предавањима. Надзорник ће достављати министарству просвете у годишњем извештају и податке за сваког учитеља, колико је и са каквим је успехом узимао учешће у угледним предавањима, како би се исти подаци могли узимати у оцену при давању бољих места и одређивању награда. — Боље писмене спреме за угледна предавања школски надзорник шаљаће министарству просвете ради штампања и награђивања.

Број недељних часова у четвороразредној основној школи у Србији. Главни Просветни Савет узимено је досадашњи број недељних часова у основној школи и усвојио је да у I. разр. буде број недељних часова 22, у II. 23, у III. 26. у IV. 27. Ова важи и за мушке и за женске школе. Да овај закључак Просветног Савета у живот ступи потребна је потврда Министра просвете.

Православне српске школе у Скопљанској епархији у Ст. Србији. У овој епархији било је 1896/97. школске године у шездесет и четири места *две гимназије* (једна мушка и једна женска) и *седамдесет и ает* основних школа са 2779 ученика-ца и 109 учитеља-ца. За потоњих пет година увећао се број ђака на једну школу скоро два пута.

Р А З Н О.

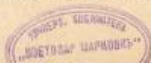
Воскресеније у Сантову. Први православни Ускрс прослављен је у Сантову међу новом браћом нашом најсвечаније и најторжаниственије. У три сахата у јутру била је свечана јутрења на којој је присуствовао многобројан народ, држећи запаљене свећице у рукама и учествујући срцем и душом у радости овог највећег празника хришћанског. У 7 часова посвећено је јестиво, а у пола десет била је свечана литургија. После подне је одслужена свечана вечерња а после оне играло је народно коло. Други дан било је гостију из Сомбора, Станишића, Риђице, Мохача, Херцег-Суљоша, Винковаца и Опатовца. И овај дан проведен је најсвечаније као и први. Трећег дана одслужена је света литургија у седам часова из јутра, а по томе су верни упућени били да изађу на гробове својих милих и драгих покојника и да их походе, славећи Спаситеља, који је смрћу својом смрт уништио и мртвима у гробовима живот даровао. И.

Подела припомоћи. На основу решења проф. збора срп. учит. школа сомборских од чистог прихода приређене светосавске беседе, свота од 500 фор. овако је подељена међу сиромашниим ученицима и ученицама истих учит. школа: **по 25 фор.** добио је Анастасије Сredoјевић (родом из Старе Србије) учен. I. разр.; — **по 20 фор.** добиле су Христ. Ђорђевићева и Вук. Констановићева, учен. III. разр.; — **по 15 фор.** Василије Дридарски и Миливој Лесковац, учен. IV. разр., Милан Марјановић и Теодор Милитарски, уч. III. разр., Александар Дридарски, уч. II. разр., Душан Живојиновић и Ђорђе Алексијевић, уч. I. разр. м. учит. школе, — Анка Бркићева, уч. IV. разр., Марља Ђирићева, уч. II. разр., Анђ. Остојићева и Љуб. Чобановићева, уч. II. разр., Даринка Шешевићева, Јел. Рајковићева и Руж. Мрђенова, уч. I. разр. ж. учит. школе; — **по 10 фор.** Драг. Сиротановић, уч. IV. р. Лазар Крстић, уч. III. р., Стеван Гердец и Цветко Ђићић, уч. II. разр., Јов. Славковић и Милан Радијевић, уч. I. раз. м. уч. школе — Анђ. Лукићева и Вук. Гајићева, уч. IV. разр., Мир. Миросављевићева, уч. III. разр. Ев. Бугарска, уч. II. разр., Милена Натарошева, Вид. Лазићева и Ј. Момировићева, уч. I. разр. ж. уч. шк.; — **по 5 фор.** Малеш Пејин и Радивој Петровић, уч. IV. разр., Дим. Натарош, уч. III. разр., Јов. Сувајцин, Св. Поповић и Стеван Симендић, уч. II. р., Нестор Божић, уч. I. разр. м. учит. шк. — Олга Петровићева, уч. IV. разр., Зорка Станишићева и Јелка Карапанчићева, уч. III. разр., Љуб. Карапанчићева, уч. II., Мил. Станковићева и Цв. Бингулчева, уч. I. разр. ж. учит. школе. — Чист приход приређене светосавске беседе износи 644 фор. 82 новч.; од исте своте у смислу решења проф. збора од 1897. бр. зап. 25. — 100 фор. остављено је у „Прихрању“ (ради припомоћи сир. ученика и ученица у случају евентуалне болести). — 44 фор. 82 новч. пак смештена су у фонд за опрavlање заставе заводске.

Због смртног случаја у породици главнога нам сарадника, овај број нашега листа се одоцнио.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на цеоу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, за Мај и Јуни 1899. године.

БОГ ДЕЧЈИ ПРИЈАТЕЉ.

— Патер Север Раје. —

(Наставак.)

Мисли Спаситељеве о дечјој смирености, као својству неопходно потребном васпитачу.

Који хоће да буде први, нека буде од свију најзадњи, који је рад да буде свима старешина, нека буде свима слуга (Марко 9, 34)! Пита се, како је то могуће? Апостоли гледајући на овај свет обичним очима, кад се повела реч о првенству у царству небеском, не разликоваху царство небеско на земљи од царства небеског на небесима, и међу њима и нема разлике у суштини, али је спољашња разлика веома велика. Земаљска црква стоји према небеској као пут према мети, као трудба према награди. Христос Спаситељ истичући деобу царства вели: који је рад да буде међу првима у царству славе, тај нека тежи за последњим местом у царству благодати, у цркви. Који хоће да пред Богом и пред свима онима, који натприродном мером мере, има цене, нека се тако влада, да у очима људи, који по спољашности суде, најмање вреди.

Од Христа Спаситеља далеко и помисао беше, да у апостолима убије сваку тежњу за првенством, сваку побуду за натицање, шта више он их је још хтео утврдити у том, упућујући их од спољашњег и природног циља ка унутрашњем, натприродном. Он им је указао прави пут, он им је дао познати, да је једини пут к овом циљу бали противан ономе, којим су они ударили, да је то пут одрицања самога себе, пут несебичности дечје. Који себе понизи пред људима, тога ће Бог узвисити у овој мери, у којој се понизивао: то је често понављани рефрен божанског Спаситеља. Речи, које су више пута на уснама његовима биле: „сваки, који се подиже, понизиће се, а који се сам понизује, подигнуће се“

(Матеј 23, 12), упућене се изрично хришћанском учитељу. „Хвалим те оче, што си ово сакрио од премудрих и разумних, а казао си простима“, овако се молио по повратку седемдесет и двојице ученика (Лука 10, 21). „Нека буде свима слуга“ у царству небеском на земљи, у цркви, дакле и најгорима, најнедостојнијима и најнеблагодарнијима. Да теготне службе, да мучнога пута! Еле то је једини пут, који води до првога места у царству небеском онога света, и у опште у само то царство. Урођени осећај у апостола једним ударом беше поништен.

То исто, што им је још у почетку свога јавнога рада, када им је оно понудио апостолску службу и слао их као своје заменике први пут у њихову ужу домовину, к изгубљеним овцама дома Израћјева, на широко разлагао (Матеј 10, 5—42), казиваше им јако када не беше далеко време, да пођу у широки свет, истина на краће али с већим нагласком. Ако будете као деца и ја вас пошљем у свет на навешћивање јеванђеља и будете само скромношћу, сиромаштвом духа богати, онда вам не ће ништа недостати: све што се буде вама догодило, узећу као да се мени самом догодило. Нека вам буде у том све достојанство и сва слава, што сте сиромашки и смијени заменици сиромашкога и смернога Спаситеља. Ништа друго немате изгледати на овоме свету. Само онај, који је у истину смирен као дете може другога васпитати и учити, само онај, који се свакога тренутка сећа оних Христових речи: „а ви се не зовите равни, јер је у вас један равни Христос, а ви сте сви браћа“ (Матеј 23, 8). Да ли се апостоли не опоменуше иза ових речи своје препирке око старешинства?

Што је Христос Спаситељ своје апостоле укорио са њихова отимања о првенство, то не значи да је тиме хтео забранити васпитачу, да не сме апеловати на честољубље свога питомца зарад постигнућа добра. То се види отуд, што је он сам у више маха обавишао хвалом све њих скупа. Он их сам питаше: „шта кажу људи за сина човечијега?“ и пребацио је Јудејцима, што су га осрамотили због одавања поштовања оцу небеском (Јован 8, 49). Он је изречно показао, да је апел на честољубље оправдан (види Луку 14, 7—11). Развијено чувство части и честољубље јесу најлепше побуде срца деце, то су морални цветови, који цичу на земљишту душе деце освећене тајном крштења. Ваља неговати ово цвеће, да се не изметне у коров. За осуду је оно грешно фарисејско честољубље. Тога се ваља клонити. Та Фарисејима је рекао Христос: „ја не

примам славе од људи: него вас познајем, да љубави Божије немате у себи (која треба да је главан покретач сваког моралног дела).... Како ви можете веровати, кад примате славу један од другогa, а славе, која је од јединога Бога не тражите?^а (Јован 5, 41—42, 44). И овде опет ваља напоменути, да су оба призора изазвали апостоли не као питомци, него као будући васпитачи.

(Наставиће се.)

Сомбор.

Милутин Гавриловић, свештеник.

О НАГРАДАМА И КАЗНАМА.

(Свршетак.)

Ред казни.

Васпитне казни имају се постепено давати и то тако, да се најпре изјављује незадовољство, за тим да се деци одузме какво добро, што су дотле уживала и тек напоследку ради поправљања осетљиво неко зло прибавити.

У опште наредбе школеке наређују следећи ред казни:

1. *Опомена на само* која бива, кад се детету на само изјави између четир ока, незадовољство због преступа и пред очи стави дужност, на коју је заборавило, тим се начином може најлакше дете привести на покајање, и да се обећа и да даде реч, да ће од сад на дужност своју боље пазити.

2. *Опомена у школи пред децом*. Ова је нужна онда, кад опомена на само није уродила добрим плодом, или кад је дете таку погрешку учинило, која се и код друге деце онажа.

Приликом оваке опомене треба деци пред очи ставити, да се зло дело трпети не може, и да ће следовати укор, или строжија казна, ако се дете не поправи.

3. *Укор* који има бити кратак али одлучан, при том треба да се учитељ чува од сувишног викања и сваке погрде, а укор се даје оном ученику, који се на више опомена неће да поправи. Свакако је добро, да се о укуру и свакој дечијој казни и дечијим родитељима достави, али на начин, који их не би увредио. Не ваља повећавати погрешку, коју је ученик учинио, нити губити наду на поправљење његово. Врло је шкољиво, кад се због кривице једног ученика даје укор целом разреду.

4. *Одузимање одличних места или почасног звања или службе*. Ове казне код ове се деце смеју употребити, која умеју такова

добра оценили и која нису изопачена. Закраћивање долазити у заједницу, на игру или у шетњу с учитељем.

5. *Стајање у школи*, ван скамије или седење у засебној клупи, док се не поправи, али овој клупи није слободно дати погрдно име. Никако не ваља децу одређивати, да стоје пред школским вратима, јер тим им се одузима прилика за учење, а може им и здрављу шкодити.

6. *Затвор*. Под именом школског затвора разуме се задржавање у школи после предавања на један или највише на два часа. При оваком затвору има учитељ задати пренебрегнутом детету, да пренебрегнути задатак двапут или трипут изradi и мора учитељ сам на затворено дете лично пазити, а при том и родитеље известити, зашто је задржано. Никад се не сме дете у затвору глађу мучити, ни само у школи остављати, или затварати у подрум.

7. *Терџа казна*. Под овим именом разумеју се најтврђе казни а то су уписивање у црну књигу и телесна казна. Ове две најстрожије казни, само се мушкој деци дају, и то у крајњој нужди, кад већ све друге казни не помажу.

Женску децу нити је слободно у црну књигу записивати, ни телесно казнити. Ако је које и тако покварено, да се и после употребења најстрожије казне не да поправити, таково се има од школе отпустити, по одобрењу школске власти, да не би остале кварило. У таквом случају морају родитељи дете приватно учити дати до 12. година.

Како би се казна отклонити могла.

Није добар знак за школу, ако се у њој ред и зашт не може друкчије одржати, ван честих употребљавања грубих казни. Кажњење је свагда немислосно посао за учитеља, а често употребљавање јачих казни, поуздан је знак, да учитељ није на свом месту, јер није кадар благим начином децу васпитати. Предупредити зло свагда је боље него казнити за учињено зло. Отклањати погрешке благим и добрим начином, а омилити врлине, то треба да буде први задатак сваког ваљаног учитеља.

Да би учитељ могао благим и добрим начином без многог кажњења децу у добром зашту одржати, нужно је, да он буде човек примерног и сталног моралног живота и па да тим кадар буде своју важност, како пред децом, тако и пред њиховим родитељима у пуној мери одржати. Он треба, да је тачно и на време у школи, и да уме ученике своје са пријатним послом не-

престано забавити и школу им омити, он треба да сам пази на децу и њихово владање, и да им у даним приликама згодне приповетке и пословице казује, чиме ће деца на неваљалство омрзнути и врлине завоleti.

Напоследку знати ваља, да је боље мање погрешке дечије с почетка пратити и при том их постепено благим начином и са хришћанском стрпљивошћу исправити, него се једити и за сваку маленкост децу казнити.

B.

У ЧЕМУ УЧИТЕЉ МОЖЕ НАРОД УНАПРЕДИТИ, А У ЧЕМУ УНАЗАДИТИ?

B. B—ћ. Вуковар.

„Добро сотвори благочествуму, и обрјачени
воздајание, и ашче не от њего, то от Вишњаго.“

(Гл. прв. Исуса сина Сир. 12. 2.)

Сваки образован човек зна од какве је важности народна школа и да је главни фактор у њој учитељ, јер „какав учитељ онака и школа“ вели наш народ. Пошто се учитељу поверава не само морални него и физички живот дечији, то од њега у многоме зависи какав ће бити будући нараштај. Ко ово не признаје, тај обаљује цену народној школи, као васпиталишту.

Ваљан учитељ служи својим животом за образац не само деци него и народу. Деца ће сав свој живот управљати по њему и настојаће, да га у свему имитују. Учитељ може унапредити народ, ако је сам разуман, јер ко хоће друге да учи тај мора пре свега сам бити разуман и мора то својим радом и делима засведочити. Учитељ може унапредити народ ако је — нарочито данас, кад настају дани све љућега искушења — побожан, те сав свој живот провађа онако, како нам то св. наша црква налаже; ако му је не само мило полагање цркве него и својски настоји око тога, да то исто својим ученицима и народу омили; ако је одан свим срцем својим, свом душом својом цркви и вери праотаца својих, који живот дадоше, а веру не променише.

Код нашег народа се у последње доба увукао врло ружан обичај, те некоји не проводе недељне и друге благодане онако, како нам то Бог у 4. својој заповести налаже. Више њих у те дане за време службе божије можемо видети сакупљене пред чијом кућом, где се картају или другом којом беснослицом време проводе у место да су отишли у цркву да се Богу помоле. Одраслија младеж обојега пола и тежатином, а особито свецем састаје се по крчмама и дру-

гим забитним, заклоњеним местима остављени сами себи без икаквог надзора те ту и до неко доба ноћи остају збијајући којекакве шале, певајући скарадне песме, играјући свакаке игре и тако не само да руше морал, него троше и здравље и новац. Ваљан учитељ не ће пропустити а да народ не посаветује и упути на боље, а младеж не одговори и одврати од таквих састанака, а не помогне ли то ставиће и самим родитељима на срце, да настоје да се томе што пре на пут стане, како не би ухватило дубљег корена.

Није ли учитељ побожан те свој живот не проводи по заповедима св. цркве нити упућује на то свој народ, тај га не може унапредити него ће још пре народ свој уназадити.

Учитељ дакле може унапредити народ ако има љубави према Богу, али у грудима његовима ваља да је неугасиво огњиште и жар љубави према звању, према деци и народу. Сваки учитељ треба да делом засведочава љубав и према сирочади, која нема родитеља својих — тек тако ће донети благослова учитељски позив. „**БѢДИ СИРЬМЪ АКО ОТИЦЬ И ВМѢСТО МѢЖА МАТЕРИ НХЪ; И БѢДИШИ АКО СЫНЬ ВЪШНАГЪ И ВОЗВѢСТИХЪ ТА ПАЧЕ НЕЖЕ МАТИ ТВОА.**“ (књ. прем. Ис. сина Сир. 4. 10—11.)

Уназадити свој народ може учитељ, ако нема љубави према Богу, свом звању, према деци и народу, него ако са децом поступа окрутно и строго, хули на Бога, а народ свој презире.

Хоће ли учитељ да унапреди народ, то он мора тачно да познаје дужности своје, да их тачно и савесно извршује и у њима највеће задовољство да налази; да се клони свега оног, што није потребно и без чега може бити; да од своје плаће штеди колико је год могуће. Ако је учитељ уредан и умерен, то он и нехотице пренаша те врлине на своје ученике па и они постају такви. Такав је учитељ способнији за свој рад и лакше задовољава своје потребе.

Данашњим даном издаје наш народ много и много новаца на одело и др. непотребне ствари тако, да поред све своје вредноће и напорног рада ипак оскудева, кубури и не може да својим дужностима удовољи. Израчунајмо само једне сватове или друге части нашег ратара шта коштају, па ћемо увидети да би трошак осетио и много богатији човек, а камо ли не наш сиромашни ратар, који још за ту сврху и узајима. Учитељ као веран пријатељ свога народа, који дели с њим добро и зло, радост и жалост, нека му буде прави саветник и нека га од тога одвраћа, а на добро упућује.

Напротив, ако учитељ не познаје своје дужности нити их

с вољом отправаља него силом; ако не штеди него раскошно живи — у колико би се то могло рећи за учитеља — и одаје се страстима као пијанству, картању, лумнарењу и многим другим — тај не само да себе упропашћује, него и народ свој.

За унапређење народа тражи се од учитеља и доследности. Доследност његова огледа се у том: ако је благ, истрајан у свом послу, ако је сталан у оном, што ради за благо поверених му ученика. Учитељ који пази на свој живот, на своје речи и који пази да ни у школи, ни ван школе не чини оно, што би било против моралног закона — тај може народ унапредити. Његов сав живот треба да служи за образац и пример ваљаног и моралног понашања како деци тако и одраслима. У породичном му животу да влада љубав, мир и слога, децу своју да васпита како треба и у народном духу, како би и тиме леп пример осталима показао и дао. Има ли у истом месту више учитеља, то они ваља да живе као браћа у слози и љубави, тим ће лакше отклонити сметње и препреке при васпитању, а и народу показати да „од слогe нема тврђега града.“

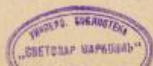
Не пази ли учитељ на то, он народ уназађује и упропашћује.

Материјално може учитељ народ унапредити ако му даје унутства у рационалном обделавању земље, у виноградарству, пчеларству, сточарству, свиларству и другим гранама економије како не би заостао иза других напреднијих народа. Ако се труди да искорени рђаве обичаје, који су се у народ увукли и прете пропашћу народу те их замени добрим обичајима; ако народ свој одвраћа од пијанства, немара и од других страсти, којима се може бити одао, и тиме га сачува не само од материјалне већ и од етичке и моралне пропасти.

Замисао наших земљорадничких задруга је врло племенита и и користоносна, с тога нека учитељ свим маром настоји и гледа да се та толико важна и корична установа и у његовим месту код његовог народа одомаћи.

Морално и материјално упропашћује народ онај учитељ, који не само да искорењује рђаве обичаје из народа свог, — него их још сам увађа, одавајући се пијанству, ноћном скитању, картању и другим страстима.

Учитељ који хоће да народ унапреди, треба да је правичан. Правичност његова најбоље се огледа при награђивању и казнењу

у школи. Он награђује једнога да побуди и друге да чине добро, а казни другог, како не би и остали какво зло учинили.

Учитељ кад хвали и кад казни, нека никада не чини сувише т. ј. нека не претерује, него нека онако, како то учињено дело само собом доноси. Напротив ако није учитељ правичан, то он сам на себе изазива мрзост дечију и међусобну завист и злобу код деце.

Учитељ најпосле може унапредити народ, ако се примио свог светог и узвишеног позива у намери да му школа буде цел живота, а не средство за живот.

Напротив, ако се учитељ примио свог позива само за то, да може живети, да у њему нађе насušни хлеб и што не може ништа друго да буде тај никада не може народ унапредити него само уназадити. Он је најамник а не „пастир добри.“ С тога сваки који се мисли посветити овом племенитом и светом позиву, нека најпре промисли може ли све оно испуњавати, што се од једног народног учитеља захтева, па онда ако осети да је томе дорастао и да је у њему толико моралне снаге, да би те дужности могао са образом испуњавати, нека се посвети томе позиву.

И С П И Т И

у српској мушкој и женској учитељској школи сомборској
на свршетку 1898/99. школске године.

Обе учитељске школе у Сомбору стоје под једном управом и у њима делају 10 редовних професора; један стручни учитељ хармонијског појања и музике; једна учитељица женског ручног рада и кућарства; и три предавача, од којих један обучава приправнике и приправнице у крестопису и цртању; други у вртарству, пчеларству и свиларству; а трећи у гимнастици.

За вежбаоницу мушких приправника служила је средсредна основна мушка сомборска са пет одељених разреда и пет учитеља, и селеначка предградска основна школа са једним учитељем. — За вежбаоницу приправницама служи средсредна женска основна школа сомборска са 4 разреда и две учитељице; предградска школа у црвенци са једним учитељем и српско забавиште у Сомбору. Сви ови заводи стоје такође под непосредном управом управитеља учитељских школа.

Школека 1898/9. година започета је 20. августа 1898. а завршена је 18. јунија 1899.

У мушкој учитељској школи било је уписано у почетку ове школске године: у I. разреду 30; у II. разреду 24; у III. разреду 23; а у IV. разреду 16 редовних ученика. Од ових изостало је у течају школске године 4 ученика.

На свршетку школске године било је у I. разреду 28; у II. разреду 23; у III. разреду 23; а у IV. разреду 15 редовних ученика.

У женској учитељској школи уписано је било у почетку ове школске године: у I. разреду 45; у II. разреду 29; у III. разреду 36; а у IV. разреду 28 редовних ученица. Од којих су у течају године из завода иступиле 2; и тако на свршетку 1898/9. школске године било је: у I. разреду 45; у II. разреду 28; у III. разреду 36; а у IV. разреду 27 редовних ученица. — Од ових су биле 2 ученице II. разреда римокатоличке вере, а све остале приправнице, као и сви приправници јесу православне вере.

Здравље је приправника и приправница било уопште повољно. У случају болести лечио је приправнике и приправнице заводски леџик благородни господин Др. Стеван Поповић, или на сопствено захтевање дотичних родитеља и старатеља Др. Радивој Симоновић. Смртнога случаја није било целе ове школске године ни у мушкој ни у женској учитељској школи.

Морално владање мушких приправника изузимајући неке мање изгреде, било је похвално.

Морално владање приправница било је примерно и похвале достојно.

Закључни испити у IV. разреду мушке учитељске школе држани су под председавањем управитеља 12., а у женској учитељској школи 13. маја.

Свих 15 свршених приправника и 27 свршених приправница припуштени су к полагању писмених и усмених испита за учитељско оспособљење. Осим тога приступио је к полагању испита за учитељско оспособљење Петар Огњановић привр. учитељ салашке школе у Петровом Селу, који је у своје време три нижа разреда ове учитељске школе редовно изучио, а на свршетку 1897/8. шк. године у државној учитељској школи у Баји испит из IV. приправничког разреда с довољним успехом положио.

Писмени испити за оспособљење свршених приправника и приправница из српског језика, немачког језика, геометрије и природних наука по задаћама одређеним од Њег. Светости патријарха,

као председника школског Савета држани су 17., 19., 20. и 22. маја под строгим надзором професорским, а почињали су се сваки пут у мушкој учитељској школи у 8, а у женској учитељској школи у 8½ часова пре подне.

Писмени испити из мађарског језика држани су 18. маја пре подне у мушкој, а после подне у женској учитељској школи по задаћама одређеним од кр. школ. надзорништва жупаније бачке и у присуству државног поднадзорника школског исте жупаније.

Од 25. маја до 5. јунија држани су разредни испити у I., II. и III. разреду под председништвом од професорског збора изасланих на те испите професора.

У исто су време обављени испити зрелости у мушкој учитељској школи у Пакрацу и у женској учитељској школи у Гор. Карловцу под председавањем заменика главног школског референта.

Његова Светост преузвишени господин Георгије Бранковић патријарх високим отписом својим од 27. априла (9. маја) 1899. бр. ШС. 97. изволио је за председника на усменим овогодишњим испитима за учитељско оспособљење у српској мушкој и женској учитељској школи наименовати најпречастијег господина Јована Бороту окружног протопресвитера старо-бечејског и члана високо-славног Школског Савета, а држање усмених испита одредити за дане 8—16. јунија по нашем старом календару.

У уторак 8. јунија после кратке седнице проф. збора држане под председавањем најпреч. г. проте Јована Бороте, и у присуству духовног члана испитног поверенства најпреч. г. Љубомира Купусаревића протопресвитера сомборског, — започети су усмени испити за учитељско оспособљење и држани су сваки дан од 7—12½ часова пре подне у женској, а од 3—8 часова после подне у мушкој учитељској школи, са изузетком недељнога дана 13. јунија у који дан, као на празник Свију Светих на служби Божијој појао је мешовити лик приправнички врло складно.

Испит из мађарског језика у мушкој учитељској школи обављен је 12. јунија пре и после подне у женској, а 14. јунија пре и после подне у мушкој учитељској школи. На оба ова испита присуствовао је и благородни г. Никазије Греф кр. школ. надзорник жупаније Бачке, који је у испитивању кандидаткиња и кандидата учествовао и о успеху њиховом из мађарског језика, књижевности, стилистике и из практичног рада са децом школском обашка своје белешке водио.

Исти је господин изводио присуствовати и следећег дана на испитима из математике и из Угарске отачаствене повеснице и науке о земаљском уставу.

По свршетку усмених испита за учитељско оспособљење у четвртак 17. јунија у седници професорског збора држаној под председавањем изасланика всл. ШСавета најпреч. г. проте Јована Бороте утврђене су оцене и изречено је оспособљење испитаних кандидата и кандидаткиња.

У мушкој учитељској школи на свршетку 1898/9. школске године показали су приправници у прописаним наукама овакав успех:

У I. разреду: Никола Коларов из Горњег Ковиља, Стеван Стефановић из Ст. Кера и Душан Живојновић из Долова показали су врло добар успех. Седам приправника свршили су први разред с добрим, а шест с довољним успехом. Због недовољног успеха из једног или из два предмета имају понављати испит из тих предмета на свршетку августа седам приправника, а пет приправника првог разреда, који су из више предмета слаб успех показали морају разред овај понављати.

Два привремена учитеља Б. Ч. из Ф. и Д. В. из К. по дозволи всл. ШСавета полагали су приватно испит из I. разреда; обојица имају после двомесечне спреме допунити испит из антропологије и дијететике.

Од 23 приправника II. разреда, показали су на свршетку школске године врло добар успех само двојица и то: Константин Стојачић из Сомбора и Милорад Поповић из Глојана у краљевини Србији. — Са добрим успехом свршили су овај разред 12; а са довољним 6 приправника. Због недовољног успеха из једног или из два предмета имају понављати испит из дотичних предмета двојица, а један има разред понављати.

Од привр. учитеља, који су по дозволи всл. ШСавета приватно испит из II. разреда полагали један је положио испит с довољним успехом, а други је због слабог успеха упућен на једногодишњу спрему из свију прописаних предмета.

Од 23 приправника III. разреда, отличан успех показао је *Константин Замуровић* из Тиса Хиђоша; врло добар успех показали су: Лазар Вукотић и Стеван Бошњак из Ст. Футога, и Стеван Лесковац из Сивца. Са добрим успехом свршише овај разред 5, а са довољним 4 приправника. Због недовољног успеха из једног или из два предмета имају пред почетак идуће школске године понав-

лати испит 10 приправника. Приватан ученик III. разреда П. П. упућен је на једногодишњу спрему из свију предмета.

Од 15 приправника IV. разреда на крају 1898/9. школске године петорица су показали успех врло добар; петорица добар, а петорица довољан.

У женској учитељској школи на свршетку 1898/9. школске године показале су приправнице овакав успех у наукама:

У првом разреду између 45 приправница осведочиле су на крају школске године отличан успех ове: Даница Стојићева из В. Бечкерека, Јулијана Момировићева из Сомбора, Катарина Косовчева из Бешке, Катарина Радивојевићева из Српског Светог Петра, Милана Радојчићева из Кузмина, и Ружица Мрђанова из Стапэра; свега њих 7 приправница. Са врло добрим успехом свршиле су први разред 17; са добрим 13; а с довољним успехом 4 приправнице. Због недовољног успеха из једног или из два предмета 4 приправнице првога разреда упућене су на понављање испита из дотичних предмета после двомесечне спреме.

Други приправнички разред свршиле су с отличним успехом ове приправнице: Драгиња Бабићева из Сарајева, Живка Симићева из Новог Села, Марија Попова из Улме; свега њих 3 приправнице. С врло добрим успехом свршиле су II. разред ове: Анђелија Попова из Титела, Викторија Којићева из Панчева, Вукоса Ђурићина из Врањева, Даринка Милошевићева из Брчкога у Босни, Зорка Шајковићева из Срем. Карловаца, Јованка Дамјановићева из Панчева, Љубица Чобановићева из Осека, Марија Путникова из Беле Цркве, Мила Млинарувићева из Сарајева, Милка Славнићева из Сенте, Павлија Шибулова из В. Кикинде, Стефанија А. Арадска из Врањева; свега њих 12 приправница. С добрим успехом свршиле су други разред 8; а с довољним 1 приправница. Због недовољног успеха из једног односно из два предмета 4 приправнице другог разреда упућене су на поновно полагање испита из пренебрегнутих предмета после двомесечне брижљиве спреме.

Трећи приправнички разред свршило је 36 приправница. Од ових су отличан успех засведочиле: Милица Пандуровићева из Ирига, Милица Бартулова из В. Кикинде, Христина Ђорђевићева из Срп. Вел. Сентмиклуша, Вукосава Константиновићева из Панчева и Даринка Радуловићева из Кузмина; свега њих 5 приправница. Са врло добрим успехом свршиле су трећи разред 12 приправница и то: Даница Лесковчева из Сивца, Зорка Бикарева из Сомбора,

Зорка Брзакова из Новог Сада, Зорка Станишићева из Сомбора, Јулијана Станојевићева-Беквалчева из Сусека, Јулијана Ђурићева из Нов. Сада, Марија Бандићева из В. Кикинде, Марија Шилићева из Нов. Сада, Мирослава Миросављевићева из В. Радицаца, Софија Николићева из Брестовца Бачког, Христина Јовановићева из Новог Сада и Христина Рајкова из В. Кикинде. Са добрим успехом свршило је овај разред 5, а с довољним 4 приправнице. Због недовољног успеха из једног односно из два наставна предмета имају 7 приправница испит после двомесечне брижљиве спреме понављати. Напоследку две приправнице трећег разреда због слабог успеха у многим наставним предметима морају тај разред понављати.

У четвртог приправничком разреду на закључном годишњем испиту показале су 3 приправнице отличан, 13 врло добар, 4 добар, а 7 довољан успех.

Свршени приправници и приправнице четвртог разреда на основу обављених строгих писмених и усмених испита оспособљени су за учитељство овако:

Од 16 мушких кандидата, који су строге испите за учитељско оспособљење у течају месеца Маја и Јунија полагали, оспособљени су за учитеље у српским народним школама са *врло добрим* успехом ови: Милан Каћански из Надаља; Радивој Петровић из Парага; Драгутин Сиротановић из Срп. Смартона, и Јован Удицки из В. Кикинде.

Са *добрим* успехом положили су испит за учитељско оспособљење: Василије Дридарски из Добрице, Миливој Лесковац из Сивца, Петар Огњанов из Суботице, Лазар Попсавин из Сентомаша, Милан Велимировић из Грка и Каменко Томић из Сомбора, свега 6 кандидата.

Са *довољним* успехом положили су испит за оспособљење ови кандидати; Радослав Стојадиновић из Вршца, Милан Ристовић из Ловре и Бранко Ковачевић из Шашинаца.

Напоследку кандидати: Константин Фука из Долова због недовољног успеха из црквеног појања и правила, Малеш Пејин из Сирита због недовољног успеха из математике и оточаствене Угарске повестнице и науке о земаљском уставу и Михаил Анокић из Дмитровице због недовољног успеха из математике и црквеног појања и правила упућени су на поновну шестомесечну спрему из тих предмета, после које ће они 18. Децембра 1899. накнадно

само из гореозначених наставних предмета испит за учитељско оспособљење полагати.

Од 27 кандидаткиња, које су испит оспособљења за учитељице полагали на основу строгих писмених и усмених испита оспособљене су за учитељице у срп. нар. основним школама 21 кандидаткиња и то:

Са *отличним* успехом за учитељице: Анђелија Лукићева из Панчева; Зорка Јовановићева из Вршца и Софија Савићева из Новог Сада.

Са *врло добрим* успехом положили су испит оспособљења за учитељице: Анка Бркићева из Јамине; Вукосава Гајићева из Сомбора, Зорка Димитријевићева из Баје; Јелена Јагеровићева из Сомбора; Јелена Милутиновићева из Черевиха; Љубица Благојевићева из Сомбора; Отилија Мајинска из В. Кикинде, Смиљана Анђелићева из В. Бечкерека; Софија Бабићева из Баје; и Софија Мрђанова из Сомбора.

Са *добрим* успехом положили су испит за оспособљење за учитељице: Вукосава Адамовићева из В. Кикинде, Видосава Зурковићева из Сомбора, Јулијана Барусковићева из Кисача, Катарина Барусковићева из Кисача, Јулијана Цвејина из Панчева, Даринка Алимпихева из Сомбора и Милка Лунгулова-Пандовљева из Батање.

Са *довољним* успехом оспособљена је Меланија Недељковићева из Новог Бечеја.

Пет кандидаткиња због недовољног успеха из једног односно из два предмета упућене су на полугодишњу брижљиву спрему из дотичних предмета, после које ће оне моћи накнадно испит за учитељско оспособљење на свршетку децембра 1899. допунити.

Напослетку једна кандидаткиња К. П. због слабог успеха из шест наставних предмета упућена је на једногодишњу спрему из свију предмета, после које ће она моћи у смислу правилника испитног поново ка полагању писмених и усмених испита за оспособљење у мају и јунију 1900. године припуштена бити.

У петак 18. јунија у 9 часова пре подне држано је свечано „Благодареније“ у св. Ђурђевском храму после којег су у 10 часова објављене оцене приправницима I, II. и III. разреда и проглашено је оспособљење испитаних мушких кандидата. Истога дана у 11 часова пре подне у великој дворани женске учитељске школе објављене су оцене приправницама I, II. и III. разреда, и проглашено је оспособљење за учитељице кандидаткињама учитељског

звања, са чиме је школска 1898/9. година у обе учитељске школе завршена.

Пошто је оспособљење кандидата и кандидаткиња за учитељско звање извршено, и пошто су њихове дипломе од председника испитног поверенства и од управитеља учитељских школа подписане биле: то су исте дипломе сходно прописима државног закона од 1879. од управе учитељских школа поднесене кр. школском надзорништву жупаније Бачко-Бодрошке ради даљег поступка у смислу горепоменог земаљског закона. Благородни господин Никазије Грег кр. школски надзорник потписао је и са званичним печатом потврдио је 12 диплома учитељских кандидата и 17 диплома учитељских кандидата, а остале је дипломе непотписане управи вратио с тим, да се ове имају у архиви учитељских школа чувати, док дотични не буду на поновљеном испиту потпуно знање мађарског језика засведочили.

Услед тога 20. јунија издате су дипломе овима: Драгомиру Сиротановићу, Радивоју Петровићу, Милану Ристовићу, Миливоју Лесковцу, Петру Огњановом, Радославу Стојадиновићу, Каменку Томићу, Лазару Попсавином, Василију Дрндарском и Милану Каћанском. Константин Фука и Малеш Пејин дотле не могу дипломе добити, док накнадно испит из појединих гореозначених предмета не положи.

Кандидати: Јован Удицки, Бранко Ковачевић и Милан Велимировић добили су дипломе на српском језику, које потпуну важност само изван уже Угарске имају.

Исто тако добиле су дипломе оспособљења за учитељице према потписане од сл. кр. школ. надзорништва ове кандидаткиње: Анђелија Лукићева, Видосава Зурковићева, Вукосава Адамовићева, Зорка Димитријевићева, Зорка Јовановићева, Јелена Милутиновићева, Јулијана и Катарина Барусковићеве, Јулијана Цвејина, Љубица Благојевићева, Милка Пандовљева, Меланија Недељковићева, Отилија Мајинска, Смиљана Анђелићева, Софија Бабићева, Софија Мрђанова и Софија Савићева.

Кандидаткиње пак Анка Бркићева, Вукосава Гајићева, Даринка Алимпићева, Јелена Јагеровићева и Олга Бркићева добиле су сведочанства оспособљења за отправљање учитељског звања изван уже Угарске.

Тако се завршила срећно 1898/9. школска година у српској мушкој и женској учитељској школи сомборској.

Идућа школска година започеће се 20. августа 1899. по нашем старом календару. Тога и следећег дана обдржаваће се пријамни и поновни испити, а редовно уписивање започеће се у понедељак 23. августа а довршити у среду 25. августа.

У мушку учитељску школу примљени могу бити за редовне ученике младићи православне вере, здрави телом и душом и слободни од очне болести такозване трахоме, који су барем у 15. годину живота ступили и IV. гимназијски, реални или грађански разред са сведочбom првог реда свршили. Такође могу бити примљени и они младићи, који немају сведочанство од ових разреда, али ће они морати пред професорским збором ове учитељске школе *строги* пријамни испит положити из науке вере, славјанског читања, малог црквеног појања, даље из рачуна, српског и мађарског језика, немачког читања и писања, из земљописа и отачаствене повеснице у обиму у ком се ти предмети у четвртог разреду грађанске школе предају. Испит овај држаће се само 20. и 21. августа. Доцније пријављени не ће бити припуштени ка овом пријамном испиту.

За приправнице примају се Српкиње православне вере које су барем четрнаесту годину живота навршиле и четврти разред српске више девојачке, грађанске или реалне школе с добрим успехом свршиле, а при том су здраве и примерног моралног владања.

Н. Ћ. В.

Г О В О Р

што га је о прослави педесетогодишњице **Змаја Јована Јовановића**, у великој дворници српске учитељске школе, на дан цара Константина и царице Јелене у Сомбору 1899. год. држао **Мита Калић** професор.

Многоштована господо и госпође!

Мили ученици и ученице моје!

Веома се сретним осећам данас, што ме је та част допала, да у славу највећег лирског песника у садашњој књижевности нашој, на овој светковини баш ја говорим, који као рођени Ново-сађанин још од мале малоће слављеника познајем, те ћу бар том приликом и по неке успомене из младости ми, у живот песников да уплетем, док их заборав из сећања мога сасвим збрисао није.

У беседи својој нећу се бавити оценом књижевних му радова једно с тога, што томе овде места није; а друго, што држим, да је то посао научне критичке расправе. Зато ћу се понајвише бавити око песникова живота, обележив уједно и његов рад, наро-

чито истакавши: какво место *он* у песничству нашем као *морик* и *хумориста* заузима и чим је, управо, заслужио да га свеколики народ српски тако слави и уздиже? Бићу богато награђен, ако многоштоване слушаоце и слушалице о песничкој величини нашега „Змаја“ толико убедим, да у то потпуно верују, као што сам у то свагда веровао и ја, па и читаво Српство, које се дивним песмама његовим за пуних *десет* година заносило и одушевљавало.

I

Змај Јован Јовановић.*)

Змај Јован Јовановић родио се у Новом Саду 24. новембра 1833. од оца Павла и матере Марије, рођене Гавањске из Србобрана (Сентомаша) у Бачкој. Отац му беше сенатор а касније градоначелник вароши новосадске, кога као човека веома добра и поштена сви без разлике поштоваху. Кад је Јован Јовановић био дете, најрадије слушаше народне, јуначке песме; па како је знао читати пре, но што је у школу пошао, то су му песме биле најмилије читаше. Славни песник српски Сима Милутиновић-Сарајлија, путујући око 1840-те године из Пеште у Београд, сврати у госте Јовановићевим родитељима, с којима још из давнијих времена у пријатељству беше, те пробавив овде неколико дана, кад се спремао да одлази, опрости се са свима у кући, само хтеде још и малом Јоци „збогом да каже“; али Јоцу, као уз пркос, нигде да нађу. Тражише га на све стране и једва једном нађу га у неком куту шћућурена где је заспао. Сима не даде будити дете, саже се те га пољуби, метне му своје снажне руке на главу, подиже очи к небу и рече: „да Бог да био песник“. Јоца онда беше око седам година и родитељи га, као дорасла за школу, одведу у први разред српске народне основне школе. Свршиш основне школе у месту свога рођења, стане полазити ту и гимназију али је не доврши, већ настави у Халашу а заврши у Пожуну, где је и испит зрелости положио, који се у то доба по читавој држави уведе. Већ као гимназиста почео је да пише песме и то с таквим успехом, да би од његових „Првих покушаја“, као што сам песник своју првенчад назива, песма: *Пролетно јутро* коју је 1849. као младић од 16 година написао, могла и ком старијем песнику на дику послужити. То доба првог песниковача му протеже се све до 1852. год. кад нашем младом песнику беше деветнаест година. Свршивши гимназију, ода се Јован Јовановић, по нарочитој жељи својега оца, правним и државним

* Материјал за животопис из говора: Миле Динитријевића. 1874.

наукама да буде адвокат; те полагаше свенаучишта у Пешти, Прагу и Бечу и ако га је већма срце вукло природним наукама. Зато кад год му се даде прилика, тркнуо би на медицински факултет да тамо предавање слуша. Бавећи се на мађарским гимназијама у Халашу и Пожуну а за тим и на свенаучишту у Пешти, упозна се с мађарском књижевношћу која му омили, те из ње вештим преводима пресађиваше у нашу књижевност песме: Петезијеве, Цуцореве, Гарајијеве и Ђулајијеве, а уз то изда године 1857. „Толдију“ од Арања, затим год. 1860. „Витеза Јована“ од Пететије, а касније 1870. Арањеву „Толдијину старост“. Проучавајући и немачку књижевност преведе Боденштетова „Мирца-Схазију“ и друге источне песнике, као Хафиса, те их изда под именом „Источни бисер“ 1861. а „Мирза-Схазију“ године 1871.

У то време умре му отац, а како је матер још пре изгубио, с тога дође кући те се бавио само о појезији, шиљући песме у „Српски Летопис“, „Седмичу“ и хрватски „Новен“. Кадико је Јовановић већ онда као песник изишао на глас, најбоље нам сведочи исказ Јаше Игњатовића тадањег уредника „Српског Летописа“, који у једном књижевном прегледу вели: „да је уз *Никола Боројевића*, млади Јован Јовановић, најбољи песник српски.“

У педесетим годинама такозвани Баховски апсолутизам, (самовољна владавина: државном полицијом, аустријскога министра Баха), из бојазни да се не би појавили револуционарни појави од 1848-ме године, стеже у кврге сваки слободнији покрет у народу, те цензуром окова и дух човечји тако, да никаква књига, никакви број новина не смеде угледати света пре, него што државни надзорник штампе, — цензор, своју приволу на то не изда. Кад је то неприродно стање пало, када кроз до сада подвезане жиле народног организма проструја нов живот, а Српство одахну осетивши се слободним, настаде живахност и бујност на свима пољима народнога бића. Друштвени живот стаде се развијати у српском народном правцу; окова решени дух, одушевљеним песмама и прозом даваше књижевности снажнија полета. Ђачка омладина са свенаучишта Пештанског, Бечког и Прашког долазећи о распусту кући, приређиваше зборове, беседе и села на којима је говорима, песмама и декламацијама будила у народу свест. Уведе се народно ношиво, говорило се чисто српски без мешавине туђинских речи, играле се народне игре, а на место францускога кадрила играла се српска четворка „Даница“. Па као што пред

излаз сунчев затрепери росне капи шаробојним светилом, проткане руменилом златних зрака сунчевих, тако су у „Даници“ трептала имена младих песника јој: Милана Кујунџића-Абердара, Јована Драгашевића, Владислава Кађанског, Ђуре Јакшића, Дамјана-Душице-Павловића, Ђуре Бугарског, Стојана Новаковића, Милана Андрића, Мите Поповића и читаво јато полетараца, који у песништву огледаше крилца своја.

Но сва та имена засени сјај богодана песничка дара, Змај Јована Јовановића. Његове песме беху најмирисније и најмилобојније мимо све остало цвеће. Читалац их је с насладом читао, јер се чинило, као да је песник рођене наше осећаје из душе нам издвојио те их у стихове сложио. Сви ми то исто осећасмо само не умедосмо изказати. А песник се тако вешто знао у свачију душу удубити, да ти је верно тумачио расположеја и стара и млада. Подсећам само на једну песму, коју је нека девојчица „Велинка“ у Јавор послала, а која је са своје лакоће и безазлена начина казивања осећаја, у оно доба велику сензацију проузрочила. То девојче тужи за својим детињством: „Ао мојих шеснајет лета!“ и то тако истинито и природно, како би само једно невино безазленче рођеној мајци јаде своје искрено поверило. Међутим је ту песму написао сам главом, Змај Јован Јовановић.

Године 1861. добије Нови Сад свој магистрат са чисто српским, званичним језиком, а народ стекавши право да бира званичнике, изабере једногласно за градоначелника: Др. Светозава Милетића, за великог бележника: Јашу Игњатовића, а за подбележника: *Јована Јовановића*, слављеника нашег.

Али живот у заптивеној писарници није годно песнику, чији је дух на змајевитим крилима узлетао у висине идеалних светова, да из пуних груди удише свежи ваздух слободе, од које добиваше самосвојних мисли и пострек на самотворан рад; а не да по туђој памети преписује и готови шаблонске записнике, при чему толишно мало духовитости треба. Змај-песник је само вребао zgodну прилику па да из златног кавеза утече, те је на брзо и дочекао. У то доба уређиваше Ђорђе Рајковић „Комарца“, у српском читалачком свету јако омиљени шаљиви лист. За Јовановићеву хумористичну жицу беше ово неодољив магнет. Једног дана, захвали се на звању; пре-стаде бити званичник а постаде главним сарадником „Комарцу“. По једроме хумору и сатиричним песмама Јовановићевим, могаде се тај шаљиви лист српски такмачити с ма којим, те врсте, онога доба.

Године 1862. преузме уредништво сам у своје руке, те још уз то покрене „Јавор“ и не слутећи зар, да ће из њега садељати гусле уз које ће запевати „Ћулиће“ своје што ће му имѣ да овековече. Како су ти Ћулићи Змајеви постали, дозволите да вам по сећању својме онако летимице испричам.

У кући Мите Нешковића, садашњег државног надзорника школа у Хрватској, становала је породица Личанинова у које беше кћи Розина, ваљда скраћено име од Еуфрозина — Јевросима, коју је — Розину — Змај после у *Руџу* прекрестио. Уз Миту Нешковића сушколника нам из полугимназије новосадске, купили смо се ми другови његови, а с нама опет пристајаше девојчице то из куће то из комшилука, нашега доба. Међу тим девојанама беше и Личанинова Розина, која се са сестром Нешковићевом Павом спријатељи и посестри.

Појавом Кнежевићеве позоришне друштине, а доцније и оснивањем српског народног позоришта у Новоме Саду, склописмо ми ђаци српске гимназисте добровољно приказивачко друштво, те саградисмо у Нешковићевој кући себи арену. Приказиваће се Стеријини „Ајдуци“ и још неки шаловити комади. На приказу „Ајдука“ сва нам кућа беше распродана, јер улазница беше два десетака. У публици видесмо Змај-Јову, Ђуру Јакшића, који је у то доба ту у кући становао; па онда Косту Трифковића, Косту Рајића, Лазу Костића и сву нашу осталу интелигенцију и прваке народне. Одушевљени толиким родољубивим одзивом, одлучисмо, да не поделимо чист приход између себе, глумце, него да све што је на благајни пало, дадемо као прилог српском народном позоришту. У „Српском Дневнику“ 1862-ге или 3-ће године има о томе спомена. Змај Јовановић као рођак Нешковићу, обилазећи почешће своју тетку а Митину матер, могао је виђати Ружицу Личанинову у нашем друштву као швигарицу, те је се као такве у Ћулићима својим и сећа.

Ти си онда дете била,
Ја те нисам ни познав'о,
Кад сам сив'о цветак неки,
Цветак, кој' сам обожав'о.

и даље, у другој песми:

Девојчице, немилице мала
Што си моје срце оковала ?

Но прави постанак „Ћулићима“ беше овај. Једном се разболи Митина сестра Пава, коју је Личанинова Розина као сестру

дворила, не одмичући се од постеље болесничине. Та оне се тако добро пазеше и слагаше у свему па и у нарави, јер обе беху питоме, нежне, скромне. Тако је Ружу Змај код болне сестре своје затицао, те му то милосрђе Ружичино запали срце. Славуж-песник се у депоту Ружине *душе* заљубио, као што то и сам у Ђулићу своме вели.

Сестра моја болна,
Оца, мајке нема, —
Ја је љубим, грлим
Рукама обема, —
Ој не знам је тешит',
Срце ми је стена,
Лепше ми је теши
Другарица њена,
То румено чедо
Мелем наших рана.

Од тога тренутка као да је севнула одлука у души Змајевој, да са својом бурном момачком прошлостју, на коју му и тадашње песме предишу — за навек раскрсти. И ако се донде на филистрочно моралисање наметљивих саветника жестио:

Пакосни свете, шуго међ' створењем,
Сиветом бијеш, кад не мо'ш камењем;
Једовним срцем и језиком *псећим*
Назови-морале лијеш да се лечим.
Окал се мене. —

то је по нежности срца свога ипак долазио до тога уверења, да је живот „нежење“ саможивост, без више етичне цели и да се права земаљска срећа једино у идиличном брачном животу налази. Та песник као у неком блазираном расположењу после толика пренасићена уживања и сам вели:

Мој је живот тужан пустилина грдна,
Моје лемне груди порушена прква,
Увехнуло цвеће на гробљу се њија —
Ко да га је жута отровала змија;
Побегле су тиге од суhog растина,
Само још у цркви мали жижак тива.

Њему је дакле требала нежна, женска рука да ту „пустолину“ у ружични перивој претвори, да залије и освежи „увехнуло цвеће“ осећаја, — да од развалине сагради дом кућевна блаженства, а од жишка потпири божански пламен, који ће читаво Српство вечно загревати. И заиста од познанства с Ружом, осећаји песникови таложу се и кристалишу само око једног, јединог средишта које

слављенику нашем бива све милије и милије, што му се у њему отвара сасма један, донде непознати свет оданости и чисте, свете љубави венчане жене, која ће га и потомством да награди.

Женидба је Змајева створила „Ђулиће“ и песничку величину му; и ако се запосимо слатким звуцима милопојна славују, то никако не смемо превидети ни „Ружу“ која је од „*пустолине*“ начинила „Ђул-башчу“, да ти Ђулићи тек онда замиришу неодоливим мирисом, кад свену — те постану „*Увеоци*“.

Змај-Јовини „*Ђулићи*“ нису обичне изјаве љубави „премилој драгој“, којима се женска, телесна лепота уздиже а под чијом облицином може да се и најсумњивији карактер скрива; већ су они испеване химне у славу лепоте *душевне* и то таквим идеалима, који су сваком човеку најсветији, а то су: законита *жена* и *мати* деце му. У „Ђулићима“ дакле, нису опевани индивидуални, самосвојни осећаји једнога човека, већ читавог човечанства уопште; а тим, што Змај-Јова пева рођеној жени и матери деце своје, уверава нас да му је љубав истинита па и — *морална*. У том појаву потражио бих ја понајпре величину његову; јер и ако га други песници техником и генијалношћу надмашити могу, избором идеала за опевање, тешко да ће га нико претећи моћи.

(Свршиће се.)

ЖЕНА И ВИША НАОБРАЗБА.

Пише Јелица Беловић-Бернадзиковска.

У новије вријеме ради се много о том, да се женска наобразба изједначи с мушком. Овај захтјев није родио само свеопћи напредак већ и непобитни факат, да прилике све то ређе бивају, које одраслим девојкама осигурају будућност и даду право, да своје по нарави им намијењене части и права као кућанице и мајке у истину и извршавати могу. Па се сад догађа исто, што је наравна посљедица сваке несташнице резултата при занимањима — све да су и часне, најнаравније дужности — ваља их се оканити и посигурити за друге, које нам пробитке боље зајамчују. Живјети морамо. Па ако дакле не нађемо друга, који ће нам помоћи држати бар један угао куће, а ми морамо, да се за времена побрине, да нам снага достаје за сва четири. У истину то настојање није више ништа нова, већ доброно је одмакло од свога зачетка. Жена је часно заступана не само као припроста радница најпримитивнијим

домаћим и пољским, дакле тежачким радњама, па вјешта помоћница у разним творницама, већ и вриједна заступница многих обрта. На пољу узгоја небројени су јој ловори. Пошта и брзојав цијени јој такође рад, па је радо примио у коло својих чиновника. Исто тако телефонска подuzeћа и железнице (као благајнице и телефонистике и писачице на новом писаћем строју). Поље женске самосталне привреде доста је дакле већ широко и пространо, но жеље расту потребама, па од туда ново настајање, да се кола раду шире. Најбољим напо доказом, колико је женска самосвијест већ ојачала јест жеља за најодличнијом докторском части.

Не противим се тим сјајним највишим жељама нити најмање које ће за цијело становити број даровитих, особито устрајних госпођица, којима за то сретства достају и добити. Но повољне прилике нека су ту не само за ове високе полетарке, већ би се требало побринути и за свакако већи преостали буд више буд мање обдарени, слабије устрајнији, па можда и веома даровит, али сиромашни број дјевојака, које за све до сада расположиве гране женске привреде у себи позива не ћуте, а то би се лако могло припојити многостраном раскрижју још једну стазу, на којој би дјевојке такође лако и удобно могле напредовати, јер некако амо с многих разлога пристају. Мислим трговачки сталиш.

Како мушка гимназија у лицеју има посестримју, исто тако би и реалка могла имати према женској природи удешену сестрицу за женску младеж, а ученице ове женске реалке биле би тада фреквентанце женске трговачке школе, у којој би дјевојке имале прилику наобразити се за помоћнице благајнице, коресподентике при трговачким подuzeћима.

У погледу приступа женских вишим наукама не би ваљало као још наглити, „еманципација жена“ има да буде резултат лаганог, природног развитка, јер ће иначе у више сфере насрнути елементи у којих по правом њиховом одгоју нема за то нужних услова. Или пошто би та школа имала ли горњу сврху, могла би се уз вишу дјевојачку школу, која са својом основом и онако већ одговара нижој реалци, устројити два или три течаја, у којима би се дјевојке училе и вјежбале у трговачком рачуноводству и коресподенцији у опште у трговачким дисциплинама, или пак стручни течаји разних праваца, у којим ће се наше дјевојчице опскрбити за борбу о живот, ако им није суђена ова: „Es giebt gar keine wirksame innere Mission, als den Ehestand. Erst durch ihn wird das Weib. Die

Emanicipation des Weibes ist die Ehe. Glücklicher Bund, wo der Gatte das Haupt, die Gattin das Herz ist! — Но ваља да саслушамо и друга мијења.

(Свршиће се.)

ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА

учитељско-васпитачког рада Јована Димовића учитеља у Тријесту.

Августа месеца т. г. навршује се пуних педесет година, од како уважена старина Јован Димовић, заслужни учитељ православне српске црквене општине у Тријесту, неуморно и са пуно љубави и оданости дела у врту науке, крепећи и учвршћавајући млађана поколења у православљу; развијајући и јачајући у њима свест србињску; богатећи, оплемењавајући облагорођавајући им ум и срце — спремајући их тако, да буду прави хришћани, ваљани Срби, поштени и добри људи.

Дуги је то низ година — половина столећа. Период је времена то знаменит, који често обухвата собом век једнога човека, а како тек драгоцен мора бити тај дуги низ година, када га један човек проведе у благородном и пожртвовном раду, у служби свете цркве и милога нам народа. И заиста ако ништа више, али рад такав заслужује признања и то велика признања.

Свет и узвишен по сврси својој, скроман и тако рећи неопажен по манифестацији, рад учитељев, не може стећи славе, великих одличја ни огромних новчаних награда, али оно што му нико и никада одрећи не може — признање, одати му мора свако.

Па и јубилар наш, врли и честити учитељ Јован Димовић, са пуно прала заслужио је да му не само родољубива општина тршћанска и његови ученици, којима је он душевне очи отворио и на пут светлости их извео, признање ода, већ је заслужио, да му и српски народ с признањем на сусрет изађе, њему, који је кроз педесет година у опште, а кроз пуних четрдесет у самоме граду Тријесту, ту у мору туђинштине, будио, ширио и крепио свест и љубав према свему оном што је православно, што је српско.

*

Јован Димовић, од другова названи Стари, родио се у Гргу-ревцих у Срему 15. децембра 1826. године. Отац му бежаше трговац, а мати свештеничка кћи из Сусека. У месту рођења свршио је

основу српску школу, а за тим немачку школу у Варадину 1839 – 40. Од 1841. до 1846. полазио је гимназију у Сремским Карловцима. Ту су му били професори славни Јаков Грчић директор и Василије Лукић. 1845/46. школске године свршило је с њиме тридесет и три ученика гимназију карловачку, од којих су сада у животу само ова петорица, наиме: славленик Јован Димовић из Гргуреваца, сада учитељ у Тријесту; Павао Путник умировљени пуковник српске војске у Београду прослављени јунак из ратова од 1848. и 1849. године и из доцнијих ратова за ослобођење Србије; Лазар Руварац умировљени септемвир у Загребу; Лазар Захаријевић адвокат у Панчеву и уредник свога листа Никола Ђ. Вукићевић. 1847. и 1848. свршио је филозофију у лицеју Сегединском. По жељи матере своје отишао је 1848. године у Београд где је слушао једну годину права у професора Сергија Николића. 1849. године ступио је као *наставник* у кућу саветника Стојана Симића, у којем је својству пробавио пуних пет година; Ђока син Симићев и кћери овога, бејаху први ученици Димовићеви. 1853—54. био је професор трговачке школе у Београду. Због разних околности морао је за тим оставити Србију, те је од 1857. до 1858. учитељевао у Сарајеву. Напустивши Сарајево радио је опет по године у Београду на новинама код Милоша Поповића до 1859. и те године месеца марта по препоруци блаженопокојног патријарха Јосифа Рајачића, наступио је учитељску службу у Тријесту, где и данас у старачким годинама пун снаге, воље и одушевљења ревно свесрдно и неуморно дела на славу српске школе, на част српског учитељства и на корист српскога народа.

•

Одавајући заслужно признање труду и ревности јубилара, поздрављамо му педесетогодишњицу са жељом, да га преблаг Божји још дуго и много у здрављу и задовољству и да му даде снаге, да до конца живота истраје у племенитом и узвишеном учитељско-васпитачком раду.

Слава и хвала му на труду! Живео!

В.

О ДУШЕВНИМ БОЛЕСТИМА.*)

(Свршетак.)

Болести душевних расположеја су оне, које се при развиту манифестују прво у необичним душевним расположејима и тек

*) Види: Z. Varga Mihály: A házi nevelés. II.

кашње прелазе у праве умне болести. Данашњим даџом веома многи страдају од болести душевних расположеја. Њих проузрокују разни погреси, ексцеси у сфери чуствовања и поремећеност етичких чуства. У њих рачунамо: а) *хипохондрију*.

Хипохондриста непрестано страхује за своје телесно здравље, због тога је вазда тужан и снужен; али, ако му ко противуречи или му страх држи за неоснован, одмах долази у узбуђење.

Узроци хипохондрије обично су телесне природе; шулеви, много седење, рђаво варење, затвор, болести слезине. Овим болесницима врло је корисно кретање на чистом ваздуху, занимање, умерен начин живота, разонођење.

б) *Меланхолија* — *сета*. Меланхоличан је човек у себе повучен и индиферентан је према свему, што се око њега догађа. Поглед му је тужан, кожа суха, дисање тешко; вазда уздише, тужи се, жали се на живот, пада у очајање и врло је наклоњен самоубиству.

Узрок меланхолије налази се у нарави; она је понајвише изопаченост меланхоличног темперамента, али ју проузрокују и болести доњих телесних органа. Меланхоличног треба разонођавати, веселити, радости му чинити, храбрити га надом; ваља га на пут и у друштво водити, дати му занимања.

Између душевних болести које нападају *вољу* споменућемо *неодређеност* т. ј. слабост воље, услед које човек није у стању ни за шта да се одлучи, јер му недостаје *самопоуздања*.

Ова је болест мешовина блесавости и меланхолије.

Код ових болесника је растројен живчани састав те су због тога површини, повучени, све их потреса и од свега се плаше; на сваком кораку се страше несреће; неповерљиви су и према најискренијим пријатељима; заседну, или легну не радоћи ништа, већ гледају преда се а без да ништа мисле.

У овом случају треба повратити јачину воље; такве болеснике строго треба надгледати, присиљавати их на рад и на истрајност. Поред тога их ваља храбрити и одушевљавати похвалама и наградама; ако и ово не помаже треба пробати карање и казније. Но поред свега тога нада на излечење је врло слаба.

Душевне болести се већином сирћу свршавају, која наступа услед слабости, изнемоглости или каплје. Најопасније су у првој години. Што се пре почињу лечити у толико се више и сигурније можемо надати оздрављењу.

Многим фактима је доказано, да се душевно болним а у последњим часовима живота понајвише савршено поврати душевна снага.

Начин поступања с душевно болеснима.

У старо време су с овим јадницима врло нечовечно поступали, те су на њих као на дивље звери хајке дизали. Још у прошлом столећу их је друштво гонило од себе. Држећи да су нечистим духовима испуњени, окивали су их у ланце и затварали у тамнице и лудачке куле.

Прву лудницу су подигли арапи у Багдаду у дванаестом столећу. Чувени енглески Bethlamit отворен је у шеснаестом столећу. Код нас у Угарској отворена је лудница 1868., не давно је и у Србији установљена, а концем прошле године учињен је покрет за отварање оваковог хуманитарног завода и у малој Црној Гори.

У колико је узрок душевне болести каква органска телесна болест, мора се иста поверити леџику на лечење.

Наша је дужност, да ове невољнике не заустимо. Да их не сматрамо за домаће животиње, које смо дужни трпети, јер их не смемо смакнути. Не треба дозволити, да их други за предмет забављања сматрају или да их драже, а још мање, да их бију.

Што је више могуће старајмо се, да нам увек буду пред очима; одржимо пред њима свој авторитет, приморавајмо их на ред и чистоту. Дајимо им занимања сходног снази њиховој, у врту или око куће. Пазимо им на здравље, јер ако и телом орону, биће двострука несрећа и за њих саме и за околину им.

Поступајмо с њима очински, озбиљно и са пуно љубави. Проучавајмо их и упознајмо их, јер има међу њима и таквих које је врло тешко покорити, а други се напротив већ лакше припитомљују. Ову искру дакле треба разбуктати и неговати, те пазити да не сагори; а за све то потребно је много укуства, стрпљења и истрајности. Не очекујмо много, јер се успех само врло полагано и постепено може постићи и не заборављајмо да највеће доброчинство, које можемо човеку дати јесте кад се паштимо да од њега човека учинимо.

Ст. С. Илић.

НЕКРОЛОГ.

† **Димитрије Јосиф** директор гимназије у пензији, преминуо је 24. маја о. г. у својој 54. години живота у Великом Градишту

у Србији. Тело покојниково пренето је у Београд и на тамошњем новом гробљу 26. маја матери земљи предато.

Димитрије Јосић рођен је у Сомбору 1845. године. По свршетку претходних наука ступио је у овдашњу учитељску школу и оспособивши се за учитеља изабран буде у том својству у Новоме Саду. У седамдесетим годинама Јосић је био у иностранству као народни питомац и штудирао је педагошке науке. Када се у Пакрацу установила учитељска школа, Јосић јој постаде управитељем. Под управом Јосићевог, коме десна рука бејаше професор Петар Деспотовић, ова учитељска школа бејаше на врло лепом гласу. Немиле околности учинише да се ова школа морала 1878. године затворити а Јосић и Деспотовић из службе отпустити. После тога новосадска црквена општина изабере Јосића за управитеља својих школа. Власт га у том својству није потврдила и он пређе у Србију где је службовао на разним заводима, а по највише на учитељској школи и богословији. У последње време био је управитељем ниже гимназије у Великом Градишту у којем га је својству и смрт затекла. Покојни Јосић био је тихе и мирне нарави, душе побожне, срца благородна и осетљива, карактера чврста и одлучна. Једном речи бејаше прави хришћанин, ваљан Србин, савестан радник и поштен човек. Радио је и на књижевном пољу. Лака му прва земља. Вечан му спомен!

† **Милош Коњовић** учитељ I. разреда средсредње главне мушке школе сомборске преселио се у вечност на Спасов дан 27. маја о. г. после дужег боловања. Поживео је 33. године а као учитељ 14. Сахрањен је следећег дана уз велико саучешће грађанства и уз пратњу школске младежи.

Милојко Благојевић учитељ на православној српској школи у Винковцима преселио се у вечност после врло кратког боловања 4. јуна т. г. у цвету младости своје у 23. години, а четвртој учитељевања. Покојник је син учитеља овдашње в. дев. школе г. Јована Благојевића. Мртво тело покојниково, по опелу у Винковцима пренесено је у Сомбор и ту на први дан Духова уз велико саучешће народа и ученика овдашњих школа сахрањено.

Вукосава Лубенова учитељица на православној српској основној школи у Земуну, преминула је након дугог и тешког боловања 8. јуна т. г. у 26. години живота. Сахрањена је 9. јуна по подне на тамошњем православном гробљу.

Вјечна им памјат!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Двадесетпегодишњица српске више девојачке школе у Новоме Саду одржана је 8. јуна, трећи дан Духова о. г. Прослава двадесетпегодишњице изведена је реченога дана скромно, али лепо и реченога завода достојно. Јубилеум је започет свечаним благодарењем у саборној цркви, при којем је поитифицирао архимандрит *Антоније Јанковић* уз саслужење свештенства епископског двора, а на хору су појали ученици велике гимназије. После тога одржана је свечаност у просторијама заводским, на којој је свечани говор држао заслужни и вредни управитељ те школе г. Аркадије Варађанин. Овом приликом предат је поклон г. Варађанину и гђи Милеви Симићевој, — сребрини дивит — као 25-годишњим трудбеницима на том заводу. Поклон је од црквене општине новосадске. После подне је у градеком стрелишту одржана забава. Сутра дан је одслужен парастос умрлим добротворима, наставницима и ученицима ове школе. Началствовао је прота *Милан Турбић*. — На забави је било много гостију из места и са стране, а заступљени су били и наши просветни заводи. Валапој расадници просвете међу нашим женским подмлатком желимо да и на даље *vivat, crescat, floreat!*

Универзитет краља Александра. Комисија којој је поверено спремање и израда пројекта и закона о преобраћању Велике Школе у Београду у универзитет, имала је у времену од 16. марта па до 18. маја осам састанака. На овим састанцима су се чланови објашњавали и одлучивали о начелним питањима. Према томе одлучено је, у споразуму с нарочитим изасланиством од стране стручних богослова, да се при универзитету оснује и богословски факултет, ван овога још философски, правнички, медицински и технички. Извештај дра Богдана Гаприловића о слободној настави, примљен је од комисије и закључено је, да се начела о слободи наставе и учења, наведена у том извештају, унесу у закон приликом претреса закона о универзитету у појединостима.

Из руског школства. Руска влада настојава, да се у народним школама што више предузима пољоделство и господарство. Према томе настоји се, да уз сваку школу буде земље коју би учитељ обделавао. Херсонски гувернер је издао указ гледе казњења, у истој се строго забрањује *клевтање*, које се не сме сматрати за казну, већ за знак понизности наше пред Богом. — Наредбом министра просвете уवेशће се у сеоске и грађанске школе два нова предмета и то познавање елемената медицине и грађанских закона. Осим тога у Русији се иде за тим, да ученици при излетима у околицу, добију бесплатан подвоз на државним и приватним железницама. — У последње време обраћа се у Русији нарочита пажња на васпитање сеоских девојака, да би их што боље спремили за домаћице, мајке и раднице. Ради тога отварају се многе школе. У овом погледу стичу велике заслуге: свештенство на челу с епископима, народни учитељи и женска друштва. Особито се истакао на овом пољу полтавски епископ *Иларијон*. Сам Цар Никола признавајући му заслуге, управо је на њега следеће писмо: „Добро васпитање сеоскога женскиња за породични живот ваља сам сматрао за једну од главних задаћа основне наставе. Биће велика корист за народни живот, кад будуће жене и мајке унесу из школе у своју породицу чврста начела вере и наравствености, навику на рад и ред,

знање црквенога богослужења и љубав к појању. Оне које постану учитељице, васпитаће у овоме духу нова поколења. Драго ми је изјавити вам признање на личном старању, које указујете у полтавској епархији овоме великоме и за Русију важноме раду.“

Летњи течаји у Јени. И овога лета држаће професори јенског свеучилишта и неки други научници предавања за господу и госпође од 21. јула до 10. августа. На педагошком курсу предузимаће се нарочито: Општа дидактика, Посебна дидактика, Школска хигијена, Дечја психологија, Фребелова педагогика и Теорија ручнога рада.

Казне у школама у Шведској. За поправку ученика постоје и у Шведским школама казне, као: опомена, укор, стајање итд. *О телесној казни* школски закон ништа не говори, али ова није ни изрично забрањена. Шта више поједине школе имају своја нарочито прописана правила за кажњавање ученика, у којима је често између осталих мера и телесна казна одобрена. На и у самом Штокхолму постоји *телесна казна*, само је прописано, да се она свагда врши у присуству школског управитеља и да се заводи у школски дневник. Телесна казна врши се искључиво на дебелом месу.

Р А З Н О.

Пушкинова стогодишњица. Велика Русија и сав просвећени славенски свет прославно је 26. маја стогодишњицу од рођења великог руског песника Александра Сергијевића Пушкина. — Начин прославе био је достојан таког песника великана, а уједно служи на част руском народу, том правом и најпозванијем преставнику славенске културе. Слава Пушкину!

Педесетогодишњица Змај Јована Јовановића, свечано је прослављена у Загребу 13. јунија и следећих дана ове године. У току ове године прославили су ову педесетогодишњицу сви просветни заводи у Српству. И учитељске школе сомборске одржале су свечаност у част слављеникову на дан Цара Константина и царице Јелене, којом приликом је држао говор професор Мита Калић. — Хрватски педагошки књижевни збор изабрао је слављеника за свог почасног члана. Живео Змај!

Потврда епископа. Његово Величанство краљ благоизволео је светим архијерејским Синодом изабраног архимандрита високопочасног господина Митрофана Шевића, потврдити за епископа бачког. Господин Шевић је положио заклетву пред Његовим Величанством у суботу 19. јунија т. г. а посвећен ће бити у недељу 4. јулија *Ad multos annos!*

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

У Вихаћу (Босна) тражи се учитељ. Плата му је 600 фор. слободан стан и огрев. Рок 1. август.

У Приједору (Босна) тражи се учитељ. Плата му је 600 фор. слободан стан и огрев. Рок 1. август.

У Сиском Мосту тражи се учитељ. Плата му је 600 фор. стан с вртом и огрев. За хороовојство у неважком друштву добијаће сходну награду.

У Фочи (Херцеговина) тражи се учитељ и учитељица. Плата је учитељу 600 фор. а учитељици 400 фор. стан, огрев и врт. Ако је учитељ вешт

музици имаће за хоровођство од певачког друштва 200 фор. а. вр. Рок до 20. јулија.

У *Травнику* (Босна) тражи се учитељ и учитељица. Плата је учитељу 600 фор. учитељици 360 фор. и свакоме по 20 фор. путнога трошка, слободан стан и огрев. Првенство имају муж и жена. Рок 1. август.

Уз сваку молбеницу ваља прикључити сведочанство о политичком стању, које издаје дотична општина у којој компетенат стално пребива

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Љубав према књижи по Edmondu de Amicisа са напоменама неколико српских књижевника. (Мала Библиотека). У Мостару 1899. Издање и штампа издавачке књижарнице Пахер и Кисића. Стр. 40. Цена ?

Низ родног приморје слике и утисци с Јадрана од Марка Цара. У Мостару 1899. Издање и штампа издавачке књижарнице Пахера и Кисића. Цена 50 новчића.

Iverje skice i slicice од A. G. Matoša. У Мостару 1899. Izdanje i štampa izdavačke knjižarnice Pachera i Kisića. — Цена 60 новчића.

Бићеш риделица обична приповетка. Читанка намењена девојчицама. Написао Л. III. Демезон с предговором Жила Симона члана француске академије превео Милован Ђ. Глишић. У Београду штампано у парној радикалној штампарији 1899. Издање Учитељскога Удружења. Књига XVIII. — II. књига-Споменик Јована Гавриловића. — Цена 1-20 дин.

Савесна књига и рукописи у библиотеци Матице Српске. Штампарија српске књижаре Браће М. Поповића у Новом Саду 1899.

Десети извештај о православној срп. богословској училишту у Срем. Карловцима. 1898/99. Саставио протопрезвитер Јован Вучковић проф. богословије и ректор богословског училишта.

Извештај српске вел. гимназије карловачке за школ. годину 1898/99.

Годишњи извештај о вишој женској школи у Београду школске 1898/99. године.

Одговори уредништва.

Г. П. Т—н. у А. Чланак ваш није могао због нагомиланог материјала у овај број ићи. Молимо да нас и на даље не ускратите помоћ. Поздрав.

—ћ у В. И ваш је чланак због нагомиланог материјала тек у овом броју могао бити отштампан. Поздрав.

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ.

Славна „Добротворна Женска Задруга“ у Сомбору у току прошле 1898/99. школске године, бесплатно је давала многим ученицама III. и IV. разреда овдашње основне српске школе, потребни материјал за ручни рад.

У име тих ученица овим путем изјављујем благодарност славној Женској Задрузи, на племенитом дару.

У Сомбору, на Ивањ-дан 1899. године.

Јелена уд. Коњовић,
учитељица.

ШКОЛСКА ОБЈАВА.

У српским учитељским школама сомборским 1899—1900. школска година започеће се 20. августа по старом календару. Тога и следећега дана држаће се пријамни и повторни испити, а уписивање ученика и ученица обдржаће се 23., 24. и 25. августа пре и после подне.

У мушку учитељску школу примају се младићи православне вере, благе нарави, здрави телом и душом и *слободни од очне болести такозване трокоме*, који су бар у 15. годину живота ступили и IV. разред гимназијски, реални или грађански с довољним успехом свршили. Такође примљени могу бити и они младићи, који положи успешно пред професорским збором ове учитељске школе *строги пријамни испит* из науке хришћанске, црквено-славенског читања и малог црквеног појања; даље из рачуна, српског, мађарског и немачког језика, земљописа и отачаствене повеснице Угарске у оном обиму, у коме се ови предмети у четвртм разреду грађанске школе у Угарској предају. Овај пријамни испит држаће се само 20. и 21. августа о. г. Доцније пак пријављени не ће моћи тај испит полагати.

За приправнице примају се Српкиње православне вере, које су 14. годину живота навршиле и четврти разред српске више девојачке, грађанске или реалне школе с добрим успехом свршиле а при том су здраве и примерног моралног владања.

Ученици и ученице, који у учитељску школу ступити желе, имају са собом донети крштено писмо, лекарску сведочбу о добром здрављу, и школску сведочбу из последњег разреда, а при том су дужни и ови из молитава и славенског читања пријамни испит положити.

Женске имају још неизоставно са собом донети изјаву својих родитеља или добротвора, да ће их ови за време учења њиховог у овој школи о свом трошку издржавати са потврдом дотичне грађанске општине да су они то у стању чинити.

Приправници, који из државне које учитељске школе у ову српску учитељску школу прелазе, морају се још подвргнути пријамном испиту из српског и славенског језика и црквеног појања.

Стан и храна само се у приватним кућама по предходном одобрењу управитељевом погодити може.

У Сомбору, 30. јунија 1899. год.

Никола Ђ. Вукићевић,

српских учитељских школа сомборских управитељ.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у позу пене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, 31. Јула 1899. године.

БОГ ДЕЧЈИ ПРИЈАТЕЉ.

— Патер Север Раје. —

(Наставак.)

Назори божанскога дечјег пријатеља о чинима, којима се изазива саблазан код „малих“.

Као год што је велика плата намењена оном, који дете васпитава у духу јеванђељском, тако исто и велика казна очекује онога, који га саблажњава.

Ходећи за таком мисли Христових, најпрво ћемо узети на око смисао речи његових, које звоне као опомена, да се клонимо саблазни а и кога се све оне тиче, за тим оштрину казне која неминовно долази иза сваке саблазни, па потома величину кривице, која је у сагласности са овом казном и коју божански учитељ по-ним тачкама осветљава.

„Саблажњавање“ је појам противан примању детета у име Христово. Па како се тога ради под овим примањем подразумева хришћанско васпитање, то и „саблажњавање“ не значи у овом случају као иначе „рђав пример“, него у опште лоше васпитање — све, чим се дете од Христа отуђава, те му се тиме неправда чини. Јер дете по свом великом достојанству има права тражити толико пажње, те да га поштедимо од саблазни.

Из овога се види, да је Христос оним речима својим: „тешко“ нарочито гађао на рђаве васпитаче малишана. Тешко оном, који у честољубивости својој презире једнога од „малих“ те не зазира од тога, да чини саблазан пред њим и тиме гази ногама достојанство његово; који у маломе детету гледа оруђе, којим ће задовољити своје честољубље и охолост; који живи у том лажном уверењу, да га то ништаво дете не може позвати на одговор за презирање.

Опомена, да се треба чувати саблазни, тиче се свију, а управ-

љена је нарочито апостолима, којима спада у свету дужност, да пазе, да ни једнога од оних, који верују у Христа, да ни једнога од малих који су већ по природи хришћани, не саблазне. Па како својом препирком о првенству беху на путу, да се одреку најлепшега украса, дејче природе, то нека им послужи као опомена, да они, апостоли по позиву, не буду на исти начин на саблазни повереним им малима. Јер свака грешка против дејче природе, сваки честољубив, страстни оглед, који би дејчу отворност затомљивао, уписивао би се апостолима у велики грех, а повереним душама би грдне штете наносио. Брига за апостоле, велика одговорност, која је спојена са њиховим светим позивом, не да мира Спаситељу. Ако те, наставља он, ма какво добро на овоме свету, ма и оно, што ти је преко потребно за живот, на грех наводи, те грешећи као апостол служиш на саблазан повереним ти малима, боље га се одреци, не пожали тела, живот свој, све удове тела својега, јер ћеш иначе саблажњавајући безазлене малише као издајница свога позива, бити бачен у пакао. Што је Христос у опште рекао о саблазни у беседи својој на гори (види јеванђеље по Матеју 5, 29.) то исто само са јачим нагласком овом приликом понавља пред апостолима, као будућим васпитачима.

Да би за тим очигледно приказао оштрину казне, спремљене ономе, који „саблазни једнога од малих“, Спаситељ је рекао, да би боље такоме било, да му се обеси о врат камен воденички, те да се заједно са његовом охолошћу баци у дубину морску. По св. Јерониму овака беше казна код старих Јудејаца за оне злочинце, који својим срамним делима не бејаху достојни, да их земља прими у загрљај свој. Дакле мање зло беше и најсрамнија и најпоследња смртна казна од казне, која би задесила апостоле, када би у честољубивости и поношљивости својој презрели једнога од „малих“. То подсећа на оне речи Христове, које је он рекао за исти град, у којем сад наговештава казну за оне, који саблазне дете, и које гласе: „и ти Капернауме, који си се до небеса подигао, до пакла ћеш пропасти.“ (Матеј 11, 23.)

Она страшна претња: „тешко свету од саблазни“, не губи од своје страхоте што су саблазни неизбежне због покварене човечје воље, што шта више не би ваљало, да их нема, јер се не сме ограничавати слобода воље човечје, која једнако лежи у интересу и Богу и човеку (Богу ради славе његове, а човеку ради спасења). Па баш крај слободе воље саблазни нису по себи зло за

оне, пред којима се чине, јер се тиме они не приморавају, да их примају, него још оне имају и добрих страна својих, у колико аслуже на морално јчање, и прекаљивање душе дечје. На ипак Христос из сажалљивости с правом вапије „тешко свету од саблазни“, јер је могуће, да ће они пред којима се збива саблазан, по слабости своје човечје воље и по склоности према злу добити вољу да греше. Релативна корист од саблазни далеко заостаје иза квара од њих. Зато и грми Спаситељ: „Тешко човеку, од којег долази саблазан.“

Кривица онога, који саблазни мало дете, у толико је већа, у колико је узвишенији слуга и чувар, који му је с неба припо-слан, јер се тиме омаловажава и штићеник и заштитник. Из уве-равања божанскога пријатеља дечјег, да анђели једнако гледају лице оца његова на небесима, да се извести, да безазлени малишани и сви они верни, који су дечју безазленост сачували, имају узви-шеније анђеле за пратиоце своје него остали људи. Свето писмо потврђава, да Бог већу бригу води о онима, који век проводе у невиности, у чистоти душевној, него за остале. Да су анђели ма-лишана у већем уважању и части, него њихови другови, Спаситељ тиме доказује, што једнако гледају лице божје; а то не значи да остали анђели не гледају лица његова, него се тим по Јеврејском наражавању хтело означити, да су они ближе Богу. Ова је приспо-доба узета са обичаја, који је владао на двору цара Израилјских и по којем је онај седио цару уз колено и пред њега чешће на диван излазио, који је био већи достојник.

Док заводници и рђави васпитачи стоје у служби онога, који се са своје оходе честољубивости сурвао у бездан паклену, дотле су добри васпитачи помогачи ономе, који се оставивши славу небеску ради малих снисходно до човека, слуге свога, да њих по-дигне на највише достојанство. И упоређивајући себе са добрим пастиром, који оставља све стадо па иде да тражи изгубљену ов-чицу, опет има на уму „мале“. Дете је по прародитељском греху та овчица, која је зашла и за којом он иде да је узме крштењем у наручја своја. „Тако“, надовезује он на ово дирљиво упоређење, „није воља оца небескога, да погине један од ових малих.“ (Види јеванђеље по Матеју 18, 14.)

„Гледајте“, зато наговешћује Спаситељ, да не потцењујете узвишено достојанство детиње, и ако га природним оком не видите! Јер би то био страشان грех. Зато „гледајте“: стражите над самим собом док сте у друштву дечјем, да их ни сами не саблазните;

стражите над децом, да их вашом небригом и вашим немаром ни други не саблазни.

(Свршиће се.)

Сомбор.

Милутин Гавриловић, свештеник.

ПРЕД ПОЧЕТАК ШКОЛСКЕ ГОДИНЕ.

Не за дуго, па ће опет да се отворе врата школска и омладина, жељна знања и науке, да похити, да се у школи, као на свежем извору напоји нектаром здраве науке и тако за живот спреми.

За свако звање и занимање у животу потребна је извесна количина знања, умења и вештине, јер без тога не може ни један човек, тачно и савесно одговарати својему позиву. То исто важи и за високи и узвишени позив учитељско-васпитачки. Али за учитељско-васпитачки позив, којему је циљ, да просветљује умове, оплемењава и облагорођава срца малене и неразвијене дечице, да од њих створи људе ваљане и по речи Божјој за свако добро дело приправљене (II. Тим. 3. 17), — поред ваљане спреме потребно је и много добро воље, племенитог одушевљења и самопрегоревања.

Стање ствари нас уверава, да данас имамо врло незнатан број младића, који се одају том светом позиву и тој узвишеној служби, по доброј вољи и по одушевљењу. Непознавање узвишености и благородности учитељске службе и недостатак добре воље и одушевљења за исту, узрок је, што су нам учитељске школе празне и што нам је већина учитељских места попуњена људима неукима и за тај позив непозванима.

Недостатак одушевљења од стране омладине према учитељству, а услед тога мали број приправника у сомборској мушкој учитељској школи узрок је, што је и високи Школски Савет пре две године принуђен био у живот привести одредбу превишње краљевске уредбе о српским народним школама — по којој се дозвољава ступање у учитељску школу и без претходних средњошколских наука, већ само по пријамном испиту.

Немамо, а и не можемо имати ништа против те наредбе, јер су је створиле прилике и околности, створила их је потреба, јер би нам иначе сомборска мушка учитељска школа остала пуста, а учитељска би се места попуњавала — као што се делимично и данас чини, људима неспремним.

Тај индиферентизам и немар омладине наше, према учитељском позиву је за осуду и јасан је доказ, да омладина не схваћа

сву узвишеност и важност учитељског позива, или ако га схваћа, онда јој недостаје идејалног одушевљења, да му се ода.

Учитељска служба заузима данашњим даном једно лепо и видно место у реду осталих професија, којима се потпомаже општи друштвени напредак и благостање. С те стране не може се учитељске службе нико туђити, јер јој се важност не може одрећи, а ако се у друштву налази и таквих људи, који су ради да је омаловаже, ти сами себи издају сведочанство о томе, да су неподобни за пресуђивање о важности просвете по опште-човечански напредак и о учитељу као једном важном фактору народне просвете. Углед и важност учитељства у толико ће већи бити, у колико му чланови и опште-хумано и у стручно што изображенији буду.

У погледу награде учитељева труда, стојимо истина мало лошије. Наплата учитељу за труд му није ни велика ни сјајна, тек је толика, да се њоме могу најпрече потребе подмирити. Али када се с друге стране у обзир узме, да има изгледа, е ће се материјално стање учитељства побољшати, да је већ и данас побригано за пристојну мировину, како изнемоглих учитеља тако исто и њихових удовица и сирочади — и овај премда најјачи разлог, не би могао оправдати индиферентизам према учитељској служби. Човек који се одаје узвишеном и заиста трудном васпитачко-учитељском раду, нека му се одаје у том уверењу, да му се његов велики труд и не може ни чим *достойно* наградити, јер није роба, којој се може цена испоставити, већ је излив одушевљења, које налази награду своју у унутарњем задовољству, да смо испунили оно што смо дужни били испунити и да ће нам мазду дати небо, ако земља не ће или није у стању да нам ју да. То се зове служити идеји — а учитељска служба и јесте једна од најидеалнијих. И тако, да нам се *не дотужи добро чинити* (II. Сол. 3. 13.), већ бегашући од среброљубља, као корена свију зала, боримо се у доброј борби и мучимо се за вечни живот на који смо позвани (I. Тим. 6, 10, 12).

Не ћемо овим, да кажемо, е смо противни, да се материјално стање учитељства побољша, шта више с обзиром на учитељеву породицу, на потребе за даље му самоусавршавање и с обзиром на друге потребе, ми смо најтоплији заговарачи побољшања учитељске награде, — већ излазимо с горенаведеним речима на среду заступајући начело, да човек треба и с' малим да је задовољан не губећи наду, да ће боље бити, јер заиста и по речи апостолској *радиш који се труди најпре треба да окуси од рода* (II. Тим. 2, 6).

Па кад смо доказали, да је неоправдано туђење омладине од учитељскога позива, тада с правом закажити морамо, што омладина не ће да му се одаје и што га родитељи не ће својој деци да омиле.

Жао нам је, што се у учитељску школу сомборску не јављају ученици с прописаном предсиреом, да би тако учитељство добило што више бољих и спремијих чланова и да би тиме благодатну мисију своју у овом културном веку и културној средини уже Угарске, што боље, што савесније и на што већу корист народа нам могло вршити.

На срце стављамо учитељству нашем, да настоји да омили учитељски позив код омладине с којом у додир долази и да препоручује родитељима, да своју децу с добром спремом, дају у учитељску школу, пошто ће као учитељи врло много моћи допринети напретку народа нам српскога, којему је *просвета и то просвета у духу наше свете православне цркве и у духу наших народних традиција*, у овом мору — и просветом и материјалним средствима снажне и богате — туђинштине, после цркве једини и најчвршћи услов опстанка.

А ваљану просвету имаћемо само онда, ако нам школа народна — што боље одговара сврси својој, што ће тек тада бити, ако нам учитељство вазда буде ваљано и на висини својега позива, ако му покретачи у раду буду: *искрена оданост и одушевљене према идејалној служби и позиву му, а ослонац, ваљана и темељна спрема*. Тада ће учитељство с пуним правом моћи тврдити, да је много и веома много допринело, да се по речи апостолској, прослави име Господње у нама и ми у њему (II. Сол. I, 12) и по речима песниковим, да српско име јоште просија — и за дуго још сјаје, сјајем који не ће потамнети.

Ст. С. Илић.

Г О В О Р

што га је о прослави педесетогодишњице **Змаја Јована Јовановића**, у великој дворници српске учитељске школе, на дан цара Константина и царице Јелене у Сомбору 1899. год. држао **Мита Калић** професор.*)

(Наставак.)

Кад је Јовановић женидбом испунио живу жељу за којом и у песмама одавна жуђаше, осећао се на врхунцу среће своје, те у дитирамбијским усклицима узвикује:

*) У прошлом броју овога листа изостало је на страни 82-ој нешто чиме се сингва квари. Тако где се каже: *окова решени дух, одушевљеним песима и прозом*, — ваља да се уметне: *нарочито у Ђоти Пенковића „Даница“*; — а на 83-ој страни горе у другоне реду — *Тако су у забавном листу „Даница“ итд.*

Ала ј' леп
Овај свет!

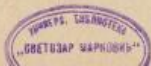
Па кад му се још и син роди, а он кличе:

Ход'те, браћо, певадрузи,
Нашиг, старог сплета,
Добио сам мила госта
С непозната света.

Но кад се од првог заноса прибра, а кроз ружичне му наочари кад провири прозна потреба свакидашњег живота, тад и нашим песником хладније мишлење овлада. Увиди да је за издржавање породице пре свега *стало занимање* нужно; јер од уређивања српског листа још нико пропевао није; зато чим се 1863. г. упразни надзорничко место у Текелијину заводу, тако се пријави па и доби га. Али и ово му тек само на то послужи, да медицинске науке на свенаучилишту приватно слушати може; те кад после шест-седам година положи докторат, сиђе у Нови Сад да се тамо о лечењу бави. За надзорништва свога у Пешти превео је Љермонтовљева „Демона“, г. 1864. издао „Ђулиће“; покренуо шаљиви лист „Змај“, 1865. штампао шаљиви календар „Приклапало“, 1866. написао *Видосаву Бранковићеву*, шаљиву игру „Шарана“ и *Кухинску хемију* а у Новом Саду 1871. изда целокупну збирку својих изворних песама. Повратком у Нови Сад и околину му, упаде Змај-Јова у вртлог политичне борбе, која се почетком седамдесетих година на пољу црквено-школске аутономије, међу угарским Србима, свом жестином водити стаде. То је доба постанку његових понајоштријих сатиричких песама, када је као прави „Змај“, варнице огорчености на противнике слободоумне народне странке, нештедице сипао.

У то време позову га Панчевци да к њима за лечника дође, што он драговољно и прими. Па и тај одзив беше само један доказ његова несебична родољубља; јер се крену с намером да у Панчеву створи средиште књижевности и припали „Жижу“ свести за оне Србе, који се повлашћивањем од народа свога одрођивати почеше. Но у сред спреме за рад, не могаде ни на ум узети, какве се облачине над главом му гомилају, из чијих ће недара да тресне гром и разори му славујско гнездо.

У Панчеву умре му жена, свене Ружа његова. Па као што је нужна ноћ, да се на грудима природе блистави јој накит тим боље примети, тако је и у црној тузи песниковој опевани низ искрених суза у „Увешћу“, тим бајније засјао. Флором омотана лира Змајева сад тек одјеку, донде нечувеним гласима. У тужне

песме разливени *елеијски* осећаји неоодољиво нам у душу продираху, те нас као каквом: *суетијом* опчињене, нагонише, да песникове јаде за своје држимо. Он умеде срце своје тако вешто у наше груди да уврача, да му сваки откуцај живо осећасмо. А тиме доказа да је прави лирик, који је „Ћудићима увеоцима“ постао уједно и највећи песник *осећајне* лирске појезије у Срба. И ако нам се меланхолија Хајнеових и Ленауових песама, као појава живчане болести песника, сумњива чинити може, то је туга Змајева заиста истинита, јер је здрава као тресак. Само тако и може жалити један осетљива срца и благодаран муж, кога је љубав покојне му жене начинила и бољим човеком и већим песником. Па има ли кога који пред величином такве несреће капу дубоко скинути не ће и то тим већма, што нас песник не мучи монотонијом саможива јадиковања, већ нас хармонијом прекаљене, племените туге разнежава ал' и надом крепи. Тужећи с њиме, ми не жалимо само: Змајеву Ружу, — већ честиту жену, која у сред супружне дужности мора скрштених руку да у гроб леже, кад свикла беше да за живота, му-жељевим жељама гове и угађа.

— — die Frauen, sie spinnen und weben:
Himmliche Rosen in's irdische Leben. —

После такова тешка удара, песнику нашем у Панчеву не беше више станка; зато се пресели у Карловце где га за варошког физика изабраше; па га како власт потврдити не хтеде, оде у Футог, ал' ту му опет умре Смиљка, јединче његово и последња утеха у бедну му животу. Од то доба опажа се на Јовановићу неки нагон да места мења, не би ли својој напаћеној души мира нашао. Ал' има једна пословица која вели: „Све ће то народ позлатити.“ И позлатио је народ српски све прне јаде свога песника, јер му је године 1874. приредио свечану прославу *двадесетогодишњице* певања његова. Доселив се слављеник наш из Футога у Нови Сад постане предметом особите пажљивости, јер сви иђаху за тим, да му пријатељством колико-толико ране залече; али наскоро буде позван у Каменицу за лечника, а одавде га одазову у Београд, где ће вршити дужности драматуршке при краљеву позоришту. Но ни ту не остаде за дуго, јер се настани у Бечу, одакле после неколико година опет сиђе у Београд, а затим у Загреб, где и сад станује и где му Срби Загрепчани прославу *педесетогодишњице* спремају. За то време бављења свога по разним местима, штампао је календар „Жижан“ 1877., превео „Отму Мурањ-града“ од Јована Арања, издавао „Илустровану хронику“, покренуо шаљиви лист

„Стармали“, превео „Човекову трагедију“ од Мадача, „Толдијину љубав“ од Арања, „Мајстор Манојла“ од Кармен Силве, „Ифигенију на Тавриди“ од Гетеа, написао „Снохватице“ и издаје за српску децу лист „Невен“ у Загребу.

И тако мили слушаоци и слушалице моје, како сам се потрудио да вам у крупнијим потезима опишем слављеников живот и обележим рад му, а поглавито да вам покажем: у чему се управо његова песничка величина састоји, молићу вас да се стрпите да вам још и то протумачим: зашто читав српски народ Змај-Јову толико поштује и слави?

У просветном па и политичном животу једнога народа, има свако важније доба по неку струју, која елементарном силом све духове једним извесним правцем понесе. Каквим великим човеком избачена идеја толико занесе и одушеви људе, да сву своју моралну снагу у то улажу, како да ту нову идеју практично изведу.

Бујна тежња за остваривањем новине — а жесток отпор, да се одржи оно што је старо, производе борбу начела с освештаном навиком, из које борбе нова идеја као победница у триумфу излази. Весници те победе то су песници. Као *чеда свога времена*, они су верни тумачи расположеја народног и заступници јавног мњења. Кад се на почетку овога века у уметничком песништву славено-српском, појави жудња за угледањем на класичне облике, био је Лукијан Мушички не само творац, него и највећи песник *класичарења* тога; а када је Вук Стефановић-Караџић изрекао начело: да се народни језик за књижевни уведе, те тиме изазва читав рат, беше Бранко Радичевић најревијни поборник Вукових идеја. Језик Бранкових песама то је: подигнут обелиск, у ком су дубоко урезани догађаји онога времена. Свако доба има своје песнике, па и Змај-Јова је песник *својега* доба.

Рекао сам унапред, да је наступање *шездесетих година* у нашим књижевно-просветним приликама створило жив покрет; а по политичан живот оностраног народа српског, оно је управо: *епохална* појава. Борбом политичних вођа српских за народна права на саборима Карловачком и Пештанском, развила се у српском народу уставно-политична свест и стекло то уверење: да се једино на пољу угарске уставности и своје црквено-школске аутономије као народ развијати можемо. У том развјатку сматрао је народ српски једину погодбу за живот свој. Ту беше његов животни интерес; па ко му је тај интерес у заштиту узимао, беше и љубимац његов. А Змај-

Јова је све тежње и наде народне вешто погодио, те их као своје рођене умео песмом да искаже. Ако су вође наше, политичним теоријама утицале на народни ум, — то је слављеник наш песмом на срце његово утицао. Ничије се песме толико читале, певале, декламовале и на памет училе нису као његове. А свака му песма беше задахнута жаром родољубља. Он је кроз срце народно као кроз призму какву, преламао зраке осећаја његових, те их рефлектовао у песмама својим. Отуд на његовим политичним, родољубивим, а нарочито сатиричним песмама *јасно* обележје струје онога времена. Но Змај-Јова ипак није песник само једног staleжа или једне странке, као Мушички песник: интелегенције; Бранко песник: омладине; он је тумач идеала свеколиког народа српског, те потоне је песник: *народни*.

Он је читав српски народ у срце своје сместио па чак и децу његову. А како силно љуби род свој показује тим, што и у тренутцима љубавног заноса, када обично најсебичнији осећаји човеком овладају, те се сав преда страсти својој, уме још и онда личну љубав да подвласти узвишенијој љубави к народу свом.

Да ти ниси српска мома,
Притег'о бих друге жиге,
Певао бих твоје очи,
Твоје груди, твоје лице.

—
Ал' шта зборим, куд заиђох!
Да ти ниси српска мома,
Сав големи свет би био
Међу нама двома.

—
Моја љубо, верна љубо,
Мила си ми ти —
Ал' се онда заборави
Љубит' грлити.
Кад јунаци за слободу
Чуда почине. —

—
Радује се твој бабајко,
Моје Српче мало,
Ко да му је са Косова
Сунце засијало.
Добро дошло, чедо моје,
Ако ти се пише,
Да ти живот своје роду
За слободу дише.

Није чудо дакле, што је српски народ нашега слављеника за свога љубимца изабрао, коме с одушевљењем ето већ и другу прославу приређује. Српски народ по патријархалној установи својој научен, да се око једне уважене личности прикупља, осећао се усамљен од како му се политичне вође с попршта делања повукоше, те не имајући средишње тачке, налази се само у једном светлом имену концентрован; у имену, с којим га везује успомена на скорашњу славну му прошлост. А то је име *Змај-Јована Јовановића* и отуд толики свесрдни одзив за прославу педесетогодишњице му.

Како сам вам и то разјаснио: зашто Српство Змај-Јову толико слави, дозволите драги слушаоци и слушалице, да вам на завршетку своје беседе укратко покажем: какво место наш слављеник као сатиричар-хумориста и дечји песник заузима.

(Свршиће се.)

ЖЕНА И ВИША НАОБРАЗБА.

Пише Јелица Беловић-Бернадзиновска.

(Свршетак.)

Мудро вели велики један пријатељ интелегентних жена: Жена у вишим сферама, у којих би био једнострано развијен интелект, а занемарен одгој срца, у којих се не би сачувало и упоредо с интелектом развило „*das ewig weibliche*“, могле би да буду несрећа народу. Та замислимо интелегентну жену без сталних животних начела, без моралних назора и начела! Жена ће интелегенција свим њеним злим инстинктима умјети наћи санкцију, па ће их још подражавати и гојити. С те руке нарочито културно заостали народи нека буду у сваку руку опрезни. Жене приводити трговачком staleжу — добро! Али баш и у овима треба и те како развити ум и срце за идеална добра људска; уопће потхвати ли се ма чега му драго, вазда треба држати то у виду, да жене буду главне чуварице тих добара.

Дајмо им солидну, практичну, али прије свега идеалну наобразбу, успособимо их, како ће задовољавати свим потребама у данашњим приликама, како ће умјети „и да у свом срцу нађе и око себе да шири племенито задовољство“, па смо им дали много, све! Ама имајмо вазда на уму, да од добро узгојене жене одвиси срећа читавог једног народа, читавог друштва! „*Ce n' est pas*

suelement l' intérêt des époux, mais la cause commune de tous les hommes, que la pureté du mariage ne soit point altérée. Chaque fois que deux époux s' unissent par un noeud solennel, il intervient un engagement facile de tout le genre humain de respecter ce lieu sacré, d' honorer en eux l' union conjugale. (La nouvelle Héloïse. Troisième Partie.) Није у том само интерес супруга и војна, већ је у том невоља читавог друштва људског, ако нам бракови нијесу чисти. Сваки пут, када се двоје брачних другова сједини у свету свезу, онда у томе судјелује шутљива али важна обвеза читавог рода људског, обвеза, да се има тај свети вез штовати и частити у њему брачна заједница.

Жалибоже вазда се на ту светињу одвише мало пази. Бракови се склапају без икакве помисли на светињу тог чина. Посљедице видимо жалибоже жалосне и пречесто. Читав узгој дјевојака наших ваља да има ову узвишену сврху пред очима, а је ли збиља тако?!...

Жене нијесу мушкарци и противно томе мнијење, ваља као кобну фикцију прије свега напустити у сваком ријешавању питања о еманципацији жене, вазда ваља добро разликовати, што припада једном и другом полу, а што различитим сферама једног и другог. Много што шта дакако да ће се различито приказивати на различитим културним степенима и према различитим друштвеним уредбама.

Жена интелектуално развијена, а срца неузгојна, неоплеменена, може да буде зли демон ономе друштву, коме припада. Примјер такве једностране наобразбе јесу руске нихилисткиње. Главно својство, које ваља упоредо с науком и на основу науке у жене развити, треба да буде племенита и отмена душа са свима украсима женскога срца.

Тако и никако другојачије!

Бањалука, 1899.

ПОСВЕЋЕЊЕ БАЧКОГ ЕПИСКОПА.

Јавили смо у своје време читаоцима нашега листа, да је Свети Синод изабрао а Његово Величанство потврдило избор високо-достојног господина архимандрита Митрофана Шевића за епископа бачког. Свечана епископска хиротонија обављена је у карловачкој катедралној цркви у недељу 4. јулија о. г.

У очи тога дана одржана је мала вечерња, после које је било „нареченије“ за епископа. Вечерњи и нареченију присуство-

вали су: Његова Светост Патријарх с преосвештеним епископима: Мирован пакрачким и Лукијаном будимским и архимандритом високопречасним господином Митрофаном. За време многољетија, Његова Светост с епископима и нареченим епископом, јели су хлеб и пили вино на средини цркве.

У вече је одржано свечано свеноћно бдење под началством нареченог епископа господина Митрофана.

У недељу 4. јулија почело је Богослужење у 9 часова. Пошто се Његова Светост и преосвештени архијереји обукоше, приведоше им нареченог епископа, пред којима је исповедио веру своју и запечатио исту заклетвом, а уједно и положио заклетву Његовој Светости као својему поглавару. За тим је отпочела света литургија. После „Јелици“ протопрезвитер катедралне цркве Јован Јерemiћ и архиђакоп Гаврил Ананијев, уведу нареченог епископа у олтар, где га прихватише архијереји, и пошто отпојаше прописане песме и преко молитава призваше на њ благодат светог Духа, обукоше га у архијерејске одежде, и Његова Светост га приказва предстојећем народу. После тога је литургија продужена својим редом.

По свршетку св. литургије, Његова Светост је предала новоме епископу „жизл правленија“; после тога је овај, држао свој поздравни говор и поделио први архијерејски благослов. За тим је Његова Светост с архијерејима испраћена у своје покоје, а нови епископ је делио антидор, после чега је и Он уз појање „ис пола ети деспота“ и бурно клицање у порти присутнога народа испраћен у дворске одаје своје. После мале почивке примао је новопосвећени епископ честитке од свештенства, општина и разних одличних особа. У 2 часа био је свечан обед у великој трапезарији патријаршкога двора, а у исто време био је обед у гостионици код „Трубача“ за разне депутације.

*

Радујући се што је наша епархија добила старешину и поглавара у врсној особи високопреосвештеног господина Митрофана, поздрављамо Га срдачном добродошлицом и кличемо Му „ис пола ети деспота!“

Ст. С. И.

Н Е К Р О Л О Г.

† **Даринка Брадваровићева** учитељица на вероисповедној српској школи у Меленцима преселила се у вечност после дугог и

тешког боловања 9. јулија о. г. Поживела је 29. година. Сахрањена је 10. јулија о. г. на тамошњем православном српском гробљу.

Вјечна јој памјат !

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Високославни Школски Савет држао је своје седнице 22. и 23. јула о. г.

У Сомборским српским учитељским школама статистика приправника и приправница стоји овако: **Мушких** приправника било је 93. *Од тих* по политичкој домовини било је из уже Угарске 84, из Славоније и Хрватске 6, из Србије 2, из Старе Србије 1. — *По дијецезама* било је из архидијецезе 5, арадске 1, бачке 36, темишварске 21, припачке 20, горњокарловачке 1, будимске 6, Србије 2, из Старе Србије 1. — *По занимању родитеља* било је је синова свештеничких 7, учитељских 14, званичних 5, трговачких 9, занатлијских 20, земљоделских 38. — *По претходним наукама*, који су свршили IV. гимназијални разред 26, IV. разред грађанске школе 23, IV. разред реалке 2, на основу пријамног испита примљено 34, III. годину богословије у Призрену 1, V. разред реалке 1, VII. разред гимназије 3, прешли из државне учитељске школе 3. — **Женских** приправница било је 138. *Од тих* по политичкој домовини било је из уже Угарске 105, из Славоније и Хрватске 30, из Босне 3. — *По дијецезама* било је из архидијецезе 29, бачке 66, темишварске 23, вршачке 14, накрачке 1, из Босне 3, из бачке ринске вере 2. — *По занимању родитеља* било је кћери свештеничких 3, учитељских 26, професорских 2, званичних 30, трговачких 18, занатлијских 29, земљоделских 30. — *По претходним наукама*; в. дев. школу у Сомбору 48, у Новом Саду 49, у Панчеву 10, у Сарајеву 3. IV. разреда реалке у Митровици 2, IV. разред грађанске школе у Великој Кикинди 12, исто у Бечеју 1, исто у Сенти 3, исто у Темишвару 3, исто у Вашархељу 1, исто у Бечкероку 2, исто у В. С. Миклушу. 1, из државне учитељске школе у Суботици 3.

У Пакрачкој српској учитељској школи било је на почетку 1898/99. школске године у I. разреду 13 ученика, у II. 18, у III. 10, а у IV. 13 — свега 54 ученика. До краја године остало је у I. разреду 11, у другом 15, у трећем 10, у четвртном 15 (јер су два придошла II. течаја, те је тако до краја године остао 51 ученик). — Испит зрелости полагао је њих петнаесторо кандидата 26., 28., 29. и 30. маја, од којих је њих четрнаесторо исти испит с успехом положило. 31. маја било је проглашење. У побочном здању о трошку препарандијског фонда накрачке дијецезе подигнута је и свим потребним справама снабдевена је гимнастичка сала. С одликом је проглашен за зрелог Душан Катић из Јарка.

У Горњокарловачкој женској учитељској школи било је прошле 1898/99. школске године у I. разреду 27, у другом 17, у трећем 13, у четвртном 14. На крају школске године остало је у првом 23, у другом 16, у трећем 10 у четвртном 14. По вери било је у овој школи: 47 православних, а 24 римљанке. Испит зрелости био је 1., 2. и 3. јунија по ст. кал пре и после подне; полагало је овај испит 8 православних и 6 римокатоличкиња.

Освећење хрватског учитељскога конвикта у Загребу обављено је 11. јулија по новом календару. Осим одличних особа и учитељства присутно је било и изасланство слоненачког учитељства. Поздрављамо ову лепу и хуману установу хрватског учитељства с жељом, да се међу младежи, која се у конвикту васпитавала буде, шири и развија дух узајамне љубави и слоге између разбраћених Срба и Хрвата.

У учитељској школи у Алексинцу (Србија) одржани су учитељски испити с овим успехом. Од 51 кандидата положило је испит њих 30, одбијено на три месеца 15, на годину дана 5, а један је одустао од испита. Од одбијених највише их је попадало из педагошке групе (14), за тим из српског језика (2), из историјске групе (1).

У учитељској школи у Јагодини (Србија) био је прошле школске године само први разред са тридесет ученика од којих су двојица умрли. Успех ових ученика био је: врло добрих 22, добрих 6 — свега 28. — На овом заводу делало је девет наставника под управом г. *Сретена М. Аџића*.

Основне школе у Србији. Године 1898. било је у Србији 977 основних школа са 73,522 ученика и 1816 учитеља. Трошак на школе износио је 4,265,000 динара или 1,919,250 форината.

Школство у Бугарској. Кнежевина Бугарска дели се у школском погледу на десет окружја и четрдесет и осам срезова. За окружне школске надзорнике се постављају управитељи гимназија и учитељских школа, а исто тако и учитељи који су се одликовали вештином предавања у школи и радом на педагошкој књижевности. За сречне школске надзорнике постављају се учитељи основних школа, који су провели пет година у учитељској служби и уз то положили прописане испите за надзорнике.

Светска конференција за недељне школе одржана је јула месеца прошле године у Лондону. Изасланика је било из Сједињених држава, из Канаде, Њу-Фундланда, Индије, Аустралије и Новог Селанда, из Русије, Француске, Немачке, Аустро-Угарске, Норвешке, Шведске и Данске, из Лондона и других предела Велике Британије, а уједно и из Хаваја, Јапана и Цејлона. Свега је било 2200 посланика, који су заступали $2\frac{1}{2}$ милијона учитеља и 25 милијона ученика. На тој конференцији се видало да у Енглеској и Валису има 43,000 недељних школа, у Шотланду 6300, у Ирланду 3600; у Сједињеним државама посећује недељне школе 600,000 деце. У Италији пак 15,000 деце у пркос свима препрекама посећује протестантске недељне школе. У Јапану има 901 недељна школа са 4000 ученика.

Р А З Н О.

Српски учитељски конвикт у Новоме Саду, који стоји под високом заштитом Његове Светости патријарха, имао је у овој години 98 чланова оснивача и 202 члана потпомагача. Код чланова оснивача, који нису уплатили своју чланарину има на дугу 1334 фор. 70 новч., а код чланова потпомагача има на дугу 1217 фор. 10 новч. Свега: 2551 фор. 80 новч. Примање од 1. јануара 1898. па до 30. јуна 1899. године било је 17,095 фор. 33 новч., а и издавања

је било исто толико. Имање друштвено на крају 1898/9. године износи свега 58,136 фор. 66 новч. Дугује се Централном Кредитном Заводу у Новом Саду 10,000 фор. према томе је право стање 48,136 фор. 66 новч. — У мушком одељењу био је 1898/9. школске године 51 питомац, а у женском 24, свега 75. Надзор у мушком одељењу водио је г. Тихомир Остојић, а у женском гђица Јелена Лујановићева. — Ова хумана и корисна установа врло лепо напредује на част и корист овостраног српског учитељства и његова подмладка. Желети би било, да се учитељи што више заинтересују за ову племениту установу, те да их се што више за чланове упишу.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

У *Фенлаку* тражи се учитељ. Плата 400 фор., за огрев 40 фор., за перовођство 20 фор. и 20 кибла жита; слободан стан с вртом. Рок 15. август.

У *Беодрџи* тражи се учитељ. Плата је 486 фор. 4 јутра ораће земље и $\frac{1}{2}$ јутра за детелину, порез учитељ плаћа и слободан стан с вртом. Учитељ је уједно и перовођа. Рок 10. август.

У *Српској Црњи* тражи се учитељ. Плата је 400 фор., станарина 50 фор., за огрев 25 фор., за паушал 6 фор. 25 новч. и врт ван села. За перовођство и рачуновођство 56 фор. 25 новч. Рок 15. август.

У *Шароку* (Ваганау т.) тражи се учитељ. Плата је 340 фор., за повторну школу 15 фор. слободан стан и огрев, 6 данаца ораће земље на коју учитељ терете сноси. Рок 15. август.

У *Сомбору* тражи се учитељ. Плата са станарином заједно 700 фор. Рок 6 август.

У *Мокрину* тражи се учитељ. Плата је 500 фор. и слободан стан; 50 фор. у име огрева и 7 фор. паушал. Рок до 15. августа.

У *Српском Ченеју* тражи се учитељ и учитељица. Плата је учитељу 340 фор., за повторну школу 40 фор., за перовођство 20 фор. и 4 данца добре ораће земље, на коју учитељ терете сноси; за паушал 5 фор., за огрев 20 фор. — Плата је учитељици 300 фор., 5 фор. за паушал и за огрев 10 фор. Рок 6. август.

Стипендија за приправнике. Расписан је стечај на четири питомачка места у заклади Василија Теофановића. Стипендија износи 250 фор. годишње. Првенство имају рођаци, а могу тражити и мушки и женске. Молбенице с потребним прилозима шаљу се до 19. августа вел. Школском Савету.

Дужнике озбиљно опомињемо, да нам дуг намирити изволе.

Администрација „Школског Листа“.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази један пут у месецу. Претплата је на цео годину 1 е. 50 новчџа, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дониос и предплата илазу се: Урединитру „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, 31. Августа 1899. године.

БОГ ДЕЧЈИ ПРИЈАТЕЉ.

— Патер Север Раге. —

(Наставак.)

Остали назори и напомене божанскога дечјег пријатеља намењене васпитачима.

Ови се назори и напомене његове даду опазити из слике о соли (Марко 9. 50.). У тој слици он показује дужност васпитачеву, да тиме докаже да је као дете, што ће се жртвовати овој дужности непрестано се одрицајући себе, те да с једну страну утиче на своје питомце онако, као што се утиче на јела, а с другу да са својим друговима, опет пун пожртвовања, живи у миру и складу.

Радије, напомиње божански дечји пријатељ, ваља све и сва жртвовати но учинити саблазан пред једним од малих. У старом завету морала је свака жртва посољена бити. Со пак има двоструку особину, да зачињава јела, да им позајмљује пријатан кус и да препречује трулеж, те је према том сољење жртве имало значити, да је она Богу угодна и да јој је цена вечита, да ће дакле иза сваке посољене жртве доћи и награда у вечном животу. Исто тако, вели Спаситељ, сваки васпитач који се одриче себе, који се радије лишава најпотребнијих удова, руке, ноге или ока, него што ће њима друге саблазнити, сољу ће се посолити као жртва Богу угодна а сваки онај који нема у себи пожртвовања, који ће пре руком, ногом или оком саблазан учинити, него их дати ишчупати, опет ће се као нека жртва али жртва божје правичности огњем пакленим посолити.

Пожртвовање самога себе, које се ниште од васпитача, има свој корен у урођеној дечјој понизности, а ова је та со, која сваку нечистоту уклања. Дете је свом душом по себи предано, оно даје да се с њим све чини. Својом једноставношћу и понизношћу влада

се оно по оним Спаситељевим речима: „ако те ко удари по десноме образу обрни му и други; који хоће да ти узме кошуљу подај му и хаљину.“

Без ове понизности, урођене у сваком детету, без ове готовости на пожртвовање не да се замислити хришћанско васпитање те је сваки хришћански васпитај, који верно врши дужност своју, баш тиме што у срцу свом угушава свако самољубље, жртва, од које се мирис без престанка к Богу диже и његово благовољење је на њој.

Ко хоће да дете васпитава а не да га квари и саблажњава, тај не сме пре свега мислити на своје „ја“, јер је овоме у свему честољубивост полазна тачка, покретач и мета. Он не сме тежити да буде пећи, мора бити несебичан, свагда вољан да духовном сољу све оно што смета племенитим побудама, сав квареж уклања. Он се мора одрећи свега чак и телесних удова ради Бога и ради деце, која су са Христом једно. А ову жртву он не може пријети, док се не одрече свога „ја“ угледајући се на Спаситеља, који је, да би нас ка оцу привео, узео на себе обличје слуге али не да заповедајући послужи, него да служећи тражи изгубљене овчице и да их срећнима учини, не да као народни кнезови што заповедају народу него да себе даде у откуп за многе. (Матеј 20. 25.)

(Свршиће се.)

Сомбор.

Милутин Гавриловић, свештеник.

ПОФТОРНА ШКОЛА И НАСТАВА ЈОЈ.

Посвећено: Учитељству епископ.

Тврдо убеђен, да ће људска заједница само тада стално напредовати моћи, ако јој сваког појединог члана са религиозно-моралним осећајима однегујемо а за живот нужним, специјалним знањем снабдемо. С тога, добротом уредништва „Школског Листа“ пуштам у свет мисли своје, како би се то и остварити могло. Но, да ли би исти пут и цели одвео — то остављам цењеној критици.

*

Пофторна школа стоји код нас Срба још у оном стању, у коме су је засновали оснивачи јој 1868. год. уређењем државним. На име, реформирајући тада нар. основ. школу, беху сви уверени и уверењем занети, да је основна школа (разумев овде првих шест разр.) потпуно моћна душевно и реално образовати будућег члана

заједнице; те због тога и определише кашње три године „за опште понављање“ назвавши је „недељном“, „посторном школом“, „опетовницом“.

Општим развитком друштва све се већма увиђала погрешност горње хипотезе а важност опетовнице и потреба стручнијег уређења јој, док данашњим даном пак, посматрајући опште економско стање нам — почев од опхођења друштвеног па све до суштног материјалног живота — морамо признати, да она у свом првобитном стадиуму и на даље опстати не може, ако хоћемо, да одговори правој својој цели. Јер погледајмо само данашњу опетовницу, где се учитељ и ученици са упутством: „повнављати наставу основних разреда“ ограничавају на извод истога са истим учебницима, но без икаквог одређеног плана и обзира на доба, развитак ученика; те онако и видимо, да учитељ и поред свих виших наредаба и поред све добре воље, није у стању задобити дух ученика и ови га посећују тек само силом §-а који им глобом прети. Поред данашњег стања и најбољи наставник у посторној школи интензивно радити не може, јер увиђа, да услед природе ученика не сме радити као до седе, а не зна како да чини то, услед краткоће времена и неопредељеног градива.

Но да би што боље увидели потребу уређења данашње опетовнице, посматрајмо само већину сељана наших посепце. Као син мајке цркве, без икаквог душевног убеђења иде у цркву из обичаја, а уверих се, те могу рећи, много пута из дугог времена. Служба и проповед на њој, тако га исто моментално, пролазно раздрага, као што га на пољу отпаднички разговор разочара. При најмањем материјалном потресу или принашању жртве — пада у екстрем и поред тога, што је основне разреде свршио, катихизис па памет научио, причом и примером учитеља много пута усхићен био. Као човек, недостаје у нужном реалном знању, те је неспособан у разним материјалним приликама помоћи се, у друштвену заједницу уживити се. Већ или повучен — не хајећи ни за српство ни за ширу заједницу (државу) — ринта, ради да на нос падне, само да не напредовати, већ тек себе одржати може, јер своју добит услед незнања свога са многима поделити мора; или пак, увучен у вртлог друштвени, истиче се — тако рећи — лудо пропада, после чега — опет у незнању своме — на заједницу ђипа желећи је оборити. А то све чини и поред тога, што је у основним разредима учио, да се Србином зове, да Србин љуби домовину

а умире за краља свога, поштује закон; ради и штеди за благостање своје и својих. Речју огромна већина наших простих људи, као домаћин, газда, грађанин, Србин не уме да схвати стање своје — јер га не познаје — већ подлеже префриганости оштроумнијега почев одма од пандура и од грошићара. Свога убеђења — сем инстинктивно животних потреба — нема, већ следује туђој сугестији; а то не за то, што разума нема, већ што ни у чем стварно верзиран, упућен није.

По томе је јасно, да за опстанак живота, egzистенције и за напредак, потребан је сваком члану друштва извештајни степен специјалног реалног образовања а то члану основни разреди дати нису у стању, јер видимо да и поред најсавеснијег рада у њима, сељак одрастивши једва име потписати и неким — врло примитивним — начином мислити уме, не имајући никаквог ослоња у своме „ја“. А то је са свим природно, кад само психолошки посматрамо рад, ефект и плод делања нам у основним разредима. Дете у својој 7. години — дакле кад у школу пође — телом је слабо, духом неразвијено; ограничава се на спољне утицаје сензитивне природе. Први рад нам због тога и јесте, развити му органе како би способан био, стицати спољне надржаје за збирање осећаја, престава и појмова. Из тога разлога и концентришемо наставу првога доба у очигледној настави. Касније, пробудив у њему природне способности душевне, развијемо га дотле, да се почиње у њему показивати и моћ унутарњег света, показује нам се — истина слаб, али ипак индивидуум, способан за развитац унутарњег осећаја, и ми га васпитамо па сад већ и настављамо с целу развијања чувтовања и воље. Но пошто је и сада под јаким утиском вегетативног живота и сада нам је главно спољно стицање а не унутарња — апстрактна — аперцепција. То нам сведочи пракса да и. пр. ни у V. разреду не појми разговетно појам „небројено“; да при разумљивом читању место „римски“ вели „мирски“, или место „посланицима“ рекне „посластицама“ употребив погрешно као синоним једно место другог; или ти пак да реченицу „жеља привети себе на жртву силно је обузимала његову душу“ није у стању сам растумачити... итд. Цео му развитац сведочи дакле, да настава још непрестано ваља да је формалне вредности: збирање, расветљавање престава, појмова стечених из спољног света, а тек унутарњим уређењем истих јачање аперцепције т. ј. постепено ослобљавање на апстракцију.

Према томе, судећи по развиту му телесном и душевном, објективну наставу са циљу сталног знања тек онда можемо ученику давати, када је он интензивно развијајући се извештај стадиум душевне снаге достигао, што ће му за примање и аперцепцију будућих надражаја служити. Чинимо то онда, када је способан и унутарњим посматрањем пола коректно апстракцији се узвијати. То је пак оно доба, у коме смо га до сада у парлог запуштали*), доба од 13—16. године. А за доказ да је тако, посматрајмо га сад физиолошки: телом развијен, духом свеж. Сам осећа да се јако променио, ни она му се игра не допада с којом до сад весело провађаше слободне часе, већ бира све такве, које ће га к'о зрелијег манифестовати. Цео свет му није ништа, себе сматра за центрум; себи живи, себи ласка; те му прво и јесте, да се мичењу ода, јер га телесни живот будућношћу свагда превлађује. Душевно пак чује ли, види ли што, прима са критиком, а туђу критику такође суду свога индивидуума подвргава. Фантазија му истина сталнија, али врло бујна, те услед тога прелази преко свега у брзом лету к'о лептир са цвета на цвет; ништа му тешко, ништа немогуће није, па ипак — услед бујне крви и живот духа — сталног правца не може да има. Због тога, опрезно будимо му баш сад у помоћи. Према бујном животу одржимо му душу у равнотежи. Подајмо му — објективном науком — материјала, начина, да може сталан правац стећи, како би себи и својима од користи био. Држимо га у шкрипу зашто на срце а настављајмо утицајем на разум. Убеђењем начинимо га побожним, да скрушеним срцем пада молитвом пред олтар божји, да сузом саучешћа погледа на ближњег, да с усхићењем говори о свему што је српско, да је готов жртве пријети за дом и краља — познавајући потребу и услове опстанка заједнице — а да рационално, пун потребног знања дела у корист своју а тиме и заједнице; речју, да је свестан себе и свега што се око њега збива.

Да то пак све тако буде, морамо рачунати са самим учеником, градивом и начином наставе а не мање и са временом које на расположењу имамо. Ученика не сматрајмо као прост рефлексиш, већ ко индивидуум који само калауза треба. Према развиту

*) Јер оно нешто, што ми до сад радили и није друго до запаражење. О томе се уверих, излажући за време своје праксе преко 3 год. постојну школу. Много миучих неваљајући како, шта и када да предузмем кад ништа одређеног немам. Колико ме савест гризаше гледајући како ми ученици на очиглед и оно мало знања, и мој мучни труд у заборав бацају, запаражују.

и моћи му душевној пружајмо му градиво, али савлађивање истог оставимо њему. Ослањајмо се на саморадњу ученика, како би што пре самосталним постао. Ако игде, али овде строго држимо за девизу, да је онај васпитач најбољи, који се стара себе што пре излишним учинити. Ово ћемо пак постићи, ако поред истог обазривог васпитног начина и саму објективну наставу према њему (ученику) прилагођујемо, бодро испитујући продукат наставе основних разреда са бригом, да му је исто — стечено знање и душевна моћ с којом ће идуће акцентирање аперцепцијом*) примати моћи. На то ће мога пак оспособити, када хевристичним начином нешто испитамо моћ душе му и на то постепено надовезујемо ново. Те баш из тога разлога а и услед оне чињенице да нам је време кратко, морамо за љубав ваљане израде практичног, за живот корисног изоставити лепо — круг вештине — из обима наставних предмета т. ј. ручни рад, певање, цртање и гимнастику, јер у томе правцу овога доба замењује школу сам живот. Из узрока краткоће времена, развитка духа ученика и акомодације наставе одредимо даље, да нам наставу I. и II. година заједно а III. посебно похађа, како би први што боље напредовали, у напретку се што боље утемељили, а они други пак, осећајући се што зрелијим тим се већма усавршавали.

(Наставаће се.)

ИЗВЕШТАЈ О СРПСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ ПАКРАЧКОЈ у школској години 1898/9.

У овој учитељској школи службовали су шк. године 1898/9. ови наставници:

1. *Никола Шумога*, сталан редовни професор и пр. управитељ; предавао је педагогију и метод у свима разредима и надгледао хоспитовање приправника у вежбаоници у 19 седмичних часова. Служи у овом заводу 4 године.

2. *Јован Константиновић*, сталан редовни професор и катихета; предавао је науку вере, црквено-славенски језик и црквено појање у свима разредима у 19 седмичних часова; осим тога надгледао је хоспитовање приправника на часу науке вере у вежбаоници, сваке друге недеље 1 час. Служи у овом заводу 3 године.

3. *Буро Поповић*, привр. редовни професор; предавао је српски језик, историју и географију у свима разредима у 20 часова седмичних. Служио је у овом заводу 1½ годину.

*) Аперцепција је оно душевно стање, с којим сам моћан ново стечену представу старима прилагодити или старе новом расветлити.

4. *Јован Кнежеввић*, привр. редовни професор; предавао је соматологију у I. разр., природне науке и немачки језик у свима разредима у 21 часу седмично. Служи у овом заводу 3 године.

5. *Богољуб Бакаловић*, супл. професор; предавао је математику, цртање, гимнастику и краснорис у свима разредима у 22 часа седмично. Служи у овом заводу 2 године.

6. *Симо Вуксан*, помоћни учитељ; предавао је економију у свима разредима у 4 часа седмично. Служи у овом заводу 2 године.

7. *Иван Чешић*, помоћни учитељ; предавао је музику (свирање у виолину) и хармонијско певање у свима разредима у 5 часова седмично. Служи у овом заводу 2 године.

Проф. Ђ. Поповић постављен је одлуком вел. Школског Савета с 1. априлом за привр. заменика епархијског школског референта темишварско-вршачког; његове предмете предавали су до краја године остали наставници.

У практичном школском раду вежбали су се приправници у овдашњој опћој пучкој школи, у којој су радили они учитељи и учитељице: у I. разр. Иван Чешић, у II. разр. Марија Лужинска, у III. разр. Фрањо Џенић, у IV. разр. Симо Вуксан. Науку вере предавао је у вежбаоници преч. госп. Атанасије Зорчић, парох и протопрезвитер пакрачки.

У почетку школске године уписало се у I. разр. 14 приправника, у II. разр. 16, у III. разр. 10, у IV. разр. 13, свега 53 приправника. До краја године остао је у заводу 51 приправник. Сви су били вере православне.

Пре ступања у ову учитељску школу свршили су: пет разреда гимназије 1, пет разреда реалке 1, четири разреда гимназије 17, четири разреда реалке 8, осам разреда грађанске школе 21, босанску трговачку школу 2, кр. земаљску ратарницу 1.

По завичају било је 25 приправника из Хрватске, 19 из Славоније, 2 из Угарске, 4 из Босне и 1 из Србије.

По моралном владану било је у I. р. 5 примерних и 5 похвалних (1 је ради болести остао неоцењен); у II. р. 7 примерних и 7 похвалних (1 је ради болести остао неоцењен); у III. р. 6 примерних и 4 похвална, а у IV. р. 5 примерних, 8 похвалних и 2 уредна. Према томе владала се велика већина приправника врло добро.

По успеху у наукама оцењен је у I. р. с одличним успехом 1 приправник, с врло добрим 2, с добрим 6, с довољним 1, а 1 је ради болести остао неоцењен. — У II. р. с врло добрим успехом 1, с добрим 9, с довољним 2, а 2 имају почетком идуће школске године да понове испит из математике. Неоцењен је остао 1 ради болести. — У III. р. с врло добрим успехом 2, с добрим 6, с довољним 2. — У IV. р. с одличним успехом 1, с врло добрим 4, с добрим 5, с довољним 3, а 2 имају након три месеца поново полагати испит из математике.

Писмени испити зрелости одржани су 13. (25.), 14. (26.) и

15. (27.) маја пре подне по овим темама, које је доставило високо председништво Школскога Савета:

Из педагошких наука: „Какав треба да буде српски народни учитељ у школи и у животу?“

Из српскога језика: „Не ће имати Бога за Оца, који не ће да има пркију за мајку.“ (Св. Кипријан.)

Из математике: 1. 13100 тор. ваља разделити на њих 4 тако, да део првога стоји према делу другог као 4:5, део другог према делу трећег као 6:7, а део трећег према делу четвртог као 5:6, колико добије сваки? — 2. Колики је кружни одсечак од стране уписане четворине и припадајућег јој лука, ако је обим четворине 192 см.? — 3. Елипса са пречницима 16 m. и 8 m. треба да се скрати на $\frac{3}{4}$ њезина оплошја. Колики ће бити пречници нове елипсе, ако исти стоје у одношају као 2:3?

Усмени испити зрелости држани су 26., 28. и 29. маја (7., 9. и 10. јуна по нов. кал.) пре и после подне под председањем изасланика Школског Савета високоблагородног господина Николе Ђ. Вукићевића, заменика глав. срп. нар. школ. референта, а за духовног члана испитног поверенства именован је од епархијске конзисторије пакрачке преч. г. Атанасије Зорчић, протопрезвитер. Први и последњи дан присуствовао је испитима и високопреосвећени господин Мирон Николић, епископ пакрачки.

По свршетку испита установило је испитно поверенство оцне испитних кандидата, које им је 31. маја (12. јуна) у присуству високопреосвећеног господина епископа саопштио повереник Школског Савета, прогласивши оне, који су испит положили, способнима за обављање учитељске службе у срп. нар. школама.

Од 15 кандидата, који су полагали испит зрелости, показао је одличан успех: Душан Катић из Јарка у Срему; врло добар успех: Дмитар Божић из Ријеке (код Кријака) у Хрватској, Јован Васиљевић из Мачковца у Славонији, Ђуро Момиловић из Мочила у Хрватској, и Станислав Бингулац из Вуковара у Срему; — добар успех: Љубомир Бабић из Грачаца у Хрватској, Лазар Ђекић из Теља у Славонији, Стојан Радовановић из Црквеног Бока у Хрватској, Милован Хркаловић из Дољана у Хрватској и Јован Причевић из Сарајева у Босни; — довољан успех: Бранко Ковачић из Нове Градишке у Славонији, Миле Маџарац из Хајтића у Хрватској и Миливој Стефановић из Мартинаца у Срему. — Два кандидата су упућена, да након три месеца понове испит из математике.

Разредни испити с I., II. и III. разредом одржани су 8. (20.), 9. (21.) и 10. (22.) јунија пре и после подне, а школска је година завршена службом божјом и благодарењем 13. (25.) јунија.

Народне стипендије из Клирикалног фонда по 80 ф. годишње уживало је ове године 14 приправника, а једно стипендијско место остало је ове године по одлуци Школског Савета непопуњено. —

Епар. Шк. Одбор Пакрачки давао је тридесетитројици приправника бесплатан стан у Интернату, петорици уз снижену станарину од 1 ф. месечно, а осморици уз станарину од месечних 3 ф. (Ван Интерната становало је ове године само 5 приправника.) — Један приправник уживао је финансијалну стипендију од годишњих 200 фор., а двојица су добивала потпору од славне Вуковарске Штедионице и то један у износу од годишњих 200 фор. а други од год. 100 фор. — Осим тога имало је више приправника мањих потпора с разних страна.

Здравствено стање приправника било је с малим изнимкама врло повољно. Болесне сиромашне приправнике лечили су бесплатно кр. кот. лекар г. др. Петар Јовановић и опш. лекар г. др. Јулије Најман.

Школска се библиотека увећава сваке године, тако, да до сада у свему има 926 дела у 1385 свезака у вредности од 1147 фор. — За допуну физикалне збирке добио је овај завод у овој години из Клирикалнога фонда своту од 405 ф. 60 новч.

Ш.

Г О В О Р

што га је о прослави педесетогодишњице **Змаја Јована Јовановића**, у великој дворници српске учитељске школе, на дан цара Константина и царице Јелене у Сомбору 1899. год. држао **Мита Калић** професор.

(Свршетак)

Једном маленом народу, који још ни половину просветног, политичног и културног напретка достигао није, морају све чињенице помагати да у борби за опстанком истраје; јер ако му за рана не стану крепити оне снаге којима се једино напредак у народу постизава, то ће овај брзо у борби с јачим такмацима podleћи. Па како је између свих помагачица за народно напредовање: *књижевност* једна од понајважнијих, то код малог народа, — бар док себи самосталну екзистенцију не извојује, — књижевност треба да буде *тенденциозна*.

И сам велики немачки народ у осамнаестом веку, чак је и појезију потребама својим прилагођивао, све док је није генијални Гете узд тенденциозности решио, изрекав начело: „да уметност сама себи цел бити мора.“ Па и добар део нашег народног песништва, јуначке наше песме, служиле су идеји ослобођења српског; јер су развијале осећај побожности, славиле јунаштво, истицале прегореваше самог себе, подизале понос и снажиле карактер народни; све врлине, без којих се никакво велико дело ни замислити а камо ли *остварити* не да.

Кад један народ задаћу, која му је намењена, већ на овом свету изврши, те се на врхунац својега морална и материјална развитка успне, тад у њега може да важи начело: „уметност, уметности ради и књижевност, књижевности ради“; али код младог народа што се тек у фази развитка налази, књижевност треба да је: *народа ради*. Ако дакле допустимо, да књижевност па и појезија могу бити тенденциозне, то тим већма допустити можемо, да у младоме народу *сатира* треба да је *понајтенденциознија*.

Сатира већ по природи својој што исева будаласте особине а шиба убитачне навике људске, много користи друштвеном поретку, да се оно, што се на криву путу налази, још за времена поправи. Тим она, у рукама поштена и неосветљива песника коме само општа корист пред очима лебди, спасоносним оружјем бива, које као муња обара зло али и ваздух од заразне трулежи чисти. Сатиричар њоме дакле не постаје само уметником, чијим се именом историја књижевности дичи, већ је прави добротвор народу кога он од моралне па и материјалне пропасти избавити тежи; у колико је то једним скромним песничким умотвором постићи могуће. А да су сатиричари, као песници-родољуби, још од старих народа били увелике уважени, сведочи нам Архилох кога су класични Грци као и Омира напореда славили, и на споменике испод Омирове главе Архилохову главу резали. Па и Хорацијеве Сатире већма се него *Оде* му, цене; ваљда зато што „оде“ временом застаре, а сатире остају свагда сувремене; јер су људи у таштим слабостима у свако доба једни те исти.

Кад узмемо у обзир, да малени народи у жураивој тежњи за просветом, у недостатку самосвојне цивилизације, често ову с великих народа на своје сићушно тело силом навлаче, не марећи зато: да а' му она доликује, ил' га прави смешним, то ћемо се уверити, да је у таким приликама најблагодарније поље за сатиру.

Ту типови и друштвене заблуде у свој својој смешној пластичности као из вертепа излазе. Па док су такве појаве само у безазлену руху слабости и мана, које другима за подсмех служе али ником ни од какве штете нису, дотле ни сатиричар свој прави позив потпуно вршити не може. За њега настаје културна задаћа тек онда, када му се народ његов стане да изопачава и напушта обичаје и дух свој, те на чило, једро тело накалами навике и установе хипер-цивилизована, преживела народа које му здраву, младу крв трују те му читав организам за сва времена могу да униште.

У таким тренутцима развијен сатиричарев духовити бич, прави је богодани лек за разуздане и неприродне прилике друштвене. Ако критички у претрес узмемо породичке, књижевне, политичне и друштвене прилике нашега зрскога народа, то ћемо се уверити: да је веома тешко *не писати сатиру*. Ту има толико градива, да би литература сатире све остале производе појезије лако претећи могла. Није дакле чудо, што се предмет за сатиричну песму, једном бистром посматрачком оку, као што је Змај-Јовино, тако рећи: сам намеао. Он као морални чувар народног карактера и народних особина, — као *олично боље чувство*, — савесно врши своју родољубиву дужност те тиме с пуним правом заслужује признање народно. У колико је слављеник наш то признање и оправдао, који је сатиру с провијом тако вешто умео да споји, навешћу вам, драги слушаоци, ради краткоће времена у језгровиту изводу, само неколико песама, те изволите о томе пресудити и сами.

Практични савети.

Дете моје, идеш на пут, прими к срцу речи ове,
У практичном новом духу, како с' сада словослове!
У широком свету буде чуда свака,
Заљуби се богаташка и у сирмака.
Ако се и теби тако штогод деси —
Само има *а' блага*, ти се не понеси.
Шта је *гадно* лице! Шта је *гадна* душа!
Ма *асида* била, *дукати* је краше —
Ти мржњу на страну, а корист преда се! итд.

Нобл момче.

Вредан отац теко благо,
А мајка је тресла кесу,
Дижућ носић на високо,
Сањајући о поблесу.
Мали Јова био ј' маза.
Растао је мали Јова,
Ко што расте деца мазна,
Шлофрок црвен, *лице бледо*,
Дуга нунан, глава празна.

Аз' код куће — отац знаде,
Шта га бије, шта га туче,
Зашто *мастин* капут носи,
Зашто кука и јауче.
Блага нест — крај је свему —
А шта синак благо њему?
Нобл момче само *звизди*,
Један *лоз* му све имање,
А жауигрефер све уздање. итд.

Билдунг.

Душанова два потомика
Деветнајести славе век,
Седе млади код клавира —
Она нобл, а он нек.

Он стехером такт ударка
О свој ланчић о „бизу“,
То би рифом боље ишло
Штета што му није ту. итд.

Уставно-успавна песма.

1866.

Буји, паји, чедо драго, Србијице маја,
Доста си се нарадила, доста наспремала,
Ко поточић тихо шушти, Дунав, Дрина, Сава —
Само тихо, само тихо, наше чедо спава!
Урањали као вешци класици неваљани,
Зипарају прије зоре Пруси, Талијани,
И комшија твој је усто, па се нешто брани,
Ох, не знају како ј' слатко спават на тенани.
Отварају с', обијају с', будућности двери!
Народи се утркују као горске звери,
Отимају с', наваљују, ко ће проћи први,
Буји, паји, чедо драго, Душанова крви!

Нек се знаде да смо славни!

„Мало нас је ал' смо људи“,
„Јунак нам је био дед!“
Све седимо певајући
„Устанимо сад је ред.“
Кад пијемо црвенику
Мило пиће то —
Заклињемо с' како ћемо
„Светит Косово!“

Не боји се Србин смрти,
Врашке песмичке,
После ручка протегли се:
„Ево деснице!“
Соколи смо, Србенде смо.
Бољи него наши стари,
Понајбољи у сватови,
На даћама и свечари. итд.

Чича Мија.

Сећаш ли само оних силних чаша?
Та момак си био, први до гајдаша,
Ал' си и терао два гојна чилаша.
Јест продо си много, остало је мало,
Опак ти се круни, свинче ти писало;
Куд год око бациш, буцак на те зине,
Јер је свуда пуно, ал' пуно празнине.
Па сирота деца, па сирота жена!
Јест тако је брате, ал' и радит треба,
Не падају данас печенице с неба. итд.

Видов-дану*).

Ти чиста водо из каљавог вреда,
Ти чегрталко слободних начела,
Гласило лова, параде и смотре!
Ала га умеш говорит на звезде,
Шта фазани раде, како коњи језде,
Како се здравља при овом асталу,
Како се игра на ономе балу,

*) Видов-дан је био политичан лист што је у шездесетим годинама у Београду издавао.

Хоћеш да осветлиш жмиром твоје лампе,
Достојанство штампа.
Ти ли си израз наде бољих дана,
Ти ли крчиш пута, напретка валана,
Ти ли си вођа будућности красној? итд.

Уводно-водена песма

на водени понедељник.

Ох додај ми воде вило,
Па ма од куд било,
Дај ми воде много,
Којом би се мого
Опрат неки чин,
Дај ми воде, што је свако
Тера на свој млин.

Дајте воде новинари
Ви је барем тма имате.
Дајте воде да полијем
Оне жртве, оне лење,
Да полијем опај гњилеж,
Што баш овда слатко спава
Кад се ускрс један славни
Други обећава. итд.

Промишљање.

И ја велим: зрело ј' време,
Треба рука јака,
Требаће нам мушких груди
Гвоздених јунака.
Али опет кад се сетим
Преживелих „тића“,
Кад се сетим налицаних
Српских фићерића.
Кад се сетим занесених
Помодарских слута,

Масноустих готована
Трбушастих „трута“.
Литерата који само
Кавгу сејат знају;
Уредника, који перо
За новце продају.
Кад се сетим, кад се сетим,
Није казат требе,
Да ми срце, да ми душа,
Да ми мисо зебе.

Машкаре.

Тражиш брата и човека,
Племените даме —
Окани се празна посла
Машкаре су саме.
Мислиш, ево родољуба,
Срце ти се смири,
Гледиш боље, испод маске
Себичност провири.

А кад дође ведро чело,
Које маске нема,
Лажне браде дрмају се, —
Пада анатема.
Тешко речи истинитој,
Тешко голој шали,
Замотани канонери
Одмах вичу: пази!

Чудновата је појава да је у многих песника лирских, дар за шалу тако развијен као и способност им за певање, ваљда зато, што песници по већој осетљивости и раздражљивости живчаној, када их неудаћа у животу снађе, лако се меланхоличном расположењу подају, те им та урођена шаљивост душевну равнотежу одржава. Па није само да се шалом они крепе, већ њоме и нас снаже; што нам досеткама натерају смех а овај здравствено на тело утиче; јер убрзава радњу срца, помаже варењу и свежи дух који чароб-

ном силом од брига и уображених невоља — хипохондрије — лечи. Само што је за сатиру врлина: кад је *смишљена* а за шалу је врлина кад *није* смишљена. Срачуњена шала премашује циљ. Она ваља да је тренутна и случајна да као варница изненада кресне. Само ће тако и имати ефекта. А така је Змајева шала:

Она хлади, она греје,
Разведри те и насмеје,
Муку агњечи, бригу сваги,
Одмори те и разгали.

И ако је од свих српских лирских песника Љуба П. Ненадовић до сада најдуховитији хумор развио, нарочито у својој сатиричкој песни: „*Кузман*“, то га наш слављеник својим *одама, натписима* и некојим шаљивим песмама дечјим далеко у томе надмашује. *Кузман* је набацан конгломерат афоризмичних, духовитих приметаба које ни у каквој органској вези не стоје; дечим свака шаљива мисао Змајева у песнички облик одевена, једну самосталну тему и потпуну целину чини. Змај је и у шали лирик; па као што неододљиво нашим осећајима лириком влада, тако се њима и шалом повољи титра.

Него да споменем још *Чика Јову* као творца дечје књижевности и писца песама за децу.

Има у нас озбиљних књижевника, који од Змаја-Јована Јовановића силом хоће да начине „*педагога*“ само зато, што овај издаје лист и пише песме за децу. Али Чика Јова није покренуо „*Невен*“ у тој намери, да у њему развија апстрактне теорије: „о васпитању деце“, нити он њиме *системски* хоће да утиче на дечји карактер, дајући јој за читање за ту цел, нарочито бирани ствари као: животописе знаменитих али несребичних и поштених људи, који су само општу корист пред очима имали; да се деца на њих угледе и за образац их узму. Он у „*Невену*“ поред забаве и шале, пружа деци и по које зрице поуке више у намери: да их на читање привикне. По својој безазленој души а при великој љубави према деци, он се подети и пристаје с њоме у шалу па и сиграње. И у такој ситуацији ми га више налазимо, него као намирштена педагога, који при сваком кораку децу на пристojност опомиње. Па какав је у „*Невену*“, тако је и у песмама. Чика Јовине песме нису искључиво „*дидактичне*“ и поучне садржине с одређеним смером, да њима децу учи; него су то из невини дечја живота побрани цветићи у један венчић сплетени. Има ту и шаљивих и сатиричких песама, којима се рђаве навике малих „*несташака*“ исмевају, а све у племенитој тежњи, да их шалом од тога одучи. II. пр.

Уф, музике гадне!
Уф, сраноте веље!
Гледај како плачу,
Како се кривеле!

Нит их когод нејује,
Нит им чини жао:
Па да зашто плачу?
А Бог би их знао!

Материна маза.

Кад сва деца устану,
Он и онда спава,
Кад му кажу: устани!
Њега боли глава.

Кад је сухо, замеси
Влата, па се каља,
Кад га мати покара,
Легне па се ваља.

или ово:

Сад разумем чо дрхтање,
Разумем вам стреп:

Ко се не би миша бојо —
Та миш има *реа*.

Кројач — из среде.

Да одене лутку своју
Нашла Зорка лену чоју.
Таке чоје много вреде;
Одсекла је баш из среде.

Док се мати кући врати
Тад ће Зорка да јој плати.
Ао рупо, грдна рупо,
Платиће те Зорка скупо!

Бела штета.

Добила је сека, млека:
Ал' ће да се слади!
А сад само јоште чека
Да јој се разлади.
У то дође стари Зеља
Да походи секу,
Скочи на њу нун весела,
Па *шапом по млеку*.

Паде шоља одозгоре —
Сад ништа не вреди,
Просуло се бело море,
А сека се једи.
Ал' док зеља жали, моли:
Опрости ми секо!
Дошуњо се мачак прии
Па полизо млеко.

Зар то није шала? Она свагда ведро, безазлена и несташна Чика Јовина шала, која и старо и младо на смех гони? Дидактично-поучне песме као *еиске и еписне* већ се и зато противе Чика Јовиној природи, што је он од главе до пете само *лирски песник*. Па као такав, када се знао заронити у душу читавог народа, заронио се и у душу децу, те је из ње изнео на видик све оно, што само једно невинишће осећати може. А на то га је могла нагонити сушта љубав која је њему прека потреба, јер он воleti мора. Та ето и сам вели:

Ал' не могу свима вама,
Приденути овај цвет,
Ма да грли душа моја
Цео, цео децу свет.

До таквог лирског заноса тешко ће се који педагог занети дати. Оставимо ми Змају његов лавор-венац славе: *лирскога песника*, који му и тако песничко чело најлепше краси.

Н Е К Р О Л О Г.

† **Катарина удова Ракић рођ. Радуловић** ташта привр. гл. школ. референта Нико **Вукићевића**, преселила се у вечност 27. августа т. г. у дубокој старости — пожививши 86 година. Сахрањена је 28. августа; на спроводу су из почасте присуствовали ученици и ученице учитељских школа, ученице више девојачке школе као и све основне школе. Покојницу оплакују кћери бл. т. г. Меланија Вукићевићка, Софија Лукићка и Ангелина удова Ракићка; сестра Марија Грајнер рођ. Радуловић, зетови, унуци и прауници и остала многобројна родбина у Вршцу, Белој Цркви и Иланци.

† **Матија Гигић** умировљени учитељ у Темишвару, преселио се у вечност дана 28. августа т. г. у 65. години живота. Покојник је један од првих ученика садањег управитеља сомборске учитељске школе сомборске. Сахрањен је 29. августа по подне на фабричком гробљу у Темишвару.

Мир праху њиховом!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Почетак школске године. Школска 1899/1900. година започета је у Сомбору са 20. августом т. г. После обављеног уписивања у свима овдашњим правосл. српским просветним заводима, одржано је 26. авг. у саборном св. Ђурђевском храму свечано призивање светог Духа, на предстојећи корисни рад.

Избори и постављења учитеља. На сомборској епископјој средњој основној школи изабран је Павло Коњовић досадањи учитељ у Сентомашу. — За учитеља у Старом Керу изабран је Миливој Ђосић учитељ из Дарде. — За учитеља у Карлову изабран је Милан Каћански о. г. врло добро оспособљени учитељ. — За учитеља у Српској Црњи изабран је Лазар Попсавин. — Лазар Кекић постављен је за учитеља у Опатоци. — Бранко Ковачевић постављен је за учитеља у Врдику. — Милан Великировић постављен је за учитеља у Гргетегу. — Радивој Петровић изабран је за учитеља у Српском Крестуру.

Р А З Н О.

Стогодишњица. — Лицем на Малу Госпођу о. г. навршује се равно сто година, од како се овде у Сомбору родио основатељ „Матице Српске“, славни и чувени родољуб и књижевник српски *Јован Хаџић — Милош Светић*. — Матица Српска је свечано прославила ову стогодишњицу 26. августа т. г. Реченога дана одржан је у саборној новосадаској цркви свечани парастос, за покој душе великог покојника, а за тим му је и гроб преливан. Парастос и преливање гроба обавио је преосвећени епископ бачки господин Митрофан уз заслужење многог свештенства, а присутан је био Његова Светост патријарх Георгије. После парастоса одржана је свечана главна скупштина Матицина, на којој су присуствовали Његова Светост патријарх, преосвећени господин Митрофан епископ бачки, родбина покојникова и многи други чланови. Матица се овим чином достојно одужила сени основатеља својега, којему и ми, као сину нашега града и заслужном раднику целог српскога народа кличемо: *Слава Јовану Хаџићу! Слава!*

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школки Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на цео годину 1 е. 50 новца, а за Србију 4 динара. Учители са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Донеси и предплата шаљу се: Уредништу „Школки Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, 30. Септембра 1899. године.

БОГ ДЕЧЈИ ПРИЈАТЕЉ.

— *Патер Сесер Раге.* —

(Свршетак)

Држећи се тога свога упоређења и имајући назда пред очима сврху своју, учитељ довикује дванаесторици ученика својих: „со је добра“, у ње је неописано дејство, како већ рекох, ако пак со обљутави, чим ће се осолити; чим ће се она дотерати. Овим речима хтеде он у срце дирнути своје избранике, пробудити у њих најузвишенију свест, отворити им очи. Зар они нису позвани, да као со земљи, другим речима скроз прожмани сољу, сама со, не само буду богоугодна жртва, него и да другима, васцеломе свету даду од своје соли зарад спасења. Шта би било, када би ова со, којој је намењен тако узвишени посао, изгубила своју силу, кад би постала неслана? Не би се нашло средство, да се изгубљена снага поврати, те не само да би апостоле задесио ненакнадив губитак, него цео свет.

Тога ради завршава божански дечји пријатељ своје назоре озбиљно опомињући ученике своје: „имајте со у себи“, а то ће рећи будите као и деца и „имајте мир међу собом“ (Марко 9, 50; Колошанима посланица 4, 6). Када би апостоли, та со земљина, неслани били, били би заправо презрени, а баш су се презрења и бојали као што се види из њихове распре. Та со неслана није ни за гној земљи (Лука 14, 35) него за бацање, да је газе људи. Узимају ли апостоли со у себи, пожртвовање љубави према Богу, тада ће бити међу њима и узајамне пожртвовање љубави, која је најчвршћи темељ узајамнога мира, јер кад се каже да неко с неким „умаче у једно солило“, то значи, да је с њим везан везом нераскидног пријатељства. Настојте дакле, Исус хтеде рећи, да се један другом умилите скромношћу и понизношћу, да се узајмице пома-

жете гонећи са прегоревашем себе самога све оно из срца свога, што би могло мир међу вама пореметити, што би вас кварило, побијало вам или сасвим тукло праву цену, а то се дешава, ако неко полаже на привидну вредност. Еле и опет им напомиње, да буду понизни као деца (Матеј 18, 4).

То понижавање и презирање себе самога, ма да изгледа пред људима лудо, још је *и со праве мудрости, мудрост пред Богом*, јер је мудрост Божја, мудрија од људи (I. Коринћанима 1, 25).

Колико је на срцу лежао божанском васпитачу овај мир и склад међу апостолима, показао је и у првосвештеничкој молитви својој. Као што је рекао, да сваки онај, који прима дете у име његово, и њега и оца прима, и да дете ваља гледати ради сина човечјег и ради воље оца небескога, тако исто и он у својој првосвештеничкој молитви ставља за углед својим апостолима апсолутно јединство међу њим и оцем. За њих се он молио нарочито да и међу њима влада нераскидна слога и једнодушност као међу њим и оцем. Ако је апостолска дужност да верне упућују на јединство, које је од оца за њих молио, онда пре свега ваља да они међу собом буду једно везом мира и љубави. Навластито апостолима беху управљене оне његове речи исказане на тајној вечери: „по том ће сви познати да сте моји ученици, ако узимате љубав међу собом“ (Јован 17, 35).

Напомињући апостолима својима, да имаду мир међу собом, враћа се земаљски дечји пријатељ последњи пут на узрок, због којег је избила свађа међу њима да би опомене његове што силније утецале.

Сомбор.

Милутин Гавриловић, свештеник.

ЗАДАТАА СРПСКОГ НАРОДНОГ УЧИТЕЉА.

Пише: Душан Катић, свршени уч. кандидат.

„Учитељ хоћу да будем!“ Ускликну бесмртни Песталоције, иза многих покушаја у раду за напредак свога народа.

Ту, као да је видео, да ће му бити поље најблагословеније у раду за добро свога народа, за опште добро — за добро човечанства.

И пошао је тим путем. Прошао је тим спасоносним пољем и назначио је путеве, којима би се могло ударати. Пружио је људима у руке огроман посао, да га изврше.

И заиста је велик посао, што га радници на том пољу имају обавити. Ако икојем народу, а оно српскоме, врло је потребно, да сврати поглед на прилике у којима се налази те, да прати сваки вањски покрет.

А ко, да му буде у томе путовања? Ко треба, да лучом светлости разбија таму и да га светлим путем води? Ако нико други, а оно заиста учитељ.

Сваки човек ради за своје и опште добро; али ничији рад није толико судбоносан за народни живот, као што је рад учитељев; али ничији рад није ни тако многостран, као учитељев.

Васпитање човечје мора бити у опште у сагласности са природом његова живота и задацима истога. — Ови су пак разни, као: природни и то с физичкога гледишта, где је задатак човека: одржање индивидуалнога живота, одржање порода. Затим с психичкога гледишта, где је човеков задатак, да дух развије и усаврши. По томе друштвени задатак човеков, где се развијају: социјалне идеје, домољубље и хуманизам.

Најважнији је поред ових задатака човечјег живота и схватања, — филозофско, где се човечји живот посматра с гледишта естетскога, моралнога и религијскога, као што и наш Др. Бакић вели.

Поради тога и учитељ мора свој рад, према овим задацима човечјега живота удесити.

Три свете идеје има, да негује и развија у деци и то: 1. идеју хришћанства (православља) „где се тежи за идеалним уживањем у изједначењу с Богом и с Његовим угодницима“ (Бакић) 2. Идеју народности, где се тежи за напретком свога народа — народне индивидуалности. 3. Идеји целог човечанства (космополитизам).

Синувши прва идеја светом из источника светлости, озарила је цео род људски, али светле зраке спасоносне идеје загрејаше и Србина. И баш та идеја, — коју је Србин пригрлио — развила се у њему и тако учврстила, да је она једина била бедем одржања српскога рода.

Па, кад видимо од колике је важности хришћанство — св. православље нарочито — за Српство, то је учитељу, као посноцу, спасоноснога светла, врло потребно, да тај свети пламен — на огњишту Српскога срца — науморно подгрева. С те стране нека човечји (дечји) дух развија.

То је основ моралне зграде, коју човек треба, да подиже.

Нека одгаја моралне људе, карактерне, поштене, јер то је страна, која показује човечје лице. „Љуби свога ближњег као сам себе“ вели св. писмо, није ли то најсавршенији морал?!

Учитељ треба, да развија љубав према своме ближњему. Затим љубав према ономе, што је свето, узвишено, вечито — према Богу.

Но човек не треба само да зна шта му ваља чинити, него и да има и вољу, да може то извршити. Учитељ нека опроба своју децу у делу, јер онда је постигао циљ. Човек може само таквим радом веровати, да одговара своме позиву и надати се, да је то спас човечанства.

Свакоме је учитељу у томе раду пространо поље, као и начини и средства, која му стоје на расположењу.

Но при свем том раду мора увек примером бити не само у теорији, него и у остваривању.

Покрај историје свештене, стоји му на расположењу и светска, а нарочито српска, где су историјске личности окружене врлинама. Та колико је примера где је Србим све жртвовао само да остане веран завету и св. православљу! Па и кад је свога непријатеља сузбио, није ли он опет као с братом живео?! Та у историји нигде спомена нема, да су Словени — а особито Срби — са заробљеницима круће поступали, него са осталим слободним људима. О дужностима, које мора вршити, не треба ни говорити — ту мора како рекох бити пример. Дом његов, нека се слика у њему а он у дому.

Покрај вере потребно је успоређо с тим, да учитељ развија и другу идеју — која је уско спојена с православљем — идеју народности.

Кад дете почме спознавати делове свога тела и говорити: ово је рука моја; кад каже „ја“ место трећег лица (нпр. своје име „Петар“), онда кажемо, да се у детету рађа свест а из овога самочуство (само осећање). Из овога пак родољубље.

Сваки народ развија идеју своје народности а нама је то најпотребније, јер је то заслон наше св. православне вере, чувар наше народне индивидуалности — српске нар. индивидуалности. С тога мора учитељ у деци развијати народносну идеју — идеју Српства. „Национално васпитање чува и снажи народне врлине а смањује и искорењује мане“ вели Др. Бакић, но и при васпитању националном треба пазити, да се развија „пансрбизам“ а не дати,

да се увуче партизанство у Срба, јер „Сувише развијена индивидуалност у Срба смета њиховој интелектуалној заједници“ (Бакић).

Да може неговати ову свету идеју, пружа му сваки предмет довољнога маха. Особито у повесници и земљопису може развити свој рад. Сваким чланком из учебника може развити на широко и дугачко.

Говори ли чланак о љубави нпр. материној, одмах му ето пружа по која срп. нар. песма тип праве љубави материње. Говори ли у земљопису о којем крају где нема Срба, одмах га може упоредити са којим српским крајем. Сваки предмет пружа лакоће а да и не говоримо о историји српској, где је највише градива зато.

Уз ове мора учитељ развијати и трећу главну идеју, идеју хуманитета. Ова је идеја по својој снази савршена идеја, у којој су прве две.

Но скоро, да морамо више пазити на прве две, јер у данашње доба — доба борбе за национализам, не може још приступити свом снагом идеја човечанства — идеја, чију је заставу развио први њезин борац Спаситељ света.

Данас смо дакле присиђени развијати прво националну свест, а затим вишу — човечанску свест. Већ сама реч „љубав“ коју је изрекао Спаситељ изражава симпатију, поштовање напрема свакоме човеку. Учитељ треба да ову идеју негује представљајући му крајњу мету, којој сви гредимо. Нека развија што више у деци хумано чувство. Како љубав према своме, тако и према ближњему. Нека му облагорођава срце, племени душу и развија ум, јер чим је човек образованији, тим је снага хумана у њега у већем напону.

Негујући ове три св. идеје сазидаће цркву и ништа јој одолети не може. Човек ће бити човек.

ПОФТОРНА ШКОЛА И НАСТАВА ЈОЈ.

Посвећено: Учитељству српском.

(Наставак.)

По свему пертгакританом изрецимо одлучно, да похађање пофторне школе за I. и II. годину у месецима од октобра*) до половине марта недељно по 5 часа — и то, понедеоником од пола пет до пола седам и четвртком од 8 до 11 часова; а од половине

*) Јер услед пољског рада и министарског упутства од 1898. год. интензивно се од 1. октобра може отпочети.

марта пак до 3 часа, од 8—11 четвртком да траје. За III-ју годину у првим месецима недељно 4 часа и то, четвртком од 2—4, и суботом од 4—6 часа, а у другом периоду 2 часа суботом од 4—6 часа; а цело наставно време да траје 30 недеља.

Време дотично поделимо у I-вој и II-гој години на следеће наставне групе: 1. *Списко читање* (1-ве, 2-ге, 3-ће, 4-те, 5-те, 6-те недеље двапут; 7-ме једанпут; 8-ме двапут; 9-те једанпут; 10-те двапут; 11-те, 12-те, 13-те, 14-те и 15-те једанпут; 16-те двапут; 17-те двапут; 18-те, 19-те и 20-те двапут; 21-ве, 22-ге, 24-те, 26-ге, 28-ме и 29-те по једанпут). — 2. *Мађарски* (сваке групе недеље и то, 1-ве, 3-ће, 5-го, 7-ме, 9-те, 11-те, 13-те, 15-те, 17-те, 19-те, 21-ве, 23-ће, 25-те и 27-ме недеље). — 3. *Рачун* (1-ве, 2-ге, 3-ће, 4-те, 5-те, 6-те, 7-ме, 9-те, 10-те, 11-те, 12-те, 13-те, 14-те, 15-те, 16-те, 17-те, 18-те и 19-те недеље по једанпут; 20-те, и 21-ве двапут а после од 22—30-те опет по једанпут). — 4. *Полопризвезда* (недељно по један час и то, 2-ге, 3-ће, 4-те, 5-те, 6-те, 7-ме, 8-ме, 9-те, 10-те, 11-те, 13-те, 14-те 15-те, 16-те, 17-те, 19-те, 21-ве, 23-ће, 25-те, 27-ме, и 29-те недеље). — 5. *Писмени састави* (по једанпут 1-ве, 2-ге, 4-те, 6-те, 7-ме, 8-ме, 9-те, 10-те, 11-те, и 13-те недеље, 14-те двапут, 15-те и 16-те једанпут, 18-те двапут, а за тим 20-те, 22-ге, 24-те, 26-те и 28-ме по једанпут). А у III-њој години: 1. *Списко читање* (1-ве недеље двапут, затим 2-ге, 3-ће, 4-те, 5-те, 6-те, 7-ме, 8-ме, 9-те, 10-те, 11-те, 13-те, 14-те, 15-те, 16-те, 17-те, 18-те, 20-те, 21-ве, 25-те, 28-ме, 30-те, по један пут). — 2. *Мађарски* (недељно по једанпут и то, 1-ве, 3-ће, 4-те, 6-те, 7-ме, 9-те, 11-те, 13-те 15-те, 17-те, 18-те и 21-ве недеље. — 3. *Рачун* (недељно једанпут и то, 3-ће, 5-те, 7-ме, 9-те, 11-те, 13-те, 14-те, 15-те, 17-те, 19-те 22-ге, 24-те, 27-ме и 29-те недеље). — 4. *Полопризвезда* (недељно једанпут и то 2-ге, 3-ће, 5-те, 7-ме, 8-ме, 9-те, 11-те, 13-те, 15-те, 16-те, 17-те, 19-те, 20-те, 21-ве, 23-ће, 25-те, 27-ме и 29-те недеље). — 5. *Устав* (такође недељно по једанпут и то, 2-ге, 4-те, 5-те, 6-те, 8-ме, 10-те, 12-те, 14-те, 16-те, 18-те, 19-те, 20-те, 21-ве, 22-ге, 24-те и 26-те недеље) — и 6. *Писмени састави* (недељно једанпут и то. 1-ве, 2-ге, 4-те, 6-те, 8-ме, 10-те, 12-те, 14-те, 16-те, 18-те, 20-те, 23-ће, 26-те и 28 недеље). Тако, да би нам почев од почетка године диспозиција часова била следећа: последње недеље септембра месеца уписивање, а одма почетком октобра редовна настава и то:

У I-ој и II-ој години:

1. недеља,	1. час,	српско читање*)
"	2. "	мађарски
"	3. "	рачун
"	4. "	писмени састави
"	5. "	српско читање.
2. "	6. "	српско читање
"	7. "	писмени састави
"	8. "	рачун
"	9. "	пољопривреда
"	10. "	српско читање.
3. "	11. "	српско читање
"	12. "	мађарски
"	13. "	рачун
"	14. "	пољопривреда
"	15. "	српско читање.
4. "	16. "	српско читање
"	17. "	писмени састави
"	18. "	рачун
"	19. "	пољопривреда
"	20. "	српско читање.

У III-ој години:

1. час,	српско читање
2. "	мађарски
3. "	српско читање
4. "	писмени састави.
5. "	српско читање
6. "	устав
7. "	писмени састави
8. "	пољопривреда.
9. "	српско читање
10. "	мађарски
11. "	рачун
12. "	пољопривреда.
13. "	мађарски
14. "	устав
15. "	писмени састави
16. "	српско читање.

Н о в е м б а р.

5. недеља,	21. час,	српско читање
"	22. "	мађарски
"	23. "	рачун
"	24. "	пољопривреда
"	25. "	српско читање.
6. "	26. "	српско читање
"	27. "	писмени састави
"	28. "	рачун
"	29. "	пољопривреда
"	30. "	српско читање.
7. "	31. "	српско читање
"	32. "	мађарски
"	33. "	рачун
"	34. "	писмени састави
"	35. "	пољопривреда.

17. час,	српско читање
18. "	устав
19. "	рачун
20. "	пољопривреда.
21. "	српско читање
22. "	писмени састави
23. "	устав
24. "	мађарски.
25. "	српско читање
26. "	мађарски
27. "	рачун
28. "	пољопривреда.

*) Стављам, као да би у понедељак почео наставу, а време рачунам по нашем календару.

8. недеља,	36. час,	српско читање	29. час,	српско читање
"	37. "	писмени састави	30. "	пољопривреда
"	38. "	рачун	31. "	устав
"	39. "	пољопривреда	32. "	писмени састави.
"	40. "	српско читање.		

Д е ц е м б а р .

9. недеља,	41. час,	српско читање	33. час,	српско читање
"	42. "	мађарски	34. "	мађарски
"	43. "	рачун	35. "	рачун
"	44. "	писмени састави	36. "	пољопривреда.
"	45. "	пољопривреда.		
10. "	46. "	српско читање	37. "	српско читање
"	47. "	писмени састави	38. "	писмени састави
"	48. "	рачун	39. "	устав
"	49. "	пољопривреда	40. "	мађарски.
"	50. "	српско читање.		
11. "	51. "	српско читање	41. "	српско читање
"	52. "	мађарски	42. "	мађарски
"	53. "	рачун	43. "	рачун
"	54. "	пољопривреда	44. "	пољопривреда.
"	55. "	писмени састави*)		

Ј а н у а р .

12. недеља,	56. час,	српско читање	45. час,	писмени састави
"	57. "	рачун.**)	46. "	устав.
13. "	58. "	српско читање	47. "	српско читање
"	59. "	мађарски	48. "	мађарски
"	60. "	рачун	49. "	рачун
"	61. "	пољопривреда	50. "	пољопривреда.
"	62. "	писмени састави.		
14. "	63. "	српско читање	51. "	рачун
"	64. "	писмени састави	52. "	писмени састави
"	65. "	рачун	53. "	устав
"	66. "	пољопривреда	54. "	српско читање.
"	67. "	писмени састави.		
15. "	68. "	српско читање	55. "	српско читање
"	69. "	мађарски	56. "	мађарски
"	70. "	рачун	57. "	рачун

*) Овде од децембра отпада време божићних ферије.

**) Правник „Богојављење“.

15. недеља, 71. час, пољопривреда	58. час, пољопривреда.
" 72. " писмени састави.	

Ф е б р у а р.

16. недеља, 73. час, српско читање	59. час, српско читање
" 74. " писмени састави	60. " устав
" 75. " рачун	61. " писмени састави
" 76. " пољопривреда	62. пољопривреда.
" 77. " српско читање.	
17. " 78. " српско читање	63. " српско читање
" 79. " мађарски	64. " мађарски
" 80. " рачун	65. " рачун
" 81. " пољопривреда	66. " пољопривреда.
" 82. " српско читање.	
18. " 83. " српско читање	67. " српско читање
" 84. " писмени састави	68. " устав
" 85. " рачун	69. " мађарски
" 86. " писмени састави	70. " писмени састави.
" 87. " српско читање.	
19. " 88. " српско читање	71. " устав
" 89. " мађарски	72. " мађарски
" 90. " рачун	73. " рачун
" 91. " пољопривреда	74. " пољопривреда.
" 92. " српско читање.	

М а р т.

20. недеља, 93. час, српско читање	75. " писмени састави
" 94. " рачун	76. " пољопривреда
" 95. " рачун	77. " устав
" 96. " српско читање	78. " српско читање.
" 97. " писмени састави	
21. " 98. " српско читање	79. " мађарски
" 99. " рачун	80. " пољопривреда
" 100. " пољопривреда	81. " српско читање
" 101. " рачун	82. " устав.
" 102. " мађарски.	
22. " 103. " српско читање	83. " рачун
" 104. " рачун	84. " устав.
" 105. " писмени састави*)	

*) 23-ће недеље почиње пољски рад, због тога бива похађање у I ој и II-ој години недељно по 3, а у III-ој години по 2 часа, као што напред рекох.

23. недеља, 106. час, пољопривреда
 " 107. " рачун
 " 108. " мађарски.

85. час, писмени састави
 86. " пољопривреда.

А п р и л.

24. недеља, 109. час, српско читање
 " 110. " рачун
 " 111. " писмени састави
 25. " 112. " пољопривреда
 " 113. " рачун
 " 114. " мађарски.
 26. " 115. " српско читање
 " 116. " рачун
 " 117. " писмени састави

87. час, рачун
 88. " устав.
 89. " српски
 90. " пољопривреда.
 91. " писмени састави
 92. " устав.

М а ј.

27. недеља, 118. час, пољопривреда
 " 119. " рачун
 " 120. " мађарски.
 28. " 121. " српско читање
 " 122. " рачун
 " 123. " писмени састави
 29. " 124. " српско читање
 " 125. " рачун
 " 126. " пољопривреда.
 30. недеља: опште понављање.

93. час, рачун
 94. " пољопривреда.
 95. " српско читање
 96. " писмени састави.
 97. " рачун
 98. " пољопривреда.

99. час, српско читање и понављање устава.

И-пат.

Испит.

Те би тако у течају целе године добили у I-вој и II-гој години

за српско читање	39	распоређених часа,
за мађарски језик	14	" "
за рачун	31	" "
за пољопривреду	21	" "
за писмене саставе	21	" "

укупно горњих 126 часова;

а у III-ћој години за српско читање	23	распоређених часа,
за мађарски језик	14	" "
за рачун	14	" "
за пољопривреду	18	" "
за устав	16	" "
за писмене саставе	14	" "

укупно горњих 99 часова.

За наставу нужне учебнике никако не би за поједини предмет посепце чинили. А не, због тога, што ученици по свршетку основних разреда, већ имају донекле основе објективног знања да могу ново аперцеписати; даље, што су деца код куће обвезија и што нам је време врло одмерено. Већ дати им у руке читанку у којој нека им је сва настава концентрисана сем рачунице и писмених састава.

Посљедицом природе ученика, духа и тока нам наставе, дотична читанка нека је за сваку годину посепце, а спољном и унутарњом израдом така, да му и касније у животу корисна домаћа енциклопедија буде. Те баш из овога узрока, да није умотвор једнога лица, већ било овако иницијативом сл. збора, или приватном везом али свакако више њих, који ће градиво међу собом по способности поделити те по предметима обрадити.

(Наставиће се.)

ВИШЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ У СЕВЕРНИМ ДРЖАВАМА У ЕВРОПИ.

Задатак данашње наставе и васпитања је, да се човек тако изобрази, да може заузети оно место у овом великом свету, које му је опредељено и сав свој рад да тако удеси, да може потпуно одговарати свакој дужности према себи, својима и према друштву људском. Због великог напретка који нам је деветнаести век собом донео, није баш лак посао постићи то. Задатак тај није у стању нико сâм решити. С поља мора ко год упливисати на човека, па да пробуди у њему душевне способности, још пре него што заузме положај у друштву људском. За решавање тог задатка има више начина. Према томе треба и образовање једног човека тако да је удешено, да буде толико способан да може достојно заузети оно место, које му је опредељено. То су већ многи људи увидели те према томе и поступају. Они дају своју децу тако васпитати, да од њих постану племенити очеви и матере, ваљани држављани и карактерни чланови друштва људског; но има и много родитеља који не ће да увиде важност таког васпитања, те наравно да не раде наметно. Они сами напусте своју децу, те постану неспособни у борби данашњег живота. С тога се и налази доста велика провалија која се не само на штету дотичних особа него и на штету државе и целог друштва људског све то већма шири. Још и сад

је свет на селу у васпитању и образовању доста заостао особито у земљама јужне и средње Европе. Са свим друкчије стоји код народа у северним земљама. Тамо је још одавна било ваљаних људи, који су свом народу давали оно што им је требало. Прожети родољубивим духом, задахнути истинском љубављу према свом народу, ти су људи себи у задатак ставили, да народу предоче, од колике је важности васпитање по живот човечји. Они су се уверили да дете од 13 година још није толико изображено, да се са тим знањем у животу може одржавати; они су говорили да васпитавати треба до 20. године живота и зато су подизали народне више школе.

Отац народних виших школа у северним државама је епископ *Северин Грунтвиц*, теолог, историчар и песник (1783--1872.). Оснивањем тих виших нар. школа или ратарских школа преобразио је он сав народни живот на северу. Са оним што су учени људи давали народу није био задовољан; то му је било врло мало. Његов идеал је био, човека изобразити са свим, све његове способности однеговати: љубав к отаџбини у срце усадити, неговати истиниту религиозност, човека ономе учити што ће му доцније требати. Главни предмети били су: матерњи језик и отаџаствена повесница, па онда познавање закона државних. Међу наставним предметима био је и природопис, рачун, вртарство и пољоделство. За освежење тела предузимана је гимнастика и певање. Прва овакова школа основана је 1844. године. Те године 4. јула држане су велике свечаности у славу отварања прве народне више школе. Зими су се учили млади људи, а лети девојке у тим школама. Године 1864. после закључења мира било је у Данској 70 таквих народних — ратарских школа са 4500 ученика.

(Свршиће се.)

Д О П И С.

У Вуковару, 17. септембра 1899.

Двадесетпетгодишњица службовања школског надзорника Ивана Штангела у Вуковару. Дана 17. Септембра 1899. славило је учитељство сремске жупаније 25-годишњицу заслужнога рада на пољу народне просвете и народне школе свога обљубљенога школског надзорника поглавитог господина Ивана Штангела.

На дан прославе сабрао се леп број највјернијих учитеља сремске жупаније у нововуковарској школи, да ту прикаже свом миљенику најискре-

није и најтоплије жеље, да ту изрази поштовање према свом поглавару и да му изрече своју пријатељску љубав.

Око једанаест сати допраћен је слављеник изабраним изасланством, предвођеном по Г. Путнику учитељу из Руме, у новониковарску школу, где га одушевљеним усклицима „Живно“ поздрависмо. Сада ступи пред јубилара поглавити господин жупанијски школски надзорник Илија Радивојевић те га освоји следећим говором:

„Поглавити господине, кр. жупанијски школски надзорниче!

У староставним књигама учитељства жупаније оремске забиљежила је приједна рука кроничара, да је Ваша поглавитост дана 17. септембра 1874. први пут отворила двери светилишта, народне школе, да по богоданом Вам одређијељу примите на себе свети завет народнога учитеља и васпитача, да на своје груди пригрлите оне нејаке малишане, које је брижљива мајка за ручицу довела да их повјери Вашој бризи и њези, Вашој љубави и милости, да их поучите закону божјем, да им просијетлите ум и оплемените срце да их научите, како цјесник вели: „књигу штити и Богу се молити“.

Од тога, по прошлост Ваше поглавитости знаменитога дана протекло је пуно четврт столећа. У обичном људском животу овај размак времена јесте размеђа, на којој разумни људи застају, да испитају резултате свога доздањег дјеловања, да процијене користи и штете, што га у низу година самосталнога рада приврдише својој породици и људском друштву, да даду себи и другима рачуна јесу ли своје земаљско одређијеље по закону божјем проводили.

Али половина половине вијека у учитељској служби још је знаменитији одејек људскога живота. Знати цијенити важност учитељске службе није прецијењивање свога учитељскога положаја, већ нужно познавање оних чињеница, које на развитак народнога образовања и његове моралне кријености моћног утјецаја имају. Учитељска служба везана је тешком одговорности напрема многим факторима; напрема родитељима, јер нам повјеравају своје највјеће и најдрагоценије благо; напрема општини и људском друштву, јер они гледају у њима врене чланове своје; напрема цркви, држави и владару, јер сви очекују од њих, да ће бити вијерни синови, неустрашими бранитељи престола и домовине.

Одговорност учитељства не траје само у садашњости, већ се протеже и на будућност. Јер, док је појединац одговоран за своја дјела за живота, учитеља ће пратити благослов или клетва и послје смрти. Благослов, ако је однеговао генерацију пуну љубави за све што је племенито и узвишено, а ружна успомена пратиће га и с оне стране гроба, ако по несрећи није вршио свој узвишени позив онако, како се је завјерио Богу и закону. Дични јубилару! Живо предање, савременици Твоји с поносом казују, да је Твоја учитељска служба била идеална; живи свједоци гласно потврђују, да је Твоје дјеловање у винограду народног образовања било корисно и спасоносно по родитељски дом, цркву и државу; Твој одлични положај пружа неопитне доказе, да си био узоран учитељ, примјеран васпитач и одличан раденик на пољу наше народне наставе, а дјела Твоја свједоче, да си позив свој свим жаром срца и душе љубио, и самопрегоријевањем вршио.

Поглавити господине! На освитку двадесетпетогодишњице одличног службовања Вашег, приступају Вам данас претставници учитељства жупаније сријемске, најљепши цвијет у вајенцу наше сталешке заједнице, да своме по положају најстаријем учитељском садругу поздрави то лијено славље; да даде израза своје искрене радости, љубави и оданости своме старјешини; да се поклати идеалном претставнику оног учитељског поколења, које је својим устрајним радом и маром извојевало учитељском сталезу часно мјесто у грађанском животу, а народној школи прибавило сталне увјете, који се изједначују са модерном школом напредних културних народа, и да Вам од свег срца честита двадесетпетогодишњицу!

Са честитком спајају поштоватељи Ваши топлу молитву Богу, да Вас благослови кријепким здрављем на радост Ваше миле породице и многих пријатеља, а на корист и понос наше народне школе, којој тако предано служите, и њене просвјетне интересе заступате и промицете.

Слављениче, миљениче! Нека ти је честита и дуговјечна слава! Живео! Громогласно живо, разлегало се је школском двораном.

Дични је јубилар овим поздравним говором био ганут, па се најтоплије захваљиво школском надзорнику погл. госп. Илији Радивојевићу, као и сакупљеном учитељству, које му је овом згодом толико поштовања и пријатељске љубави указало, да ће му дан његове двадесетпетогодишњице бити до смрти најмилија и најугоднија успомена.

Сада ступи пред дичног јубилара предједник учитељског друштва котара земунског г Богољуб Максимовић, равнајући учитељ из Сурчина те прозбори:

„Поглавити господине и дични наш јубилару!

Дозволите и мени као предједнику учитељског друштва котара земунског на данашњој прослави двадесетпетогодишњице Вашег учитељског службовања, да се придружим свим оним искреним жељама којима је Ваша поглавитост данашњим даном почашћена, па да Вам од стране целокупног учитељства котара земунског изразим највеће поштовање и да Вам зажелим крепка здравља и устрајне воље, да још много година порадите на напредак и процват школе и учитељства.

Поглавити господине! Ја се ценим сретним и пресретним, што ми је срећа у део пала, да Вашој поглавитости пригодом оваковог свечаног тренутка до угодног знања ставити могу, да је учитељско друштво котара земунског, у спомен 10-годишњег Вашег надзорниковања, ценећи стечене заслуге, ценећи благотворни и успјешан рад Ваше поглавитости на пољу наше народне просвјете изабрано Вашу поглавитост у својој прољетној сједници у Сурчину, са највећим одушевљењем почасним чланом учитељског друштва котара земунског, те се тим већма радујем, да Вашој поглавитости могу на данашњи дан, пригодом прославе 25-годишњице Вашег учитељског службовања, пред многобројним Вашим поштоватељима предати ову почасну диплому са жељом да Вашу поглавитост Свемогући поживи много још година на дику и понос учитељства и школе.“

Сакупљено учитељство пропратило је овај говор са: „Живео јубилар!“

Дични јубилар био је овим говором и одликовањем ганут, те се најтоплије захвали учитељству котара земуњског на оваковом одликовању.

У један сат после подне сакупило се је учитељство, а на челу им слављеник са жлијетом госпођом супругом у гостионици код „Лава“ на заједначки банкет, који је текао у најлепшој забави, исклићеној лепим здравицама и прјесмама.

У 6 сати одишало је сво учитељство слављеника до стана, те му и овде клинуло усхићено: „Живео!“ Дичному јубилару стигло је тога дана преко стотину брзојавних и писмених честитака од стране народног учитељства, а осим тога и из најбољих и најодличнијих кругова, његових пријатеља и поштоватеља.

Учитељству ће сријемске жупаније завета остати угодна успомена на овај дан, па и овом приликом придружујемо се свим оним искреним честиткама и жељама и кличемо слављенику.

Живео нам јубилару на дику и понос целог учитељства!

Учесник прославе.

Н Е К Р О Л О Г.

† **Никола Поповић** учитељ опште народне школе у Лежмиру, преминуо је у 45. години живота свога 26. септембра т. г. Сахрањен је 28. септембра пре подне на лежмирском гробљу. Оплакује га супруга, брат и таст.

† **Софија Софић рођ. Јосић** бивша учитељица у Босни, преселила се у вечност код својих родитеља у Сомбору, дана 28. септембра о. г. у 25. години млађаног живота. Сахрањена је уз саучешће грађанства и мушке учитељске школе 29. септембра. Опрштајни говор држао је Светозар Радашић приправник IV. године. Оплакује ју супруг Јован Софић учитељ у Горажди у Босни, и родитељи Јетта и Јулијана Јосић.

† **Ћорђе Богосављевић** учитељ алибунарски, преселио се у вечност 29. септембра т. г. у 30. години живота. Сахрањен је 30. септембра по подне у Панчеву. Оплакује га отац и две сестре.

Мир праху њиховом! Вјечна им памјат!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Јубилеум. Вредин и уважени учитељ митровачки г. Владимир Марковић, навршио је ових дана четрдесет година учитељске службе. Честитамо јубилару са жељом, да још дуго крепак и чин поради као учитељ, на славу цркве, школе и народа. Живео!

Избори учитеља. Радослав Стојадиновић основнообучени учитељ, изабран је за учитеља у Великом Средишту. — Светислав Радојчић постављен је за учитеља у Баваништу.

Учитељски збор. Учитељско друштво земунског котара одржаће своју редовну скупштину у Шимановци дана 21. октобра (2. новембра) т. г. у 9 часова пре подне са следећим распоредом: 1. Предавање: а) „Дете се захваљује родитељима на оделу“, писмено тихо вежбање за IV. разред. б) „Пожешка долина“ у III. разр. предаје г Војин Недељковић учитељ из Деча. 2. Поздрав председников. 3. Критика. 4. Оверовљење записника прошле скупштине. 5. Извештај тајников, благајников и књижничарев. 6. Предлози.

Школе у Црној Гори. У Црној Гори има стотину основних школа са 126 учитељских снага. Од тих сто школа, само су четири женске и то на Цетињу, у Подгорици, Никшаћу и Бару. У овај број школа нису урачунате цетињска гимназија, богословско-учитељска школа и институт царице Марије на Цетињу.

Телесне казне у школама у Немачкој. — Најновија наредба министра просвете у Пруској дозвољава употребу телесне казне у школама; али употреба ова ограничена је на крајњу нужду, када већ свако друго средство ништа не помаже. Кажњавати се сме само танким прутем, а никаквим другим средством, особито пак онаквим којим би се могло повредити здравље деце. Ударање по глави, лицу, чушање, вучење за уши итд. забрањено је. Исто је тако забрањено давати казне због слаба успеха, због слабе даровитости и због ситнијих погрешака. — За извршење телесне казне потребна је претходна дозвола од управитеља или надзорника, или у крајњем случају, ако ланци не претходи одобрење, мора се надлежнима накнадно пријавити. Пр. Гл.

Р А З Н О.

Украс за српске куће. У наклади г. Петра Николића трговца из Загреба изишла је нова слика из живота српског народа: „Деда учи унук мачевању.“ Ову је слику израдио наш славни сликар Паја Јовановић. Ова је слика по замисли својој врло zgodна, за буђење у младоме нараштају чувства слободе и јунаштва, а по изради својој врло је укусна, те ће послужити свакој српској кући, као врло леп украс. Величина слике је: 95 цм. ширине, а 63 цм. висине. Цена јој је 30 фор. на отплату, а 27 фор. за готов новац. Ми ју топло препоручујемо српским породицама.

 Велештованим сарадницима нашим овим до знања стављамо, да ће им радови штампани бити чим на ред дођу.

 Дужнике пак опомињемо, да нам дугове своје намире, да би и ми могли трошкове око издавања листа у ред довести.

Уредништво и Администрација „Школског Листа“.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школки Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на цеоу годину 1 е. 50 новчака, а за Србију 4 динара. Учители са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школки Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, 31. Октобра 1899. године.

РЕЧ-ДВЕ О ПИСМЕНИМ ВЕЋБАМА.

Предмет, о којем намеравам да пишем врло је важан како са практичних тако и са васпитних разлога, те као такав заслужује да му се у основној школи и што више пажње поклања. Као што нам је познато, задатак је народне школе, да децу спреми за другу школу — школу живота — и да им развије и образује душевне способности. Дакле и код овог предмета је основној школи пружена прилика, да што боље одговори своме задатку.

Практичну страну писмених састава држим, да би сувишно било, да је на овом месту навађам, јер нам је свима добро позната. Васпитна пак вредност споменутог предмета јесте поред осталог још и та, што се при том послу дух образује, јер „онај, који хоће своје мисли да напише, мора јасније да мисли, бистрије да схваћа и више собом да влада, него онај, који то усмено учини“ (Кер). Да би писмене већбе удовољиле како практичној тако и васпитној сврси навешћу начине помоћу којих држим, да би се лако, сигурно и брзо добар успех постићи могао. Но пре него што пређем баш на сам начин, којег би се при овом послу придржавати ваљало, споменућу оно, што је пре тога врло нужно, а то је припрема за тај предмет т. ј. како ћемо спремити ученике за тај посао.

Претеча овога предмета јесте правилно усмено исказивање мисли. Најпре треба дакле ученике ваљано у усменом говору изведати, а тек онда, пошто се у томе добро изведбају, ваља прећи на писмени израз мисли. Да би пак ученике изведвали како треба у усменом изразу мисли, треба их још у првом почетку привикавати и од њих захтевати, да на стављена им питања увек само у потпуним реченицама одговарају, лепше, одабраније песме задавати им да на изуст науче, како би и тим свој говор обогатили, оно што читају, нека се ведбају, како би у стању били да то својим речима

лепо, кратко и јасно исприповедају. На тај начин ћемо их ваљано приметити за писмене радње. Кад су те потешкоће савладане онда ваља прећи на писмене вежба, а при томе се придржавати генетичког пута од лакшега к тежемү. Посао тај нека се започне преписивањем прво и прво појединих речи, затим краћих а доцније и дужих реченица, а тек кад се у том буду довољно извештили задавати им треба да преписују и по који читаначки чланак најпре краћи а по том и дужи. Код нас у Троједници предузима се још и преписивање с ћирилице на латиницу и обратно. После овога долази писање по диктирању (казивање у перо). Код свих ових радња особито ваља пазити на правопис, из чега се види да те радове треба редовно и помно прегледавати, а сваку опажену погрешку црвеним мастилом подвући, како би ученик могао опазити где је погрешно па да погрешку одмах сам и исправи. Буде ли погрешака одвише, то нека дотични ученик на ново исти задатак препише и то поправљен, без погрешака. Учитељ ваља сам да настојава око тога, да му ученици што боље — са што мање погрешака — писмене радње израђују, а то ће постићи, ако буде своје ученике пре рада упозорио, на што ваља особито да пазе и ако их буде с оним што је коме непознато, упознао.

Извежбавши ученике у преписивању речи, реченица, појединих чланака те у писању по казивању задати им треба такове задатке, у којима ће на питања одговарати, описе разне израђивати, задану приповетку својим речима исприповедити, на изуст научену песму у кратко написати и многе друге њиховом схваћању одговарајуће задатке. Но што год им се зада за писмено израђивање треба да им је то добро познато, дакле задавати им оно, о чему је у школи већ било говора и што им се тумачило.

Пре него што ће се приступити писменој изради, ученике ваља припремити за то а припремићемо их, ако дотично градиво поновимо, тиме ћемо ученике у том боље утврдити; на оно што је важније и теже упозорити их, да пазе како не би где погрешили. Све што је за писмени рад потребно треба да сваки ученик у приправности има, а не када зада онда да тражи или од другог да узајима итд. За време самога рада треба да је мртва тишина, нико никог да не запитује, дира или можда што да иште, шапуће, од другог да не прегледа или с места да устаје и хода или да се окреће, јер се тим други ученици узнемирују и у раду буне. Запиткивање прекида мисли, а последица вртења и окретања је, та да

често један другог гурне, мастило да се проспе или се догоди друга каква неприлика, која би даљњи рад спречавала или прекинула.

Својски настојати ваља око тога, како би ученици сваки свој рад што лепше, чистије и боље написали, *јер су писмени радови оледало школино*. По томе се може видети колико који учитељ пази и воли чистоћу, ред и тачност. Но не мислим нити одобравам поступак гдекојих учитеља, који да би им ипак ученички радови били чисти, не пазе код првог писања него исте задатке дају поново у друге задаћнице преписати и то тек онда кад је већ више задатака израђено. На тај начин не само да се троши узалудно новац него и време, а ученици знајући да ће исти задатак и по други пут писати слабо пазе на лепоту и чистоћу код првог писања те се тако и неуредности привикавају, што је свакако за осуду.

Надгледање при писменим израдама не треба да је одвише педантно, јер таково надгледање не само да деци смета у њиховом самосталном раду, већ их и нехотице подстрекава и присиљава да сваки час и за сваку маленкост запиткују нпр. На којој ћу страни писати? Где ћу почети? Је ли добро овако? У који ћу ред написати ово? И многа друга друга питања, без којих би могло бити. У свему ваља имати границе, бити умерен, па тако и овде не ваља претеривати, изискивати и оно што није потребно и без чега може да буде.

Најглавнији услов, да се у овом предмету жуђени успех постигне, јесте наклоност и воља учитељева т. ј. како се он сам за тај предмет заузима и колико му пажње поклања. Као што све у школи зависи у првом реду од самога учитеља — којој је он душа — тако и успех у овом предмету највише зависи од заузимања и воље учитељеве. А кад је овај предмет — како већ напред рекосмо — од велике вредности, не само по духовни развитак децји него и за њихов будући живот, то се пуним правом очекивати и захтевати сме а и може, да га учитељство у својој школи што више негује и већу му пажњу поклања. У то име напред! Радиши и Бог помаже.

Вуковар.

Вл. В—ћ, нар. учитељ.

ПОФТОРНА ШКОЛА И НАСТАВА ЈОЈ.

Посвећено: Учитељству српском.

(Наставак.)

Годишњу наставу, односно поједине предмете јој, према захтеву природе — развитака ученика, количини времена и према

изложеној цели поделимо по читалачким оброцима и то, већ по напред реченом распореду часова а по опредељеном градиву за поједине године удесили би и груг читалачког градива на поједине предмете. По томе дакле поменуће читанке и наставно градиво појединих година састојало би се из следеће садржине:

I. година.

Српско читање.

На расположењу 39 часова.

А. Толико читалачких бројева морално-религиозне садржине прила и песама, да се за разни 7 часова свршити може.

Б. *Наука о човеку*: 1. Човек телом. — 2. Чулни органи тела и нега им. — 3. Храна децја као услов развитка. — 4. Нега деце. — 5. Здравље. — 6. Ваздух и светлост. — 7. Стан и одело. — 8. Храна и пиће.

В. *Земљопис*: 1. Опис домовине. — 2. Велика равница. — 3. Предео између Дунава и Драве. — 4. Северо-западни и источни предео. — 5. Југо-источни предео (Ердељ). — 6. Хрватска, Славонија и Фијума (Река). — 7. Аустрија. — 8. Аустро-Угарска монархија. — 9. Балкан и државе му. — 10. Немачка, Белгија, Холандска и Данска. — 11. Талијанска, Шпанијолска, Португалска. — 12. Швајцарска и Француска. — 13. Енглеска. — 14. Русија, Шведска и Норвешка.*)

Г. *Историја*: 1. Угарска пре сеобе мађара. — 2. Сеоба мађара и доба кнезова. — 3. Св. Стеван и доба потомака му. — 4. Татарско опустошавање. — 5. Доба последњих Арпадовића. — 6. Турска сила и Сибињанин Јанко. — 7. Краљ Матија. — 8. Пад на Мохачу и последице тога. — 9. Турско доба у Угарској. — 10. Јуначки бојеви са Турцима.

Пољопривреда.**)

На расположењу 21 час.

Мушки: 1. Састав и врсте земље. — 2. Корист гајења воћака. — 3. О сађењу воћака. — 4. Неговање воћака. — 5. Летњи радови у воћњаку и шуми. — 6. Штеточиње и болести воћака. —

*) Код земљописа и историје патањима расветљујемо дедукацијом знамо, а оним читалачким предметима испуњујемо празнину пртајући политичко-економске односе дотичних предела, односно држава и однос им према нама.

**) При раду овог другог — нетеоретичног — дела имадох на угад наставни план коморанског мађар. учитељ. среза и в. министарством награђену читанку кунаготских учитеља, не како диспозицијом — тако и градивом јако се разликујем од њих сем пољопривреде, коју као не стручњак не разумем.

7. Уређење воћњака. — 8. О кухињском баштованству. — 9. Баштенске расаде и неговање истих. — 10. Прибирање зелени за зиму и неговање за семе. — 11. Живинарство. — 12. Образац доброг газде. — А осталих — последњих — 9 часа употребимо на практичне експерименте по упутству г. замен. приврем. референта од априла 29. (11. маја) бр. 461/89. Е. Ш. О.

Женске: 1. Познавање и припрема баштенске земље. — 2. Подела домаћег врта. — 3. Храна биља. — 4. Упознавање разног воћа. — 5. Паковање воћа. — 6. Остављање зелени. — 7. Људска храна. — 8. Млеко и јаја. — 8. Месо и маст. — 9. Жито, брашно и хлеб. — 10. Нега свиња. — 11. Гојење свиња. — У осталим часовима пак 13., 14. и 15. плетиво котарица и корна. — 16., 17. и 18. плетиво метле. — А 19., 20. и 21. плетиво четака.

Мађарски.

На расположењу 14 часа.

Наставу из природописа изоставих у срп. читању намерио зато, да ју употребим за градиво у мађарском језику, а то из узрока, што је ученицима градиво исто пријемљивије, а тиме циљ мађарског настављања много олакшана. Градиво је деци схватљивије но било каква апстракција, те се тако боље може цели делати, језик присвојити. Због тога мислим, узети у овој години из царства животињског 10 лекција — преко толико часа, — лаким стилем по занимљиво изложеним описима; истављено по граматичном начину у вежбања а употребив их директним методом.

Четири - и то последња — часа пак, употребили би на читање предмета који садрже описе лепших предела домовине нам.

Ово би нам била садржина читанке за I-ву годину, од чега би градиво пољопривреде и мађарскога свршавали у напред одређеним засебним часима, дочем остало свели би у распоредне часове српског читања пертрактирајући тако, да би првог часа узели читалачки предмет морално-религиозне садржине. „А“, другог часа науке о човеку. „Б“, трећег из земљописа. „В“, а четвртог из историје па опет од првог итд. Овако би морали чинити из узрока, што нам је време врло одмерено; што би нам настава била свежија; што би нам цело-годишњи рад био свестранији, а напредак ученика као код зрелије деце не би био отештан.

II. година.

Српско читање.

На расположењу 39 часова.

А. Такође толико лепих морално-религиозних — но садржином пунијих — прича и песама, да се у разних 7 часова свршити може.

Б. *Наука о човеку*: 1. Рад и снага. — 2. Одмор и сан. — 3. Умереност живота и рада осигурава здравље. — 4. Пажња унутарњих удова особито стомака. — 5. Назеб и обичне болести стомака. — 6. Разне спољне озледе и унутарње болести. — 7. Прва помоћ при напрасној болести. — 8. Заразе.

В. *Земљопис*: 1. Европа. — 2. Азија. — 3. Кинези и јапанци. — 4. Индија и енглези. — 5. Африка, опис арапског села. — 6. Америка, сједињене државе. — 7. Аустралија. — 8. Шар земље.

Г. *Природословље*: 1. Тела и својства им. — 2. Тежа, снага и покретање. — 3. Оруђа за уштеду снаге. — 4. Појаве у природи. — 5. О ваздуху и води. — 6. Ваздушне појаве. — 7. О топлоти. — 8. Топломер и барометар.

Д. *Историја*: 1. Доба опште реформације а на посе у Угарској у другој половини XVI. столећа.*) — 2. Притисак Аустрије и ердељске војводе. — 3. Доба устанака за време Леополда I. — 4. Прагматичка санкција и доба Марије Терезије. — 5. Франц I. и Наполеон. — 6. Гроф Стеван Сечењи и Франц Деак. — 7. Угарски сабор од 1847. год. — 8. Догађаји од 1848—49. с погледом на историју развића и слободоумља.

Пољопривреда.

На расположењу 21 час.

1. Обрађивање и поправљање земље. — 2. Сејање и жетва. — 3. Прича из економског живота. — 4. Неговање пиће. — 5. Остављање мишлинга. — 6. Штеточиње зелене пиће. — 7. Виноградарство. — 8. О гајењу домаћих животиња. — 9. Прича „Пчеле га усрећиле“. — 10. О нези лана и кудеље. — 11. Гајење биља за трговину. — 12. Хлеб. — 13. Зелени, варива и зачини. — 14. Гајење живине. — Остале часове употребити на практичан рад са I-вом годином.

Женске: 1. Живина. — 2. Нега кокошака. — 3. Гуска и

*) Ове теме (како ли да их назовем!) ни су стављене као наслови читалачких предмета, већ као садржине им.

патка. — 4. Ћурка и голуб. — 5. Припрема и засађивање баште. — 6. Зелени и поврћа. — 7. Зачини. — 8. Расаде и расадници. — 9. Употреба разних течности у кући. — 10. Огрев и осветљење. — 11. Поступак око белог рубља. — 12. Домаћица у кући и ван куће. — 13. Врлине добре домаћице. — А преосталих 8 часова практичан рад у врту са III-ћом годином.

Мађарски.

На расположењу 14 часова.

Утврђивање језика интензивним радом, по примеру оних вежбања у I-вој години; но садржином из биљног и минералног царства изложено у 10 лекција, а последња 4 часа проведићемо опет читањем описа лепих предела домолине нам.

Гледе употребе ове читанке у II-гој години важило би све оно, што рекох при I-вој.

(Наставиће се.)

КАКО ТРЕБА ДА РАДИ МЛАДА УЧИТЕЉИЦА, АКО ЖЕЛИ БИТИ СРЕТНА КАО ТАКОВА.

Између првих добротинаца у људској заједници без сумње су они, који „учионе“ — школе — засноваше, а не мање и они, који у школама раде, а то су учитељи и учитељице. Срби као хришћани имају свог узор-учитеља већ у самом Господу Исусу Христу као човјеку, а за њим пожртвовног св. Саву Немањина.

Учитељица, која жели да буде сретна као таква, мора да проучи рад тих првих учитеља, и на њих колико више да се угледа у врлинама и пожртвовању.

Но као што срећа никоме не долази сама, већ ју у самом себи створити ваља, бити ће сретна млада учитељица онда, ако јој школа њезином марљивошћу, савјесним хришћанским и српским радом буде прави расадник свега што је корисно, добро и племенито.

А то створити нит' срећу начинити, не могу ни силни трошкови око школе, ни учила, ни стројеви, па ни саме књиге, већ марљивост и одана љубав учитељице према школи. Учитељица треба да је искрено побожна, и да тако своје ученице васпитава, па ће бити задовољна — сретна.

Ако пак у школи нема духа побожности, послушности, љу-

бави ближијему и пожртвовања, онда не може бити сретна учитељица као таква, јер од такве школе страше се паметни родитељи, па макар њоме руководио најславнији писац, најизврснији лијечник или учењак, најдубљи мудрац.

Бити ће задовољна и сретна, ако је са својим стањем и друштвеним положајем задовољна; на уму имаде свете и велике људе и стара се да њиховим стазама ходи; на уму имаде племенити и по човјечанство веома корисни рад ваљане учитељице, много кориснији, него рад свих људи, који по занату своје кују новац за — „људе“. Ако свакога свога ђака сматра као љубезног члана своје задруге, стећи ће љубав и поштовање родитеља, а признање својих претпостављених, дакле — срећу своју. Бити ће задовољна а по томе и сретна, ако је смјерна и уљудна у кући; мила, вриједна и трпељива у школи; обазрива у друштву и побожна у цркви. Ако се не мијеша у никакве послове, који ње или нису достојни, или није позвана, или прелазе снагу њезину. Бити ће сретна, ако удеси сав свој рад у школи и ван школе тако, да он тамани незнање, занемареност и предрасуде; ако омеђаши своје жеље, јер: „ко мало жели, мало му и мањка.“ — Најпослије сретна ће бити као учитељица, ако увијек проповједала буде, колико је лијепа, слатка и корисна слога и моћ праведности, тако нуждна за српско поколење, те да свакога чека за добар рад вјечна правда и награда, јер само по добром раду, по доброј души, сличан је човјек Богу, и само се по њој с Богом може сјединити, а у томе састоји права „срећа“ свакога — па и ваљане српске учитељице.

Петриња, из Видовдан 1899.

Милева Вукашиновићева, учитељица.

ШТО ГОСПОЋИЦЕ РАДО ЧИТАЈУ.

Пише: Јелица Беловић-Бернадзиковска.

„Овид и Цицеро у мекавој ручици дјевојке.“

Било је већ доба, каже мати повјесница, кад су се латински аутори марљиво читали по самостанима женским у средњем вијеку. То се доба данас повратило, но дакако у сасвијем модерној тоалети.

Како се онда читало, како данас? За што се онда читало, а за што данас!? Колике ли разлике? Онда су жене читале такова штива у лагодној доколици, далеко од свјетске галаме, у хладовини самостанских зидина, само за своје весеље, а гле данас! Сасвијем су други мотиви, који склонеше несташну главицу дјевојчета, да

се задубе и старе класике. Не више доколица, не *bon plaisir*, већ озбиљни посао, мучна припрема за борбу у прелив живота.

Социјални одношаји у Немачкој, пак Француској и Енглеској већ одавна присилише жену, да се бије у борби за опстанак, да ради такве послове, за које се дуго времена држало, да припадају само „јакому“ сполу. А наше дјевојке? Зар је код нас другојачије? Нема ли и код нас на хиљаде старијих дјевојака, које не могу да прежале у тутањ проведenu младост без икакoва солидна знања?

Младост је одбјегла, добра партија изостала, а дјевојка од досаде, од празна живота, не зна шта да почне. Да је што год барем темељито научила, знала би барем чему живи. Али овако? Да чита цео дан, кад зна већ напамет све те „abgedroschenen“ романе? Да музицира? И то јој је већ дотужило. — Да куха кад су три сестре у кући, па нема ни за једну сувише посла? Да шије за друге, кад је кројачица већ у свакој другој кући? Да сад учи? Не, не, прекасно! — Живот јој је грозно празан, вјерујте.

Другојачије би било, да је прије научила коју год грану знања, па била она још тако неугледна, њој би сада добро дошло. Тек било је једно доба, када она на све то није ни мислила. А како и би? У оном петнајест-годишњом фантазијом, врлом и живахном, ко ће да мисли на будућност? Па онда је и било све другојачије! Како је радо читала! Ох ма гутала је књиге цео дан, као све младе госпођице.

Па шта да дјевојка радо чита? Велико је то питање, велико као какав социјални проблем, а ипак је одговор врло мален, само у двије ријечи: добре књиге. Да, добре књиге; једини искрени пријатељи они нас попут благих генија поучавају, забављају и разговарају, када год их желимо! А ко још није искусно, како се уз добру књигу лако заборавља на животне бриге и неприлике? Ко још није осјетљив, како се из ње препорађа, како му душевна крила расту, да може одлијетати до најскрајних граница васионе, до највеће дубљине морске и у најтамнија скровишта прошлости?

У инвентару животне среће сваке дјевојке, књиге одигравају велезнатну улогу. Но која је књига добра? Лијепо нам на то одговара Goldsmith у свом *Vicar of Wakefield*: „Није она књига најбоља, којој људи најмање приговарају, већ која има највише идеалне љепоте у себи; као што се ни људи не оцјењују по маленом броју њихових погрјешака, већ по множини врлина њихових!“

Да, госпођице моје, добре су књиге смочница духа, вазда пуна, вазда приправна. Дакако, да има добрих књига, у којима нема ништа добра, осим модерна гласа ради духа, који је баш за онда у моди. Треба наине да знате, да и у књигама влада деспотица мода. Прије Zola је био у моди и Rousseau — сада, хвала Богу није, а то ми је врло драго, госпођице моје! Па и Werther је из моде изашао а и Dumas; но шта вам то причам? Шта се нас оваква мода тиче, о том нека себи тару главе литерати. А прогос! Знате ли сада је у свијету дама највише у моди добра кухарица и вриједна кућаница.

Qu' en dites-vous!? Моја кућа — мој свијет! Тако би морало да буде, али је ли у истину тако? У тим временима социјалне биједе на нама је женама, да се нешто више задубимо у ово поглавље људскога живота: Моја кућа, мој свијет! Има ли љепшега штива, боље студије за домаћину, мајку, супругу? Има ли узвишеније лектире из властитог вам срца, него ове, што је под тим натписом? Не долази ли све, што је племенито из дома, и све натруло, пропало, шкодљиво опет из дома? „Моја кућа“, лијена ли натписа за штиво младе дјевојке! У њему зацјело да не ће бити оне силесије књиених предрасуда, које „hochgebildet“ даме напамет науче из којекаких ужасних романа, да њима отрују и кућу и мили дом свој. „Умна ће жена вазда наћи времена, да се шета по рајском перивоју поезије, да окријени душу на цвијећу и плоду лијене ове умјетности, а да при том опет кућа не страда“, вели красно Mme de Sevigné. Само о таквој жени драгесно пјева немачки пјесник Julius Grosse: „Sie erzählt den Kindern abends holde Märchen und zupft dem Ehemann an die grauen Härchen.“ Само таква жена заслужује, да је пјесници у хиљаду лијених пјесама величају, да је славе у најбиранијим сликама и присподобама, да јој се клањају као круни свега створења. О, да! лијено би то било, али је жени у прози живота запала сасвијем друга улога, него што јој пјесници у гајићима пуним мирте у царству поезије добростиво подијелише!

(Свршиће се.)

ВИШЕ НАРОДНЕ ШКОЛЕ У СЕВЕРНИМ ДРЖАВАМА У ЕВРОПИ.

(Свршетак.)

Наскоро после тога почеле су се такве школе и у Шведској оснивати. У Штокхолму на једном скупу држао је врло леп и

убедљив говор Др. Август Солман о користи виших народних школа. Пошто су стручни људи проучили те школе у Данској, отворе се године 1868. три такве школе и у Шведској. За оснивање ових школа постојале су школске задруге. Овом задругом управљао је одбор од пет лица, који се старао за све што је једној таквој школи потребно. Школска задруга гарантује за средства за одржање те школе. Средства за одржање више народне школе на неко извесно време преузима провинцијална скупштина и земљоделска задруга. Сад се искупе чланови школске власти, који се бирају из чланова школске задруге, провинцијалне скупштине и земљоделске задруге. Ови бирају учитеља, који је душа таквој школи. Ове школе се не намештају у великим варошима, него по селима. Циљ је овим школама, да у одрасле младиће усаде праву богобојажљивост, даље љубав к домовини, за тим да се упознају са правима и дужностима Шведских грађана, да се упознају са свим оним, што ће им доћије од преке потребе бити, како би и себи, држави и друштву људском од користи били. Настава у тим школама треба да је озбиљна, проста и лако схватљива, она треба да оштри ум, да оживљава моћ мишљења, да загрева срце, да изображава карактер, она треба од младића да направи ваљаног раденика и искусног човека, и напредног држављанина.

За учитеље се каже: „Треба да су стручњачки изображени у оном предмету који предају.“ Школа није ту за учитеља, него учитељ за школу. Учитељ се не бира доживотно, само на неко извесно време. Тиме је учитељ бајаги обвезан, да све ради онако, како би што дуже време остао на свом месту. Такав један учитељ има 3000 круна плате без пензије. У те школе се ученици примају само кад наврше 18. годину, а не пређу 25. годину. Школарина износи 80 до 20 круна. Женске плаћају мање, јер за њих траје курс од 1. маја до 1. августа. Осим школарине даје држава на издржавање такве школе 2000 круна, земљорадничка задруга 1000 круна, и провинцијална скупштина 1000 круна. Ма да држава толико прилаже на ове школе, ипак она нема никаква надзорна права на тим школама. Школе су те отворене за сваког, ко у њих хоће да иде. Младићи нису приморани да похађају ове школе; они долазе од своје воље. Због тога у тим школама нема пријамног испита нити завршног испита, па ни сведочанства. На свршетку школске године држе се велике свечаности, на којима учествују људи и жене из свију слојева становништва.

У школи влада слободан дух. Учитељев саобраћај са младима је са свим слободан. Главни смер наставе је слободно исказивање мисли. Ко слободно, коректно уме говорити, тај уме и писати. Повесница се не учи за то да се науче што више историјских дата, него понајвише за то, да се младићи упознају са народима, који су били вредни, одважни и за живот способни. Већина наставних часова је употребљена на практичне предмете: матерњи језик, рачун, цртање, мерење, књиговодство и красноречје. На природописне предмете употребљавају се 11 процената од часова. За предавање природописних предмета стоје учитељу на расположењу разни апарати, хемикалије, карте, геолошке, ботаничке и зоолошке зидне карте. Свака виша народна школа има збирку учила у вредности од више хиљада круна. Мерење земље се извађа практично. Са ланцем и таблицама излазе ученици у поље и тамо премеравају земљу. Девојке се изражавају понајвише у физиологији, неговању здравља, кухинској хемији и др. Тиме добија њихова младеж све оно, што јој је за живот неопходно нужно. У Шведској је било 1895. год. 25 таквих виших школа. Држава троши 50.000 круна на издржавање тих школа, а 15.000 круна даје припомоћи сиромашнијим ученицима. Од 1868—1893. године походило је те школе 13.181 младић и 3052 девојке.

Из „Р. Р.“

М. Б.

Д о п и с.

Седница среског српског учитељског збора вел. бечкеречког. Седница ова одржана је 25. августа о. г. у Вел. Бечкереку. Пре отварања седнице одржано је свечано позивање св. Духа, а за тим се тек приступило раду. Присутно беше 24 члана, а одсутно 5, од којих је само 1 извинио своје одсуство. — Присутан беше и епарх шк. надзорник, г. Ђорђе Поповић, кога је председник овога збора Богдан Поповић, учитељ после своје поздравне речи умолно да изволи председавати и г. Ђорђе Поповић заузео је председничко место уз бурно — „живео“!

На дневном реду беше прво наставни план пофторних школа. При овоме предмету расправљало се, како да се удеси ово наставно градиво да одговара до неке градиву државних газдинских пофторних школа. У расправи је суделовао г. Ђорђе Поповић, Ш. Торњански, М. Бугарски, Јован Анђелић и Б. Поповић. Пешено је: Да Ш. Торњански, који је свршио течај за газдинске пофторне школе, споразумно са вел. кикиндским и вел. бечкеречким учитељским збором изради напрт наставног плана, имајући у виду градиво газдинских пофторних школа и да исти поднесе идућој седници на критику. У свези са тим пак умолито се наше више школске власти, да и оне

изводе приредити течајеве, на којима ће се учитељи у газдинству и чезарству практично и теоретично усавршавати.

По томе се расправљало о специјалном наставном плану. Суделовао је у расправи г. Ђорђе Поповић, надзорник, Ј. Анђелић, М. Бугарски и Ш. Торњански и после дуже дебате решено је: 1. Да се наставно градиво у варошким школама дели на 8, а у сеоским на 7 месеци. — 2. Да се градиво не дели и на седмице, но само на месеце. — 3. Да при изради служи за основу „Наставна Основа“ од 1895. г. 4. Да специјални наставни план имају изградити: а) за разреде са 6 учитељских снага Драга Смедеревчева за I разр., Љ. Марков за II разр., М. Бугарски за III разр., Петар Вуков за IV разр., Богдан Поповић за V. и одељено за VI разр. б) за разреде са 3 учитељске снаге Олга Дурсина за I—II разр., Ш. Торњански за III—IV разр., Богдан Поповић за V—VI разр. в) за разреде са 2 учитељске снаге О. Дурсина за I—II разр., Милана Клеа, Софија Бугарска и Душан Грунички за III—VI разр. Последња је изјавио да се не може примити. г) за разреде са 1 учитељском снагом М. Клеа и С. Бугарска за I—IV разр. 5. Да горе поменути имају за исте разреде изградити и „Распоред часова“ и све то поднети идућој седници.

За тиме је на дневном реду била расправа о школским књигама, њихове мане и коме да се повери писање истих. Решено је: Да се обрати овај збор ВШШ. Савету да у анкету за израду школских књига уђу и учитељи, које ће овај збор у идућој седници одредити и који имају изнети мане садашњих школских књига и поставити правила, по којима треба нове књиге написати.

После овога напомиње г. Ђ. Поповић, надзорник да у многим општинама нема школских библиотека и предлаже да се оснују и у оним општинама, где нема месних учитељских зборова, а да у таквим општинама епархијски шк. референт одређује сваке године које се књиге и часописи имају набавити. Решено: Да се умоли сл. ЕШШ. Одбор ради сходног наређења општинама да свака оснује школску библиотеку, да истом руководи учитељ, односно књижничар и да је овај одговоран за њу месном шк. одбору и епархијском шк. надзорнику.

На послетку је још решено, да Јован Анђелић и Богдан Поповић израде пословник и поднесу га идућој седници на расправу; да чланови вол. бечкеречког учит. збора у седницама среских зборова поднашају своје реферате о новијим педагошким књигама и часописима и још неколико предмета од мање важности, а идућа седница заказана је да се одржи у Модошу новембра месеца о. г.

За тим је г. Ђорђе Поповић, председник закључио седницу и сви су чланови отишли на заједнички ручак у гостионицу „Код Краља“ у лепој црквено-општинској згради. При ручку се братски разговарало и саветовало о унапређењу наших школа, а пало је и лепих здравица и пред вече се чланови разошле кући, да важне задатке, које су овога дана на се примили савесно и стручно израђују.

М. Б.

АНТОНИЈЕ ШТАЈНБАХ

кр. саветник, школ. надзорник торонталске жупаније.

Месеца септембра о. г. умро је у Великом Бечкереку Антоније Штајнбах кр. саветник и школ. надзорник торонталске жупаније у својој 64. години живота. У торонталској жупанији велики је број наших школа, које беху под његовим надзором, па за то не ће бити излишно да се у неколико упознамо и ми Срби са радом овога раденика на пољу школарства. Ми знамо да државни надзорници код наших школа често траже длаку у јајету. Покојник није био од те врсте људи, него је био у истини педагог, који се радом својим уздигао на висину модерне педагогије, те је са тог гледишта и вршио своје дужности. Познавајући кроз праву сврху нар. школе и дух наставе школе, јер је и сам нуних 17 година радио као учитељ на основној школи, оцењивао је успех школе са строго педагошко-дидактичког гледишта; пажљиво је пратио рад учитеља и на стеченом искуству, учитеља је у предавању дато приликом поправљао; све је то чинио пријатељски, као што би старији друг млађем на услузи бивао; био је искрен пријатељ учитеља и само у ванредним приликама, ако је зар то интерес школе захтевао, показао би се и као претпостављена власт учитељева. У својој дужности волео је претрпети и пребацивање извесних жупанијских фактора, него што би се огрешио о своје педагошко уверење, што се више пута дешавало, а учитељство наше можемо слободно рећи узимао је у заштиту и није дозвољавао да се подвизује зар оно, о чему је он уверен био да не постоји. Такав један случај да наведемо, па ће се видети колико је био правичан и знао се узвицати на праву висину свога позива. Било је то пре 2—3 године. У Панчеву је била скупштина државних и општинских учитеља торонталске и тамашградске жупанаје, на којој је и покојни Штајнбах био. На тој скупштини је био и знатан део Срба учитеља. Један члан те скупштине говорећи о народној настави предлагао је да се скупштина преставком обрати на министарство просвете са молбом да све вероисповедне школе узме држава у своје руке, а нарочито оспособљење учитеља да се добија само у државним препарандијама, јер из вероисп. препарандија не излазе учитељи са довољном спремом, па да би били кадри одговорити потпуно свом задатку. Овај предлог наперен је био очевидно на све Србе учитеље, који нису оспособљени из држ. препарандијама. На тој скупштини наши учитељи осећали су се неправедно уверђенима, али ко би се усудио у данашњим приликама супрот таких подвала јавно устати. Па и овде је показао покојник своје непристрасно и праведно суђење, које га карактерише као честитог и праведног старешину. У оном тренутку, када цела скупштина ернетично одобраваше разлагање овог предлагача, Штајнбах устаје те свечано изговори ове значајне речи: *„Господе, не слажем се са разлози предлагача, и свечано се обрађујем против његове изјаве, којом тврди да учитељство из вероисповедних препарандија не излази са довољном спремом; ја ово*

на овом месту јавно исповедам: за мојих 20 година како сам надзорник нар. школа торопталске жупаније уверио сам се и не устручавам се изјавити, да су најбољи практичари баш они моји учитељи у бившој војној граници који су на сомборске срп. вероисп. препарандије изашли, жалим што је предавач без узрока тако јавно нанео својим неоснованим разлозима увреду својим савруговима.“ У данашњем времену од држав. надзорника оваква изјава од великог је значаја и тешко да је икоји надзорник овакву задовољштину дао нашој препарандији и тако одачно узео у заштиту учитељство наше. У оне рачунајући са свима приликама, које у нашој домовини владају, можемо слободно рећи да је Штајнбах стајао на правој висини свога позива.

Покојник је и у обичном свом животу био у сваком погледу примеран и карактеран човек, муж и отац, тако да је у грађанству био веома поштован и уважен не само у Бечкереку него у целој жупанији, што се особито могло видети 22. окт 1896. приликом прославе његовог 40-годишњег рада на просветном пољу, када је у тој прослави учествовала цела жупанија без разлике вере и народности, позива и стајежа.

Са обзиром на владајуће прилике школа и учитељство наше у торопталској жупанији чисто са зебњом изгледа на наследника покојниковог, који дај Боже да буде достојан своме претходнику. А покојнику нека је слава и хвала на његовој искреној љубави и пријатељском расположењу према срп. учитељству, које се са њиме прашта кличући: Вечна ти успомена била и Бог нека ти душу прости!

Б. С.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Број ученика у овдашњим учитељским школама. У српској мушкој учитељској школи сомборској уписано је у почетку 1899/1900. школске године у први разред 27; у други 24; у трећи 23; у четврти 24 свега 98 приправника. Ово је највећи од досада у овом заводу постигнутих бројева мушких приправника и надмашује лањски број са 5 приправника. — У женској учитељској школи сомборској уписано је у почетку ове школске године у први разред 34; у други 45; у трећи 31; у четврти 34, свега 144 приправнице. Ово је такође највиши од досада постигнутих бројева приправница у овом заводу, а надмашује број лане уписаних са 6 приправница.

Слике за очигледну наставу. Краљевски угарски министар просвете намерио је издати слике, за употребу при предавању земљописа, историје и етнографије у IV., V. и VI разреду народних школа. Слике ће прилагођене бити сврси школске наставе, а израђене ће бити укусно и по најбољим мотивима.

Школа за домаћице. Близу Петрограда престоница Русије, отвара се школа за домаћице, у којој ће се сељанке учити лекарству, живинарству, воћарству, вртарству и пчеларству. Школа је заведена приватном иницијативом, али је касније министарство узело на себе бригу око ове школе.

Школска Матица. Учитељи у Љубљани у Крањској, прегли су, да оснују педагошко-књижевно друштво, које би носило назив „Школска Матица“. Недавно била је у Љубљани конференција у погледу остварења ове замисли, на којој је осам народних учитеља присуствовало и неколико професора са средњих и учитељских школа. Напрт правила је већ аготовљен.

Школе на Исланду. На острву Исланду, које има 39,200 кв. миља земље са 72,000 становника, има 26 основних школа, са 896 ученика и уче-

ница; године 1894 било је 165 путујућих учитеља, који су обучавали 3,280 деце. Осим основних школа, постоје тамо још и две више женске школе, две реалне гимназије и једна класична гимназија. Осим тога на Исланду има богословија, медицинска школа и завод за глуво-неме. Школарине нема, а има фондација за стипендије.

Р А З Н О.

Освећење темеља православне цркве у Сантону обављено је 10. (22.) октобра о. г. Чин освећења обавио је протопрезвитер сомборски г. Љубомир Купусаревић са три свештеника и ђаконом. Свечаном чину овом присутан је био много народ из места и гости са стране.

Стипендија. Блаженопокојни велики добротвор народа српскога добро-босански митрополит *Георгије Николајевић*, установио је три стипендије за добре ученике, на које је високопречасна добро-босанска консисторија стечај расписала: и то на једну од 320 фор за слушаоца наука на свеучилишту и на две по 160 фор. Молитељи треба да су родом из Јаска у Срему односно Босанци или Херцеговци. Молбенице се шаљу випречасној консисторији у Сарајево.

Школско образовање и злочинства у Пруској. Педагошко друштво у Пруској расправљајући питање о одношају школског образовања и злочинства, дошао је до закључка, да се много више злочинаста догађа у источним крајевима државе, где се школске дужности не врше строго, него у западним крајевима, где се оне строго попуњавају. За доказ служила је статистика злочина у појединим пределима.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Дигуришка за православне ученике основних школа саставио Ђока Милић учитељ новосадеки. У Ср. Карловцима срп. мануфактурна штампарија. 1899. Цена је књиге 50 потура. 8° стр. 48. — Добија се у Новом Саду у књижари Луке Јоцића.

Конарство написао А. Д. Цена 30 новчића. Загреб, штампано у српској штампарији 1899. Добија се у Загребу у српској штампарији.

Шарени шљаци, хумористичке цртце од Јована Протића; Disjesta од Д. Ђ. Омчикуса; Приповетке А. П. Чехова превео Веља Миросављевић. — Ове три књиге изашле су у наклади издавачке књижарице Пахера и Кишића у Мостару као 1., 2. и 3. свеска „Мале Библиотеке“. — Цена је свакој 12 новч. — Од своје стране их топло препоручујемо свакоме, ко воли ваљану лектуру.

ОПОМЕНА ДУЖНИЦИМА.

Дужнике наше озбиљно позивамо, да нам дужне своте за ову и прошле године, што у краћем року пошаљу, јер и ми треба, да својим дужностима у штампарiji за доста учинимо.

Администрација „Школског Листа“.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школки Лист“ изази један пут у месецу. Претплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учители са малоу платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Донио и предплата шаљу се: Уредиштво „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, 30. Новембра 1899. године.

ПРОСЛАВА ДВАДЕСЕТОГОДИШЊИЦЕ СРПСКЕ ВИШЕ ДЕВОЈАЧКЕ ШКОЛЕ У ПАНЧЕВУ.

У културном животу оностраних Срба ретка су овака славља, као што је ово, што га 10. новембра ове године овде прослависмо. Пре двадесетипет година истога дана отворила је овдашња српска виша девојачка школа двери свог просветног храма, које вековима бејаху затворене српском женскињу, и унела је светлост у душу и срце му, за којом је оно тако жудно чезнуло. Од тога дана почело је наше женскиње живети другим душевним животом, почело се напајати науком и знањем и васпитавати у чисто српском духу. После тако лепих резултата, што их наша школа показа за минула четврт века, заслужила је, да се прослави на достојан начин, као што је и учињено. Прослава је текла овим редом:

У 10 сахати пре подне био је скуп у згради српске више девојачке школе и за тим полазак у св. успенску цркву на благодареније. Благодареније је обавио протопрезвитер г. Сава Стојшић са осталим свештеницима. На јектенија је одговарао дивно и складно кор нашег црквеног певачког друштва под управом свог коровође г. Мите Топаловића. После благодаренија обављено је свечано водоосвећење у згради српске више девојачке школе уз појање ученица. Затим је отишао цео икупљени светли збор у св.-савски дом, где се у дивној св.-савској дворани наставила свечаност овим редом:

1.) Ученице више школе отпеваше уз пратњу хармонијума лепо и складно: „Химну двадесетогодишњице“, речи Данице Чакловићке, композиција Мите Топаловића. 2.) Г. Јован Поповић, управитељ, изнео је у лепом говору историју ове школе, њен рад и успех за ово двадесетипет година и споменуо је топлим речима

заслуге свију њених добротвора. 3.) Председник панчевачке црквене општине г. Каменко Јовановић говорио је о постанку школе, о њеном раду и жртвама, које су за њу принесене. 4.) Г. Душан Радуловић, тајник Добротворне Задруге Српкиња Панчевкиња, поздравио је школско славље у име задруге и захвалио се наставницима на труду. 5.) Г. Милаи Мандровић поздравио је у име колегије јубиларе: г. г. Јована Поповића, Катарину Петковићку и Миту Топаловића. 6.) Ученица III. раз. Милева Томићева поздравила је јубиларе у име ученица, на који се поздрав управитељ захвалио са неколико топлих речи. 7.) Ученице су отпевале „Школску химну“ од Мите Топаловића.

У вече је одржана беседа са играчком. Беседа је била јако посећена, а програм одабрани и изведен је на опште задовољство. „Химну дваестипогодишњице“ отпевале су ученице уз пријатељску помоћ бивших ученица тако лепо и складно, да се лепше не може пожелети. Гђца Катица Олђанова, бивша ученица, декламовала је песму „Слава“ од Д. Брашован-Неранџић право уметнички, те је својим приказом и својом љупком појавом публику занела. „Девојка и ружа“ од В. Хорејшека отпевала је гђца Олга Барићева дивно. Ми смо чули госпођицу Олгу чешће певати и уживасмо увек у њеном лепом певању, али нам се учини, да њено певање није никад у толикој мери срцу говорило, као у овај мах. Увод у оперу „Портичка немакиња“ од Обеја извеле су на гласовиру Гђце: Милева Драгићева и Јелка Милутиновићева врло лепо и прецизно, да су заиста као веома младе свирачице у пуној мери заслужиле бурни аплауз признања, којим их је публика изазвала. Ми се надамо, да ћемо имати још који пут прилике, да чујемо наше младе свирачице.

Публика беше врло пријатно изненађена уметнутом тачком, коју је извео чувени гуслар и певач народних песама г. дрид Прита, певајући уз гусле једну народну песму. Г. Прита је својим пријатељским суделовањем много допринео сјају програма, а уједно је заменио њиме своју милу сеју др. Марију Прита-Вучетић, која је требала као бивша ученица ове школе да држи говор, али је дужношћу својом у томе била спречена. Г. Прита је својим лепим гласом и дирљивим певањем толико занео слушаоце, да је на бурни захтев морао додати још једну песму. Његово певање уз гусле беше за нас ретко уживање, пошто већ давно не чусмо српског гуслара.

Шесту тачку програма „Школин рад“, алегорија, чекала је публика са великом запетошћу. И ако смо очекивали лепог уживања од овог приказа, признајемо, да је оно, што чусмо и видесмо, далеко надмашило свако очекивање. Алегорија је написана у лепим стиховима, пуним родољубља и заноса. У њој излази ђеније школе и четрнаест наука и говоре у китњастим речима о своме задатку и раду у школи. У алегорији су згодно уметнуте три песме, што их кор иза кулиса пева. Колико је алегорија лепа сама по себи, још је више улепша богато класично и народно одело приказивачица. У целини беше то једна лепа слика, да је човек лепшу замислити не може. Не можемо на ино, а да и овом приликом не изречемо гђи Даници Чакловићки најтоплију хвалу, што нам пружи овако лепа уживања. Ми смо је поново упознали не само као песницу него и као веома вешту редитељку, која није жалила рада ни труда, да своје подузеће што лепше изведе. Приказ је текао врло прецизно, а што нас је нарочито пријатно изненадило, то је правилан нагласак и лепо рецитовање стихова. Ми дакле и овде кличемо госпођи Чакловићки: Евала! а изречемо наду, да ће нас још који пут изненадити и пружити нам овако лепог уживања. Са последњом тачком: „У славу 25-годишњице“ од Мите Топаловића завршен је први доо забаве.

Док се дворана распремала за игру, поседали су: чланови патроната, црквене општине, наставници више школе са својим милим гостима: управитељем и наставницима више женске школе из Београда за банкет, који је приређен у почаст милим гостима, који дођоше да својим присуством увеличају ово лепо славље. На банкету је пало више лепих здравица, а „многаја љета“ орило се често. Док се старији поред здравица, песме и руменке веселише, дотле је младеж неуморно играла и тако је сваки посетилац ове забаве отишао задовољан кући, понесавши лепу и трајну успомену.

Сматрам за пријатну дужност, да споменем дарежљивост гђе Софије Паје Јовановића, која је као једна од првих ученица ове школе у забави приложила 100 фор. у фонд српске више девојачке школе. Живела!

Сутра дан, у четвртак 11. (23.) новембра, у 11 сахати пре подне искупили се наставници и ученице у св. успенској цркви на свечан парастост, који је приређен у покој души умрлих наставника, добротвора и ученица. На парастосу је чинодјејствовало васколико свештенство овдашње. На јектенија је одговарао мушки

кор црквиног певачког друштва. На парастосу били су и београдски гости.

Тако се завршила двадесетипетогодишња прослава овог српског просветног завода, који је намењен вишем образовању и васпитању наше женске омладине.

За време прославе стигло је на завод преко педесет брзојавних и писмених поздрава из разних српских крајева. Ово је најбољи доказ, да је сваки, који дише и осећа српски учествовао у овом нашем лепом славу.

Панчево, 12. новембра 1899.

Veritas.*)

О МОНОЛОШКОЈ И ДИЈАЛОШКОЈ МЕТОДИ У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ.

Пише: Душан Ћурић, срп. нар. учитељ.

Кад дете „први пут“ дође у школу, први пут ступи у видну и пространу собу, пуну скамија, види у скамијама своје вршњаке како седе мирно, види по зидовима разне слике, велике мапе (земљовиде), види школску таблу и остале школске ствари њему до онда непознате одмах му се дух вине у неки виши ступањ познавања самог себе, оцењивања своје части, онога *ја*, који се преобрази у леп идеал, те природно следећи пажљивости и посматрању свих предмета што га окружавају у школи, већ првог дана школског образује се дете и добије јасан појам, те онда раздраганим срцем осећа да је „прави ученик“ (ћак). — Дете, у даљем току свога свакодневног похађања школе, која му је сад већ постала као обавезна, те осећа нагон вршењу неке дужности, а особито учитељеним природним поступком (генетички) буђењем поверења, привикавањем на зашт, побуђивањем и храбрењем на говор, — добија све то више јасних слика, обим схваћања постаје му све то опширнији, сталнији и сигурнији. Очигледна настава учитељева отвара врата памтењу, говору и мишљењу. Вањски осећаји детињи гледањем, постају унутарњи помоћу пет чула: вида, слуха, куса, мириса и пипања. Дакле природним поступком, постепеним развијањем, практичном методом само, може учитељ развити и развијати дух детињи. Природно, практично, зато мора сваки учитељ поступати, јер природа је јача од човека онда, када се неприродно с њом ратује. Ратовати с природним нагонима може само онај, који познаје своје индивидуалне особине и уме надмоћ прибавити да их обиђе и правилно да ходи. Наравно да

*) Препечатано из „Враника“.

учитељ у школи може успешно изображавати и васпитавати само тада, када познаје природне законе и ако их онако дословце врши, како његов рад не би противан био ни монолошкој ни дијалошкој методи.

Код разних учитеља има и разних метода. Тако нпр. кад учитељ само показује деци, зове се дидактичан, ако учитељ наставно градиво предаје а ђаци слушају, зове се акроаматичан, ако учитељ тако предаје, да ђаци одмах утубе, зове се инемоничан начин, ако учитељ ђацима ставља питања, а на питања деца одговарају, то је катихетичан начин, а има опет, где учитељи само задају, а деца уче оно што им је задато, то је хајристичан, а ако ђаци сами уче себе (или свако за себе), то је аутодидактичан начин.

Сви овде наведени начини, не употребљују се подједнако т. ј. сви учитељи, нити се држе свих тих начина, нити сви употребљују један једини начин. Учитељ, који предаје наставу ђацима као предмет т. ј. учитељ који зна како треба изнети предмет наставе пред ђацима, такав учитељ влада природним радом у школи, такав учитељ разуме свој метод. Непрактични учитељи већином се слажуе монотоним методом. Практичан пак учитељ, или предаје наставно градиво разумљиво, дечијем уму схватљиво, или стављеним питањима развија ум, мишљење и утврђује наставно градиво прогресивно, т. ј. учитељ развија, а ученик казује, ствара, продуцира, или: и предаје и развија и пита. Начин, којим учитељ само предаје, зове се монолошки а начин којим учитељ пита и задаје, а ђак казује, ствара (продуцира), зове се дијалошки.

Не ваља сувише предавати, а мало питати. Не ваља ни ако учитељ сувише пита, а мало предаје. Овде се мора наћи средина, а ту средину ће најбоље одредити искуство, јер оно је водилац у сваком подухвату. Искуством се долази до усавршене вештине, а вешт је у свом методу онај, који чита, труди се да сувременом знању, напредном духу следи и настојава да своје знање прошири и попуни. Греше они учитељи, који не радо читају оно, што им је преко нужно за употребу у школи и што би требало, нпр. као новост да заведу у настави. — Прва и најбитнија потреба је сваком учитељу настојати, да до добрих и најбољих дидактичко методичких, педагошко психологичких књига дође, да исте чешће прочитава, есенцију за себе стално присвоји и по утврђеном знању, по уметности својој, дијалошким методом ради у школи. Истина је, да се у свима разредима осн. школе не сме, и не може једним те

истим начином радити. Више треба генетичким начином радити у првом разреду, дијалогски т. ј. разговором. Мило разговарати, мало питати, све умерено и одмерено, и увек пазити, да се у школи одржи мир и пажња, весело расположење ученика. Учитељ треба да у ђака пробуди и улије жудњу за његовим предавањем. Но овде морам приметити, да се ђаци не интересују и не побуђују на пажњу учитељева предавања, ако је добар, а можда и претеран шаливчина, па у сред предавања нпр. ако досадно и без воље, без сваке досљедности предаје, па ђаци зевају, или шушкају или што друго раде, а он на једанпут искаже какву смешну реченицу, досетку итд. па држи да тим начином постизава целу добре и ваљане дијалогске наставе. Никако!

Учитељ ће своју наставу тада учинити деци занимљивом, ако уме онако говорити што говоре као деца. Педагог Немац Сајлер каже: „С дететом се мораш подетити, ако хоћеш да те разуме“. Подетити значи овде, уживити се у детињи дух удахнути радост и љубав у децу и предавање учинити занимљивим моралним причама, песмицама, а не неспретним и недосљедним испадцима и које-каквим шалама. Свака реч учитељева треба да је отисак дечијег изражаја.

Најгора је она школа, а најлошији су ђаци у оној школи, где се много учи, а мало научи. Према томе дакле, настава треба да је монолошка, дијалогска, истинита, практична, јасна и онда јој је осигуран трајни успех.

Дарда, на св. Архангела Михаила 1899.

ПОФТОРНА ШКОЛА И НАСТАВА ЈОЈ.

Посвећено: Учитељству српском.

(Наставак.)

III. година.

Српско читање.

На расположењу 23 часа.

А. Толико бисер песама и прича са животописима дотичних нам књижевника, да се на 8 часова свршити може.

Б. *Наука о човеку*: 1. Човек душом. — 2. Начин спасавања утопљеника, смирзнутога или при загушу.

В. *Земљинс*: 1. Земља као планета и месец. — 2. Сунце и сунчани систем. — 3. Василиона.

Г. *Природословље*: 1. Струје ваздуха. — 2. Испаравање и оптока паре. — 3. Пара и парне машине. — 4. О муњи у опште. — 5. Муња на небу, грмљавина.

Д. *Историја*: 1. Угарска после државног поравнања. — 2. Срби с погледом на устројство од 1848. и 1868. год. — 3. Стање Срба пре државног поравнања до доба Франца II. — 4. Стање Срба до доба краља Леополда I. — 5. Сеоба Срба у Угарску и стање им за доба Леополда I-вог и пре.*)

Мађарски.

На расположењу 14 часова.

Толико читалачких бројева садржином из пољопривредног и друштвеног живота, да се за распоређених 14 часа свршити може.

Устав.

На расположењу 16 часова.

1. Општине као правне чињенице државе и уређење им. — 2. Среско и муниципално уређење и управа. — 3. Државно уређење и устав. — 4. Краљ државе. — 5. Сабор државни. — 6. Државна управа, влада. — 7. Српска аутономија и однос јој према влади. — 8. Црквена општина, епархија, митрополија. — 9. Уређење цркв. школске општине, епархије; сабор и органи му. — 10. Ослобођење поданика, равноправност. — 11. Права и дужност грађана. — 12. Правосуђе. — 13. Судски форуми и замеништво адвоката. — 14. Закон о устројству пољских чувара. — 15. Законско уређење у погледу здравствене неге животиња. — 16. Законско уређење чељади и надничара.

Пољопривреда.

На расположењу 18 часова.

Мушки: 1. „У радише свега више у штедише јоште више.“ — 2. Како да се користимо гајењем воћа. — 3. О ђубрењу. — 4. Какво вештачко ђубре да употребљујемо. — 5. Семе и поступак с њим. — 6. Сеоске газде и газдинске машине. — 7. Шта да чине мале газде. — 8. О нези вина. — 9. О комлову, мељу. — 10. Корист од краве. — 11. Како да предупредимо и лечимо бољу уста и папака. — 12. Како ћемо се одбранили од епидемије свиња

*) Код српске историје употребљујем регресован начин, јер тако ток наставе зависи и што ће ученицима, познавајући дотична доба из мађарске историје, пријемљивије бити.

нам. — 13. О нези свилене бубе. — 14. — О пчеларству. — 15. Како да се учини лан и кудеља. — 16. Разумна економија. — 17. Земљорадничке задруге. — 18. Историја пољопривреде у Угарској.

Женске; 1. Копање и превртање баштенске земље. — 2. Усађивање дрва. — 3. Каламљење и очеење. — 4. Ситно баштенско цвеће. — 5. Собно цвеће. — 6. Ружа и каламљење јој. — 7. Расађивање кухинског зеља. — 8. Нега расаде. — 9. Семе и неговање за приплод. — 10. Кратко кућарство. — . . . а остали 8 часова практичан рад у башти а с њима и II-га год.

Ово би била садржина треће нам читанке т. ј. за III-ћу годину, од чега би предмете мађарског, устава и пољопривреде употребили при засебним, зато опредељеним часовима. Оне друге пак пертрактирали би на часовима распореда српског читања али због мање количине часова не на онај начин као у I-вој и у II-гој години, већ би узели. I. недеље првог часа читалачки предмет из науке о човеку; а други час из земљописа. II-ге би недеље узели и други број из науке о човеку и тиме ту наставу завршили поновив у кратко и учено из I. и II-ге године. III-ће недеље би узели предмет земљописни; IV-те недеље предмет природословља. V-те недеље предмет историје, а VI-те недеље последњи, 3-ћи предмет земљописа и ову наставу такође на речени начин свршили. За тим би узимали редом недељно природословље, историју, па српске песме односно приче — док нам на послетку не би остало за последња 4 часа обрада предмета српских књижевности. Тим начином би нам настава и поред краткоће времена ипак у унутар-вези стојала а и свежија била.

При настави пак, рачуна и писмених састава ручне учебнике не би употребљавали. Ученици би дотично градиво по предавању и упутству учитеља и по показивању оригинала акцептирали. Место учебника правили би себи белажнице и то би себи и за касније сачували. Да би обе ове наставе што бољим плодом уродиле, предавање ваља да нам је јасно и по напред опредељеном плану, због тога би се следеће диспозиције држали: I. и II. год.

Рачун.

На расположењу 31 час.

1. час . . . Учвршћивање бројања декатског степена и десетичних разломака.*) — 2. 3. 4. и 5. час... задаће сабирања једно-

*) По не на основу односа целог према деловима, већ на основу декатског система.

именовања за тим двоименовања с једно и више именовања на начин као код сабирања и рачунање времена. — 9. час... комплициране задаће сабирања и одузимања. — 10. час... задаће множења са једно-, дво-, итд. — ставним множителем а множимком десетичног разломка. — 11. час... Задаће множења у оба фактора више именовања изражено у десетичним разломцима. — 12. и 13. час... четвороугољници, изналагање периферије и површине им, а комплицирано са досадањим рачунским видовима. — 14. час... троугољници и изналагање периферије и површине. — 15. час... многоугољници, изналагање обима и површине. — 16. час... круг, изналагање периферије мешовито са досадањим задатцима. — 17. час... изналагање површине круга мешовито са досад ученим задаћама. — 18. и 19. час... Задаћа делења са једно именованим (целим) бројевима а једно и двоставним делитељем. — 20. час... Задаће садржавања а природе као прошлог часа. — 21. и 22. час... задаће делења и садржавања са деломком десетичног разломка (више именовања). — 23. и 24. час... разне комплициране задаће множења и делења, односно садржавања. — 25. и 26... разне задаће сва четири вида комплицирано; при делењу и делитељем десетичног разломка. — 27. 28. 29. 30. и 31. час... разне комплициране задаће из свега ученог те тако утврђивање.

По себи се разуме да се код сваке задаће има утврђивати врста мерâ и новац. Даље, настава ова у II-гој год. разликовала би се тим, што би задаће из већег бројног простора биле. При геометријским задаћама пак ваља радити и очигледно цртајући.

(Свршиће се.)

ПЕДАГОШКИ УНИВЕРЗИТЕТСКИ СЕМИНАР У ЈЕНИ.

Цел је овим редовима, да читаоце овога листа упозна са једном установом, која у Немачкој практичној педагогији игра тако важну улогу. Реч је о педагошком семинару у Јени. Тај семинар установљен је уз катедру философије и педагогике јенског философског факултета, те стоји под управом чувенога педагога проф. Др. Вилхелма Рајна.^{*)} У њему раде четири практична учитеља, а један

^{*)} Читаоцима овога листа познат је Др. Рајн по његовом раду „Карактер и образовање карактера“, који је А.з. Марић превео у „Школаском Листу“ за 1895. г. А ове године преведено му је дело „Pädagogik im Grundriss“. („Основи педагогике“) Превели В. Ј. Стојановић и А.з. Марић.

између њих је надучитељ. Семинар је снабдевен најпрактичнијим школским намештајем, особито су скамије удешене према годинама и узрасту дечијем и најбољим школским училима, те је у правом смислу речи школа за углед.

Чланови семинара су слушаоци педагогике и философије на јенском универзитету. Они се деле на три групе.

1. Прву групу сачињавају они, обично почетници, који само похађају предавања, (хоспитанти) и прате рад у школи.

2. У другу групу долазе изванредни, старији чланови семинара, који такођер похађају предавања, али на конференцијама учествују у дебати на рад појединих учитеља или практиканата. И у трећу групу,

3. долазе *практиканти*, који у појединим разредима предају поједине предмете. (По правилима семинара сваки практикант на почетку семестра изабере себи један, или колико хоће предмета и те је предмете после дужан предавати у свима разредима целог семестра т. ј. половину године.)

Да би се дала прилика за општу измену мисли, установљене су за све чланове семинара недељно три конференције.

1. Једна је практична конференција у школи, на којој поједини учитељ или практикант предаје пред свима семинаристама једно угледно предавање.

2. Мане и примедбе на то предавање износе се у другој конференцији, где се после води дискусија о предавањима као и читају разни педагошки чланци.

3. Теоретска конференција држи се на универзи и тамо се читају поједина педагошка дела и критике на њих.

Као што се из овог кратког прегледа види, рад педагошког семинара је врло разгранат, те није ни чудо, што у њему има чланова из Србије, Угарске, Бугарске, Енглеске, Швајцарске, Америчких Сједињених Држава, Румунске, па чак из Јапана. И поред свега тога шаренила од народности може се рећи, да у семинару влада братска љубав и слога, што се у једном таквом заводу и захтева.

22. окт. (3. новембра) о. г. отворен је семинар за овај, зимски, семестар.

Прва конференција држана је 28. окт. (9. нов.) и на њој је читан извештај са јачке екскурсије. Ученици семинара походили су са двојцом својих учитеља Лајпциг, и у њему пробавили три

дана. Како тај извештај за наше прилике није од велике важности, не ћемо овде да га преносимо.

Међутим на теоретској конференцији читао је један практикант свој реферат о књизи Др. Вилмана: „Дидактика као наука о образовању.“*) После реферата Др. Рајн учинио је неке напомене и примедбе.

Тако на 9. страни своје „Дидактике“ спомиње Вилман као педагога и *Ла Сала* (*La Salli*.) Како има много њих, који не знају ко је био Ла Сал, добро ће доћи ови податци: Ла Сал, рођен је 1651. и био је свештеник у Рајсу, у Француској. Године 1680. подигне он школу „Браће Христовог живота“, која је била потпомагана језуитским новцем. Кад је Ла Сал умро у његовој школи било је 9000 школске деце са 200 учитеља. Он је у својој школи снажио црквено васпитање. Но ипак та школа није била у тесној вези са језуитизмом. Кад је укинут језуитоки ред у Француској, та је школа и даље остала. Данас имаде у њој 350,000 деце, са неколико хиљада учитеља. Ла Сал је живи пример љубави према народном подмлатку и настојавања за боље образованом омладином и народом, јер је он жртвовао све своје имање, подиравши и издржавајући школу из својих средстава.

На 19. стр. набрајајући заслуге школе, Вилман вели да школа чува децу од приморавања на јак телесни рад. Истина, да школа може да чува децу од приморавања на јак телесни рад, посао, али и то само деломично, а не са свим. Особито у градовима, где је индустрија велика, може школа врло мало да учини, јер ту не само да се деца употребљавају после школских часова на телесни рад, него се у опште и не шаљу у школу. Тако статистички податци показују, да је у Саксонској прошле године 250,989 деце употребљено за индустријски посао, а од тога броја било је 40,499 деце испод 12 година. Дабоме, да и држава донекле регулише то стање, јер је издала закон по коме се деца не смеју употребити више од 6 часа дневно, али и то је много, кад се узме у обзир потреба опште образованости. А не треба ни то заборавити, да се рани улазак у живот, доцније јако свети на детету. Најчешће последице су: преступи сваке врсте и неморал. Надовезујући на то и срањујући наше прилике с немачким, морамо рећи, да је код нас у том погледу бар добро, и ако се наша школска деца у неким местима више налазе у пољу, него у школи. Но и ту није тако велика

*) Dr. O. Willmann: „Didaktik als Bildungslehre“, I. u. II. Band. Braunschweig 1895.

опасност по моралну страну образовања, јер услед неразвијене индустрије наша деца не раде у загушљивим фабрикама и не долазе у додир са људима разних година, пола, навика и образовања пре времена. Поред развијене индустрије не би нас ни то зло мимоишло.

Ми ћемо се згодном приликом још вратити на ову ствар, да коју више проговоримо о томе.*)

Јена.

— а —

ШТО ГОСПОЈИЦЕ РАДО ЧИТАЈУ.

Паше: Јелица Беловић-Бернадзиковска.

„Овид и Цецеро у меканој ручици дјевојке.“

(Свршетак.)

У реалном свијету, право кажете, миле моје госпојице жена не може да буде живи анђео, несмртна вила, ни савршена богиња, већ мора да буде еманципантица, присталица новог покрета и духа. Питаће неко: „А је ли заиста потребан тај покрет и положај жене?“ На то им модерни дух громким гласом одговара: „Јест потребан већ и ради господарских разлога!“

Па кад се задубе у то Fin-de-siècle питање видјет ће и највећи противници равноправности жене, да је заиста дошло вријеме, да озбиљно одреде своје становиште и да мјесто обичног подругивања изнесу више или мање вриједне доказе: је ли жена збиља — како они у својој мушкој гордости и мисле — неспособна за овај положај, за којим тежи. Но ту ваља да познаш душу женину до дна!... Тек осим овога покрета, који се може назвати популарним има и други знаанствени покрет. А то је онај, који брижно сабира антрополошке и друге чињенице, које би имале да покажу, каква је конституционална разлика међу женом и мужем у физичком и психичком погледу, па да тиме пружи замашне разлоге против промјене у данашњем положају жене. Ама ко хоће да жени напрти нове дужности и терете, тај хоће да се промијене породичне прилике! Големе ли задаће хтјети жени подручје њезина рада сасвим промијенити! Големе ли реформе жени дотле у друштвеном и политичком погледу посве *равноправан положај са муш-*

*) Др. Рајн држао је 4. (16.) новембра у „Staatswissenschaftliche Gesellschaft“-у једно испрпно предавање о дечијим преступима, поткрепљено и статистичким подацима. У једном од идућих бројева донећемо то предавање, да се види, колики су дечији преступи у западној Европи: Немачкој, Француској, и Енглеској и каквим би им се средствима могло доскочити.

нарцем! Старим се душманима жена, коса јежи на глави од такве помисли!

Бадава, женско је питање данас не само питање моде, већ је и питање знаности! То увиђају сви, па се зато и задубише у то питање — те га дробе на све краје, и рашчлањују у све могуће дјелове и дјелиће. И психологија и физиологија и социјалдемократија, и антропологија и све могуће знаности расправљају о њему.

Професор Патрик у својој „Психологији жене“ испитује неке резултате новијих антрополошких истраживања, која се односе особито на психологију жене, желећи тиме да разјасни опћенити утјецај ових знанствених послелака на ријешење женскога питања. Нема сумње, да ни најгорљивији заточник равноправности жена не може тајити, да успех и трајност женске реформе овиси о том, да ли међу физичним и душевним устројем жене и међу новим дужностима, које се жени у новом јој положају налажу, постоји или не постоји каква разлика. Но, вели проф. Патрик, ако би се данас знанствено и доказала интелектуална и физична слабоћа жене, ипак се то ни по што не може сматрати знаменитим разлогом, да се жени *ускрате* политичке и одгојне предности, за којима она тежи. Ако се ова неспособност код жене заиста сматра посљедицом њеног нижега положаја, у којем се она све до данас налази, онда има тим више разлога, да се начини обрат у том положају. Али женама се мора савјетовати, да се новим дужностима подвргавају само мало по мало, јер би прекомјерно напрезање недостатних сила могло данас женском питању само шкодити, а противницима те реформе у руке дати ново оружје. Теорије, по којим се тумаче појаве женског организма, врло су различите. Још у Аристотелево пријеме сматрала се жена „слабим полом“ — данас је то стара предрасуда!

Жена је јака, ако хоће да буде јака — жена је добра и умна, ако хоће да буде добра и умна.

И све то она може да буде, и ако не така у великом мјесту, онда бар у малом — бар у оном свјету — што је дом њен, кућа њена. Нека се занима и за спољашњи свијет и за велика питања друштва људскога, нека их разумије у толико, у колико јој је по том разумјети војна свога. Њему мора да је „музом“ која га потиче на заносна дјела, њему мора да је богињом, која му чува свету ватру родољубља у јуначким грудима! Њему мора да буде филозофом у борби и прегоривању.

Рећи ћете ми можда, мила госпођице, да немате толико времена, да се бавите таковом лектиром, која би вас оспособила на горње дичне мисије. Немате времена? Та ваљда није! А кад треба поћи на „Klatschkränzhene“, на оне опасне састанке, које минотауријским гладом прогутају толико новаца, толико трошка, толико времена и толико људске среће — шта велите онда? „Доћи ћу, доћи!“ Допустите, да вам рекнем, да ја онамо дошла не бих — мени је стопут милија добра књига, него оваково слатко друштво. Вјерујте! Зар не познасте већ и сами, како су опасни ови састанци? О, за цијело да познасте, само не ћете да то кажете. Можда ћете рећи, да су оно сасвим невини разговори. Аха! С почетка да — говори се најприје о јелима, о слушкињама, онда о несталиности моде о одијелу и фризури, па о скупоћи овога или онога, то је све безазленој ствари, али сад што долази? Ех, bien-to не бисте на сва уста признали?! А, ја вас увјеравам: боља је добра књига, вјерујте — стопут боља!

Бањалука, 1899.

Н Е К Р О Л О Г.

† **Ћорђе Ф. Недељковић** грађанин новосадски преселио се у вечност 24. новембра у Новом Саду, покојник је своје имање оставио на добротворне цели, од којих и „фонду св. Саве“ 10,000 фор., гимназији новосадској 10,000 фор. и т. д. тако, да је тиме постао један од највећих добротвора српске школе. Сахрањен је уз велико саучешће 26. новембра у Новом Саду. На опелу је началствовао високопреосвећени господин Митрофан епископ бачки.

† **Јован Чиплић** српски народни учитељ у Старом Бечеју, преминуо је 20. новембра т. г. после дужег боловања у 48. години живота, а 23. година трудног учитељског рада. Сахрањен је на Воведеније на тамошњем православном српском великом гробљу.

† **Константин Фука** учитељски кандидат, преселио се у вечност 9. (21.) новембра т. г. у Долову код својих родитеља, у цвету младости, у 20. својој години. Сахрањен је 11. (20.) и. м. на тамошњем православном гробљу.

Вечна им памјат!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Прорачун за просветне цели. Угарски министар просвете поднео је земаљском сабору прорачун за просветне цели у идућој 1900. години. Према томе издатак ће бити 40,780.588 круна. За основне школе употребиће се идуће године 461,816 круна више него прошле; од исте соте употребиће се 160,000 круна, за оснивање 200 нових државних школа, које ће се отворити 1. септембра п. н. кал. 1900. године и на којима ће радити 300 учитељских снага. На 3000 државних учитеља потрошиће се 2,902,800 круна. 80 њих имаће плату од 1400 кр.; 387 по 1200 кр.; 1500 по 1000 кр. и 1300 по 800 круна. У име станарине даће се 199,309 круна, од којих ће њих 21 добијати по 600 кр.; 6 по 400 кр.; 100 по 360 кр.; 73 по 300 кр.; 200 по 240 кр. и 1000 по 200 круна.

Уважавање учитеља. У Дражђанима у Саксонској називали су једну улицу по имену тамошњег заслужног управитеља грађанских школа *Бертелта*, — Бертелтовом улицом. Подобно су учинили и становници у Костајници у Хрватској. На име градско заступство тамошње закључило је, да се ондашње лено и велико металниште на брду Дјеђу, прозове *Третењаховим металништем* — по имећу бившег управитеља тамошње грађанске школе и вредног хрватског педагошког писца, г. Даворина Третењака. Заста похвално!

Дечије игре. Г. Милорад М. Петровић учитељ у М. Крчмарима у Србији, решио се да уз припомоћ својих другова сакупи и у засебној књизи на свет изда „Дечије и омладинске игре“. Радујемо се овоме потхвату, а уједно упозоравамо писца на већ једно слично дело у српској литератури, од професора сомборске учитељске школе г. Милана Стојшића.

Чешка основна школа у Бечу. Као што је познато у престоници Аустријског царства Бечу, станује око 300,000 Чеха, који имају једну једину основну школу, коју издржава друштво „Коменски“. Та школа нема права јавности, пошто јој влада то не дозвољава, ма да она у сваком погледу одговара захтевима, које закон прописује. И ове године су се бечки Чеси обратили с молбом на надлежно место, да им се дотичној школи подели право јавности, али су одбијени, те су услед тога јако огорчени.

Учитељски добротвор. Чувени руски писац Антоније С. Чехов оснива на Криму дом за старе и умировљене учитеље. Он се сам преселио у Москву, али зиму проводи у Јалти, те ће се у то доба налазити у близини дома којег ће подићи.

Р А З Н О.

Четрдесетогодишњица црквене службе „Протођаконства“ Филипа Радичевића на Цетињу. Како смо извјештали у четвртак 16. децембра ове године, славиће четрдесетогодишњицу црквене своје службе у митрополији Цетињској, пречасни господин *Филип Радичевић* дворски протођакон и секретар митрополије Црногорске, који још од времена витешкога Господара

Црно Горе кнеза *Данила I. Петровић-Њешића*, безпорочно и вјерно служи на олтару Господњем под „*Орловим Крстом*“, на ономе лутоме камену где је од Косова сачувата српска слобода и свето православље. У низу тије четрдесетијех година, био је учитељ основне Цетињске школе, пуније тринајест година, поред чега је био катихета и учитељ аритметике у женском заводу царице Марије на Цетињу, неуморно радећи за развитак народнога образовања и његове моралне крјепости. Он је био за све вријеме свота црквенога и просвјетнога рада, неуморни реденик, који је са свијем жаром срца свога дужности своје вршио, служећи вјерно узвишени престол и драгу домовину. Радичевић се бавио и са књижевношћу, пишући чланке и дописе у многим српским политичким и књижевним листовима, скупљајући по народу пјесме и старине од којих је издао једну књигу под именом „*Гусли Црногорски*.“ Осим тога он је текст „*Буквара*“ за црногорске школе, што су га сачинили сомборски учитељски приправници, под руководством свог наставника педагогике и методике *Н. Ђ. Вукићевића*, применио на јужно, црногорско нарјечје. Његово Височанство Господар Кнез Никола I. ваада је поклањао своје благовољење према Радичевићу, кога је удостојио високе чести бити вјероучитељем владарској дјечи, наградивши његов усрдни и вјерни рад са више ордена, а одликован је и од цара руског племићким орденом светог Владимира, и са више разније ордена од Србије и Бугарске. Поред свијех породичнијех несрећа које су га постизале, што је два сина трагично изгубио, ипак се мушки достојанствено држи, вршећи црквене дужности и секретара митрополије Црногорске. Сављенику честитамо да дуго поживи на корист свете православне цркве!

С. В.

НАШИМ ДУЖНИЦИМА.

Озбиљно опомињемо и учтиво молимо штоване претплатнике наше, који нам до данас претплату не послаше, да то што пре учинити не пропусте.

Ми смо своју дужност вршили и лист према негодним материјалним околностима у којима се налазимо, доста тачно издавали, право је дакле, да нас нико не закине, ко је лист примао, већ да нам дужну своту пошаље.

Лист ћемо — помоћу Божјом — и до године издавати, те с тога већ овим путем позивамо све пријатеље школства нашег, да се за претплатнике упишу, односно претплату за идућу годину пошаљу.

У Сомбору, 30. новембра 1899. године.

Уредништво и администрација „Школскога Листа.“

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Претплата је на цео годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплата илазу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

У Сомбору, 31. Децембра 1899. године.

ПЕДАГОГИКА НА ПРАГУ НОВОГ ВЕКА.*)

Као што се научник кад и кад осврне на свој рад, те га критички гледа и посматра, тако треба и народ да се кад и кад обазре, да види: да ли је испунио аманет својих предака у свему. Народ крепак и здрав врло ће радо загледати критички у свој рад.

Ми смо данас на граници овог деветнаестог века. За неколико дана само, па ћемо овај век бројати као прошли. И баш у том добу, и на том месту, прилика је да се и ми обазремо на овај век, да видимо шта нам је он дао, те да из тога извучемо прилике, које нас чекају у том другом, новом, двадесетом.

Врло је лако погодити, да ми хоћемо да посматрамо педагошке прилике у овом веку, јер нас, на овом месту, оне једино и занимају, и у том ћемо бити врло кратки.

Од знатнијих педагога у овај век улазе *Хербарт* и *Песталоције*. Они и излазе из њега и прелазе у нови век. Век њихове владавине био је по томе врло велик, а то је и најбоља критика њихових школа.

Хербарт и Песталоције допуњују једно друго сасвим. Осим многих других заједничких одлика, њих карактеристишу и јако развијена религијска осећања; обојица су били дубоке религијске природе. А поред тога обојица су били повучени. Њихов је дух у педагогици зато и летео кроз читаво столеће заједно.

Овде морамо споменути, кроз које је епохе философске прошла Хербарт-Песталоцијева педагогика у овом веку.

Крај осамнаестог века створио је у Немачкој *рационализам*, *класицизам* и *романтизам*.

*) *Др. Вилх. Рајн* држао је 4. децембра о. г. као на дан Божићне славе педагошког семинара, предавање, под горњим насловом. Ми смо из њега извадили некоје мисли, које пристају за наше прилике.

1. У овом веку изумиरे *рационализам* сâм од себе, са свог неисторијског смисла. Њега је *Кант* поништио својим *критицизмом*, Хербарт и Песталоције још су једном ногом у рационализму, али их је Кант сасвим извео из њега. На њих су у многим погледу упливисали *Гете* и *Шилер*, јер су обојица били противници те епохе.

2. *Класицизам* су створили *Гете* и *Шилер*. Али је тај класицизам био скроз аристократски. Тек је помоћу универзитета улазио у школу и у народ. — Он се поделио на две гране, на хуманизам и на реализам. У тадашњим гимназијама превладала је била хуманистичка, а у реалкама реалистичка струја.

Песталоци је био за хуманизам, али га није хтео да ограничи само на најниже слојеве, него нека се он уведе од најмање па до највеће, од прве па до последње школе. *Са те своје идеје је Песталоције и прави оснивач народних школа у данашњем смислу тих речи*. И док је Песталоције више делатности развијао у основној школи, Хербарт је више нагињао гимназијском хуманизму. Ту се он толико одушевљавао за хуманизам, да је Одисеју предлагао да се учи пре свију предмета. Но Хербартова заслуга не може се опореди ни ту у погледу народне школе. Он је Песталоцијев покрет чувао од површности. Песталоцијеви ученици прешли су у формализам, а Хербарт се против њега одлучно борио.

3. У 1800. год. *романтика* је била на влади. Она је веома одушевљала *Гетеа*, *Шилера*, *Канта*, *Хербарта* и *Песталоција*. Хербарт и Песталоције најближе стоје романтизму, јер он је највише истакао индивидуалну страну човечију.

Међу тим романтизам је и у другом погледу важан, јер су Хербарт и Песталоци *истакли одговорност васпитачеву према својем народу*, а то је од не мале важности. Та ће се важност пренети и у нови век, а то је неизмерна срећа за народ и његов напредак.

Кад пак сравнимо друштвено стање учитеља онда и сада, не ћемо бити сасвим задовољни са садашњицом. Са каквих разлога, то нам је свима познато.

Рекли смо, да су Хербарт и Песталоције пратили педагогику у целом овом веку. Нема сумње, они ће прећи и у нови век, а са њима прећи ће и тежње, које у новог века чекају своје остварење. Те су тежње у кратко сведене, ово:

1. За основно школе нека се образује општа основа.

2. Наше школе нека буду *васпитне* школе, а не *школске касарне*, школа не сме бити претоварена, и школи морамо осигу-

рати нов и свеж живот, а то је само онда могуће, кад је и породични живот здрав. Нека се дакле негује здрав породични живот.

3. Деца од 14 година улазе у широки и бели свет, а то не значи ни мање ни више него у питање ставити само васпитање и школу. Нека су зато пофторне школе обавезне, те нека деца школа буде и сред света маспитач и учитељ.

4. Борба између хуманизма и реализма решиће се, ако се обе стране задовоље. Ту ће се показати, да ли су наше гимназије погодне за опстанак.

5. Да реши школско питање двадесетог века мора бити учитељски кадар добро образован. Та спрема нека је двојака 1. општа, педагошка и 2. стручна спрема.

6. Сви универзитети да дају велику педагошку спрему. Поље образовања мора такођер доћи на универзитет. Тек ће се онда на душевни живот народни упливисати.

Тако се пред нама указује читава гомила рада, који ће се у двадесетом веку морати обрадити. А то је посао млађег нараштаја. Педагошки принципи данас су утврђени. Дух је ту, који ће нову педагогику да води, оживљава. Нек нове снаге живог века наставе тамо, где је стари завршио, и нека испуне његов аманет, па ће се у будућност педагогике моћи погледати ведром чела и смела погледа!

Јена.

Рад.

ПОФТОРНА ШКОЛА И НАСТАВА ЈОЈ.

Посвећено: Учитељству еписком.

(Свршетак.)

III. година.

— На расположењу 14 часова. —

1. и 2. час... разне веће задаће ради понављања ланског градива. — 3. час... практично мерење и изналажење површине земље (окружни ланац и холд). — 4. час... коцка и ступ, изналажење површине и садржине им. — 5. час... пирамида и ваљак, изналажење површине и садржине им. — 6. час... кугла и изналажење површине и садржине. — 7. час... обични разломци, успоређивање им са десетичним системом; сабирање и одузимање бројева са обичним разломцима и претварањем у десетичне. — 8. час... разне задаће комплицирано са множењем и делењем обичних разломака. —

9... разне задаће рачунања камате и задаће правила тројног.*) — 10. час... задаће друштвеног рачуна. — 11. час... упознавање штедионица, новчаних задруга и сходне задаће. — 12. час... упознавање установе осигуравања живота, против ватре и леда. — 13. и 14. час... Утврђивање свега.

Писмени састави.

Код ове наставе услед природе и множине градива, прве две године истина у једно доба али друго и друго ради; што нас не ће ништа бунити имајући по распореду за ону наставу засебне часе

I. година.

— На расположењу 21 час. —

1. час... писање свих малих и великих писмена са усменим понављањем о реченицама с обзиром на правопис. — 2. час... преписивање са табле кратког извода већ читаног предмета, у кратким реченицама. — 3. и 4. час... То исто по у разгранатијим реченицама. — 5. и 6. час... преписивање из читанке. — 7., 8. и 9. час... писање по диктирању. — 10., 11. и 12. час... писмено одговарање на питања на табли стављена гледе садржине читаног предмета. — 13., 14. и 15. час... писање садржине читаног предмета по својој меморији. — 16. и 17. час... Ставити садржину песме у прози. — 18., 19. и 20. час... кратки описи појединих ствари и годишњих доба. — 21. час... читање страних рукописа.

II. година.

— На расположењу 21 час. —

1. час... читање страних рукописа, особито рђаво стилизирана писма и коригирање истих. — 2. и 3. час... услови ваљаног писма, адреса простог и препорученог. — 4. час... писање писма да некоме нешто достављамо или захваљујемо. — 5. час... писање писма другу или да некога молимо за нешто. — 6. и 7. час... писмо да се распитујемо за нешто, да некога у тузи тешимо, у радости поздрављамо или опомињемо. — 8. и 9. час... разноврсна трговачка писма. — 10. час... истављање поштанске упутнице и признаница исте. — 11. и 12. час... — адреса при слању пака, истављање пакетске упутнице и признаница исте. — 13. час... упознавање поштанских жигова и тарифе. — 14. час... примање

*) По ограничавати се на практичан живот.

препоручених писама и пакета „рег пашџ“. — 15. и 16. час... разноврсне објаве. — 17. и 18. час... писање разноврсних молбеница. — 19. и 20. час... изостављање сведочанства и рачуна. — 21. час... квите и обично опуномоћије и опште понављање.

III. година.

— На расположењу 14 часова. —

1. час... молбенице и закупни уговори. — 2. час... уговор при купу, продаји и службени уговор. — 3. час... већа опуномоћија и вађење разних званичних извода. — 4. час... упознавање разних жигова и тарифа им. — 5. час... позивнице разних судова и власти. — 6. час... адвокатско опуномоћије. — 7. час... уређење граунтовнице. — 8. час... интабулација и екстабулација. — 9. час... разне порезне књижице. — 10. час... разне општинске порезне опомене. 11. час... разне доставке за исплату штајера. — 12. час... меница и остављање јој; упознавање у главном меничног права. — 13. час... обвезница и разне трговачке штампане обвезнице. — 14. час... тестамент и важност му.

Овако, или на овај начин препоручујем установу пошторне нам школе устроити, славном вишом влашћу санкционисати, да овакав специјалан наставни план штампати и по њему учебнике зготовити даде; па ћемо тада одолети наставничкој нам савести, да смо дужности доста учинили, јер ће нам сваки појединац овим начином приуговорљен са нужном спремом у живот изаћи и тиме заједницу за сигурно унапредити. Као Срби пак, обезбедили би вероисповедни карактер и пошторне школе нам, јер изгубилимо их услед напреднијег државног уређења, много ће већи удар бити по евентуални губитак основних разреда.

У изложеном распореду градива не чиних спомена о веронауци и о с њоме — код нас — у свези стојећем црквено славенском језику. Не чиних то, што исказах своје мисли у стручном јој листу „Српски Синод“ и што о томе специјално дела на то позвана анкета. Даље из разлога, што сам тврдо убеђен, да ученика у томе добу ваља предати свештенику. Ту нека почиње акција његова, зидајући стварно на од нас зготовљени осећајни основ. Ту нека га угледом и примером свога чина а специјалном стручношћу научи, обучи... пројма свом науком свете нам цркве, да одрастив нађе у њојзи мелема евентуалним животним тегобама.

П. Т.

особито наглашавају очигледност и стављају је за безусловну важност у развиту духа дечијег, јер она највећу улогу игра у животу дечијем, најмоћније утичући на душу и срце дечије, те по томе голему важност заузима не само у системи школске наставе него у опште у системи дечијег живота.

Да наведем речи великога светског педагога Амоса Коменског, у којима ставља важност очигледности: „ . . . што се чулима схвати најбоље се задржи у памети дечијој, — сто пута боље, него оно што се прича и описује.... Ништа није у памети, што није било у чулима.“

Несталоци нас учи: „Посматрање је апсолутни основ свега сазнања т. ј. свако сазнање треба да потиче од посматрања и да се своди на њега.“ (В. Педагогика Чутурилова стр. 96. §. 213.)

Дете што види то и чини. Види ли оно рђаво, рђаво и чини, а види ли добро, добро чини. У данашњем животу види и једно и друго. Да би се отклонило оно, што је дете рђаво видело, нека му се докаже очигледним путем, да је то заиста рђаво дело и да то рђаво дело повлачи и доноси за собом и рђаву последицу. Речи нису тако моћне као дело, а то би се зато најлакше и најуспешније постићи могло приказивањем позоришних комаћа (представа); јер сваки позоришни комад, није ништа друго, него неко истакнуто дело, којим се хоће добро да утврди а зло да се искорени.

Ево како вели св. отац Амвросије: „Поука иде за делом. Добар рад је најбоља поука. Ако речи и ћуте добро дело учи, чим га човек види. Ако и не продиру до ушију звуци, продиру ипак снажно у срце. Без дела не вреде речи ништа.“ („Српски Сион“, Мисли о проповедништву.)

Моралне идеје на најцелисходнији начин дају се у срца дечија расађивати и развијати приказивањем позоришних представа, написаних за децу. Данашњим даном моралне се идеје развијају и разјашњавају деци приповеткама. И приповетке лепе садржине много и много користе дечијој младежи, али ипак приповетка нема толико моћи, да улије у свест дечију ону своју језгру — поуку, колико би имала, када би јој се градиво задело у облику позоришног комада, те када би се представљало, јер сва душевна снага и моћ дечија састоји се у гледању; о ономе што само слуша и оно само прими у област своје свести, што очима види и оно детету највише заинтересовања доноси.

У градиво очигледности са потпуним правом можемо уврстити и дечије позориште. Идеје моралне садржине (љубав, слога, милосрђе, послушност, благодарност, понизност и т. д.), које су веома важне за утврђивање моралног живота у деци, најбоље и са успехом постигли би приказивањем позоришних представа за децу, у којима су дотичне идеје развијене.

Приповетке су моћне у погледу развијања моралних идеја у деци, али — како већ рекох — немају толико моћи као позоришни комад, у којем је какова морална идеја очигледно истакнута. У приповеци дете слика само лица, предмете и догађаје по своје уобразиље, но често пута сасвим противно слика, него што је у дотичној приповеци замишљено и истакнуто, оно тада обратно схвати, и тиме би циљ, која се хтела том приповетком постићи, промашена била. У позоришној представи дете има живе слике, не мора оно само да слике извађа; радње, лица и предмети, све се то пред њим живо збива, све оно то види и чује, види у истини онако како је, и у томе случају позоришни комад приповетку надмашује и побија.

Гледањем позоришних представа развија се у деци укус и чула им се на најуспешнији начин вежбају.

Из свега овога видимо, да дечије позориште као педагошко сродство ову би неизмерно важну циљ донело: деци би вољу челичило, ум бистрило, срце оплемењавало, укус у деци развијало и чула им вежбало, на најлакши начин.

Па зар да ми пропустимо оно из чега се тако голема добит црпи?

С материјалног гледишта дечије позориште такођер има своју неоцењиву вредност. Одомаћивањем истогa могли би се на најдостојнији начин одазвати изреци из св. писма: „Буди сироту помоћник!“ На селима деца сирота боса и јадно одевена, а тога и у варошима има. Зима дуга. Та јадна дечица зебу. Како да им помогнемо? Од куда? — виче се. Ево како! Зимом долази светац за свецем. Школска је дворана доста пространа. Учитељи, као пропагатори свега онога што је добро и корисно, чиме може свој српски народ унапредити и од зла уназадити, нека настоје око ширења дечијег позоришта. Учитељ нека свецем и недељом сабира своје ученике око себе и нека их поучава у каквом позоришном комаду. Кад су деца већ тако извежбана, да научени комад и приказивати могу, нека се одреди једно после подне за такву дечију

представу у школској дворани, нека се позову и мештани, да и они на истој присуствују. Присуствујући народ нека даде по своме могућству нешто и прилога, на ето помоћи сиротима! Присуствујући (сеоски) народ видеће, да су и њихова деца нешто кадра, веселиће их, знаће ценити ту дивну вештину и практичност дечијих позоришта, учитеља ће одушевљено хвалити а децу ће веселити леп успех.

На таковој представи имају бити присутна сва школска и нешколска деца. Та деца — гледаоци, примиће на најбољи начин поуку к срцу, која се у дотичној представи истиче. Деца ће се омилиити, отвориће им се воља за истим, па ће после више таквих одиграних представа, — под командом учитељевом, — и сами бирати по своме укусу позоришна комађа из својих листова (Споменка, Голуба и Невена), те ће међу собом приказивати. Старији ће учити млађе и ето деци красног умног занимања, које би им и на душу и на срце јако утицало.

Да у кратко искажем своје мњење и о самој позоришној комаду, какав треба да је. Позоришни комад написан за децу, треба да је кратак, занимљив, пун поуке, од јаког утицаја, да се удеси према способности и природи дечијој, да улоге само деца имају а од старијих особа највише учитељ.

Гајимо дечије позориште, оно нам доноси силне духовне и материјалне користи! Притичимо тим начином сиротама у помоћ.

Завршујем сада, — очекујући прихваћање овога, — речима: „Гајимо дечије позориште, оно нам је нужно и корисно!“

У Шиклошу, 1899. год.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Нова задужбина св. патријарха Георгија Бранковића. Његова Светост патријарх српски Гергије Бранковић изволио је у Кулину у Бачкој, као у месту свога рођења, пре више година установити закладу од 30 јутара добре ораће земље за подизање и издржавање женске основне школе. Ове године дарезљивошћу основатеља потпуно је завршено лепо школско здање и у њему школска дворана са намештајем и стан за учителицу са вртом. Школско ово здање вреди 4600 фор. а. вр. и већ је готово, а може служити за углед ваљаног сеоског школског здања. Преузвишени основатељ задржао је себи право наименовања учитељице за ово учитељско место, с платом од 300 фор. слободним станом и 50 фор. за огреварину и чистиће школе. За учителицу наименована је Вјера Јагеровићева оспособљена учитељица из Сомбора, која је већ и од Е. Ш. Одбора Бачког у звању својем потврђена. Нека је слава и хвала великом добротвору српске школе преузвишеном г. Георгију патријарху!

Подизање нивоа образовања и писмености у Русији. Од многих других фактора, који су моћно утицали на писменост руског сељака, истиче се нарочито обавезна војна дужност. Од како је руски цар Александар II увео у Русији обавезну војну дужност, од тада број аналфабета у војсци а кроз њу и у народу, нагло опада. Да би се видело то опадање у свој својој потпуности, доносимо овде статистички преглед од 1874—1897. године.

У години	Било је свега војника	Од тих је знало читати и писати	У %	Аналфабета	У %
1874.	149.838	32.074	21·5	117.764	78·5
1875.	179.959	38.753	21·67	141.206	78·93
1876.	193.375	41.168	21·3	152.106	78·7
1877.	203.208	45.390	21·06	157.818	78·94
1878.	215.059	45.017	20·9	170.042	79·1
1879.	215.719	46.135	21·4	169.584	78·6
1880.	232.193	51.673	22·3	180.520	77·7
1881.	210.380	48.831	22·7	161.549	77·3
1882.	209.383	49.582	23·7	159.801	74·3
1883.	215.995	53.215	24·6	162.780	75·4
1884.	222.500	57.385	26·2	165.115	73·8
1885.	198.668	31.403	15·9	167.265	84·1
1886.	234.356	66.673	28·7	167.683	71·3
1887.	233.903	69.838	30·—	164.065	70·—
1888.	249.124	75.269	30·2	173.855	69·8
1889.	254.217	78.729	30·9	175.488	69·1
1890.	259.313	91.437	35·2	167.876	64·8
1891.	261.255	84.469	35·4	176.786	64·6
1892.	262.789	91.481	34·9	171.308	65·1
1893.	260.069	92.336	35·5	167.733	64·5
1894.	270.847	101.924	37·6	168.923	62·4
1895.	275.827	106.952	38·7	168.885	61·3
1796.	280.526	112.133	40·—	168.393	60·—
1897.	285.510	121.307	42·5	164.193	57·5

Поред тога треба напоменути, да аналфабети науче у војсци читати и писати, те се после враћају као школовани људи. Тим се дакле, диже сав ниво писмености руске и образовања народног.

Шта стају Русију школе? Целокупни руски државни прорачун износио је 1898. године 11,474,049.923 рубаља. Од те своте отпада на рачун министарства просвете 26,440.843 рубаља, 945.356 рубаља више него 1897. године. Од те своте отпада:

на универзитете	3,799.190	рубаља
на гимназије	6,258.684	"
на реалке и занатлијске школе	2,874.980	"
на окружне и градске школе	1,989.685	"
на црквене и елементарне школе	375.392	"
на народне основне школе	2,448.000	"
на учитељске школе и институте	1,229.970	"
на специјалне учитељске заводе	1,450.443	"

Број ученика у год. 1898. био је овај:

у 193 гимназије било је	67.715 ученика
у 46 прогимназија било је	6.974 "
у 112 реалке било је	31.300 "
у 10 учитељских завода било је	689 "
у 52 учитељска семинара било је	3.900 "
у другим средњим заводима било је	1.765 "

Свега је било у сред шк. 112.543 ученика,
а за 5074 више него у 1897.

„Z. F. A. J.“

Б.

Р А З Н О.

Високослави Саборски Одбор држао је своје седнице у половини месеца децембра у Ср. Карловцима, којом приликом је решио многе предмете, а главно је било решење тужбе преосвећеног г. Гаврила противу Његове Светости патријарха. Према извештају истражне комисије, доказало се, да су све у тужби наведене оптужбе противу Његове Светости неистините, и да Његова Светост никакве проневере у црквеном иметку учинила није. — И ако смо од увек уверени били о невиности Његове Светости, веома се радујемо овом приликом, што смо у стању сада, на основу најтачнијих извештаја, ову ствар о невиности Његове Светости регистровати, да би тиме и ми од своје стране допринели, да се стишају страсти, које су на жалост у нашем народу, веома распаљене биле. У тој радости нашој кличемо: Да живи Његова Светост Патријарх Георгије, велики добротвор и осведочени пријатељ школе народне! Живео!

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Историја Педагоије од К. Јелницкога, с рускога превео и допунио Ж. Драговић. Цетиње К. Ц. државна штампарија 1899. стр. 213. (вел. осмине). Цијена ф. 1-50 или 3 круна.

Поуке из педагоије неколико савремених питања о школи, за учитеље с немачког превео Илија Радивојевић кр. жуп. школски надзорник. Нови Сад, штампаријаа Ђорђа Ивковића 1898. стр. 146. Цена?

Источно црквено питање и задаћа Аустрије у ријешењу тога питања, Приказано православни. Задар типографија. С. Артали 1899. стр. 26.

Мостар српски ценни календар за преступну годину 1900. Која има 366 дана. Година II. У Мостару 1889. издање и штампана издавачке књижарнице Пахер и Кисића. Цијена 20 нов. Стр. 80.

**МОЛИМО ДУЖНИКЕ ДА ДУГОВЕ СВОЈЕ
ШТО ПРЕ НАМИРЕ.**

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ.

На дан св. отца Николаја, као на имен дан и крстно име моје ове године, примио сам многе брзојавне и писмене честитке од мојих пријатеља и од негдашњих мојих добрих ученика и ученица, а садашњих ваљаних и вредних учитеља и учитељица из свију крајева србских од Сент-Андрије до Сарајева и од Тријеста до Вршца.

Пошто нисам у стању свима њима засебно захвалити, на пријатељском сећању и поклоњеној ми њежној пажњи њиховој; то узимам ову прилику, да им путем „Школскога Листа“ јавно захвалим на указаној ми доброту, и искрено пожелим свима да наступајућу 1900. годину у здрављу, миру и задовољству проведу и у будуће проводе на многа срећна лjeta.

У Сомбору, 30. Децембра 1899.

Никола Ћ. Вукићевић

управитељ србске учитељске школе сомборске
и представљени гл. школски новинар.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

Са овим бројем навршује „Школски Лист“ тридесет и прву годину својега живота, те ће од идуће 1900. год. у име Божје, ступити у тридесет и другу.

Начела која је лист овај до сада заступао, заступаће и од сада. Према томе он ће и на даље остати поборник васпитања у духу Христове науке, а сугласно са модерном педагошком знааношћу; заштитник интереса српске вероисповедне школе и потпомагач оправданих тежња српског учитељства, које се клоне на бољитак школе, наставе и учитељског staleка.

Благодарећи овом приликом свима досадањим велештованим сарадницима и претплатницима нашим, молимо их, да нам своју пажњу и помоћ и на даље не украте.

Цена је листу **три круне** на целу годину; учитељи са малом платом као и ђаци добивају лист у пола цене т. ј. за 1 кр. 50 филира. На сваких пет претплатника с целом, а иза десет с половином претплатом, иде један примерак на дар.

У Сомбору, на дан преподобне Меланије римљанке 1899. године.

Уредништво и Администрација „Шк. Листа“.

ОСТАЈЕ И УРЕЂУЈЕ: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

